

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 43.

Lördagen den 13 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **Sköld**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr von Helands interpellation angående statens kostnader för bekämpandet av kreaturstuberkulosen, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr von Heland till mig framställt följande spörsmål:

Ang. statens kostnader för bekämpandet av kreaturstuberkulosen.

1) Har herr statsrådet uppmärksammat, att staten vid sitt biträde vid bekämpandet av nötkreaturstuberkulos åsamkas större kostnader än vad som är nödvändigt?

2) Har i så fall herr statsrådet för avsikt att taga initiativ till sådana ändringar av gällande författningar, att dylika merutgifter undvikas?

De av interpellanten åsyftade bestämmelserna innehållas i kungörelserna den 30 juni 1934 (nr 402) om vissa åtgärder mot tuberkulos hos nötkreatur och samma dag (nr 403) om åtgärder mot tuberkulos i juvret och könsorganen hos nötkreatur. Jämlikt förstnämnda kungörelse utgår under vissa förutsättningar ersättning av statsmedel vid nedslaktning av smittfarligt tuberkulösa nötkreatur tillhörande besättning, som är ansluten till tuberkulosbekämpandet enligt antingen Bangska eller Ostertagska metoden. Jämlikt den andra kungörelsen utgår ersättning av statsmedel för nötkreatur, som nedslaktas på grund av att djuret befunnits vara behäftat med tuberkulos i juver eller könsorgan.

Nedslaktning av varje djur, för vilket ersättning av statsmedel utgår, skall äga rum i närvaro av veterinär, som därvid verkställer besiktning och vägning av djuret. I författningarna stadgas, att nedslaktningen bör ske i offentligt slakthus eller kontrollslakteri.

Till veterinär utgår för dylik förrättning av statsmedel:

1) då fråga är om djur, som slaktas enligt bestämmelserna om tuberkulosbekämpandet enligt den Bangska eller Ostertagska metoden, *om slakten sker i offentligt slakthus eller kontrollslakteri* med 4 kronor och då flera förrättningar äga rum samma dag med 4 kronor för den första och 2 kronor för varje följande förrättning samt *om slakten sker annorstädes* med dels gottgörelse för resekostnaderna enligt för veterinär gällande tjänstetaxa dels ock ett arvode av 8 kronor och om flera förrättningar äga rum samma dag, 4 kronor för varje förrättning utöver den första;

2) då fråga är om djur, som slaktas på grund av tuberkulos i juver eller könsorganen, oavsett var slakten sker, med 8 kronor för den första och om flera sådana förrättningar äga rum samma dag 4 kronor för varje följande förrättning, vartill, *då slakten sker annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri* kommer ersättning för resekostnaderna enligt tjänstetaxan.

Interpellantens åsikt synes vara, att åtgärder borde vidtagas för inskränkning eller borttagande av den kostnadsökning, som orsakas statsverket vid ned-

Ang. statens kostnader för bekämpandet av kreaturstuberkulosen. (Forts.) slaktning annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri. Jag har med anledning härav inhämtat yttranden i ämnet från medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen. Av medicinalstyrelsens yttrande framgår, att under tiden 1 juli 1935—15 april 1936 med bidrag av statsmedel nedslaktats sammanlagt 2,002 smittfarliga nötkreatur. Av dessa slaktades 1,869 i offentligt slakthus eller kontrollslakteri samt allenast 133 annorstädes. Den merkostnad, som staten åsamkats för nämnda 133 djur, uppgår enligt medicinalstyrelsens beräkningar till 674 kronor 80 öre, därav 356 kronor 80 öre avse resekostnader och 318 kronor ökat arvode till veterinären. Medicinalstyrelsen framhåller, att det övervägande antalet av ifrågavarande 133 djur äro från orter, belägna på långt avstånd från kontrollslakterier. Styrelsen anför i anslutning därtill, att djurens införande till offentligt slakthus eller kontrollslakteri i många fall torde vara förenat med så stora kostnader för djurägaren, att hans ersättning av statsmedel för djuret helt eller till större delen skulle åtgå till transportkostnader, varigenom ändamålet med ersättningen skulle äventyras. Medicinalstyrelsen kan därför ej biträda uppfattningen, att nedslaktning av smittfarligt tuberkulösa djur, som ersättas av statsmedel, utan undantag borde äga rum i offentligt slakthus eller kontrollslakteri. Styrelsen, som emellertid anser det önskvärt, att djuren där så kan ske slaktas i dylik inrättning, förordar den utvägen för tillgodoseende av detta önskemål, att bestämmelse utfärdas om att kostnaden för veterinärs resor vid besiktning och värdering av nötkreatur, som nedslaktats annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri, skall bestridas av vederbörande djurägare.

Lantbruksstyrelsen har förklarat sig i huvudsak biträda medicinalstyrelsens uppfattning.

För egen del vill jag erinra, att grunderna för statens medverkan till bekämpandet av nötkreaturstuberkulosen prövats och godkänts av riksdagen så sent som 1934. De nu gällande av interpellanten påtalade ersättningsbestämmelserna äro således i full överensstämmelse med förslag, som riksdagen för två år sedan hade tillfälle att taga ståndpunkt till. Medicinalstyrelsens yttrande utvisar, att de merkostnader, som orsakas statsverket genom möjligheten att låta djuren nedslaktas annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri, äro jämförelsevis obetydliga. Det synes antagligt, att med den utveckling, för vilken jordbrukarnas föreningsrörelse är föremål, sagda kostnader framdeles komma att bli mindre. Även jag är av den mening, att nedslaktning av nötkreatur i det syfte, varom här är fråga, helst bör äga rum i slakteriinrättning, som nyss nämnts. Ännu torde förhållandena dock knappast vara sådana, att man undantagslöst såsom villkor för att ersättning för förrättningskostnaderna skall gäldas av allmänna medel skäligen kan fordra, att förrättningen förläggas till sådan inrättning. Frågan torde fortsättningsvis böra uppmärksammas. Skulle det visa sig, att möjligheten att låta nedslakta kreaturen på annat håll än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri utnyttjas i olämpligt stor utsträckning, torde en ändring i ersättningsbestämmelserna få övervägas. Det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget härutinnan synes därvid kunna komma under beaktande.

Herr von Heland: Herr talman! Jag ber vördsamt få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation och för att jag på förhand fått taga del av samma svar.

Jag hade hoppats, att herr statsrådet skulle förklara det lämpligt att omedelbart, i enlighet med medicinalstyrelsens förslag, utfärda bestämmelse om att kostnaden för veterinärs ersättning vid besiktning och värdering av nötkreatur, som nedslaktats annorstädes än i offentligt slakthus eller kontroll-

Ang. statens kostnader för bekämpandet av kreaturstuberkulosen. (Forts.)
 slakteri, skall bestridas av vederbörande djurägare. Enligt mitt förmenande hade en dylik förklaring varit starkt motiverad, ty dels visar statsrådets utredning, att staten enligt gällande bestämmelser belastas med onödiga kostnader, dels förordar medicinalstyrelsen att djur, där så ske kan, skola nedslaktas i offentligt slakthus eller kontrollslakteri, och dels biträder lantbruksstyrelsen medicinalstyrelsens uppfattning.

Jag vill dock tacka herr statsrådet för herr statsrådets välvilliga inställning till frågan och för att frågan, enligt statsrådets svar, kommer att fortsättningsvis uppmärksammas.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8, 13, 29, 40 och 42 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, dels ock motioner, väckta i anledning av nämnda proposition. *Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering.*

Genom en den 10 mars 1936 dagtecknad proposition, nr 182, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8, 13, 29, 40 och 42 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

6 § 2 mom. av ifrågavarande lagförslag var så lydande:

Jämte grundpension utgår tilläggspension med följande belopp, nämligen

i ortsgrupp 1	250 kronor,
» » 2	350 » ,
» » 3	450 »

med avdrag av sju tiondelar av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga 100 kronor.

Indelningen i ortsgrupper verkställas på sådant sätt, att ortsgrupp med högre nummer omfattar orter med större levnadskostnader än ortsgrupp med lägre nummer. Indelningen verkställas enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar av den myndighet, som har att verkställa indelning i ortsgrupper enligt 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928, och gäller för en tid av tio år i sänder. Pensionsberättigad anses tillhöra den ortsgrupp, inom vilken han är mantalsskriven; dock att efter flyttning till ort i dyrare ortsgrupp pensionsberättigad skall hava tillhört sådan ortsgrupp tre år, innan hans pension må utgå enligt de för denna gällande reglerna, såvida icke på grund av omständigheterna provas skäligt i särskilt fall medgiva undantag.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren väckts två motioner, nr 720 av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl. och nr 721 av herrar *Severin* och *Anderson* i Råstock.

I motionen II: 720 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av regerings proposition nr 182 måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om skyndsamt utredning och förslag till sådana ändringar av lagen om folkpensionering, att en indelning på fem dyrortsgrupper genomfördes och att tilläggspensionerna fastställdes till 500 kronor för lägsta dyrortsgruppen och till 100 kronor högre belopp för vardera av de övriga ortsgrupperna, så att tilläggspensionen i högsta ortsgruppen sålunda bleve 900 kronor, samt att beträffande den nu i lagen fastställda åldersbestämmelsen (67 år) för rätt till erhållande av pension ändrades så, att en lägre åldersgräns, eventuellt 60 år, bleve fastställd.

I motionen II: 721 hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att utredning måtte verkställas i frågan om staten genom bi-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
drag till enskilda pensionskassor eller på annat sätt kunde uppmuntra den enskildes strävan att trygga sin ålderdom.

Berörda proposition och motioner hade hänvisats till lagutskott och efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet behandlats av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 182 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II:720 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

III. att ej heller motionen II:721 måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Jansson* i Falun, *Andersson* i Höör, *Sandén* och *Norman* samt fru *Nordgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande i anledning av propositionen bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I. hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr **Sandén**: Herr talman, mina herrar! Redan i början av denna debatt vill jag erinra om att det förslag, som nu föreligger i form av en kungl. proposition, ytterst tillkommit på riksdagens egen begäran. I den skrivelse, vari 1928 års riksdag anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande revision av lagen om allmän pensonsförsäkring, uttalades bl. a., att särskild uppmärksamhet borde ägnas frågan rörande storleken av de pensioner, som med hänsyn till olika orters växlande levnadskostnader kunde anses såsom erforderliga. Direktiven för pensionsförsäkringskommitténs arbete voro också avfattade i enlighet med riksdagens beslut.

Inom kommittén voro emellertid meningarna om behovet av dyrortsgruppering till att börja med delade. Representanterna för landsbygden förfäktade då samma mening, som på senare tid återigen kommit i bruk: dyrortsgrupperingen vore onödig eller rent av orättfärdig. Under principdiskussionen i fjolårets pensionsutskott meddelade en ärad medlem av denna kammare, vilken i utskottet representerade bondeförbundet och som deltagit i pensionsförsäkringskommitténs arbete, att först efter tre års envist motstånd kommo landsbygdsrepresentanterna i försäkringskommittén till visshet om att dyrortsgrupperingen var nödvändig, om vi överhuvud taget skola ha någon folkpension alls här i landet. Därmed följde också, att kommittén enades om att förorda grupperingen. Jag tillåter mig att erinra om att det i kommitténs betänkande bl. a. heter: »Om pensioneringen skall kunna fylla sin uppgift, torde det vara nödvändigt, att avgiftspensionen i fall av behov kompletteras med pensionstillägg som avpassats efter levnadskostnadernas olika höjd inom skilda delar av landet. Den nuvarande pensionsförsäkringen, inom vilken samma grunder tillämpas å dyrorter som å billig ort, är å de förra ineffektiv från försörjningssynpunkt, och införandet av en dyrortsgradering har därför varit ett ofta framställt önskemål. Att därigenom pensionstagare komma att erhålla större pensionstillägg å dyrorter än annorstädes, synes rimligt med hänsyn därtill, att från dessa orter komma förhållandevis stora delar av de skattemedel, med vilka pensionstilläggen bestridas.»

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Meningsskiljaktigheterna inom pensionskommittén gällde sålunda inte dyrortsgrupperingen i och för sig. Om den voro till slut alla inom kommittén ense. Vad man däremot inte kunde ena sig om var pensionstilläggens storlek, där två socialdemokratiska reservanter förordade högre belopp än majoriteten.

Ärendet gick i vanlig ordning ut på remiss, och dyrortsgrupperingen förordades principiellt av pensionsstyrelsen, de flesta av pensionsnämnderna och så gott som alla ombud för pensionsstyrelsen, vilka yttrat sig i frågan. I tillstyrkande riktning uttalade sig också socialstyrelsen, statens inspektör för fattigvård och barnavård, tre fattigvårds- och barnavårdskonsulenter, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i fem län. I samma riktning gingo yttranden, som avgivits av fem landsting, några städer samt ett icke ringa antal landskommuner. Förslaget tillstyrktes vidare av svenska stadsförbundets styrelse, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen.

Avstyrkande uttalade sig däremot länsstyrelsen i Västernorrlands län och landstinget i Skaraborgs län. I denna riktning gingo också yttrandena från ett antal landskommuner.

Det var, mina herrar, detta välvilligt mottagna, av riksdagen begärda förslag, som riksdagen i fjol i samband med pensionsreformen hade att behandla. Kungl. Maj:t hade visserligen följt reservanternas i fråga om beloppens storlek, men i övrigt i allt väsentligt pensionsförsäkringskommitténs förslag. Det såg ju också under fjolåret till en början ganska lovande ut. I pensionsutskottet deklarerade talare från alla partier sin principiella anslutning till dyrortsgrupperingen. Det var egentligen endast en, men ett lejon, nämligen herr Bengtsson i Kullen, som ställde sig direkt avvisande. Att herr Bengtsson till slut skulle stå som segrare, var det kanske inte många som väntade, och det var överraskande, men det är ändå ett faktum, att förhållandena utvecklade sig på detta sätt.

Utskottet uttalade visserligen, att syftet med folkpensioneringen förfelas, om pensionerna för att vara tillräckliga för uppehållet måste utfyllas med fattigvårdsunderstöd, men fattade ändå ett beslut, som för ungefär 30 procent av pensionstagarna innebär, att de för uppehållets skull måste falla fattigvården till last. Utskottet konstaterade självt, att den beslutade tilläggspensionen på 250 kronor torde vara tillräcklig på orter, »där icke särskild dyrhet är rådande». Men huru pensionstagare på orter, där hyror och levnadsomkostnader äro höga, skulle kunna klara sig utan att använda sig av den utväg, som utskottet karakteriserade som stridande mot folkpensioneringens syfte, fick man ingen upplysning om. Man förklarade emellertid, att en dyrortsgruppering på folkpensioneringens område är förknippad med svårigheter, för vilkas lösning erfordras mera ingående utredningar och överväganden än dittills ägnats denna fråga.

Socialministern har förklarat, att han intet hade att invända emot en överbetning av förslaget med hänsyn tagen bl. a. till de bättre lottade kommunernas möjligheter att lämna större bidrag till de högre pensionstilläggen, vilka naturligtvis återverka på respektive kommuners fattigvårdsutgifter. Att han för övrigt hade fullgod anledning att upptaga ärendet till ny prövning, framgår ju av utskottsbetänkandet, där det konstateras, att pensionerna skola i och för sig vara tillräckliga att leva på, men där det också erkännes, att detta äro de för närvarande icke på andra orter än sådana, där särskild dyrhet icke är rådande.

I det förslag, som nu föreligger, har hänsyn tagits till de i fjol framförda önskemålen. Dyrorterna skola bidraga med en större andel än de billigare or-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

terna, och ett utjämningsförfarande, som ger ort, vilken gränsar till dyrort, möjlighet att få del av dyrortstillägget, är föreslaget. Garantier mot missbruk genom flyttningar äro också utformade i lagförslaget. Riksdagen har sålunda nu möjlighet att fullfölja syftet med folkpensioneringen och ge även dyrorter-nas pensionstagare den trygghet inför ålderdomen, som de nu obestriddligen sakna.

I början av mitt anförande erinrade jag om den avsevärda tid, som pensions-försäkringskommittén ägnade åt behandlingen av dyrortsgrupperingen, och hur man slutligen kom till den uppfattningen, att en sådan gruppering var nöd-vändig icke endast på grund av hänsyn till pensionstagarna, utan också på grund av hänsyn till folkpensioneringens bestånd. Tyvärr måste jag säga, att denna omtanke icke spårats vid sammansatta stats- och andra lagutskottets behandling av nu föreliggande förslag. Efter en halvtimmes eller kanske nå-got längre överläggning, under vilken knappast några andra skäl för avslag än att frågan behandlades i föl anfördes, var utskottsmajoriteten färdig att avstyrka förslaget. Denna snabba behandling kan naturligtvis bero på att ut-skottsmajoriteten grundligt studerat ärendet och funnit Kungl. Maj:ts förslag sakligt oantagbart. Men jag tror knappast, mina herrar, att detta är med rik-tiga förhållandet överensstämmande. Att ärendet var uppe i föl, är ju för öv-rigt i och för sig intet skäl för att man nu utan vidare skall avvisa ett förslag, som i avsevärd grad och i väsentliga delar skiljer sig från fjolårets. För övrigt äro vi ju här i riksdagen vana vid att på nytt pröva åtgärder, som syfta till att bereda vårt folk sitt livsuppehälle. Varför de gamla orkeslösa människor, som äro bosatta på dyrorterna, skola undantagas från dessa omsorger, förstår jag inte — såvida jag skall hålla mig till saken.

Nu har man från en del håll frågat, varför vissa städers pensionstagare skola ha större pension än landsbygdens, och man har påstått, att ett beslut i denna riktning skulle innebära en orättvisa mot landsbygdens pensionärer. Till svar på dessa frågor vill jag anförä, att ingen mig vederligen gjort gällande, att städernas pensionstagare skola ha större pensionsbelopp i andra fall, än då lev-nadsomkostnaderna på deras hemort äro högre än på landsbygden. Dyrorts-tilläggen äro således intet annat än ett utjämningsförfarande mellan dyrort och landsbygd, som ställer dyrorternas pensionstagare i paritet med landsbygdens. Det är, som alla veta, dyrare att leva i vissa städer och samhällen än ute på den svenska landsbygden. Vi komma inte ifrån detta faktum, och hela vårt lönesystem vittnar ju om, att vi erkänt själva sakförhållandet. Orättvisan av en folkpensionering utan dyrortsgruppering drabbar inte landsbygdens pen-sionstagare, utan dyrorternas, som för att finna ett nödtorftigt livsuppehälle alltjämt måste hänvända sig till fattigvården, vilket landsbygdens pensionä-rer i fortsättningen besparas.

Det nu föreliggande förslaget tillstyrktes både av pensionsstyrelsen och so-cialstyrelsen, som på detta område representera den högsta sakkunskapen här i landet. Vi ha ju under de senaste dagarna i riksdagens kamrar hört många uttalanden om hur viktigt det är att följa sakkunskapens råd. Jag förmodar, att kammarens ärade ledamöter, som tillmätta sakkunnigas uttalanden det värde de otvivelaktigt förtjäna, även nu äro beredda att handla i enlighet med sin förut om ock i en annan fråga tillkännagivna uppfattning. Jag hänvisar vi-dare till det förhållandet, att en rad kommuner och styrelser tillstyrkt försla-get, bland de senare svenska stadsförbundets styrelse och svenska fattigvårds-och barnavårdsförbundets styrelse.

Riksdagen skulle genom ett beslut i enlighet med reservanternas yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition skapa den rättvisa gentemot landets fat-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

tiga gamla som de, oavsett om de äro bosatta på dyrort eller icke, äro berättigade till.

Kostnaderna kan väl inte gärna någon i dessa dagar hesitera inför. Egentligen skulle ett beslut i den riktning, som reservanternas yrkande innebär, endast innebära en förflyttning av utgifter, som nu åvila fattigvården, till pensionsförsäkringen, och landsbygdens befolkning kommer icke att betungas av ett sådant beslut.

Till sist — häromdagen läste jag en insändare i en av de huvudstadstidningar, som ivrigast bekämpat Kungl. Maj:ts förslag, i vilken två sextioåriga makar, man och hustru, frågade, hur man skulle kunna leva på »en så usel pension» som 3,200 kronor om året. Mannen var statstjänare och skulle snart avgå från sin tjänst, och hustrun fruktade enligt insändaren det värsta, och hon förklarade, att hon vore tacksam för ett förslag till budget, som höjer sig något över svältgränsen och som gjorde det möjligt för dem att leva på dessa usla 3,200 kronor, som staten beviljat mannen i pension. Tidningen själv hade tydligen intet att säga till svar. Det kunde man ju eljest väntat. Den, som anser, att 640 kronor, eller i bästa fall omkring 690 kronor, är en tillräckligt stor summa för ett par gamla människor att leva på exempelvis i Stockholm, borde ju kunna ge tusen goda råd åt dem, som inte veta, hur de skola kunna klara sig på 3,200 kronor om året.

När emellertid bekymret för ålderns dagar sträcker sig till kretsar, där pensionerna hålla sig omkring och över 3,000 kronor om året, då förstår man, om man överhuvud taget vill förstå, hur det skall vara för dem, som skola leva på platser, där hyran för ett rum och kök slukar så gott som hela pensionsbeloppet för två personer, d. v. s. 600—700 kronor. Eller kanske man inte förstår, därför att man undgått att stifta bekantskap med fattigdomen? Det förefaller ibland så, mina herrar.

Om det lönade mödan att vädja till kammarens ledamöter att bifalla reservanternas yrkande, skulle jag göra det, inte på grund av politiska skäl, utan endast och uteslutande därför att kammaren genom ett bifall till den kungl. propositionen medverkar till att dyrorternas fattiga gamla komma i samma ställning som landsbygdens, vilket både rättvisa och billighet kräver.

Jag vet, att det inte lönar sig att vädja — tyvärr! Jag yrkar emellertid ändå, herr talman, bifall till reservationen och därmed också till Kungl. Maj:ts proposition.

I herr Sandéns yttrande instämde herrar *Torsten Ström, Sandegård, Smedh, Theodor Nilsson, Lindström, Carl Ericsson, Granath, Nils Andersson, Asplund, Karl August Johanson, Åkerberg, Myrdal, Alfred Andersson, Johan Nilsson i Malmö, Magnusson, Berling, Heüman, Jacob Hansson, Anders Andersson, Anders Bärge, Viktor Larsson, Bergström, Lindley, Härdin, Källman* och *Bäcklund*.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Då jag befinner mig bland dem, som i denna fråga tillhöra utskottsmajoriteten, ber jag med några ord få motivera denna min ståndpunkt.

Att jag tillhör dem, som i år gått på avslagslinjen, beror inte på de orsaker, som herr statsministern angav, då han berörde denna fråga i ett annat sammanhang för ett par dagar sedan, och som likaså herr Sandén här i dag anspelat på, att vi i år sagt nej, beror inte bara på att vi i fjol sade nej. Men vi anse, att några ändrade förhållanden, som motivera ett bifall i år, icke ha inträtt i den omfattning, som skulle kunna föranleda ett ändrat ståndpunktstagande

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
från min och de övriga utskottsledamöters sida, vilka tillhöra utskottsmajoriteten.

Det gör sig ju ganska bra och det låter ganska bestickande, när man ute på landsbygden får sig förelagda petitionslistor, på vilka man genom sin namnunderskrift skall ge tillkänna en opinionsyttring för bättre pensioner. Jag har träffat många, som ha skrivit under sådana listor, och alla tro de, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra bättre folkpensioner för deras del, som skriva på listorna. Vi veta emellertid mycket väl, att det är en mycket liten del av landets befolkning, som skulle få nytta av de förbättrade folkpensioner, som i dag föreslås. Det är ungefär en tredjedel av hela folket, och knappt det, som beröres av denna förbättring.

Jag är inte alls ointresserad av att fattiga gamla, som befinna sig på livets skuggsida, skola få en nödortftig bärgning, eller med andra ord få så pass mycket pengar, att de kunna reda sig utan att det skall ha formen av fattigvård. Det är inte av likgiltighet för dessa, som jag i detta fall går på avslagslinjen.

Men jag skulle vilja fråga herr Sandén, som talade om två makar, som tillsammans få 700 kronor om året och som leva på en plats, där hyran slukar så gott som hela detta belopp: tror herr Sandén, att med dessa förbättrade dyrortstillägg ett sådant gammalt par skulle bli i stånd att reda sig utan fattigvårdens hjälp? Jag tror det inte, och jag skulle vara mycket glad, om herr Sandén skulle kunna ge någon anvisning på hur de skola reda sig, om de få 700 kronor om året, men hela detta belopp går till hyran.

Herr Sandén talade vidare om ett utjämningsförfarande. Det kan jag i någon mån gå med på att det blir, i den mån vederbörande även med det förbättrade dyrortstillägget icke kunna klara sig. Då får fattigvården träda emellan, men i varje fall innebär det en lättnad i fattigvårdstungan, och på så sätt kan man kalla det ett *skatteutjämningsförfarande*. Det kommer emellertid vederbörande kommuner i dessa dyrortsgrupper till godo och icke understödstagarna.

När i fjol, som jag nämnde, riksdagen beslöt en väsentlig förbättring i pensionsförhållandena, vilken förbättring ännu icke har trätt i kraft, anse vi, att vi ha goda skäl för vår ståndpunkt. Då härtill kommer, att dessa spörsmål torde komma upp i ett annat och större sammanhang inom en, som vi hoppas, icke alltför avlägsen framtid, torde vi tryggt kunna försvara den ståndpunkt, vi i dag inta i denna fråga.

Jag skall icke vidare gå in på spörsmålet, utan ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Det kan hända, att jag särskilt i fråga om citat kommer att upprepa en smula av vad den förste talaren yttrade här, men det kan inte hjälpas, då ju förslagets öde i år måste ställas i ett bestämt sammanhang med behandlingen av samma ärende i fjol.

Jag skall senare komma till de olika skäl, som sammansatta stats- och andra lagutskottet anför för att icke tillmötesgå förslaget om dyrortsgruppering, och jag skall nu bara uppehålla mig vid ett av argumenten till att börja med. Det argumentet är att förslaget — praktiskt taget samma förslag — avvisades av fjolårets riksdag. Vad var det fjolårets riksdag förklarade? Jo, det hänvisades till de mycket stora kostnader, som det årets pensionsförslag skulle komma att medföra, om det genomfördes enligt den kungl. propositionen, och att man måste ta hänsyn till andra väntade statsutgifter, framför allt många beslut om statsutgifter, som automatiskt växa. Utskottet förklarade alltså, att utskottet »icke kunnat undgå att överväga, vilka besparingar som kunna

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

göras genom ändringar i förslaget. Det har därvid visat sig att pensionstilläggens maximibelopp äro bland de mest kostnadskrävande och att alltså mindre starka höjningar skulle medföra betydande besparingar i jämförelse med förslagets kostnader. Då det för utskottet gällt att så avpassa reformen, att den kan genomföras inom en kostnadsram som utskottet finner försvarligt, har utskottet därför funnit sig föranlåtet att förorda, att reformen göres mindre långtgående.» Sedan redogör utskottet för att det ställts i valet mellan att antingen sätta tilläggspensionernas maximibelopp över hela linjen lägre än enligt Kungl. Maj:ts förslag eller också att borttaga dyrortsgraderingen. Då emellertid en sådan lägre pension bland annat för den lägsta gruppen ju skulle ha gjort hela pensionsreformen, om inte illusorisk, så i varje fall ganska betydelselös, stannade man för att skära bort dyrortsgrupperingen och föreslog, att beloppen för det kungl. förslagets lägsta grupp skulle tillämpas för hela landet.

Man anförde vidare, att det var förenat med mycket stora praktiska svårigheter att genomföra reformen och att den därför borde bli föremål för förnyat övervägande och en ny omprövning. För min del förklarade jag i fjolårets debatt bland annat, att i det val, som det särskilda utskottet ansåg sig ha stått i, skulle jag själv utan tvekan ha valt den väg, som utskottet valt, *eftersom den åtminstone icke förfuskade hela reformen utan bara*, lät mig säga, förfuskade en tredjedel av reformen. Jag hälsade beslutet med stor tillfredsställelse, därför att det betydde i alla fall en väsentlig förbättring. Denna tillfredsställelse var så mycket starkare, som jag verkligen hade fruktat, att riksdagen särskilt med hänsyn till den gamla folkpensioneringskommitténs ståndpunktstagande och rekommendationer skulle gå in för en dyrortsgruppering, som även år 1935 faktiskt lämnade vår folkpensioneringsfråga i dess helhet olöst. Alltså, 22 år efter det första folkpensionsbeslutets fattande av den svenska riksdagen riskerade man att hela frågan alltjämt skulle lämnas olöst. Det skäl, som utskottet anförde för sin avvisande ställning, var alltså att kostnaderna voro för höga och att man behövde undersöka, hur man skulle kunna övervinna vissa praktiska svårigheter. Jag skall uppriktigt erkänna, att enligt min uppfattning fanns det fog för riksdagens ståndpunktstagande i fjol till dyrortsgrupperingen. Det förhöll sig nämligen så, att trots att folkpensioneringskommittén hade suttit i sex år, hade den ägnat alltför liten uppmärksamhet åt själva konstruktionen av dyrortsgrupperingen liksom också åt fördelningen av de särskilda kostnaderna, då det gällde dyrorterna. Det gjorde, att ärendet på den punkten inte var särskilt väl förberett, men jag ansåg mig icke själv ur förslaget kunna stryka bort den dyrortsgruppering, som där förekom, därför att för mig representerade förslaget i alla fall principen om likställighet mellan de gamla fattiga i detta land.

Vad är det nu, som föreligger? De anvisningar, som särskilda utskottet och riksdagen gävo åt Kungl. Maj:t, äro till punkt och pricka följda. Ärendet har underkastats en ny genomgående prövning. Denna prövning har lett till en rationell grund för dyrortsgrupperingen — av socialstyrelsen erkänd som så rationell, man kan få den. En dyrortsgruppering kan icke tillfredsställa alla möjliga anspråk. Det står icke i mänsklig makt att åstadkomma. Men, mina herrar, det argumentet, att dyrortsgrupperingen icke bör komma till stånd, därför att den ej fyller *alla* anspråk, skulle ju kunna anföras som ett argument för borttagande av all dyrortsgruppering i vårt land. Det kan väl icke vara ett argument bara för att dyrorternas *fattiga* skola hänvisas till fattigvården.

Till punkt och pricka äro sålunda anvisningarna följda. Årets förslag innebär minskade kostnader för pensionstilläggen i dyrorterna för det allmänna, men framför allt minskade kostnader för staten. Under det att dyrortspen-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
sionerna enligt fjolårets förslag skulle ha fört till statsutgifter på omkring 20 miljoner kronor, skulle årets förslag om dyrortsgruppering föra till ökade statsutgifter på cirka 10 miljoner kronor. Det skall inte lyckas att inbilla någon, att det föreligger samma förslag som i fjol i annat avseende än att det lika effektivt tillgodoser de fattigas och gamlas behov. Hela den agitation, som har förts från håll, vars intressen äro fullkomligt obegripliga i denna sak, om att regeringen här kommer med en utmaning till riksdagen genom att åter presentera det i fjol avvisade förslaget, bygger på sådana förutsättningar, som icke existera. Om man tror, att det skall lyckas att undanhålla Sveriges folk dessa fakta, tror jag mig kunna garantera, att det icke skall lyckas. De skäl, som åberopades i fjol för att avvisa dyrortsgrupperingen, äro i år eliminerade.

Jag skall nu tillåta mig att redovisa de argument, som årets utskott för sin del har anfört. Jag har gjort en liten sammanfattning av dem. Det första är, att riksdagen bestämde sin hållning i fjol. Det argumentet har jag redan till en viss grad behandlat. Sedan säger utskottet, att de praktiska svårigheter, för vilkas lösning erfordras mera ingående utredningar och överväganden än dittills ägnats denna fråga, icke skulle vara fullt övervunna, och man förklarar ytterligare, att vanskligheter kvarstå för dyrortsgrupperingens praktiska genomförande. Ja, mina herrar, jag tror, att jag lugnt kan trotsa en kommande eventuell utredning även på denna punkt att övervinna de vanskligheter, som återstå. Det kommer att efter min uppfattning visa sig omöjligt.

Sedan förklaras, att 1935 års beslut ännu ej trätt i tillämpning, och fördenskull har man inga erfarenheter om verkningarna. Ja, mina herrar, jag erkänner gärna, att ett utskott kanske bör sakna fantasi. Eljest föreställer jag mig, att för vanliga människor skulle det inte vålla några större svårigheter att klargöra för sig verkningarna av fjolårsbeslutet. Verkningarna bli de, att man befriar i stort sett landsbygdens gamla fattiga från att behöva vända sig till fattigvården, medan man alltjämt hänvisar dyrorternas gamla fattiga till fattigvården.

Sedan säger utskottet, att tvivel kunna yppas, om propositionen representerar det lämpligaste sättet att nå själva syftet, och man förklarar, att kommunerna skulle själva kunna fatta beslut om utfyllnad av pensionerna. Detta senare är onekligen rätt intressant. Bland de dyrorter som det här är fråga om befinna sig Oskarshamn, dyrortsgrupp 2, med en kommunal skattetunga på 16 kronor 40 öre — det är mycket lämpligt att rekommendera Oskarshamn att utfylla denna lucka i försörjningen — Njurunda med en skattetunga på 15 kronor 75 öre, Ytterlännäs med en skattetunga på 18 kronor 52 öre, Söderhamn med en skattetunga på 14 kronor 60 öre, Alnö med en skattetunga på 35 kronor 75 öre, Gudmundrå med en skattetunga på 15 kronor 72 öre, Skön med en skattetunga på 21 kronor 71 öre, Kiruna med en skattetunga på 14 kronor och 40 öre och Gällivare med en skattetunga på 18 kronor 70 öre. Jag förmodar, att dessa kommuner eller, låt mig säga, de gamla, som finnas där och behöva pensioner, äro mycket tacksamma för utskottets anvisning om det lämpligaste sättet att lösa denna fråga.

Så har man slutligen fått ett nytt argument. Man säger, att innan man binder sig, böra andra sociala reformuppslag av stort och aktuellt intresse prövas, och man hänvisar särskilt till befolkningskommissionen. Man vill tillgodose sociala önskemål, ägnade att stödja de yngre grupperna i samhället.

Mina herrar! Om man vill göra vår befolkningsfråga en otjänst, så skall man låta de yngre och de gamla konkurrera om statens och samhällets välvilja. Jag trodde inte, att man skulle behöva uppleva, att Sveriges riks-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

dag skulle förklara i en skrivelse till Kungl. Maj:t, att vårt land befinner sig i det läget, att vi måste sörja för de ofödda släkterna och att av det skälet skola omkring hundra tusen gamla hänvisas till fattigvården — det är ju det, det gäller. Tro ni inte, mina herrar, att det skulle vara svårt att finna en bättre metod för att förstöra intresset för vissa befolkningspolitiska uppgifter än denna? Jag är i varje fall övertygad om det. Vi ha i en föregående diskussion talat om konkurrensen mellan militära och sociala utgifter. Nu skall man införa ett nytt moment: konkurrens mellan en pensionering av de gamla och vissa uppgifter, som vi vilja lösa ur befolkningspolitisk synpunkt.

Nu är jag ju ganska säker på att man har varit stadd i nöd, när man skulle hitta på skäl för att avvisa detta förslag. Därför har man också lyckats kombinera en serie nödargument, som jag tror, att det blir ganska svårt att få människor utanför dessa salar att ta på allvar. Det finns emellertid andra argument, som utskottet inte har tagit upp. De höra till, låt mig säga, agitationen man och man emellan, men utskottet kan inte anföras dem, därför att de höra till en grupp argument, som inte gärna kunna framföras här. Jag tänker på det argumentet, att det förslag, som här föreligger, skulle innebära ett extra gynnande av de gamla fattiga på vissa orter. Man skulle, som det heter i ett yttrande, om jag minns rätt, från Jönköpings länsstyrelse, uppehålla för de gamla i städerna en högre levnadsstandard än den, som man anser, att man behöver på landsbygden. Ja, jag förstår mig inte på en sådan uppfattning. Man kan naturligtvis alltid säga: varför skola de gamla bo på en dyrort, när de kunna flytta ut på landet? De kunna bryta sina familjeband, om sådana finnas kvar, och söka upp en annan miljö än den, vari de vistats hela sitt liv, när de kommit i det olyckliga läget, att de på ålderdomen inte kunna försörja sig själva med egna inkomster. Visst kan man göra det. Jag förstår egentligen inte, varför man nekar sig en sådan cynism!

Utskottet sade en annan sak i fjol. Det förklarade, att »det måste vara ett mål för en reform av folkpensioneringen att i möjligaste mån göra denna så effektiv, att dess klientel icke samtidigt behöver söka fattigvårdsunderstöd. Själva syftet med folkpensioneringen, vilket väsentligen är att bereda medborgarna försörjning vid invaliditet eller ålderdom i annan form än fattigvård, förfelas ju nämligen, om pensionerna för att vara tillräckliga för uppehållet måste utfyllas med fattigvårdsunderstöd.» Mina herrar! Innebär inte detta en direkt anvisning att åstadkomma en dyrortsgruppering? Jag måste ju säga mig, att om fjolårets särskilda utskotts ledamöter ha ett annat recept att presentera de gamla i dyrorterna, enligt vilket de skulle kunna leva utan att anlita fattigvården på de pensioner, som beslötos i fjol, så är det mycket grymt mot de gamla att undanhålla dem det receptet. Jag tycker, att det är en absolut skyldighet för de herrar, som ha fruktbara uppslag på denna punkt, att meddela dem. Det är klart som dagen, att finns det andra metoder än dyrortsgrupperingen, varigenom de gamla i dyrorterna kunde få sin försörjning utan fattigvård, så faller jag ögonblickligen ifrån dyrortsgrupperingen. Jag är inte någon sådan principryttare, att jag avvisar andra metoder, om de finnas, men jag måste säga mig, att själv har jag icke kunnat finna något sådant recept, och därför måste jag be de herrar, som stå för fjolårsutskottets yttrande, att presentera sitt recept.

Jag har trott, att jag genom att framlägga det här förslaget skulle uppfylla riksdagens egna önskemål, men det är alldeles uppenbart, att däri har jag misstagit mig och att det icke var fråga om någonting sådant.

Jag skall nu tillåta mig att säga några ord ur kostnadssynpunkt, men först skall jag säga några ord om hur danskarna ha löst sin folkpensionsfråga. I

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Danmark finnas inga pensionsavgifter. Staten och kommunerna betala varje öre till folkpensioneringen. Det hindrar icke, att pensionerna där nere i vårt södra broderland äro högre än de, som föreslogos i fjol och som föreslås nu i år.

Som herrarna erinra sig, betydde fjolårsbeslutet, att beträffande äkta makar pensionerna skulle gå till 640 kronor — något mer, därför att det kommer till de där 10 procenten på avgifterna. De bli ju mycket olika för olika fall, beroende på antalet inbetalade avgifter och den storlek, som avgifterna ha haft. Danskarna införde sin dyrortsgruppering år 1923. De ha alltså haft tillfälle att pröva den ordentligt. I den lägsta dyrortsgruppen äro pensionerna för äkta makar 702 kronor. I den andra gruppen skulle efter årets svenska förslag dessa pensioner bli 840 kronor. I Danmark äro de 912 kronor. I högsta dyrortsgruppen skulle enligt årets förslag pensionerna bli 1,040, i Danmark äro de 1,086, vid 65 års ålder nämligen. Om en dansk vill uppskjuta sin pensionering ett eller annat år, så blir det belopp, som han erhåller, ännu högre. Han får redan vid 65 års ålder högre belopp, än vi föreslå vid 67 års ålder. Vid 70 år få i den lägsta dyrortsgruppen äkta makar i Danmark 810 kronor, i den andra gruppen 1,050, alltså ungefär vad vi föreslå i högsta gruppen vid 67 års ålder, och i den tredje dyrortsgruppen blir det 1,248 kronor: 200 kronor mer än det maximum, som föreslås av den socialdemokratiska regeringen här i landet.

Jag bör kanske tillägga — ty det finnes folk, som misstänka något annat — att i Danmark ha icke socialdemokraterna haft majoritet. Danmark har en första kammare, där icke ens socialdemokrater och radikaler tillsammans i denna dag ha majoritet, utan där man måste ha haft samverkan med, låt mig säga, ett parti, som kanske numera närmast skulle motsvara vårt bondeförbund, nämligen den gamla venstre i Danmark, för att överhuvud taget kunna genomföra de pensionsbelopp, som gälla därnere.

Detta i fråga om äkta makar. Jag var ju i fjolårets förslag inne på den tankegången, att man måste, då det gällde ensamstående pensionärer, differentiera pensionerna något, d. v. s. man skulle låta en ensamstående pensionär få något mer än hälften av vad äkta makar få tillsammans. Jag vågade mig inte på det, därför att förslaget var mycket dyrt ändå. Vi äro nämligen inte onödigt slösaktiga, utan vi hålla oss till ganska måttliga anspråk. I Danmark har man emellertid detta system genomfört. En ensam kvinna erhåller i lägsta gruppen vid 65 års ålder 432 kronor mot 320 i Sverige, i andra gruppen 564 emot — enligt årets förslag — 420 i Sverige, i tredje gruppen 678 kronor mot 520 i Sverige.

Jag skall inte här redogöra för hur det går om de uppskjuta sin pensionering till dess de bli 70 år. Herrarna förstå ju, att liksom då det gällde äkta makar, bli pensionerna då ganska betydligt högre.

En ensam man får en ännu bättre pension. En ensam man får i lägsta dyrortsgruppen 468, i den andra 606 kronor och i den tredje 732, d. v. s. 200 kronor mer än vi föreslå i den högsta dyrortsgruppen i Sverige.

Jag måste ju säga: resultatet av våra ansträngningar visar, att det lönar sig i den svenska riksdagen att vara moderat, men om herrarna vilja vänja oss av med denna moderation, så kommer det kanske också att lyckas.

Om jag nu skulle övergå till kostnaderna, kan det ju också ha sitt intresse att göra en jämförelse mellan Danmark och Sverige. För att slippa möta den replik jag fick i fjol i andra kammaren, att man inte skall, då man talar om de sociala utgifterna, ensamt medtaga pensionerna, utan att man måste ta med det hela, så skall jag inleda med några fakta rörande socialförsäkringens utgifter,

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

till vilka jag då räknar många saker, som icke precis täckas av ordet försäkring, men som vi bruka räkna dit i alla fall.

I Sverige voro utgifterna för socialförsäkringen år 1933 157 miljoner kronor. De äro högre nu. Det är inte fråga om det. I Danmark voro samtliga utgifter för socialförsäkringen 240 miljoner. Om Sverige skulle befinna sig på den danska nivån också med hänsyn till folkmängdens storlek, så skulle de svenska utgifterna 1933 icke ha varit 157 miljoner, utan 408 miljoner kronor. Om jag nu delar upp detta på dem, som ha det större intresset här, nämligen stat och kommun, så voro den svenska statens utgifter $62\frac{1}{2}$ miljoner för sådana ändamål. Om vi skulle ha befunnit oss på den danska nivån, skulle statsutgifterna ha varit 135 miljoner, d. v. s. mer än dubbelt så höga. Vad kommunerna beträffar, är skillnaden ännu mera framträdande. De svenska kommunerna utgävo det året 34 miljoner kronor för olika sociala försäkringsändamål. Skulle vi ha befunnit oss på den danska nivån, skulle de ha betalt $142\frac{1}{2}$ miljoner kronor. D. v. s. det allmänna utbetalade i Sverige 1933 $96\frac{1}{2}$ miljon kronor, men skulle vi ha befunnit oss på den danska nivån, så skulle det allmänna ha betalat $277\frac{1}{2}$ miljon kronor i stället.

Det kan ju vara nyttigt, att dessa siffror finnas i riksdagens protokoll, åtminstone så att vi slippa att höra för mycket skrävel i framtiden om vår orimligt höga sociala standard här i landet, som inte skulle förtjäna någon egentlig förbättring.

Jag skall nu övergå till vad pensionerna kosta. Enligt den lag, som gäller ännu under detta år, betalar staten 58 miljoner kronor för folkpensionerna, och kommunerna betala 19 miljoner, d. v. s. det allmännas utgifter skulle vara 77 miljoner. Enligt fjolårets beslut skulle beloppen bli för staten 69 miljoner — alltså en ökning med 11 miljoner — och för kommunerna 24 miljoner — det blir en ökning med 5 miljoner — och alltså sammanlagt 93 miljoner. Jag räknar då ihop landsting och kommuner. Om ett beslut om dyrortsgruppering skulle genomföras i enlighet med årets förslag, skulle pensionerna gå till 79.2 miljoner kronor för staten och 32.8 miljoner kronor för kommunerna. Det är då att observera, att denna ökning för kommunerna med närmare 9 miljoner kronor faller helt och hållet på de kommuner, vilkas gamla skulle få någon fördel av pensionerna, och inte på de andra kommunerna. Det allmännas sammanlagda utgifter skulle bli 112 miljoner kronor. År 1933 skulle, om den danska nivån överflyttades till Sverige, kostnaderna för det allmänna uppgått till $118\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

Om jag flyttar mig framåt några år i tiden, till 1940, för vilka år det föreligger beräkningar, skulle, om hittills gällande lag fortfarande tillämpades, staten betala 64 miljoner och kommunerna 22, alltså sammanlagt 86. Efter 1935 års beslut skulle staten komma att betala 87 och kommunerna fortfarande 22, tillsammans 109 miljoner kronor. Om man tar årets dyrortsgruppering, skulle staten få betala 97.8 miljoner kronor, kommunerna 32.2 miljoner kronor, d. v. s. det allmänna 130 miljoner kronor. Motsvarande danska siffror för budgetåret 1934/35, om jag tar hänsyn till befolkningsförhållandena, är 140 miljoner kronor, alltså 10 miljoner kronor mer för det allmänna, än det kostar att genomföra det förslag, som här föreligger.

Det finnes ett annat land, vars existens det kanske också kan vara skäl att erinra sig. Där har man visserligen ingen dyrortsgruppering, men jag säger: hade vi deras pensioner, skulle vi knappast behöva någon dyrortsgruppering. Resultatet skulle kanske inte bli alldeles tillfredsställande på de dyraste orterna, men inte långt ifrån. Det land jag syftar på är England. I England är den pension, som man erhåller redan vid 65 års ålder, i svenskt mynt 504

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
kronor 40 öre per år, d. v. s. endast med en 15 kronor understigande de pensioner vi föreslå för den högsta dyrortsgruppen i detta land, vilken ju bara omfattar några få orter.

Jag skall inte tala om inkomstgränserna; även på den punkten är man framför allt i Danmark ofantligt mycket generösare än det förslag, som vi ha framlagt inför den svenska riksdagen.

Ja, mina herrar, det är litet bittert att föreställa sig, att den svenska riksdagen skall avvisa ett förslag som detta, år 1936 och i ett land med mycket mer differentierade förhållanden än Danmark, 13 år efter det, att detta land genomfört samma idé, där, som jag har visat, man betalar ut pensioner av en helt annan storleksordning än i Sverige. Jag vill säga, att denna bitterhet minskas ju inte, om det skulle vara på det viset, att man avvisar förslaget därför, att jag är illa tåld i vissa borgerliga kretsar, — ja, jag vet ju inte vad skälen kunna vara, ty de skäl, som äro anförda, dem kunna herrarna väl inte gärna hålla på. — Då medger jag, att jag har gjort de gamla en otjänst. Jag kan inte finna någon tanke olidligare än den, att de gamla skola behöva gå till fattigvården i fortsättningen som hittills — därför, att det finnes ledamöter i den här kammaren eller i den andra kammaren, som inte tycka om undertecknad eller undertecknads sätt att behandla vissa ting. Ja, jag säger det uppriktigt. Det står visserligen icke sagt i utskottsbetänkandet, men i hela den offentliga diskussion har man ju anført, att jag har utmanat herrarna, att jag har uppfört mig så förfärligt illa, att man inte kan belöna det med att befria de gamla från fattigvården. Det har ju varit den genomgående tonen i den ledande pressen här i Stockholm i varje fall, som har fört talan bland annat för folket.

Mina herrar! Det finns ett brev, som blivit berömt de sista dagarna. Det står i detta brev bland annat följande: »Vi komma att fortsätta vår traditionella välfärdspolitik, alltjämt strävande att utjämna motsättningarna inom samhället, att skydda de oförvållat lidande och att söka bereda rättvisa, allt detta efter måttet av våra krafter och så, att icke grundvalen för vårt ekonomiska framåtskridande, det fria näringslivet rubbas i sin funktion.» Tro herrarna, att det fria näringslivet skulle rubbas i sin funktion, om vi genomförde en dyrortsgruppering för de fattiga gamla här i landet? Sådana reformer vill man inte vara med om, fast man säger sig vilja göra rättvisa! Eller får jag tolka detta så, att den traditionella välfärdspolitiken nu skall inledas med avvisandet av ett förslag, mot vilket det icke kan göras andra sakligt befogade invändningar än sådana, som kunna göras mot *varje* förslag på detta område? Jag skulle vilja säga: vi ha löst spörsmålet om dyrortsgrupperingen rationellare än danskarna. Där har man gjort en klumpig gradering mellan landsbygd, köpstäder och 3 orter, nämligen Köpenhamn, Frederiksberg och Gentofte — de sista tillhörande den högsta dyrortsgruppen. Sedan är det visserligen sant, att inom en viss rayon kring städerna högre pensionsbelopp än de lägsta tillämpas, men det föreslås i detta förslag också, och därtill kommer, att vi ju ha gått på en verklig levnadskostnadsindex. Det gör, att det finnes städer i den lägsta dyrortsgruppen liksom det finnes landsortskommuner i den högsta och i mellangruppen.

Ja, mina herrar, det förslag, som nu är föremål för riksdagens avgörande, betyder ingenting annat än införandet av likställighet i detta land, *genomförandet av den heliga principen om likställighet inför svensk lag*. Det är vad förslaget betyder. Det är detta, som herrarna tydligen ha för avsikt att avvisa. Det är antagligen ingenting att göra åt den saken. Det var ju så, att man inte kunde komma överens vid förhandlingarna, därför att det stred mot den traditionella riksdagsbehandlingen. Det skulle provas i utskott först, och

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

allting skulle sakligt och noga genomgå. Den prövningen tog, enligt upplysningar från utskottsledamöter, inte fullt en halv timme! Det var den *sakliga* behandling av detta förslag, som riksdagens särskilda förtroendemän uti sammansatta stats- och lagutskottet ansågo sig böra kosta på det. Det går inte att skylla på kort tid, i varje fall icke då det gäller denna proposition. Den avlämnades nämligen till riksdagen i grundlagsenlig tid. Den kunde för övrigt ha varit behandlad för mycket länge sedan, om man hade vårdat sig om det.

Jag kan bara säga, att om jag var glad åt fjolårsbeslutet, så är detta en av de ledsammaste dagar, som jag har upplevat i den svenska riksdagen, om beslutet slutligen skall bli ett förkastande av denna dyrortsgruppering. Jag var naiv nog att tro, att folkpartiets bildande verkligen skulle betyda, att atmosfären för så resonliga sociala reformer som den det här är fråga om skulle bli bättre än den varit förut i den svenska riksdagen under den gamla osaliga andens härskartid därstädes. Jag måste i dag konstatera, att jag är en illusion fattigare.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, anser jag mig böra yttra några ord för att motivera utskottets förslag.

Jag vill då bestämt tillbakavisa, att de, som biträdde utskottsmajoritetens förslag, skulle ha gått till sitt beslut utan att ha sakligt prövat Kungl. Maj:ts propositions innebörd. Om behandlingen i utskottet under den brådska, som nu under de sista dagarna rått, inte tog så lång tid, är därmed inte sagt, att de enskilda ledamöterna gått oförberedda till ståndpunktstagandet. Tvärtom hade de säkerligen genomgått propositionen och genomtänkt sin ståndpunkt, när ärendet kom upp till behandling i utskottet. Ärendet har ju under den föregående riksdagen synnerligen grundligt behandlats, och man kom där till en lösning av denna fråga, en lösning, som från alla håll hälsats med tillfredsställelse, och som föranledde en av de mest sakkunniga representanterna för regeringspartiet att förklara, att det var en ljus dag han då hade.

Det torde höra till sällsyntheterna i riksdagens historia och i sättet för dess arbete, att, när den ett år efter grundliga förberedelser har fattat ett beslut av den omfattning och innebörd som fjolårsbeslutet hade, den sedan redan nästa år skulle så väsentligt, som här är ifrågasatt, ändra detta beslut. Jag ber att få påpeka, att i den reservation, som framfördes från högerhåll, inte något löfte gavs om att taga upp frågan om dyrortsgrupperingen omedelbart.

Jag känner mig för min del inte övertygad om att vi böra gå till en sådan dyrortsgruppering, förrän vi ha vunnit en erfarenhet om hur lagen komme att verka. Det var ju förra året, så, att man beslöt en lika pension för att därigenom få en verkligt stark ställning beträffande de 70 procenten av pensionsstagarna. Jag undrar, om det skulle ha blivit samma goda resultat, ifall man sänkt pensionsbeloppen för dessa och gått in för en gradering. Då hade säkerligen missnöjet blivit starkt utbreddt. När här nu föreslås denna dyrortsgruppering, så förbehåller jag mig för min del att få mera sätta mig in i den frågans alla konsekvenser, innan jag tar ståndpunkt till densamma.

Man har anfört också den konsekvensen, att om man inför en dyrortsgruppering för dessa pensionärer, så borde också andra, som åtnjuta pension från staten eller genom pensionskassor, ha samma skäl att yrka på en dyrortsgruppering.

Här har ju sagts, att de 30 % pensionstagare det här gäller skulle genom dyrortsgrupperingen komma upp till en sådan inkomst, att de icke behöfde anlita

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
fattigvård. Det är inte möjligt att här generalisera så starkt. Jag tror, att det även efteråt komme att bli åtskilliga fall, då pensionen icke räcker till.

Det har synts mig innebära en besynnerlig värdering av orden, då man ställer mot vartannat underhåll från staten och underhåll från kommunen, ty i verkligheten är det ju detta, som är den springande punkten i den fråga, som vi här diskutera. Det bör ju kunna vara möjligt att — åtminstone bör man kunna undersöka den frågan — det kan lämnas kommunala pensionstillskott utan fattigvårds karaktär. Genom en lämpligt avvägd skatteutjämning kunna också de dyrorter, som herr statsrådet uppräknade, då få någon lindring för de ökade utgifter, som härigenom drabba dem. Men herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nämnde inte, att vi bland de dyrorter, som skulle komma i fråga, dock ha främst de allra största och rikaste samhällena, som mycket väl kunna bära de kostnader, som äro förenade med pensionslagen, sådan den nu är, och då de skola i väsentlig mån bidraga till de merkostnader den ifrågasatta dyrortsgrupperingen medför, så kanske skattdragarna där inte bli så synnerligen förtjusta i det förslag, som här har framförts.

Herr statsrådet uppehöll sig vid förhållandena i Danmark. Ja, då jag läste referatet av den debatt, som fördes förra året, fann jag, att även vid det årets diskussion det hade förekommit jämförelser mellan Danmark och Sverige, men en på det området synnerligen initierad person hade då framhållit, att konstruktionen av pensionslagen och fattigvårdslagen i Danmark är så olika mot i Sverige, att det är svårt att få några och riktiga jämförelsepunkter. Det förefaller egendomligt, att det skulle råda en så betydligt högre levnadsstandard i Danmark än i Sverige. Jag har emellertid inte möjlighet att gå in på de detaljspörsmål, som statsrådet uppehöll sig vid.

Herr statsrådet slutade med att förklara, att här gäller det likställighet. Jag har också sett i den pressdiskussion, som förekommit, att man särskilt starkt strukit under rättfärdighetskravet. Jag tror, att både likställighet och rättfärdighet äro ganska relativa och diskutabla begrepp. Man kan ju säga, att fjolårets beslut innebär genomförandet av en likställighetsprincip i en mening, och nu kommer från annat håll kravet på en likställighet av annan art.

Det har inom utskottet inte anlagts andra synpunkter än sakliga. När herr statsrådet uttalade, att utskottsutlåtandet skulle vara så avvattat, att man där ville ställa mot varandra de kostnader, som fordras för de ungas fostran och vård, och de kostnader, som fordras för de gamlas underhåll, så tror jag inte, att detta är en riktig formulering. Det rätta förhållandet är inte, att utskottet ställer upp dessa kostnader i konkurrens med varandra, utan utskottet menar, att man bör avväga, hur långt man kan gå i dessa båda avseenden. Så vill jag för min del läsa, vad utskottet har yttrat i det fallet.

Då jag är övertygad om att efter mig flera talare från båda sidor komma att belysa denna fråga, skall jag nu begränsa mig till att med det sagda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Det beslut, som förra årets riksdag fattade i fråga om förbättrade pensioner, biträdde jag och mina meningsfränder med stor och uppriktig glädje. Folkpensioneringen har alltid av den borgerliga vänstern omfattats med alldeles särskilt intresse. Denna meningsriktning var det ju, som år 1913 genomförde beslutet om folkpensioneringens införande i vårt land, och denna meningsriktning har också hela tiden verksamt bidragit till de sedan genomförda förbättringarna. Vi skulle också gärna se, att det vore möjligt att avväga pensionerna så, att de pensionerade hade samma förmåner därav, var de än vore bosatta. För egen del är jag principiell anhängare av att en sådan gradering av pensionsbeloppen om möjligt ge-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

nomföres. Men vi inse å andra sidan — och även det senaste utredningsarbetet har icke annat än kunnat bestyrka våra farhågor — att en sådan dyrortsgruppering, som ger verklig rättvisa åt *alla* pensionerade, icke kan genomföras. Herr socialministern framhöll ju också nyss, att en del bristfälligheter, en del ojämnheter alltid måste följa med, vilket system som än kan genomföras i det avseendet.

Det nu framlagda förslaget är, såvitt jag kan bedöma det, inte ägnat att undanröja det berättigade i de invändningar, som ha gjorts emot svårigheterna att genomföra en sådan gradering av pensionsbeloppen. Av de avgivna yttrandena från olika institutioner i olika delar av landet framgår ju också, att betänkligheterna alltjämt äro stora på många håll. I alla händelser äro erinringarna av den art, att det här nu framlagda förslaget icke med någon som helst rätt kan betraktas som sakrosankt, som så beskaffat, att några erinringar ingalunda kunna göras däremot.

Herr socialministern anförde, om jag förstod honom rätt, att man genom att genomföra regeringens förslag skulle ge de pensionerade samma ställning på dyrorterna som inom andra delar av landet. Det är nu inte alls säkert, att det blir på det sättet. Det kan till och med, även om detta förslag genomföres, bli så stora skiljaktigheter i fråga om levnadskostnaderna och pensionens storlek å en ort, att det alltjämt kvarstår en högst betydande ojämnhet, när det gäller det belopp, som är nödvändigt för existensminimum på den ena och på den andra orten. Jag skulle våga göra det påståendet, att *så stora* kunna säkerligen dyrortstilläggen aldrig bli, att de bli *fullt* tillräckliga i de största städerna. Man kan sålunda säkerligen i dessa största städer icke undvika att understöd lämnas de gamla på annat sätt än genom pensionerna.

Utskottet har framhållit, att kommunerna ha möjlighet att utfylla folkpensionerna med kommunala bidrag av samma karaktär. I fråga om de största städerna, som jämväl äro landets rikaste kommuner, kan man också säga, att där har man råd att lämna ett sådant särskilt bidrag till sina fattiga pensionärer.

Nu hänvisade herr socialministern särskilt till att bland dyrorterna, åtminstone sådana av den andra gruppen, finnas en del små landskommuner, som ha mycket höga skatter och där en hänvisning till att de själva kunna utfylla pensionerna alltså inte kan ha någon rimlig effekt, utan tvärtom måste verka nästan utmanande. Därtill skulle jag bara vilja säga, att dessa de små landskommunernas, särskilt de små skattetyngda landskommunernas bekymmer äro ett alldeles särskilt problem, som den nuvarande socialministern, såsom jag vet, har varit inne på i olika sammanhang och som man nog måste söka lösa. Men detta problem löses naturligtvis inte alls, inte ens i nämnvärd grad, genom att en eller annan sådan kommun med hänsyn till sina pensionärer föres upp i en något högre dyrortsgrupp än de andra. Det är, som sagt, ett problem av en helt annan räckvidd och för vars lösning helt andra medel än detta måste tillgripas, för att någorlunda stor likhet skall skapas emellan dessa kommuner och andra.

Det förefaller mig, som om, trots allt vad herr statsrådet nu erinrat däremot, det inte skulle vara förenat med någon orimlighet, om riksdagen svarade, att den stora nydaning om folkpensioneringen, som med alla partiers samfälliga medverkan genomfördes vid fjolårets riksdag, åtminstone finge träda i kraft, innan man började ändra på grunderna för den stora reform, som då beslöts. Det förefaller mig också — likaledes till erinran mot vad socialministern anförde i det avseendet — att det inte vore mer än rimligt, om riksdagen finge tillfälle att, innan den går in på en ytterligare uthyggnad av folkpensioneringen, avväga denna fråga med hänsyn till andra sociala reform-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
frågor, som kunna stå på dagordningen. Jag är visst inte av den uppfattningen, att man nödvändigt måste genomföra befolkningskommissionens väntade förslag, innan man hjälper de gamla, men jag menar, att det finns dylika och andra sociala reformfrågor, som alltså stå på dagordningen och där vittgående utgiftsökningar likaledes förestå. Vi ha också en ständigt pågående automatisk stegring av de sociala utgifterna. Det kan inte vara mer än rimligt, att riksdagen, som i fjol beslöt de stora, nya utgifter, som voro förenade med den då genomförda pensionsreformen, nu finge vänta något för att se, hur en avvägning mellan nya uppgifter lämpligen bör ske.

Den ingående jämförelse, som socialministern gjorde mellan förhållandena på detta område i Danmark och hos oss, bör, synes det mig, mottagas med någon försiktighet. Vi skola nämligen komma ihåg, att i många avseenden förhållandena äro så oerhört annorlunda i Danmark, än de äro här. Jag skall bara i förbigående erinra om en sak, som måhända just i detta sammanhang kan kräva särskild hänsyn, nämligen att städerna och särskilt de stora städerna i Danmark ju ha en så ojämförligt mycket större andel av landets folkmängd, än de stora städerna ha hos oss, att det där sannolikt förekommer en för oss främmande uppdelning i sociala skikt, vilket gör, att man åtminstone inte utan vidare kan företa den jämförelse, som gjordes med våra förhållanden.

Ännu mera omöjligt synes det mig vara att till förmån för detta förslag åberopa Englands exempel. Det är väl ändå uppenbart — hur litet man än vet om Englands förhållanden — att levnadskostnaderna måste vara oerhört olika i exempelvis London och i en billig landsort. När man i England nöjt sig med att icke genomföra någon dyrortsgradering och i stället satt ett för hela landet lika belopp, som — om jag förstod statsrådet rätt — i svenskt mynt motsvarar ungefär 504 kronor, så måste det, såvitt jag förstår, betyda, att detta, för Londons pensionärer kan täcka endast en mindre del av deras levnadskostnader. Jag vet inte, hurudana levnadskostnaderna äro i den engelska landsorten, men jag förmodar, att de även där äro högre än hos oss. I alla händelser kunna de vara det. Varje sådan jämförelse utan noggrann kännedom om på förhållandena inverkan omständigheter ger ju egentligen ingen ledning till några slutsatser i det ena eller det andra avseendet.

Herr socialministern yttrade, då han hade slutat denna jämförelse mellan Danmark och Sverige, att den borde vara tillräcklig, för att det inte skulle förekomma alltför mycket skrävel om våra omrimliga sociala bördor. Jag är inte angelägen att förebbringa några som helst klagomål över att våra sociala bördor skulle vara för tyngande för oss. Jag hyser tvärtom den uppfattningen, att så långt våra ekonomiska möjligheter tillåta det, bör det för oss vara en tillfredsställelse att kunna bidra till sociala reformer, som ställa det bättre för dem, som leva på skuggsidan av livet. Men det kan kanske ändå, utan allt skrävel, vara tillåtet att erinra om hurusom de sociala utgifterna i vårt land under ett par årtionden stegrats på ett sådant sätt, att det åtminstone måste sägas vara fullkomligt oberättigat att klaga över någon liknödhet eller någon ovilja mot att biträda reformer på detta område. Socialministern nämnde en del siffror rörande våra utgifter för socialförsäkringen. Skola vi tala om de sociala utgifterna, är det väl emellertid nödvändigt att medtaga även andra sociala utgifter än dem, som direkt sammanhånga med olika socialförsäkringsgrenar. Jag kan exempelvis inte förstå, varför inte statens utgifter för hälso- och sjukvård skola betraktas som sociala utgifter, fullkomligt jämförliga med vilka andra av dessa utgifter som helst.

För att få en ytterst schematisk, men i stort sett ändå riktig bild av hur fort utvecklingen på det sociala området har gått, kan man erinra om att den femte huvudtiteln — som ju omfattar även en del andra utgifter, vilka dock i detta

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

sammanhang inte ha så stor betydelse, därför att ökningen på de områdena inte varit tillnärmelsevis lika stor — för räkenskapsåret 1913 slutade på 20.5 miljoner kronor. Den hade år 1920 stigit till 88 miljoner kronor. Åren 1926—1930 är medeltalet 103 miljoner kronor, och i årets budgetförslag är man uppe i 218 miljoner kronor. Femte huvudtiteln har därmed tagit den ojämförligt största andelen av statens verkliga utgifter. Ungefär 27 procent falla på femte huvudtiteln.

Jag har gjort en beräkning, som visar, att av anslagen på femte huvudtiteln gå sammanlagt ungefär 192 miljoner till vad jag vill kalla sociala ändamål, inberäknat hälso- och sjukvården. Dessutom finns det i riksstaten på andra huvudtitlar en del utgifter på ett par miljoner, som också kunna betecknas som rent sociala utgifter. Jag kommer sålunda fram till att *staten* enligt årets budgetförslag utbetalar ungefär 194 miljoner kronor för sociala ändamål.

Det är emellertid självklart, att man här måste taga hänsyn även till vad landstingen och kommunerna utge för dessa ändamål, för sjukvård, hälsovård, fattigvård och pensionsförsäkring. Tyvärr finns det på grund av vår kommunala statistikens senfärdighet inte senare uppgifter än för åren 1931 och 1932. För år 1932 uppgingo landstingens hithörande utgifter till ungefär 77 miljoner kronor. Landskommunernas utgifter av detta slag för år 1931 voro 91 miljoner kronor och städernas för år 1932 ungefär 119 miljoner kronor. Detta skulle tillsammans med statens utgifter göra ungefär 480 miljoner kronor. Därvid skall man dock taga hänsyn till att vissa belopp bli dubbelräknade på det sättet, att bland kommunernas och landstingens utgiftssummor också ingå de belopp, med vilka de ha uppburit statsbidrag för de ändamål, varom här är fråga. Å andra sidan kan man framhålla, att sedan år 1931 och fram till år 1936 kommunernas utgifter ha vuxit så oerhört just på det sociala området, att om man tar hänsyn till detta, man säkert kommer fram till att *det svenska samhället för närvarande för sociala ändamål årligen utbetalar ungefär en halv miljard kronor*.

Jag har velat anföra dessa siffror, icke för att därmed säga, att det svenska samhället bör beklaga sig över den börda, som det påtagit sig i det avseendet, och inte heller för att skrämma för att fortsätta på en väg, där man allteftersom behovet framträder genomför ytterligare såsom nödvändiga påvisade sociala reformer, men jag har anfört det för att göra gällande, att det icke med något slag av rätt kan påbörjas oss, som nu äro betänksamma mot denna reform, att vi därigenom ha ådagalagt en bristande vilja, en kallsinnighet på detta område, som är förtjänt av sådant tadel, som herr socialministern framförde. Jag tror, att man även på detta område måste kräva rätt att pröva själv, att välja ibland de uppgifter, som förestå att lösa, och att icke tillåta, att en fråga, som kanske av en händelse ett år kommer att framstå såsom den stora sociala frågan, måste lösas. Man får inte betrakta och behandla alla dem, som på den punkten tillkännagiva betänksamhet, såsom ovilliga mot och fiender till de sociala reformerna överhuvud taget.

Så som förhållandena nu ligga till, förefaller det mig, som om tillräckliga skäl skulle vara anförda för att man i detta läge kan ha rätt att ställa sig avvaktande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Jonsson, Bäckström, Hansén, Carl Carlsson, Bjurström, Elof Andersson, Johan Larsson* och *von Stockenström*.

Herr Wangson, Otto: Herr talman! Det är en synpunkt på denna fråga, som man inte hittills berört i debatten, och som jag därför skall söka att utveckla något närmare. Tyvärr har den nog inte heller beaktats tillräckligt

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
i det partipolitiska ställningstagande, som nu kommer att avgöra frågans och väl även regeringens öde.

Jag framhöll redan i fjolårsdebatten, att man icke finge betrakta frågan om dyrortsgraderade folkpensioner som en intressesak för storstäderna och de övriga dyrorterna. Det var inte fråga om att göra *dess* kommuner rättvisa, utan det gällde rättvisa åt de *gamla* i dessa kommuner. Jag trodde mig i en, efter vad det visat sig kanske något överdriven optimism, kunna försäkra, att dyrorterna inte komme att draga sig undan, om det för åvägbringande av en sådan rättvisa åt deras gamla skulle ställas ökade krav på deras offervillighet. Det var också i denna anda, som jag senare såsom sakkunnig medverkade till utarbetandet av ett förslag, som ju väckt opposition, märk väl, egentligen endast från de lokala representationerna för de mera renodlade finansiella storstadsintressena. Jag gjorde det, ehuru representant för en sådan storstad, i tron att därmed nå en riksdagspolitiskt framkomlig väg till en fullständig och definitiv lösning av vårt folks ålderdomsförsörjningsfråga. Det resultatet ansåg jag vårt mycket stora offer av även naturliga och i och för sig berättigade kommunalegoistiska intressen. I det nu föreliggande förslaget ha stora sådana offer ifrågasatts, och det är begripligt, om de, som närmast ha hand om storstädernas affärer, kunnat knorra även litet högljutt. Vad jag däremot har svårt att förstå är, att de, som i riksdagen ha till uppgift att tillvarata den stora landsbygdens likaledes en smula krasst egoistiska intressen i denna fråga, nu synas beredda att försitta tillfället till en ur deras synpunkt så förmånlig lösning, som nu erbjuder sig och som troligen aldrig återkommer. Detta är inga överord. Jag utgår visserligen därvid från att en dyrortsgruppering, vars rättvisa åtminstone i princip erkännes av både högern och folkpartiet, förr eller senare — och senare, om dessa båda partier få bestämma reformtakten — kommer till stånd. Sker detta — och en så klar rättfärdighetssak måste i längden spränga partiskrankorna och segra — då står inte längre den nu föreliggande, ur statsfinansiell synpunkt mycket förmånliga lösningen till buds. Den förutsätter nämligen en omedelbar anknytning till den 1935 beslutade huvudreformen. Genom fjolårets beslut, som ju alla partier, även bondeförbundet, biträdde, gav man — och jag hoppas väl med varm hand — de större städerna en miljonpresent i form av minskade fattigvårdskostnader. Bara för Stockholms och Göteborgs del har denna kostnadsminskning uppskattats till nära två miljoner kronor. Denna present skulle nu de stora städerna få lämna tillbaka, om propositionen vunnit riksdagens bifall. Ty dessa miljoner ha i stort sett tagits i anspråk för finansieringen av den nya reformen. Man har alltså inte bara att räkna med, att dyrorterna skulle få bidra till bekostande av dyrtidstillägg med vad detta skulle innebära i form av minskade fattigvårdsutgifter genom dessa pensionstillägg, utan de skulle få släppa till även vad de eljest skulle kunna inbespara genom den stora pensionsreformen förra året, och det är detta man från storstadshåll förklarligt nog helst vill slippa ifrån. Avslås propositionen nu i år, komma följaktligen de stora städernas finansförvaltningar att skära pipor i vassen och gnugga händerna av belåtenhet. De, som emellertid inte komma att knugga händerna, är de gamla i dessa städer, vilka fortfarande som hittills för sin försörjning komma att vara hänvisade till fattigvården eller till anhörigas bistånd, och det är som bekant inte lätt att säga, vilket som känns tyngst: att ligga fattigvården eller släktingar till last. Men vid deras känslor synes man på borgerligt håll inte fästa något avgörande avseende. Dessa gamla skola inte besparas vad riksdagen dock själv förra året betecknade som en förödmjukelse.

Jag sade nyss, att nu även öppnas tillfälle till en statsfinansiellt förmånlig

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

lösning av dyrortsgrupperingsproblemet, som knappast torde återkomma. Detta beror därpå, som jag antydde, men kanske bör något närmare beröra, att den miljonpresent till de stora städerna, som jag för en stund sedan talade om, och som jag kanske pliktskyldigast såsom representant för en sådan storstad borde tacka för, enligt propositionen skulle återtagas och användas till finansiering av dyrortstillägg. Ett sådant återtagande, som ju i och för sig är en föga tilltalande nödfallsutväg, kan ske nu därför att gåvan, om jag får använda mig av en juridisk terminologi, ännu inte blivit traderad, det vill säga kommit gåvomottagarna i händerna. Fjolårets pensionsreform träder ju överhuvud icke i kraft förrän den 1 januari 1937, och löfte om gåva är lyckligtvis för löftesgivaren inte bindande. Men efter nämnda datum, och så mycket mindre kanske efter flera år sedan de berörda städerna kanske under lång tid varit i åtnjutande av de förmåner, som fjolårsbeslutet med så frikostig hand skänkt dem, är det otänkbart, att man skulle kunna beröva dem dessa förmåner, och detta skulle i varje fall knappast överensstämma med rättvisa och billighet.

Till sist vill jag bara inte upprepa de goda argument, som inte minst socialministern här anfört, men påpeka, att den reform det här gäller, inte bara avser att göra livet för de hundra tusen gamla i städerna ljusare. Den har också ett annat möjligen ännu mera djupgående och i varje fall ytterst betydelsefullt följdresultat. Alltså berör denna reform liksom den i fjol beslutade reformen förutom de gamla direkt alla de gamlas försörjningspliktiga anhöriga, som genom densamma skulle få en för de flesta välbehövlig lättnad i sin försörjningsbörda. Dessutom angår ju reformen ytterst och i högsta grad alla i de nu produktiva åldrarna som genom densamma skulle få oron för sin ålderdom väsentligen stillad och äga vetskapen om att man på gamla dar har sin åtminstone nödtorftiga bärgning och slipper att antingen gå den ännu för så många och framför allt för de gamla tunga vägen till fattigvården eller bli ett påhäng för sina barn. Den vetskapen skulle otvivelaktigt bidra till att öka trivseln och samhällssolidariteten i detta land.

Det är sådana värden som man bör väga mot de förhållandevis ringa statsfinansiella merkostnaderna, och man bör framför allt inte som det sammanfatta stats- och andra lagutskottet, jag förmodar oavsiktligt, gjort häna olyckan, då utskottet hänvisar till möjligheten för kommunerna själva att där särskilda skäl anses föreligga besluta om en utbyggnad av folkpensionerna helst genom kommunala bidrag av samma karaktär. Socialministern har redan påvisat att detta uttalande utgör ett hån mot åtskilliga av de skattetyngda dyrortskommuner, som få denna anvisning.

Jag skall bara i korthet framhålla en annan synpunkt. Det ärade utskottet synes enligt vad jag kan förstå här ha fallit för just den missuppfattning, som jag påtalade genom att förblanda de gamlas rättvisa sak med kommunernas. Inte få väl de gamla det bättre för att det föreligger en möjlighet, som de flesta kommuner för övrigt aldrig begagnat sig av och som de gamla, som ju dock saken gäller, sakna liksom också sakna kraft att göra den gällande och utöva påtryckning om den. Hela detta utskottets betraktelsesätt står för övrigt i skarpaste motsats till den anda, som präglade fjolårsreformen: med det argumentet borde man konsekvent slagit ihjäl även denna, ty precis samma möjlighet stod även före fjolårsbeslutet alla kommuner till buds. Här gäller det — och det kan utskottet omöjligen ha varit i okunnighet om — att lagligen garantera de gamla och invaliderna på dyrorterna ungefär samma ekonomiska trygghet som man redan tillerkänt övriga gamla i landet, och rättsliga garantier, mina herrar, äro nu en gång inte alldeles detsamma som mer eller mindre chimäriska möjligheter!

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

I övrigt skall jag inte ta upp de argument, som utskottet och dess representanter här i kammaren anført mot den föreslagna reformen; socialministern har ju redan smulat sönder dem. Den förste representanten för utskottet, herr John Gustavson, framkom emellertid i sin polemik mot herr Sandén med ett i viss mån nytt argument, som verkligen tål att något granskas. Herr Sandén hade framhållit, att även de nu föreslagna dyrortstilläggen voro knappt tilltagna och att på sina håll — exempelvis i Stockholm — även det föreslagna totala folkpensionsbeloppet inte räckte till stort mer än hyran. Och herr Gustavson undrade nu vad reformen då skulle tjäna till, när beloppen i alla fall inte försloge. De gamla kunde ändå inte reda sig på detta belopp. Ja, jag vet inte, hur jag får fatta detta uttalande. Helst skulle jag ju vilja fatta det så, att herr Gustavson för sin del går emot Kungl. Maj:ts förslag, därför att det är en halvmesyr; det kunde ju inge förhoppningar om att vi inom kort skulle få fram ett mera långt gående förslag på detta område, som gav en ännu fullständigare rättvisa åt de gamla på de allra värsta dyrorterna. Jag får nämligen erkänna, att om man bara skulle anlägga rättvisesynpunkten, borde man införa en särskild dyrortsreglering för Stockholm, vars hyresförhållanden skulle motivera en sådan anordning. Emellertid — och det är det jag vill ha sagt — medför förslaget även för Stockholm, men framför allt för övriga dyrorter en synnerligen gynnsam effekt. För Göteborgs vidkommande, som jag kanske närmast har intresserat mig för, medför det, att av de 60 % pensionstagare, som för närvarande måste anlita fattigvården för sin försörjning, gott och väl 60 % skulle, om denna reform genomfördes, slippa gå dessa steg till fattigvården. Effekten för övriga kommuner av mindre storleksordning och mindre dyrortsordning skulle bli ännu gynnsammare. Emellertid har regeringen inte vågat gå längre än de sakkunniga ha föreslagit. Redan den effekt, som jag här omnämnt — förutom den direkta, som avspeglar sig i de nämnda siffrorna — innebär ju en oerhörd lättnad för de gamla och ökade möjligheter för dem att av egen kraft och med kanske ett relativt litet bidrag av sina barn framleva ålderns dagar, för att inte tala om att det innebär en direkt lättnad för de försörjningspliktiga.

Jag får kanske, innan jag slutar, göra ytterligare ett par påpekanden med särskild adress till våra vänner i bondeförbundet. Det är ju dess representanter ingalunda obekant, att socialdemokraterna i särskilda utskottet förra året stodo inför ett val, som ur mera krass stadssynpunkt kunde ha förefallit svårt. Såväl högern som folkpartiet ifrågasatte ju en lösning av folkpensioneringen, som skulle ha räddat principen om en dyrortsgruppering mot en sänkning av pensionernas grundbelopp för alla de gamla i landet. Vi valde, som herrarna veta, en effektiv folkpension för de gamla på landsbygden framför en endast proportionell rättvisa åt städernas gamla med risk att eljest ha medverkat till att förfuska hela den stora reformen. Skulle det vara orimligt att tänka sig, att landsbygdens representanter visade en liknande självövertvinnelse och medverkade till att bringa den rättvisa åt de gamla i städerna, som fjolårets beslut förvägrade dem?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Strömberg* och *Sjödahl*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är inte många ord jag har att säga i denna debatt. Jag skulle egentligen bara vilja understryka en synpunkt, som rent i förbigående kom fram i den föregående talarens anförande.

Det, som för mig är viktigt att understryka, är inte omsorgen om de gamla,

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

som komma till fattigvården. Skälen för den socialdemokratiska reservationen i det fallet äro synnerligen starkt framhävda och framhävda på det bästa tänkbara sätt genom ett uppvisande av den egendomliga motivering, som inte drar sig för att hänvisa hundratusen gamla till fattigvården i omsorg om nu ofödda släkten. Det är en motivering, som utskottet här tagit som sin, vilken nog med all rätt runt om i hela landet kommer att kännas synnerligen upprörande. Men det är en grupp till, som säkert kommer att känna sig lika upprörd som dessa gamla i städerna, vilka komma att nödgas anlita fattigvården. Det är en grupp, som jag har antytt inte i stor utsträckning kommer att anlita fattigvården, och den gruppen tycker jag ändå står i ett visst sammanhang med befolkningspolitiken. Alla politiska partier ha vid denna riksdag deklarerat sitt intresse för de mellangrupper i samhället, som ha sitt förnämsta organisatoriska uttryck i Daco. Den gruppen utlämnas enligt de borgerliga partierna hänsynslöst i denna fråga, när det gäller de gamlas pensionering. Runt om i våra städer är det inte bara unga arbetare, som ha den bördan på sig, att de måste, så länge samhället i dessa städer inte gör sin skyldighet på samma sätt som samhället på landsbygden, med stora uppoffringar taga hand om en gammal far eller mor, utan detta gäller i lika hög grad kontorister, manliga och kvinnliga. I varenda en av våra städer sitter en maskinskriverska, en kassörska, en manlig eller kvinnlig kontorist som har den tunga bördan på sig att underhålla en medellös far eller mor, vilken annars skulle komma att ligga fattigvården till last. De anse det som sin skyldighet inte bara juridiskt utan också moraliskt att behålla den bördan på sig. Den föregående talaren fäste uppmärksamheten på hur det måste kännas för de gamla själva. Det bry sig inte de borgerliga partierna här i riksdagen om. De bry sig inte alls om, hur det måste kännas för en änka eller för en gammal far att på det sättet falla sina barn till tunga, och de bry sig inte alls om — trots sitt intresse för befolkningspolitiken — att på detta sätt hindras tusentals unga män och kvinnor här i landet att bilda familj. Befolkningsfrågan intresserar med andra ord inte det bittersta de borgerliga partierna i detta sammanhang, såvitt jag kan se. Är det möjligen på det sättet, att folkpartiet, att högerpartiet tycker, att dessa befolkningsgrupper inte äro önskvärda för familjebildningen? Man skulle nästan kunna få det intrycket, då man ser, hur dessa grupper i det fallet alldeles utlämnas. Det kan inte undvikas, att just dessa mellangrupper, de kontorsanställda i synnerhet, måste få ögonen öppna för hur de helt enkelt offras på de partipolitiska hänsynens altare under ett valår. Den synpunkten kunde ju partipolitiskt vara nog så lockande för det enda parti, som håller på, att denna samhällsgrupp inte *får* offras. Men det partiet skulle mycket förr offra varje sådan chans än underlåta att göra något som kan göras för att rättvisa skulle beredas även den gruppen.

Jag är fullt medveten om, herr talman, att den grupp, som ådragit sig det största intresset i denna debatt, nämligen den stora gruppen åldringar, som måste hänvisas till fattigvården, här är det väsentligaste. Men jag anser, att den grupp, jag här speciellt tagit mig friheten att fästa uppmärksamheten på, är av den betydelse, att den inte i denna debatt alldeles får förbigås. När en föregående socialminister här stod och deklarerade, att det är fullkomligt orättfärdigt att beskylla hans parti för kallsinnighet, undrar jag, i fall han vid närmare eftertanke kan stå för det uttalandet, i betraktande av det sätt, varpå denna stora, som det av alla de borgerliga partierna erkännes, av samhället hittills alltför litet beaktade samhällsgrupp behandlas i utskottets betänkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Herr **Myrdal**: Herr talman! Det händer ju i riksdagen mycket i dessa dagar, som gör, att man kan känna sig sorgsen. En del av dessa händelser äro så stora att det kanske i och för sig kan te sig oberättigat att fästa sig stort vid mindre anledningar till bedrövelse. Emellertid har det sista stycket i utskottsmajoritetens motivering gjort mig en smula nedslagen. Där framföras två skäl emot bifall till regeringens förslag, två skäl, som i och för sig rikta sig emot varje förbättring av ålderdomsförsörjningen, men som här ha anförts mot den speciella utbyggnad av folkpensioneringen, som i propositionen föreslagits. Det ena skälet är en hänvisning till den befolkningsutveckling, som vi med mycket stor säkerhet ha att motse. Det andra skälet är ett vägande mot den här föreslagna reformen av folkpensioneringen av vissa familjesociala reformer. Jag menar, att båda dessa skäl äro misstag eller i bästa fall halvsanningar, att resonemangen bakom dem inte äro klara och riktiga. Eftersom dessa skäl spelat en så stor roll, visserligen inte i debatten här i kammaren från den borgerliga majoritetens sida men desto mera ute i landet och i tidningspressen, skall jag tillåta mig mycket kort bemöta dessa båda skäl, trots att herr Oscar Olsson redan en smula varit inne på saken.

Vad först gäller befolkningsutvecklingen, är det riktigt, att vi med nästan matematisk säkerhet ha att motse ett stigande antal åldringar. Det är också riktigt, att dessa åldringar även relativt sett komma att utgöra en allt större del av vår befolkning — vår befolkning, som kommer att börja minskas inom en mycket kort tid. I denna minskade befolkning kommer visserligen de närande åldersgruppernas andel närmast att stiga — såvida inte nativiteten mycket hastigt och mycket kraftigt skulle stegras, vilket jag tror det finns goda skäl att inte antaga — men bland de tärande skikten komma åldringarna att vara allt flera. Nu kan emellertid denna befolkningsutveckling, som vi ha att förutse, inte vara ett skäl för att man inte skall söka säkra dessa åldringars försörjning, utan är, såvitt jag kan förstå, närmast ett skäl, att man skall göra det.

Befolkningsutvecklingen *kunde* vara ett skäl emot propositionens förslag, om man verkligen menade, att åldringarnas levnadsstandard på dyrorterna skulle tryckas ned under den i och för sig mycket låga nivå, som förutsatts i den kungl. propositionen. Ty endast under den förutsättningen skulle det här vara fråga om en realbesparing för folkhushållet. Men det menar man väl inte, att man godtar den förutsättningen. Jag understryker, att även med de i propositionen föreslagna förbättringarna kommer åldringarnas levnadsstandard på dyrorterna att ligga mycket lågt. De komma att bli hänvisade till de uslaste bostäderna — dessa åldringar komma fortfarande att utgöra en av de största svårigheterna för bostadsinspektionen, som inte kommer att se sig i stånd att döma ut en mängd bofälliga bostäder och detta av det skälet, att där måste en massa gamla bo, vilka inte kunna betala bättre bostäder, även om de få dyrortstillägg. Dessa åldringar komma att vara nödsakade att nöja sig med den knappaste kost — nätt och jämnt tillräcklig för att hålla dem vid liv — och de komma att vara nödsakade att försaka praktiskt taget all tillfredsställelse av kulturbedoven. Vill man i den framtida befolkningsutvecklingen se ett verkligt skäl för avslag å propositionen, måste man, som jag sagt, mena, att åldringarna, därför att de komma att bli flera, skola hållas på en lägre levnadsstandard än den mycket låga, som förutsattes i den kungl. propositionen. Jag har emellertid mycket svårt att föreställa mig, att man menar det, och om herrarna tillåta, vill jag gärna tillägga, att jag har särskilt svårt att föreställa mig, att man menar det i denna kammare, där dock de mognare levnadsåldrarna äro så väl representerade. Utskottsmajoriteten tycks heller inte

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

mena det, eftersom den ju pekar på möjligheten, att kommunerna här skola fylla i.

Nu har detta felaktiga argument om befolkningsutvecklingen på ett relativt irrationellt sätt sammanvävt med ett annat oriktigt argument, argumentet om den nödvändiga vägningsen av dessa utgifter mot de behövliga familjesociala reformerna. I och för sig är det mycket glädjande att se detta stora intresse för en familjevårdande och barnavårdande socialpolitik. Och nog finns det skäl för det intresset, då man känner den genomgående usla bostadsstandarden i Sverige, då man har på känn — noggrannare undersökningar pågå — att kanske en tredjedel av de svenska barnen äro undernärda, och när man vet hur mycket det brister i hälsovården o. s. v. Det är glädjande, säger jag, att få ånyo konstatera detta positiva intresse för de familjesociala reformer, som vi förr eller senare — jag hoppas mycket snart — komma att se framlagda i form av positiva förslag. Men det är mindre glädjande att se detta intresse utnyttjas som skäl mot tillvaratagandet av åldringarnas rätt. Jag tror, att då man resonerar på det viset — och herr Oscar Olsson har redan varit inne på den saken — misstar man sig även sakligt. Man ser inte, att till de viktigaste hjälpåtgärder, som kunna vidtagas i detta land för att stödja ungdomen och familjebildningen, hör, att man lägger en väsentlig del av bördan för de allt flera gamlas försörjning på det allmänna. Var och en, som studerat de familjesociala förhållandena här i vårt land, vet att försörjningsbördan för gamla föräldrar faktiskt ligger som en kvarnsten kring halsen på tusentals unga människor i synnerhet i städerna. Och jag vill understryka, att så är förhållandet framför allt för många av de bästa i den unga och medelålders generationen. Så är fallet framför allt med unga människor, som tänka med kärlek och omtanke på sina gamla och inte utan vidare söka att få dem avlyftade på fattigvården. Och det är ju egentligen endast i dessa fall som det skulle kunna bli fråga om en mera väsentlig stegring av utgifterna från det allmänns sida, alltså fråga om ett avlyftande av kostnader från enskilda till det allmänna. Denna sak blir enligt min mening viktigare, ju flera de gamla bli och ju flera unga, som få sådana bördor att bära. Inte minst om man lägger den av utskottsmajoriteten återopade befolkningspolitiska och familjesociala synpunkten på det här problemet, blir just den ogynnsamma åldersutvecklingen i framtiden ett skäl för och inte ett skäl emot den komplettering av folkpensioneringen, som här föreslagits. Helt och hållet löser man inte det problemet genom den kungl. propositionen heller, det är sant — bland annat därför, att många av dessa gamla, som skola försörjas, äro yngre än 67 år — men man kommer ett gott stycke på vägen.

Jag menar därför, att det är orimligt och feltänkt, att sätta åldringarnas försörjning i motsats till de familjesociala intressena. Tvärtom utgör, enligt min mening, en av de mest trängande familjesociala reformerna, den, att försörjningsbördan för de gamla lyftes över mer till det allmänna. Jag måste säga, att det är rätt egendomligt att se den saken, visserligen inte uttryckligen förnekad, men se den förbisedd av personer, om vilka man vet, att de hålla på familjens samhörighet, hålla på denna samhörighet mellan de unga och de gamla, och som med all säkerhet skulle se en olycka i att flera unga skulle söka dra sig ifrån försörjningsbördan för de gamla.

Det kan på denna fråga läggas en ännu vidare synpunkt och den vill jag till slut understryka. Vi stå utan tvivel — det finns antydningar om det både i utskottets utlåtande liksom i en hel del yttranden i olika samband både vid denna och förra årets riksdag — inför en ny epok i vår socialpolitik, och denna nya epok kommer att markeras av att vi i ökad utsträckning underkasta oss

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
kostnader för en förebyggande social verksamhet. Hittills har det mest gällt att avhjälpa den omedelbara nöden, taga hand om sjuka, fattiga och gamla. Drivkraften i denna utveckling till en mera förebyggande socialpolitik är naturligtvis bland annat insikten om hur mycket det är som brister för den familjebildande generationen och för de unga här i landet. Men en förutsättning för att vi skola kunna ge oss in på denna barnavårdande och familjevårdande socialpolitik — som blir dyrbar, fast jag tror den är räntabel — är att vi på ett någorlunda rimligt sätt ha löst den första etappens socialpolitiska program, framför allt att vi tagit hand om de gamla och invaliderna. Och här skulle jag vilja anknyta till vad socialministern sagt. Jag tror, att det har mycket skadliga psykologiska och politiska verkningar, om man på det sätt som är antytt i utskottsmajoritetens betänkande sätter emot varandra intresset för barnen och familjerna och intresset för de gamla försörjning. Där har man den mest effektiva metoden att göra befolkningsfrågan impopulär och märk väl inte bara göra den impopulär i medelklass och överklass, ty det arbetet är redan till stor del uträttat, men göra den impopulär även i arbetarklassen. Här borde alla, som se sakligt och positivt på denna fråga, ha ett viktigt och gemensamt intresse att värna.

Herr talman, jag skall inte gå in på andra detaljer i det här förslaget utan inskränker mig till att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Bagge: Herr talman! Jag skall kanske inte nu så mycket gå in på frågan om lämpligheten eller olämpligheten av dyrortstillägg på pensionerna. Jag har redan vid förra tillfället, då vi behandlade denna fråga, sagt, att det förefaller mig som skulle det kunna finnas goda skäl både för och emot sådana dyrortstillägg. Jag har alltså den uppfattningen, och jag vill bara framdraga några omständigheter, som förefalla mig ge anledning till, att kammaren kan böra fundera en smula på huruvida skälen för helt och hållet överväga skälen emot.

Det har sagts av herr Sandén, alldeles riktigt för resten, att pensionsförsäkringskommittén på sin tid, när den övervägde denna sak, kommit till det resultatet, att sådana dyrortstillägg vore lämpliga. Jag var själv med vid en del av den kommitténs arbete och kommer mycket väl ihåg det resonemanget. Vi få emellertid lägga märke till, att pensionsförsäkringskommittén förordade ett helt annat system än det, som nu har föreslagits. Bland annat avskar den ju helt och hållet invaliditetsförsörjningen, vilket gjorde, att det hela blev ett mera ekonomiskt överkomligt problem. Här vet man faktiskt inte vad det är för bördor, som invaliditetsförsörjningen kommer att ge oss för framtiden. Särskilda utskottet 1935 pekade bland annat på de tekniska svårigheterna att åstadkomma en grundval för en dyrortsreglering. I den delen har nu herr socialministern alldeles riktigt sagt, att man försökt komma över dessa svårigheter genom den utredning, som är gjord, och jag vill inte förneka, att det förslag, som nu föreligger, är betydligt bättre än det även enligt hans mening illa förberedda förslag, som framlades vid föregående års riksdag. Emellertid måste jag alltså framhålla att det finns åtskilliga bekymmer och besvärigheter med det nu föreliggande förslaget till dyrortsreglering. Jag skall inte gå in i detaljer, ty herr Sam Larsson har redan påpekat detta före mig. Men jag vill säga, att det är uppenbart att det här systemet inte medger några objektiva, statistiskt klara grunder för bestämmandet, var en ort skall läggas i dyrortsavseende, utan som det säges i propositionen har man varit tvungen att efter allehanda lämplighetshänsyn, bland annat inverkan på de olika kommunernas finanser och dylikt, placera en ort i den ena eller andra gruppen. Det blir således ett skälighets-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

överbäggande vid orternas placering, och jag är inte så övertygad om, att den mycket stora och fina princip, som herr socialministern slutade med att anföra, nämligen likställigheten inför lagen, i allo kommer att bli iakttagen med detta nya system. Alldeles säkert är, att det kommer att medföra en massa krängel och bråk. Redan nu är det besvärligt att tillämpa de dyrortsbestämmelser som finnas beträffande tjänstemannalöner och dylikt. Hur skall det då gå med ett system sådant som det här föreslagna? Jag vill inte säga, att detta skäl är avgörande för mig, men det är ett skäl bland många andra, som man har anledning att ta hänsyn till.

Det viktigaste skäl mot detta förslag som förebragts är att man härigenom skulle få en skilsmässa mellan fattigvården och åldersdomspensionerna. Genom dyrortstilläggen skulle pensionerna bli så höga, att man på de dyrare orterna skulle slippa att få pensionärerna på fattigvården. Jag är inte riktigt säker på att det argumentet håller. För det första är det ju klart, att en stor del av dem, som få pensioner i alla fall måste hänvisas till fattigvården på grund av att de behöva allehanda individuella omsorger. Här behövs det kontroll, något som vi alla veta, inte minst socialdemokraterna, som vanligtvis äro mycket intresserade och duktiga medlemmar av våra fattigvårdsnämnder. Så är det en annan sak man måste ta hänsyn till, och denna gäller särskilt de större städerna, som jag speciellt intresserar mig för, bland annat Stockholm. När man beräknat dyrortstilläggen och fastställt dem till 450 kronor i högsta dyrortsgruppen, har man inte tagit med i räkningen fattigvårdsstandarden på de olika orterna, utan man har gått ut från någon slags beräkning av kalorivården och näringsmöjligheter och sådant, lagt till litet därutöver och sagt, att på det sättet bör det kunna gå ihop. Om vi ta Stockholm som exempel skulle vi där få ett belopp av 450 kronor plus grundpensionen, 70 kronor, möjligen något litet till för dem som icke äro helt medellösa, tillsammans sålunda omkring 520 kronor. Om jag nu ser på vad Stockholms stad i allmänhet brukar betala ut till en understödtagare av denna kategori, så klarar staden först och främst hyran, som ligger mellan 20 och 60 kronor i månaden, låt oss säga 40 kronor, i medeltal. Dessutom lämnar staden 30 kronor kontant, och det blir alltså inalles 70 kronor i månaden. En understödtagare i Stockholm får med andra ord av fattigvården mellan 800 och 900 kronor om året. Ibland får han mer, beroende på särskilda förhållanden. Om jag inte räknar med de kommunala pensionstillskotten — och det gör jag inte, ty de äro faktiskt fattigvård och ingenting annat — så kommer man med propositionens förslag till ett belopp, som inte gör det möjligt att dra en bestämd gräns mellan fattigvårdsklientelet och pensionstagarna här i staden. Det är också möjligt att man genom det föreslagna tillägget ytterligare höjer standarden för fattigvården. Jag skulle tro att det blir fallet; jag vill inte säga ont eller gott om den saken, utan bara konstatera, att med all sannolikhet detta blir fallet, vilket jag tror att alla som sysslat litet med praktisk fattigvård skola instämma i. Slutresultatet är det kanske svårt att säga någonting om, men jag vågar tro, att man inte med det föreliggande förslaget får den möjlighet till uppdelning av understödstagarna som vederbörande ha tänkt sig. Hur det är i Göteborg vet jag inte, men jag skulle föreställa mig att situationen är ganska likartad, då man också där kommit upp till en hög standard hos fattigvården.

Problemet är därför enligt min mening inte löst med dyrortstilläggen; problemet är enligt min mening ett annat och mycket större, nämligen gränsdragningen mellan fattigvård och andra grenar av offentlig försörjning. Detta problem är inte knäckt med föreliggande förslag om dyrortstillägg. Det är ett mycket svårt problem, som jag tror vi förr eller senare måste ta itu med ur olika syn-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

punkter. Jag är inte alls övertygad om, att det vare sig ur humanitära eller andra synpunkter är så lyckligt att göra dem, som av olika anledningar alltid måste vända sig till fattigvården, till någon slags pariasklass genom att avskilja detta klientel på detta markanta sätt. Den höga fattigvårdsstandarden på de industrialiserade orterna, speciellt storstäderna, beror naturligtvis framför allt på den där i förhållande till landet i övrigt rådande höga lönestandarden. Jag tror aldrig att det går att klara problemet om dyrortstilläggen utan att komma upp till belopp, som även statsrådet Möller skulle hesitera inför.

Jag har också den uppfattningen, att förra årets lösning av pensionsfrågan även ur denna synpunkt var rimlig genom att man där fick med ett moment, som det inte har talats om i dag, nämligen möjligheten till en utvidgad pensionering från arbetsgivarnas sida. Det var särskilt från vårt håll — ibland kan det ju vara roligt att skryta litet — som man fick fram detta förslag och var glad över att få fram det, så att man gjorde det möjligt för arbetsgivarna att i större utsträckning pensionera sitt folk. Det gäller inte bara arbetare; det gäller även tjänstemän, kontorister och alla anställda. Vi ha i olika avseenden sökt fullfölja denna tanke genom att underlätta en form för pensionering, där pensionerna utgå ur ersättningen för det arbete, som vederbörande ha förrättat under sin tidigare levnad. Det finns naturligtvis många fall, där detta icke kan ske, fall där arbetsgivaren inte tillräckligt inser sina skyldigheter eller där hans företag icke kan bära dylika kostnader, och där blir det naturligtvis luckor, det erkänner jag gärna. Men det är alltid så här i världen, att man inte kan få en fullständigt lycklig och god lösning. Men jag kan inte förstå annat än att med det tillägg vi då fingo och den utveckling jag hoppas på man skulle få en sundare och i längden mera framkomlig lösning av dessa problem, än genom att ideligen försöka klara dem med hjälp av den allmänna beskattningen. Jag har haft samma tankegång länge, så det är inte alls något sätt att söka komma ifrån en besvärlig situation, om herrarna tro det. Det är i mer än tjugu år som jag varit inne på dessa tankar.

Jag vill vidare påpeka, att det i vårt pensionsväsende i övrigt inte förekommer någon dyrortsgradering av pensionerna. Det förekommer inte för tjänstemän, och det förekommer inte inom olycksfallsförsäkringen. Jag inser mycket väl, att det kan finnas särskilda förhållanden som göra det besvärligare i den allmänna pensionsförsäkringen att inte ha en sådan gradering. Socialministern berörde möjligheten att pensionstagarna skulle kunna förflytta sig till billigare orter och inte samlas på de allra dyraste. Det är ju detta som i mycket stor utsträckning ligger bakom avvägningen av tjänstemannapensionerna. Socialministern sade att en sådan tankegång var ett utslag av cynism och ytterst obehaglig i alla avseenden. Jag fäster mig inte så mycket därvid, det är ju herr socialministerns vanliga sätt att föra diskussionen här i kammararen. Själv trodde han att många kammarledamöter på grund av personlig ovilja mot honom skulle stjälpas regeringens förslag. Jag kan försäkra herr socialministern, att en så stor betydelse har han i alla fall inte. För min del har jag inte ett smul mot socialministern personligen, om nu en sådan deklaration skall behövas. Jag kan inte finna att det ligger någon som helst cynism i att man diskuterar det faktiska förhållandet huruvida en sådan rörlighet är möjlig eller ej. I viss mån tror jag att så blir fallet, men det är klart att för de fattigaste rörligheten blir mycket mindre än för tjänstemännen, och därför spelar detta argument inte så stor roll i detta problem, fast jag tror mig våga påstå att det får en viss betydelse. Under pensionskommitténs arbete voro herr andre vice talmannen och herr socialministern nere i Danmark och studerade dessa saker, och såvitt jag kan erinra mig kommo de hem och berättade med bekymmer om den inflyttning som ägt rum till Roskilde, tror jag

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

det var, på grund av den skillnad i pensionsbeloppen, som hade uppkommit genom den danska dyrortsregleringen.

Därmed må vara hur som helst. Herr socialministern har alldeles rätt i, att det avgörande för 1935 års riksdag inte var dessa argument, utan de stora kostnader som det då av socialministern framlagda förslaget innebar. Jag tror väl man kan säga, att det ganska allmänt ansågs omöjligt att gå den väg som regeringen då anvisade. Dess förslag skulle ju, när det 1960 var slutligen genomfört, sluta på ett belopp av 217 miljoner kr., och det var knappt någon som vågade sig på den summan. För 1937 skulle det bli en verklig ökning i beloppet för utbetalade pensioner, inklusive fonderade medel, av tror jag icke mindre än 82 miljoner. Man fann sig nödsakad att göra besparingar och se till att det hela stannade inom rimliga gränser, och detta var den väsentliga anledningen till att man gjorde beskärningen.

Nu säger socialministern, att det är ett alldeles nytt förslag som har förelagts kamrarna. Nu ha det första årets kostnader för staten gått ner till 10 miljoner. Ja, men det är ju precis samma totala summa offentliga utgifter som skall ut nu som förra året; den börjar med 21 miljoner nästa år och slutar någon gång längre fram med 29 miljoner, vill jag minnas. Om denna summa läggs på kommunerna eller på staten kan naturligtvis ha sin betydelse, men inte alls ur synpunkten av belastningen på de offentliga finanserna. Att det nu fattas 4 miljoner i de 25 miljonerna förra året beror ju helt enkelt på det beslut, som riksdagen fattade, att höja avdragsprocenten från 60 till 70 och har således inte med saken att göra. Herr Möller förklarade själv förra året att han aldrig trott på framgången av den proposition han framlade, och han menade att resultatet var betydligt gynnsammare än han vågat hoppas. Han sade enligt protokollet: »Jag betraktar, även med den beskärning som utskottet gjort i regeringens förslag, det beslut som skall fattas som ett av de största framsteg, som den svenska riksdagen har gjort, då den beslutar i en enda etapp i denna samhällsfråga.» Han uttalade även på annat sätt sin belåtenhet över resultatet. Detta innebar ju också en högst väsentlig utvidgning av pensionsförsäkringen.

Jag skall inte här trötta med några ytterligare siffror. Herr Sam Larsson har ju tidigare i någon mån berört denna sak. Fjolårets riksdagsbeslut innebär redan 1937 en ökning av 55 miljoner i utbetalningarna till de gamla. År 1937 belöpa sig utgifterna för staten till 69 miljoner, vartill komma 24 miljoner för landstingen och kommunerna, och den totala slutsumman 1960 är 172 miljoner. Om vi nu skola jämföra dessa kostnader med kostnaderna för försvaret enligt den reform som häromdagen fördes i hamn, så ha vi alltså att jämföra försvarskostnaden, 148 miljoner, med 172 miljoner, som bara avse en enda gren av social omvårdnad. Jag skulle vilja jämställa dessa siffror med de ord statsministern yttrade i kammaren i onsdags. Han vände sig då till oss och sade: »Nu äro ni beredda att göra en ökning i de militära utgifterna med 30 miljoner kr., men om lördag skola ni svara de fattiga gamla, att 5 miljoner ha vi inte råd att ge dem.» I själva verket innebär ju förslaget som sagt 21 miljoner, varav staten betalar 10,2, vilken summa så småningom går upp till 29 miljoner. Men det kanske inte är så noga med sådana småsaker i de stora dramatiska ögonblicken.

Herr statsministern sade inte ett ord om 1935 och vad det då fattade beslutet innebär. Är det inte i alla fall skäl att tala om det som är det väsentliga i stället för det som ju ändå måste anses mera oväsentligt, nämligen att denna fråga kommit upp just i år? 1935 ställdes inte kabinettsfråga på det resultat som då nåddes, utan man uttalade tvärtom sin belåtenhet därmed. Varför sker det nu? Jo, det beror helt enkelt på att regeringens ställning har

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
blivit en annan än den var föregående år. Förra året var det alltså ingen missbelåtenhet alls, men nu säger statsministern, att om dyrortstilläggen beslutas skulle man få ett bevis i handling och inte blott i ord, att man vill fortsätta den sociala omvårdnaden. Det skall således vara ett bevis för att vi överhuvud taget vilja sociala reformer, att vi nu, efter den senaste stora reformen av pensionsförsäkringen, gå med på denna sekundära åtgärd, som vi dessutom inte anse lämplig. Kunna vi inte i alla fall som en förmildrande omständighet få hänvisa till vad som skedde förra året och till de väldiga belopp som då beslutades, vilka som sagt faktiskt överstiga de kostnader försvaret kommer att kräva? Det är ju en ren tillfällighet att denna fråga just i år har kommit upp. Jag skulle nästan vilja använda en av den föregående talarens älsklings teorier, nämligen att när det gäller »finansernas sundhet» behöver man inte få balans mellan utgifter och inkomster under *ett* år, ty det är något rent konventionellt och tillfälligt, utan under två år exempelvis. Jag skulle då vilja fråga herr statsministern: Skulle vi inte, när vårt syndaregister göres upp, få balansera det på två år i stället för på ett år? Få vi därtill också räkna vad vi gemensamt utträttat för den sociala utvecklingen i vårt land under de gångna åren, så blir med förlov sagt hela regeringens frågeställning löjlig, då den gör vårt intresse för sociala framsteg beroende på om vi godta denna åtgärd eller ej.

Herr Sam Larsson har redan påpekat, vad det är för utgifter, som för närvarande gå till sociala ändamål. Vi ha ju byggt ut under senare decennier på ett forcerat sätt den sociala politiken i detta land, och det kan ju icke sägas annat än att vi nått en standard, som litet var kan vara belåten med. En halv miljard, meddelade herr Sam Larsson, att våra sociala utgifter för närvarande tillsammans gå till. 148 miljoner var det, som riksdagen beslöt skulle lämnas till försvaret, för att det skulle kunna komma på en något så när hygglig basis. Om man plockar ut här — jag skall icke trötta med några siffror — de sociala utgifterna i ytterst begränsad mening, får man en stegring från 106.5 miljoner under 1930/1931 till 174.9 miljoner under 1935/1936. Det är endast de *statliga* utgifterna. Nu är det mer eller mindre godtyckligt, hur man gör en sådan uppställning. Jag tror, jag gjort den snarare för snäv, vilket även framgick av de siffror, som herr Sam Larsson kom med.

Beträffande utgifterna för kapitalökning för sociala ändamål hade vi 8.8 miljoner 1930/1931. Nu äro vi uppe i 30 miljoner 1935/1936.

Det är ju sådana belopp, som göra, att man har bra svårt att förstå, när man från regeringshåll klagat över brist på »storsinhet» hos de andra partierna och förehåller dem, att det är deras »skyldighet» att gå med på det förslag, regeringen här framlagt i fråga om dyrortsregleringen. Vår skyldighet är väl att försöka efter råd och lägenhet se till vad som är rätt och riktigt och försöka göra vad som kan vara förståndigt.

Herr statsministern talade i det sammanhanget också om att bakom vårt ställningstagande skulle ligga finurlighet och spekulation i kris, valtaktik, brist på samhällsanda och jag vet icke allt vad det var. Smaken är ju olika, och för min del vill jag ej taga till sådana uttryck. Jag tror, att de äro i högsta grad orättfärdiga och oriktiga. Herr statsministern menade också, att det hela skulle bero på en sorts, vad skall jag säga, dålig inställning från oppositionens sida, att den kommit till detta resultat. Jag vill för min del säga, att jag kommit till min ställning fullkomligt oberoende av regeringsfrågan. Det är naturligtvis regeringens sak att bedöma, om och när den vill gå och om den vill gå på den ena eller andra frågan. Det är också mycket naturligt, om regeringen finner, när den har motgångar i en rad olika förslag, att den anser det vara på tiden att överväga sin ställning. Det finner jag, som sagt, full-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

komligt naturligt. Jag vill bara säga, att i alla dessa frågor ha vi icke gjort annat än försökt taga ståndpunkt efter vad vi funnit sakligt riktigt. Om det sedan hänt, att i en hel del sådana frågor oppositionens uppfattning har blivit skiljaktig från regeringens, så är det självfallet icke något att säga om, vare sig vad oppositionen beträffar eller vad regeringen beträffar. Varför kan man inte låta detta vara detta? Om således regeringen väljer att gå på denna fråga, efter vad herr statsministern meddelade i onsdags, så beror det icke på några skamliga intriger från oppositionens sida, utan det beror på helt andra grunder, inre och yttre. Det kan jag icke närmare bedöma, men det beror väl helt enkelt på att man övervägt ställningen och funnit, att det är lämpligt att gå, icke på denna fråga utan överhuvud taget. Statsministern har ju själv sagt, att det är på grund av riksdagens allmänna ställning till regeringen som regeringen kommer att fatta sitt beslut i en sådan sak. De överväganden, som gjorts, ha naturligtvis varit fullt riktiga och plausibla, men de böra enligt min mening icke döljas på det sätt, som har skett, genom den ställning, som regeringen tagit till den här ifrågakvarande åtgärden.

I herr Bagges yttrande instämde herrar *Fritiof Gustafson, Nylander, Karl Bodin, Gustaf Björkman, Bengtsson, Vollrath Tham, Velander, Gabrielsson, Sandström, Rahmn, Sanne, von Geijer, Bernhard Nilsson, Johan Bernhard Johansson, Ehrnberg, Ohman, Gustaf Tamm, Ekströmer och Mannerskantz*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *David Pettersson, Gustaf Adolf Björkman, Sederholm, Borell, Rydberg, Trygger, Stendahl, Forssell, Frändén och Lindgren*.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina herrar! Det passar sig ganska bra att ansluta vad jag har att säga här i dag till det anförande, som nyss hölls av herr Bagge, särskilt med hänsyn till anförandets senare del.

Man har gentemot våra bemödanden att vinna riksdagens bifall till en förhöjning av folkpensionerna på dyrorterna och de sammanställanden, vi gjort i det fallet, med anslagen till den nya försvarsorganisationen, anført, att man tidigare visat sig villig att på det sociala området göra en hel del. Herr Bagge framhöll ju, att vad som hittills i detta avseende blivit gjort åtminstone borde få anses som en förmildrande omständighet. Det skulle ej falla mig in ett ögonblick att försöka förringa betydelsen av det reformarbete, som har blivit utfört här i landet, och allra minst att förringa betydelsen av de framsteg, som vunnits under de allra senaste åren. När jag talar i denna sak, är jag fullt medveten om betydelsen av vad som utförts under de senaste riksdagarna. Den samling, som kom till stånd 1933, och som närmast betydde ökade möjligheter att kraftigt bekämpa krisen, gav vår politik goda resultat, i första hand på det område, där det var mest trängande behov att ingripa. Vi ha med tillfredsställelse inregistrerat såväl vad som vunnits för att hindra vårt jordbruk från en katastrof som också vad som kunnat göras för att nedbringa den fruktansvärda arbetslöshet, vi hade vid tiden omkring 1932—1933. Dessa resultat hade säkerligen icke kunnat vinnas om ej det samarbete kommit till stånd, som grundlades 1933, ett samarbete mellan i första hand arbetarpartiet och bondeförbundet, ett samarbete, till vilket i början större delen av de folkfrisinna anslö sig, ett samarbete, som hela tiden har motarbetats från högerhåll. Detta samarbete har icke bara gjort den s. k. krispolitiken effektiv. Det har också medfört annat av mycket stor betydelse. Till detta räknar jag den stabilisering, som inträtt i de parlamentariska förhållandena. Det har varit till lycka för denna regering och för upprättandet av den demokratiska parlamentarismens anseende, att regeringen har kunnat under dessa

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

år bygga sitt arbete på en beständig och ganska fast majoritet i riksdagen. Överenskommelsen 1933 var visserligen begränsad till den egentliga krispolitiken, men den samförståndsanda, som bar upp överenskommelsen, har möjliggjort även på andra områden ett gott och fruktbärande samarbete mellan regeringen och riksdagen.

Jag har så långt ifrån någon anledning att dölja vad som skett, att jag gärna skall understryka, att vid sidan om de betydelsefulla resultaten på krispolitikens område ha vi att anteckna mycket betydande resultat, när det gäller de allmänna reformsträvandena. Redan i anknytning till den politik, som avsåg ett bekämpande av arbetslösheten, ha riksdagen och regeringen genomfört beslut, vilkas betydelse icke begränsar sig till ett hävande av krisens verkningar, utan vilkas betydelse är bestående för framtiden och kanske framdeles kommer att bli större än den hittills kunnat bli. Jag tänker därvid på det mycket stora program för bostadsförsörjningen, som har börjat realiseras under dessa år, där vi ha en del värtaliga vittnesbörd redan i bostadsförbättringen på landsbygden, där man även i städerna har att anteckna goda resultat, men ett program, vars största betydelse kanske ligger i dess fullföljande. Jag tänker då närmast på det omfattande arbete, som väntar, för att skaffa människovärdiga bostäder åt de barnrika familjerna. Men även i andra avseenden ha i direkt anknytning till krispolitiken vissa resultat av mycket högt och bestående värde vunnits. Jag tänker på de möjligheter till bättre försörjning å den svenska jorden för fattigt folk, som ha skapats genom arbetarsmåbruken, en idé, som vunnit livlig ankläng, och en rörelse, som man antagligen kan förbåda en mycket rask utveckling. Jag tänker på arrendeeignahemmen, en åtgärd, som ännu icke kunnat avsätta mycket stora resultat men som visar en väg för en del av dem, som längta efter att få arbeta för egen räkning i den svenska jorden, en väg, som tidigare icke funnits och som kan vara ägnad att ge dem förhoppning att en gång kunna slippa löneslaveriets ställning och i stället arbeta, som jag säger, som sina egna.

Till de mycket betydande resultaten av de senaste årens politik räknar jag också riksdagens beslut i föl om att förbättra folkpensioneringen, där vi ju äro ense med andra i riksdagen därom, att man uppnått för 70 procent av pensionärerna vad man nu rimligen med hänsyn närmast till de ekonomiska förhållandena kan eftersträva, även om man måste medge, att också de folkpensioner, som då utmåtts, äro i det knappare laget. Jag räknar till de betydelsefulla resultaten genomförandet av arbetslöshetsförsäkringen, förbättringen av arbetarskyddslagen, ersättningen åt de blindas, regleringen av arbetstiden vid sjukhusen. Jag räknar dit också skyddshemsreformen, jag räknar dit ändringen i lösdruvarlagen. Jag räknar till dessa stora och betydelsefulla resultat den ökade kontroll av krigsmaterieltillverkningen, som har beslutits av riksdagen, och i samband därmed den ändring rörande bulvanförhållandet, som genomförts. Jag räknar till de stora resultaten reformerna på skolans och rättsväsendets områden och mycket annat. De som i regeringsställning haft tillfälle att leda detta reformarbete kunna icke annat än med glädje konstatera, att så goda resultat ha vunnits av arbetet.

Om man alltså vill från min sida ha ett erkännande av det redan gjorda, så ligger det mycket nära till hands för mig att lämna ett sådant erkännande vid detta tillfälle och till dem i riksdagen, som ha medverkat till de stora resultaten, till vilka icke alltid herr Bagge och hans parti ha hört, uttala ett tack för att det blivit möjligt att under en relativt kort tid utföra så mycket gagnande för land och folk. När jag gör det, föranleder det mig emellertid icke att draga den slutsatsen, att vi nu ha gjort så mycket, att vi kunna slå oss till ro. Jag gillar icke alls den uppfattning, som säger, att vi kunna taga oss en paus

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

i reformarbetet och längre fram överväga var vi lämpligen skola fortsätta för att bygga vidare. Hade det, vi hittills ha uträttat, också givit det resultatet, att alla i vårt land nu hade det tryggt och bra, då kunde det finnas anledning att resonera så. Det som gör, att vi vilja oavlåtligt arbeta vidare för att bygga samhället bättre, är medvetandet om att allttjämt i vårt land stora massor av folket leva under otrygga och bekymmersamma förhållanden, och vi fatta såsom den allvarligaste uppgiften för den svenska folkrepresentationen att här undanröja misshälligheterna, att här fullfölja reformarbetet, så att vi kunna säga, att hela folket har en tryggad utkomst, en god möjlighet att leva. För mig kan det icke bli en fråga om att tillgodose en grupp till förmån för en annan. Jag har den uppfattningen som ledstjärna för mitt arbete, att det i första hand är de mest eftersatta, som skola ses tillgodo. De samhällsgrupper, som ha vunnit en relativ trygghet men som kanske allttjämt kunna begära, att den samhälleliga omsorgen även tager hänsyn till dem, få naturligtvis vänta, tills att de, som ha det sämst, verkligen kommit fram. I det avseendet är jag med om en gradering. De sämst ställda böra i första hand vara i vår omtanke. De sämst ställda böra i första hand erhålla den omvårdnad, som vi samhälleligt kunna lämna. Till dessa räknar jag nu de fattiga gamla. Men när jag är ivrig att göra något för dem, så är det icke bara därför att de ha särskilda svårigheter att på äldre dagar sörja för sin utkomst. Det kommer till — låt mig gärna bekänna det — också ett sentimentalt skäl, som för mig har en mycket stor betydelse. Dessa gamla ha i allmänhet under ett långt liv av arbete givit samhället sin tjänst och sina krafter. Det är för mig en naturlig samhällelig förpliktelse, att det samhälle, som har tagit emot allt detta från dessa medborgare, också, när den tid kommer, då deras kraft är ute och de måste lita till andra möjligheter för sin utkomst än sitt eget arbete, på ett särskilt sätt visar sin erkänsla för vad de ha givit åt samhället.

Från den utgångspunkten skulle jag naturligtvis velat gå betydligt mycket längre, när det gällt att fastställa pensionsbeloppen. Jag har redan sagt, att detta, som vi nu ha gjort för de 70 procenten, är i det knappaste laget, och även det, regeringen vill lägga till för pensionärerna på dyrorterna, är allttjämt i knappaste laget. Herr Bagge erkände ju detta uttryckligen genom att förklara, att även om man tager regeringsförslaget, är det icke troligt, att man kan lösa problemet om pensionärernas förhållande till fattigvården, utan det är antagligt, att även med en uppökning av pensionsbeloppen på detta sätt många av dessa pensionärer ändå måste tagas om hand, säkerligen icke bara dessa, som behöva en personlig vårdnad, utan också en del, som behöva tillskott för att överhuvud kunna leva. Jag förstår icke riktigt ett resonemang, som avvisar, att man gör så mycket, man kan, för att avkoppla fattigvården i detta avseende, och att man med hänsyn till det förhållandet, att kanske ändock en del gamla måste förlita sig till fattigvården, skall tvinga i onödan ett större antal gamla att anlita denna utväg, som ligger dem emot på grund av deras inrotade föreställningar, skapade av en förödmjukande form av fattigvården i gamla tider.

En sak bör i detta sammanhang särskilt observeras. Det är ju dess bättre så, att icke alla, som njuta folkpensioner, behöva anlita fattigvården. Jag har skaffat mig en upplysning, hur det kan förhålla sig procentuellt, särskilt i dyrorterna, mellan dem som anlita fattigvården och dem som reda sig på sin folkpension. Jag fick den uppgiften, att omkring 40 procent i t. ex. Stockholm och Göteborg klara sig utan att anlita fattigvården. De ha naturligtvis någon hjälp av sina närmaste eller också pressa de sitt liv så hårt, att de dra sig fram även på de knappare beloppen. Men varför skulle man icke öka an-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

talet av dem, som sålunda kunna reda sig själva med litet hjälp från de närmaste? Varför skall man upprätthålla en ordning, som tvingar ett onödigt stort antal att gå till fattigvården? Såvitt jag förstår, är det ej här så mycket fråga om att öka samhällets sammanlagda utgifter för att hjälpa de gamla utan snarare en förskjutning. Genom vad vi begära skulle man emellertid på ett humanare och för de gamla och fattiga angenämare sätt fullgöra mot dem den samhälleliga förpliktelsen.

Jag kan icke vara med om att man här ställer upp såsom en motsättning till de gamlas intressen det uppväxande släktets intressen. Jag hade tillfälle att i torsdags i andra kammaren understryka, att vad vi vilja komma fram till är att undvika själva konkurrensförhållandet. Vi ha icke i detta ögonblick sagt: försvarsutgifter eller sociala utgifter. Vi ha icke krävt en minskning i anslagen till försvarsväsendet för att i stället använda dessa penningar för sociala ändamål. Vi ha accepterat som utgångspunkt, att det svenska samhället har det så väl ställt, att det kan på en gång sörja för både sitt yttre och vad jag brukar kalla sitt inre försvar. För oss har det icke gällt antingen försvarsutgifter eller sociala utgifter, utan på en gång ett enligt min mening långt gående sörjande för försvarsbehovet och en fullföljd av det sociala reformarbetet. Jag har den uppfattningen, att med ett riktigt utnyttjande av de inkomstmöjligheter, samhället har, samhället kan sörja för både det yttre och inre försvaret, och det är från den utgångspunkten, som jag har eftersträvat en samlande lösning av bland annat försvarsfrågan. På samma sätt anser jag, att det inom den sociala omvårdnaden icke heller skall finnas en konkurrens, där man ställer det uppväxande släktets intressen emot de gamlas intressen. Skulle jag nödgas gradera, säger jag utan tvekan: låt oss i första hand se till att göra den samhälleliga skyldigheten mot de gamla! Jag är naturligtvis också livligt intresserad för att man ingenting försummar, när det gäller att ge det uppväxande släktet bättre möjligheter att taga sig fram i livet. Men jag kan icke gilla tanken, att för att det uppväxande släktet skall få bättre möjligheter vi skulle skjuta åt sidan omvårdnaden av de gamla. Även där finnes för mig icke ett *antingen* eller ett *både och*. Jag anser, att det svenska samhället har resurser att sörja såväl för det uppväxande släktet som för de gamla. Det väcker emellertid rätt mycket misstänksamhet hos mig, när jag märker, att man här i riksdagen visar ett så livligt intresse för reformer, som ännu ej ha kunnat aktualiseras, för det som en gång skall komma, när man behagar vara med om det, samtidigt som intresset så betydligt avtager, när det gäller att omedelbart taga ett betydande steg för att skapa en bättre trygghet för vårt folk.

När vi just nu ha tillagt denna fråga om förbättrad folkpension på dyrorterna den betydelse, som vi göra, beror det på de skäl, som jag utvecklade i onsdags. Det beror därpå, att just i detta ögonblick är denna sociala fråga den enda, där man i handling kan ge ett besked om sitt sociala intresse. Herrarna kunna tala, med den skicklighet ni äga, om det intresse ni visa och de intressen ni ha. För folket ute i landet kommer alltid *handlingen* att bli grunden för bedömandet. Man kan åberopa det goda man har gjort, men man kan icke med löften om framtida bättre gärning förnöja det folk, som starkt känner behovet av att det nu göres ytterligare ting för att förbättra läget i landet. Och det förefaller mig ganska märkvärdigt, att herrarna icke skola kunna fatta, vilken psykologisk betydelse detta har.

Det är klart, att man kan säga om försvarsväsendets omorganisation, att det var huvudsaken, att man fick de tjugo rösternas majoritet i första kammaren och de fyra rösternas majoritet i andra kammaren. Organisationen genomfördes. Vi ha i detta ögonblick beviljat så och så mycket för anskaffning av

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

materiel, vi ha bestämt, att armén skall ha sin sammansättning, flyget sin och flottan sin. Nu är det bara att gå till verket och genomföra det, och så står försvarsorganisationen där. Men i detta fall ha ni ju ändå förstått, att det skulle ha haft något av betydelse, om kring detta beslut praktiskt taget hela riksdagen hade stått samlad, om man ute i folket hade känt, att vi alla hade en lika andel i detta beslut. Det har icke bara från vårt håll, utan också från andra håll talats om betydelsen av försvarets förankring i folket, talats om hur varje försvarsorganisation mister en del av sin styrka, om den icke genomströmmas av den levande kraften av folkets intresse för försvaret.

Om man i det fallet fattar den psykologiska betydelsen av hur en sak sker, så borde man icke ha svårt att förstå den psykologiska betydelsen av ett beslut i detta ögonblick av Sveriges riksdag, som innebure, att man trots betänkligheterna ville gå till mötes den halva av nationen, som lägger stor vikt vid det sociala reformarbetet, och göra detta genom att säga, att kunna vi sätta upp 50 nya miljoner på 1936/1937 års utgiftssida för nya försvarsändamål, så kunna vi också sätta dit 5 miljoner för de gamla. Jag upprepar med avsikt den jämförelsen, därför att det är det faktiska. Jag kunde nu lika gärna talat om 10 eller 20 miljoner, men det faktiska är ju, att man för nästa budgetår skriver på utgiftssidan 50 nya försvarsmiljoner, medan man stryker de 5 miljonerna till de gamla pensionärerna. Hade man i stället visat den storsintheten, att man hade sagt: Samlingen kring försvarslösningen är värd att vi uppge den mening vi hittills ha förfäktat om folkpensionerna, att vi, liksom ni velat göra i försvarsfrågan, ta hänsyn till andra meningar — då skulle säkerligen ett sådant beslut av det svenska folket tagits emot som en gåva och ett vittnesbörd om huru i ett stort ögonblick gruppsynpunkterna, partisynpunkterna, verkligen kunde skjutas åt sidan och de allmänna synpunkterna få dominera.

När vi här förklara, att regeringen icke kan taga ansvar för riksstyrelsen, därest det icke visas tillmötesgående i en för oss så betydelsefull punkt, så innebär det naturligtvis icke, att icke andra synpunkter och andra frågor spela en roll vid bedömandet av regeringens ställning. Jag har under den debatt, som pågått ute i landet, från början hävdad, att vad som väntades ske i försvarsfrågan i och för sig icke kunde vara en anledning för regeringen att överväga sin ställning. Jag tillade, när jag första gången framförde den synpunkten, att naturligtvis kan själva sättet att genomföra lösningen vara av den natur, att regeringen måste fatta det såsom en anvisning, att dess möjligheter att samarbeta med riksdagsmajoriteten på ett sådant sätt ha begränsats, att regeringen icke längre kan, såsom den velat, ha ansvaret för riksstyrelsen. Försvarsfrågan har nu lösts under sådana förhållanden, att däri ligger ett besked till regeringen och till den stora del av nationen, som det socialdemokratiska partiet företräder, att riksdagens majoritet icke vill visa ett tillmötesgående för att möjliggöra ett fortsatt samarbete.

Hur vi ha kommit dithän får man väl efteråt försöka att närmare utreda. Det var ganska naturligt, att herr Bagge här skulle göra invändningar mot en del av vad jag sade även på denna punkt i mitt tal på onsdagen. Det var ganska klart, att han skulle protestera mot talet om finurlighet, alldeles klart, att han här skulle förklara, att man i dessa ting icke har velat förfara på ett sätt, som kunde sätta regeringens ställning i fråga. Det är ju nämligen, jag höll på att säga, ett nästan smått löjligt drag hos oppositionen, att den är så rädd för att säga ifrån, att den önskar att regeringen skall gå. D. v. s. den är rädd att säga det här i riksdagen. Ja, herr Bagge gjorde sitt bästa för att ge intrycket, att han var en mot regeringen mycket välvillig man — jag tror icke att man kan få ett annat intryck av hans tal. Men däremot är man ju utan-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
för riksdagen, både i tidningarna och i partiledarnas tal, betydligt mycket karskare, än när man talar i folkrepresentationen.

Det är emellertid lätt att fastställa vissa ting. Jag har redan påvisat, att högern hela tiden, med undantag för behandlingen av jordbruksfrågorna under de senaste åren, noga har hållit sig utanför den samling, som har skett i den svenska riksdagen. Högern har från början stått som kritiker och opponent gentemot den politik, som jag med all övertygelse kallar välfärdspolitik. Högern har från början låtit icke bara regeringen och dess parti känna, som man väl själv åtminstone har antagit, svedan av sin aga. Det fanns en tid, då man särskilt hade utvalt bondeförbundet för sina bestraffningar och då man sannoligen icke använde svaga ord för att formulera sina meningar om bondeförbundets medverkan i välfärdspolitiken. Högern gick ut i 1934 års valrörelse med krav på systemsifte och kom tillbaka ganska tyst på den punkten. Men efter en tid har man fortsatt sitt arbete. I visst avseende ha dock metoderna ändrats. När det inte gick att driva bondeförbundet med gisselslag till en annan samling än den, som åstadkoms 1933, har man funnit andra vägar. Strävandet har dock varit detsamma — att skapa en ny politisk situation, ett nytt politiskt läge, att skapa ett tillstånd, där regeringens ställning skulle bli ohållbar. Någon tvekan om att högern har eftersträvat detta, målmedvetet och av övertygelse, har jag aldrig haft. Och jag har ingen förebråelse att rikta mot högern för detta. Anser högern, att den politik, som har förts, har varit oriktig, så är det inte bara dess rättighet, utan dess skyldighet att försöka bygga upp grunden för en annan politik. Men om det är så — vad är det då för mening i att man från högerhåll talar om att man har varit angelägen t. ex. att få socialdemokraterna med i en samlande försvarslösning? Vad är det för mening i att försöka upprätthålla den föreställningen, att man med glädje skulle ha sett, om därigenom krisen hade kunnat undvikas och alltså regeringen hade fortsatt sitt arbete?

Jag sade redan i onsdags till herr Hamrin, att det finnes något som heter uppriktighet i politiken och som är av ganska stort värde. Vid högerns sida ha andra gått fram med samma syfte, men icke alltid med samma öppna metod, och det är intet tvivel om, att det här har varit vad jag kallar ett målmedvetet arbete att framkalla den kris, som herrarna nu få, och göra regeringens ställning ohållbar. Jag skall icke hänvisa till några särskilda fall. Det ligger på riksdagens bord en rad av obehandlade utlåtanden, som alla bära vittnesbörd om samma lust att skapa motsättningar, och där man utan vidare mellan raderna kan läsa ett eko av vad som så ofta har sagts utanför riksdagen — att det gäller att ge regeringen läxor, att knäcka dess auktoritet. Man har ju redan länge talat om att det är en trött regering, och att denna regering därför av sig själv måste försvinna. Jag har inte anledning att visa några läkarbetyg. Jag står ju här själv, och jag tror att det räcker för att övertyga herrarna om att någon trötthet känna vi icke, icke någon olust att fortsätta arbetet i regeringen och heller icke någon bristande kraft att på annat sätt fortsätta brottningen för att vinna gehör för våra synpunkter i svensk politik.

Det är möjligt, att ändå, trots att dessa makter arbetade, man skulle kunna ha kommit i ett läge, där det alltså var möjligt för regeringen att fortsätta. Jag tror icke, att våra bundsförvanter under dessa år kunna beskylas för att plötsligen ha rymt fältet. Jag har snarare ett intryck av att de kommit dit, där de nu stå, mera på grund av andras vilja än sin egen. Men vid detta skall jag icke dröja. Det har dock varit nödvändigt att verkligen fastställa, att vad som gör krisen, det är, att regeringen icke i riksdagen kan bringa upp den hänsyn, som är nödvändig för att regeringen skall kunna fortsätta sitt arbete.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Det har också länge förkunnats, bl. a. från herr Bagges håll, att oavsett om det blir regeringskris eller icke, så är det viktigaste av allt, att de borgerliga partierna hålla samman. Detta var också viktigare än den nationella samlingen i försvarsfrågan. Och det är väl den anslutning till detta program, som man har kunnat få från annat håll, som har skapat den nuvarande situationen. Även från folkpartiets sida ha fallit uttalanden, som visa, att man länge har räknat med att det skulle drivas till ett läge som detta, och det fanns ju för bara någon timme sedan en ledamot av detta parti, som ansåg sig böra stå upp i andra kammaren och protestera mot den kadaverdisciplin, som i dag förhindrar dem, som skulle vilja gå på samma sida som regeringen, att följa sin övertygelse, när det gäller folkpensioneringen.

När sådana situationer uppkomma, är det ju alldeles klart, att det blir ett ohållbart förhållande, att sålunda krisen kommer och i stället för endräkten striden. Hade jag haft den minsta förhoppning att det skulle tjäna någonting till, så skulle jag ha velat vädja än en gång till kammarens ledamöter, om man icke ville taga ett sista övervägande rörande möjligheterna att gå till mötes och åstadkomma samling. Jag har ingen förhoppning, att en sådan vädjan skulle leda till resultat. Den enda förhoppning jag därför nu har anledning att uttala är den, att vad som sker icke skall ha onödigt svåra verkningar, och det är min bestämda övertygelse, att oavsett vad som nu sker, kommer den känsla av samhörighet mellan de bärande folkklasserna, som under dessa år har växt fram, att växa ytterligare och lägga grunden för den framtida demokratiska politiken. Det blir ingen ny ledareklass, som därmed stiger fram. Det blir folkets stora lager, som förena sig för att ge den tillbörliga kraften åt en nationell politik, som tryggar oss utåt och som sörjer för att svenska medborgare trivas i sitt eget land.

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag skall bara be att få framföra några reflexioner i anledning av den argumentering, som här har förekommit på ett par håll. Det är uppenbart, att meningarna i den grundläggande frågan om själva dyrortsgrupperingens teknik gå starkt isär, och argumenteringen mot det föreliggande förslaget är ganska bristfällig. Om jag håller mig till min ärade vän från statsutskottets tredje avdelning, herr Svensson i Kompersmåla, var hans invändning mot förslaget egentligen den att han inte hunnit bli färdig med sin mening på den halvtimme, som utskottet ansett sig böra ägna åt det. Den räckte uppenbarligen inte till för att herr Svensson i Kompersmåla skulle kunna slutföra det övervägande, som började förra året. Så lät det, när herr Svensson talade.

När herr Sam Larsson yttrade sig, var det litet annat ljud i skällan. Sin motivering resumerade han själv så, att tillräckliga skäl föreligga att icke nu taga denna reform. Men när man litet närmare synar vad herr Sam Larsson anförde, voro hans synpunkter mycket obestämda, och man fick nästan ett intryck av att herr Sam Larsson och de som instämde med honom tillhörde just den grupp inom det frisinnade partiet, som enligt i andra kammaren lämnade uppgifter icke hade tillräckligt utrymme för sin egentliga mening. Man fick det intrycket av den famlande motiveringen, och det överensstämmar för övrigt rätt väl med den uppfattning, som herr Andersson i Fältenborg i fjolårets debatt gjorde gällande. Det framkom inga principiella betänkligheter mot en dyrortsgruppering, utan främst ett beklagande av att den icke kunnat genomföras i fjol.

De två sakliga synpunkter, som herr Sam Larsson gjorde gällande, gingo

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
ut på, att den senaste utredningen i tvenne hänseenden icke var tillfredsställande. Den hade icke undanröjt invändningarna, som hade riktats mot den, och man skulle icke komma fram till en tillräcklig effektivitet. Jag kunde åtminstone icke uppfatta någon annan egentlig innebörd i hans anmärkning. Då vill jag säga, att om man följer ärendets behandling vid fjolårets riksdag, konstaterade riksdagen den gången, att genom det då fattade beslutet skulle på orter, där icke särskild dyrhet var rådande, det då beslutade beloppet vara tillräckligt för en nödtorftig försörjning, och man konstaterade samtidigt, att det vore önskvärt att komma ifrån den supplementära fattigvården, men detta var förbundet med svårigheter, och därför krävdes mera ingående utredning och övervägande, än som dittills hade skett. Man hänvisade också uttryckligen till en promemoria rörande rättvisare grund för orternas klassificering.

Det är på denna punkt som utredningen förts vidare. Man har reviderat själva indexsättningen, skatterna ha skilts undan, man har reducerat hyran till en tredjedel av en normalfamiljs och livsmedelskostnaderna till hälften, man har till och med även gjort avdrag beträffande landsbygden för naturhushållning ur den synpunkten, att billigare inköp vore möjliga, och så har man kommit till det som herr Bagge i så hög grad ogillade — den s. k. skälighetsprövningen. Jag vill säga, att herr Bagge betydligt överdrev den synpunkten. Det finnes objektiv statistisk grund, trots vad herr Bagge säger. Socialstyrelsen har för övrigt klart vitsordat, att den ansåge sig »för sin del kunna ur statistisk-tekniska synpunkter i stort sett tillstyrka det av de sakkunniga framlagda förslaget till dyrortsgruppering».

Alltså, de invändningar, som i föl med mycket styrka riktades från socialstyrelsens sida, ha nu undanröjts, och det skälighetsavgörande, som herr Bagge här anmärkte på, det var, att det finnes några få orter, som stå på gränsen till dyrort. Om vi t. ex. taga badortssamhällena på västkusten, är det uppenbart, att posten »hyror» där kommer genomgående alldeles för högt. Då är det ett och annat samhälle, som, om man går rent numeriskt fram efter index, skulle komma i dyrortsgrupp, medan en skälighetsprövning kan låta dem stanna utanför. Det är också betecknande, att i stort sett ha icke några avgörande invändningar rests mot sättet för dyrortsgrupperingens genomförande i detta förslag.

Sedan kommer, såsom det andra momentet, att kommunernas bidrag har höjts. Man har gått in för den regeln, att ungefär halva dyrortstillägget skulle betalas av kommunala medel, och inte ens detta har mött något avgörande motstånd. Det är klart, att kommunerna säga, att det är bättre, om de slippa; men det har icke varit något mera markerat motstånd. De tekniska svårigheter, som legat däri, att det samhälle, som gränsat intill en dyrortskommun och befunnit sig i lägre klass, och att själva det samhällets gränsskikt eller friktionsyta mot dyrortssamhället skulle komma i ogynnsam ställning, ha klarats med den regeln, mot vilken inga befogade invändningar rests, att man där skulle lämna ett kommunalt dyrortstillägg med statsbidrag. Jag förstår således inte herr Sam Larssons tal om att dessa grunder inte skulle vara tillräckligt bärande eller tillräckligt utredda. Det finns inte något stöd från remissbehandlingen av detta ärende för ett sådant påstående.

Sedan sade herr Sam Larsson, att folkpensioneringen inte blir tillräckligt effektiv. Ja, hur effektiv är den i föl genomförda folkpensioneringen? Det har gjorts en ingående undersökning om den saken från den teoretiska utgångspunkten att om en person i öppen fattigvård har ett belopp, som svarar mot den folkpension, som går ut enligt fjolårets beslut och detta belopp är lägre eller lika stort som folkpensionen, skulle det genom denna folkpension bortfalla. Går man ut ifrån en sådan teoretisk effektivitetsberäkning, skulle

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

i Stockholms stad effektivitetsprocenten vara 7.4. I Danderyds kommun är den 7.1 procent. Gå vi till herr Sam Larssons egen valkrets är den i Sundsvall 8.9 procent, i Sollefteå 10 procent och i Östersund 4.4 procent. Hålla vi oss till det län, där herr Sam Larsson är bosatt, finna vi för Stocksunds köping och Djursholms stad, där inte ett enda fall av öppen fattigvård skulle falla bort med de folkpensioner, som nu äro beslutade, att i Stocksund, om man höjde beloppet till i enlighet med det föreliggande förslaget, ungefär två tredjedelar av alla fattigvårdsfall skulle försvinna.

När herr Sam Larsson säger, att effektiviteten inte är tillfredsställande, vill jag, likaledes med exempel från hans egen valkrets, säga, att de tio procenten i Sollefteå skulle växa till 70 procent; alltså skulle sju gånger så många fattigvårdsfall bortfalla, om dyrortsrupperingen genomfördes. I Sundsvall skulle siffran stiga från 8.9 procent till 84.7, således nära tio gånger så många fall som de nuvarande. I Östersund skulle slutligen effektiviteten stiga från 4.4 procent till 64.4 procent. Sådana exempel kan man, mina herrar, få från den ena kommunen efter den andra, och man kan således med siffror ådagalägga, att 250 kronor i dessa dyrorter är ett otillfredsställande belopp, som inte möjliggör en nödtorftig försörjning, medan däremot förhållandet skulle bli ett helt annat, om beloppet höjdes till 350, respektive 450 kronor. Det kan ju inte bortresoneras, att om vi gå till herr Svenssons i Kompermåla trakter, till Dänningelanda, motsvarar 1 krona i Dänningelanda 50 öre i Stockholm. Det är dubbelt så dyrt i Stockholm som i Dänningelanda. Stockholm är den dyraste orten, och Dänningelanda innehar rekord som den billigaste orten i hela riket ur indextalssynpunkt. Det kommer man inte ifrån, och det har inte heller gjorts försök att komma ifrån det. Man skyller på svårigheten i tekniskt avseende att genomföra det nu föreliggande förslaget, som emellertid undergått förnyad kritisk skärseid, varvid de myndigheter, som i föl hade erinringar däremot att göra, i år ha sagt, att nu är det all right.

Men då säger man, att det inte är tillräckligt effektivt och att det är uppenbart — herr Bagge har själv lämnat stöd för det — att 450 kronor är ett för lågt belopp i Stockholm och att det borde vara högre. Ja, det är uppenbart. Men det visar sig ju vara t. o. m. svårt att få igenom detta, och motståndet skulle förmodligen inte ha varit mindre från herr Bagges sida, om Kungl. Maj:t förelagt riksdagen ett förslag med ännu högre dyrortstillägg beträffande storstäderna.

Jag tror, herr talman, att de betänkligheter, som anförts mot förslaget, äro väsentligen fiktiva. När man talar om, som till exempel herr Bagge nyss gjorde, att det kommer att bli stor inflyttning till de dyrare orterna, vill jag fästa uppmärksamheten på att man redan har tänkt på den saken, eftersom det föreskrives 3 års karenstid. En person skall ha bott på den dyrare orten i 3 hela år, innan den högre pensionen kan utgå. Jag tror därför inte, att några sådana spekulationsflyttningar utav gammalt folk normalt äro att befara. De gamla ha ingen anledning att lämna de lägenheter, vari de hava bott i sin krafts dagar. Det kan ju hända, att de flytta till anhöriga och anförvanter, men i så fall göra de det under alla förhållanden, och det är en så att säga lojal flyttning, som jag förmodar, att inte herr Bagge har något att anmärka emot. Jag tror, att de föreskrivna tre åren räcka till för att stävja en flyttning i spekulationsssyfte, isynnerhet som man är överens om att det är bättre att ha 250 kronor på Stockholms läns landsbygd än att ha 450 kronor i Stockholm i folkpension. Det har herr Bagge själv nyss medgivit.

Jag har endast velat anföra dessa fakta för att visa, att den agitation, som här från olika håll drives, inte är hållbar. Med åberopande av detta anhåller jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Herr **Sandén**: Herr talman! Endast några ord. Denna debatt har under den tid den pågått visat sig vara av ganska säregen natur. Alla talare, som hava yttrat sig, ha förklarat sig vara principiella anhängare av en dyrortsgruppering, men hava ändå icke kunnat ansluta sig till det föreliggande förslaget. Jag undrar, varför inte herrarna presterat ett motförslag, vilket kunnat tagas under övervägande samtidigt med att propositionen behandlas? Så mycken kritisk sakkunskap, som finnes samlad inom det motsatta lägret, borde väl ha kunnat göra sig gällande på det sättet, så att vi i utskottet kunde ha haft ett sakligt förslag även från andra sidan att överväga.

Herr Gustavson, som var den förste talaren i dag efter mig, undrade, om jag trodde, att de gamla i till exempel Stockholm kunna klara sig på det tillägg, som de nu skulle tillerkännas, om den kungl. propositionen bifölles. Jag vill säga herr Gustavson, att vad jag tror, är en sak för sig. Vad jag vet, det är, att det i varje fall blir bättre för dem än under nuvarande förhållanden.

Då herr Martin Svensson i Kompersmåla skyllde den hastiga utskottsbehandlingen på att vi nu hunnit så långt fram på riksdagen och att frågan följaktligen kommit in i den allmänna brädskan, undrar jag, om den motiveringen är hållbar. Propositionen i frågan förelåg ju i laga tid till riksdagen, och vi hade således mycket väl, om vi hade arbetat såsom vi bruka arbeta i exempelvis statsutskottet, haft både möjlighet och tid att ägna densamma en grundlig behandling. Men, herr Svensson, redan före behandlingen i utskottet kunde man läsa i en mängd tidningar, inte minst frisinnade, att propositionen på förhand var dömd att avslås. För min egen del hade jag redan ungefär två månader före utskottsbehandlingen av frågan fått mottaga en bestämd försäkran, att det inte var lönt att vi försökte föra den i hamn, ty överenskommelse hade träffats om att den skulle avslås. Under sådana förhållanden förstod jag mycket väl den summariska behandling, som det sammansatta stats- och lagutskottet ägnade frågan, och jag förvånade mig icke över denna behandling och det resultat, vartill utskottsmajoriteten kom.

Det är sant, som herr Svensson sade, att 1935 års beslut hälsades med tillfredsställelse, men dock icke, herr Svensson, på denna punkt. Den allmänna tillfredsställelsen var här bruten. — Jag erinrar om att det inte endast var socialdemokraterna som föregående år anslöto sig till förslaget om dyrortsgrupperingen, utan också en del frisinnade. Herr Olsson i Rimforsa, som var en av pensionssakkunniga, och herr Andersson i Fältenborg i första kammaren deklarerade anslutning till förslaget. Och i dag har herr Ljunggren, såsom förut omtalats, i andra kammaren sagt, att det inom det frisinnade partiet finns ett starkt intresse för förslaget, fastän detta på grund av andra skäl icke kan komma till uttryck.

Det är också sant, som herr Svensson uttryckte det, att beslutet i föl gav en starkare ställning åt de sjuttio procenten av pensionärerna. Han befarade, att missnöjet skulle ha varit stort, om pensionen för dessa sattes till ett lägre belopp än förhållandet blev. Ja, det är riktigt, men, herr Svensson, det var ju så, att vi socialdemokrater inom pensionsutskottet livligt anslöto oss till och förordade den högre pensionssumman för att inte landsbygdens fattiga skulle komma i samma predikament som dyrorternas nu befinna sig i.

Herr Svensson opponerade sig mot den olika värdering, som kommit till uttryck, av underhållet från staten och underhållet från kommunen. Jag ber att ännu en gång få erinra herr Svensson om vad utskottet i föl skrev, nämligen att pensionerna böra vara så avvägda, att pensionstagarna kunna försörja sig på dem, leva på dem utan att behöva anlita fattigvården. För övrigt har det ju i alla tider varit så, att vi eftersträvat att hålla människorna borta från fattigvården. Skulle den ställning, som nu intages av den borgerliga majoriteten,

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

betyda en förskjutning på det området, så att vi hädanefter skola lägga en annan syn på saken, tror jag för min del att detta vore olyckligt. Jag tror emellertid att man i grund och botten inte menar detta.

Jag skulle till slut vilja säga, att jag beklagar den ställning, som herr Sam Larsson intagit. Jag är nämligen övertygad om, att herr Larssons hjärta är med oss, och jag kan inte göra annat än uttrycka den förhoppningen, att hur det än må gå i de tider, som närmast stunda, vi ändå snart för de gamla fattigas skull skola kunna mötas till en lösning av detta synnerligen viktiga problem. Jag har i min egenskap av fattigvårdsman en så mångårig erfarenhet om hur ett beslut i den riktningen skulle upptagas av gamla fattiga arbetare, som kämpat ett helt långt liv igenom med arbete och fattigdom, att jag vet att det vore en god sak, om den svenska riksdagen i dag kunde ha bortsett ifrån allt småsint groll och mötts till en handling, som är utav betydelse för dem, som äro i behov av samhällets omvårdnad.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nerman: Herr talman! Jag hade i onsdagens debatt tillfälle att uttrycka den meningen, att den nya härordningen — med sitt obefintliga intresse för civilbefolkningens skydd etc. — är en typisk, borgerlig härordning, där inte främst folket, utan den klassbestämda staten står i förgrunden. Jag antydde då också, hur man senare, d. v. s. i dag, skulle komma att ytterligare understryka den speciella samhällskaraktären hos den försvarsordningen genom att vägra godta den av regeringen föreslagna mycket blygsamma förbättringen av folkpensionerna.

Om jag vore representant för den borgerliga hushållningen och trodde på den, då skulle jag vara mycket mån att försöka ordna det så, jag skulle sätta en ära i att ordna det så, att mitt land inte kunde beskyllas vara ett land, där man satte människornas intresse i andra rummet, utan ett lyckligt land, ett folkhem, där man allra främst slog vakt om människorna, inte minst de gamla och svaga. Men jag förstår — och det är därför jag, ehuru född på den borgerliga sidan, inte har kunnat och ännu mindre nu än för 30 år sedan, då jag kom över till arbetarrörelsen, kan ställa mig på den sidan — jag förstår och jag är ledsen att nödgas förstå, att något sådant är historiskt omöjligt — även om enskilda borgerliga representanter vill väl. De känna nog för sin del den dystra dualismen — ett gripande uttryck för den finner jag i Ljunggrens uttalande i andra kammaren — men de kunna inte till sin massa tänka utanför sina klassintressen och utanför den begränsning, som deras rötter i en viss samhällstyp ge dem. Och jag nöjer mig med att här konstatera att för det borgerliga samhället och för dess majoritet inom riksdagen är nu en gång staten och de i staten besuttnas intressen det väsentliga, och människornas öde kommer i andra hand. Men må man då heller inte förundra sig över, om det även här i landet finns olust och harm inför rådande förhållanden, och må man inte förundra sig över om därmed också jordmänen för berättigade — jag tillåter mig understryka *berättigade* — statsfientliga, mot den rådande staten fientliga rörelser finnas!

Jag vill inte förlänga debatten med en ingående redogörelse för den motion, som har avlämnats i ämnet av den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Jag ber att få återkomma med ett yrkande i nästa punkt.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Liksom hans excellens herr statsministern uttalade i sitt anförande, anser även jag, att det varit utav värde under kristiden, att representanterna för den stora arbetarklassen i vårt land i riksdagen kunnat samarbeta med representanter för vissa borgerliga partier

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
till krisens lösande och för viss reformlagstiftning särskilt på det sociala området. Och jag skulle hava önskat, att detta samarbete kunde ha sträckt sig något längre än till dessa frågor under de föregående åren. Det hade enligt min mening varit lyckligt, om vi hade kunnat lösa de stora livsfrågorna även vid innevarande riksdag gemensamt, i samarbete.

En sådan livsfråga anser jag försvarsfrågan vara, men därvidlag var det inte möjligt att komma till något samförstånd, på den grund att utgångsställningen för regeringen var så osäker, så vacklande och så obestämd. Om något verkligt skulle vinnas i den frågan, var det nödvändigt att det visades fasthet från dem, som ansågo, att vi borde fordra en så tillfredsställande lösning som möjligt av den frågan. De ökade kostnader, som äro förenade med den frågans lösning, kunna nog sägas vara betydande, men om vi ställa dem i motsats till de kostnader, som statsmakterna under de föregående åren anslagit till arbetskrisens lindrande, till reservarbeten, till understöd av olika slag, äro de nog inte så avskräckande höga, och de betyda i stort sett arbete såväl i ena fallet som i det andra. Genom försvarskostnaderna kommer det ju huvudsakligen att skapas arbete, ett arbete som sett från annan synpunkt för nationens framtida bestånd och lycka kanske kan vara lika värdefullt som mången gång de mindervärdiga arbeten man fått igångsätta för arbetslöshetens lindrande. Jag har därför ansett, att det skulle varit lyckligt, om man hade kunnat komma till ett samförstånd i denna fråga, och jag vill, liksom herr statsministern, säga, att jag tror inte, att den strömning, som går igenom folket för ett samarbete, skall hava upphört i och med detta beslut. Därför kan jag inte heller förstå, att man fäster så stor betydelse vid att de finnas, som inte vilja biträda det här nu föreliggande förslaget i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag utan sakligt vilja pröva det i sitt rätta sammanhang.

Så sent som förra året tog ju riksdagen ståndpunkt till frågan om pensionernas förbättrande. Det finns många gamla ute på landet, som väntat i tiotal år på att få sina pensioner höjda. Pensioner, som för män uppgått till endast 150 kronor om året och för kvinnor 140 kronor. Det är mer än ett tiotal år sedan jag motionerade i riksdagen om en förbättring, särskilt beträffande dessa låga pensioner. Då uppsköt man emellertid frågans avgörande under hänvisning till att den borde utredas. Vid 1935 års riksdag beslöts dock en så avsevärd förbättring av pensionerna för alla pensionstagare såväl i stad som på landet, och det beslutet gick avsevärt över vad många ansågo att vi då kunde ha råd med och sträckte sig längre än vad pensionsförsäkringskommittén föreslagit. Men för att särskilt göra det bättre för den stora mängden pensionstagare, gick man in för det högre beloppet och avstod från dyrortsgrupperingen. Då förklarade socialministern, och det har han understrukit i dag, att han ansåg den lösningen och det beslutet vara bättre än ett beslut om lägre pensionsbelopp för den stora mängden av pensionstagare. När, som sagt, detta beslöts så sent som förra året, kan det ju sägas, att man först borde kunna låta det beslutet träda i kraft, innan man vidtager en förändring, som medför så avsevärt ökade kostnader, som det föreliggande förslaget. Jag har i princip icke något emot en dyrortsgradering, ty jag har, under mitt mångåriga deltagande i utredningsarbetet inom pensionsförsäkringskommittén, konstaterat, att det är svårt att finna någon annan framkomlig väg för en lösning av pensionsfrågan i det avseendet. Men om nu inte en sådan dyrortsgradering skulle kunna tillämpas redan under det första året den nya pensionsförsäkringslagen gäller, borde man väl inte taga det så hårt från regeringsbanken. Skulle jag göra en jämförelse med andra propåer till sociala åtgärder, som kommit från regeringen, behöver jag bara peka på att det förra året begärdes till bostadsbyggande för barnrika familjer ett an-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

slag av 30 miljoner kronor. Riksdagen prutade ned detta till 10 miljoner kronor, vilket man från regeringens sida även fann sig uti. Nu har man till och med efteråt funnit, att det beloppet också var det lämpliga och riktiga och att man icke bort gå högre. Om något år kanske man finner, att det inte var så farligt att dröja något med dyrortsgraderingen av pensionerna, och undersöker, om man inte till äventyrs kunde få ett lämpligare förslag än det föreliggande, ty en dyrortsgradering av pensionerna, hurudan den än utarbetas, kommer trots allt ständigt att bliva behäftad med svagheter. Det är svårt att dra upp gränserna, det är svårt att utfärda bestämmelser för in- och utflyttning inom olika kommuner eller distrikt, där de olika pensionsbeloppen tillämpas. Jag kan ej heller finna, att frågan är av den stora räckvidd och betydelse, som man här vill giva den. Vad en stor del av landets befolkning särskilt på landsbygden beträffar — jag vill inte säga om med rätt eller orätt — anföres det dock skäl för att det inte är så stor olikhet i levnadskostnaderna mellan stad och landsbygd. I och med det att man mer och mer övergår till penninghushållning även på landsbygden, utplånas denna skillnad i ännu högre grad. Det kan naturligtvis framföras skäl även för den synpunkten, även om penningen naturligtvis är mera otillräcklig i städerna på grund av det myckna, som där behöver köpas, och framför allt beroende på hyornas höjd. Jag kan således inte tillägna mig den syn på saken i denna fråga, som man särskilt framfört från regeringsbänken. Jag ser inte någon olycka i att man dröjer något år med lösandet av denna fråga, och ytterligare undersöker vilken väg, som det är möjligt att framkomma på. Herr Sam Larsson har här tidigare svarat på de jämförelser, som socialministern i dag gjort med vissa främmande länder, och jag tror, att det är svårt att jäva det uttalande, som från hans sida i detta avseende gjordes.

Herr talman! På grund av denna min nu tillkännagivna ståndpunkt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Holstenon*.

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag hade några repliker att avgiva till hans excellens herr statsministern, men då han är upptagen på annat håll, skall jag inte bli långvarig. Jag vill emellertid gärna ha ett par saker sagda till protokollet.

För det första missförstod mig hans excellens beträffande mina uttalanden angående omöjligheten att lösa frågan om sambandet mellan fattigvård och pensionsväsende. Jag försökte att göra klart, så gott jag kunde, att jag menade, att det går inte att göra detta på den föreslagna vägen. Det problemet återstår sålunda att lösa, och detta har man alltså att taga hänsyn till, när man intar sin ståndpunkt i den här frågan, d. v. s. det är inte så mycket värt, som man tror, att gå på den linje, som är föreslagen.

Sedan sade hans excellens herr statsministern, att jag och mitt parti icke hade hört till dem, som hjälpt till med den sociala utvecklingen här under de senaste tiderna. Jag vet inte, hur jag skall uttrycka saken tillräckligt fint, men det är faktiskt så, att detta inte är sant. Det är inte på det sättet. Jag har för en annan orsaks skull gått igenom protokollen och funnit, att det verkligen är märkvärdigt, hur litet, till antal och räckvidd, reservationer det är som från högerhåll ha framlagts vid behandlingen av de sociala anslagskraven. Där någon reservation beträffande något sådant förslag har avgivits från högerhåll, har den berott på att vi velat gå på andra vägar och använda andra metoder. Jag kan ta som exempel arbetslöshetsfrågan 1933. Enligt högerens förslag kunde underhållas ett precis lika stort antal arbetslösa som regeringen

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
med sitt förslag om högre anslag kunde underhålla. Förhållandet är likadant i det nu föreliggande förslaget. Vi ha gått med på det förslag, som riksdagen kom till år 1935, ty vi ansågo, att det var den bästa möjliga vägen att gå för att komma ut ur svårigheterna, men det berodde sannerligen inte på bristande intresse för själva saken att vi valde den vägen. Då hade vi inte varit med om att göra upp med de andra borgerliga partierna på den basis, som vi gjorde förra riksdagen.

Jag vill också säga, att herr statsministern fullkomligt missförstod mig, när han talade om att det skulle ha givits uttryck åt någon rädsla hos oppositionen — i den mån denna opposition består av mig och mitt parti — för att regeringen skulle gå. Vi ha ju ända sedan 1932 bekämpat denna regering och äro naturligtvis synnerligen belåtna, att vi kunna få en annan regim. Det är inte tu tal om den saken. Vad jag vände mig mot, var en helt annan sak: det var när statsministern talade om att oppositionen skulle ha burit sig skamligt eller intrigant åt och försökt vrida till ärendena för att på det sättet komma regeringen till livs. Det är inte på det sättet, utan det är så att vi ha kommit till våra sakliga ståndpunkter, som naturligtvis skilt sig från regeringens, och sedan ha vi fått flertal för dem inom riksdagen. Detta beror inte på någon rädsla, och ännu mindre är det något skamligt.

Jag vet egentligen inte, vad statsministern vill ha för sorts opposition. Man kan väl inte begära, att oppositionen skall, för att få det höga nöjet att få ha kvar en regering, som den ogillar, gå ifrån den sakliga ståndpunkt, som partiet har i de olika frågorna. Är det det, som statsministern vill?

När statsministern förmenar, att situationen beror på att riksdagen inte visar tillräcklig hänsyn emot regeringen, så får jag då verkligen säga, att då har man bra stora pretentioner. Riksdagen har väl visat den mest utomordentliga hänsyn för denna regering, även när regeringen inte ens visat den enkla hänsynen att taga upp till utredning de frågor, som riksdagen vid upprepade tillfällen begärt att få utreda.

Herr statsministern talade om den psykologiska inverkan, som dessa beslut skulle få på svenska folket. Ja, jag är uppriktigt ledsen, att vi inte kunde få lösa försvarsfrågan i samförstånd, men detta beror sannerligen inte på någon önskan, att regeringen skulle sitta kvar, utan helt enkelt därpå, att det skulle ha glatt mig alldeles ofantligt, om svenska folket kunnat ena sig på den punkten, och jag menade fullkomligt uppriktigt vad jag sade häromdagen, att det är statsministern och hans regering, som stängt vägen för oss att komma fram till ett sådant samförstånd. Den psykologiska inverkan beror för resten i alla högsta grad på hur man på socialdemokratiskt håll kommer att lägga ut denna sak. Är det så, att det tal, som man för på läpparna, verkligen är uppriktigt, då skall man inte heller lägga ut dessa saker på det sätt som sker för närvarande i den socialdemokratiska pressen, och då skall man i framtiden i valrörelsen försöka se till, att inte motsättningarna göras större än de faktiskt äro i fråga om försvaret.

Statsministern sade till slut, att vi icke ha visat tillräcklig »storsinhet» i ett stort ögonblick. Han var ju »storsint» också i onsdags, och han upprepade det i dag. Jag skulle vilja säga, att jag har svårt att förstå »storsinheten» hos dem som, när de en gång kommit till det resultatet, att de kunde förena sig med oss andra i ett gemensamt beslut i försvarsfrågan, hindra detta genom att sätta upp det villkoret, att vi icke skola följa vår övertygelse i en helt annan fråga, som inte har det minsta och det bittersta med försvarsfrågan att göra. Jag kan inte finna, att det är storsint på något sätt och vis att uppträda och påstå någonting sådant — det gav mig närmast intryck av teater — och inte ens någon vidare god teater!

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Jag skulle, herr talman, antagligen icke ha ansett mig ha någon anledning att taga till orda i denna debatt, men det sista anförandet uppkallade mig verkligen. Herr Bagge sade, att han skulle ha varit uppriktigt glad, om beslutet i försvarsfrågan hade fattats av en praktiskt taget enhällig riksdag. Denna önskan delar självfallet även jag. Man kunde ju konstatera under onsdagens och torsdagens debatter, att om det var någonting, som alla talare voro eniga om, så var det om det beklagliga i att man icke var ense.

För min del betraktar jag det såsom en utrikespolitisk fördel för vårt land, att försvarsfrågan har funnit sin lösning vid detta års riksdag. Jag är övertygad om att ett sådant positivt beslut ingenstädes ute i världen kan uppfattas såsom annat än ett lugnande och stabiliserande element i det internationella läget, och jag är fullt övertygad om att ett sådant beslut icke någonstädes i världen framkallar någon ökning i den oro som råder. Detta är för mig alldeles självfallet. Jag måste samtidigt också konstatera — och det kan ju vara naturligt, att jag gör det — att denna utrikespolitiska fördel skulle ha varit större, om beslutet i riksdagen icke hade fattats med begagnande av den lyckoklöver, om vilken Svenska Dagbladet så triumferande talar i gårdagens ledande artikel, utan hade fattats på basis av ett par hundra röster i andra kammaren.

Mina herrar! Då högerns huvudorgan här i Stockholm skulle göra sina kommentarer över försvarsbeslutet, så stod det däruti, att när nu majoriteten blev 114 röster mot 110, kan man kalla denna fyrväppling ja-röster en politisk lyckoklöver, som förlånade framgången den tyngd och det eftertryck, som ett bifall av den folkvalda kammaren ovillkorligen utgör. Ja, mina herrar, om det inte hade varit bara fyra röster, då hade det väl funnits bra mycket större anledning att tala om den tyngd och det eftertryck, som ett bifall av den folkvalda kammaren ovillkorligen utgör. Jag finner i ett sådant uttalande en betänkelig illustration till den likgiltighet och jag vill säga den nonchalans, med vilken man i verkligheten har konstaterat det sätt, på vilket uppgörelsen kommit att ske i försvarsfrågan.

Den utrikespolitiska fördel, som ligger i det beslut, som nu är fattat av den svenska riksdagen, har förminskats därigenom, att frågans handläggning har lett fram till att den enhet, som var möjlig i frågan, icke åstadkommits. Och då man talar om allvaret i det utrikespolitiska läget, så vill jag konstatera, att så allvarligt uppfattar man det inte på alla håll, att det anses värt uppoffringen av de 5 miljoner, som det gäller i år, eller de 10 miljoner, som det gäller på kommande budgetår, att få försvarsfrågan löst av en praktiskt taget enig riksdag. Jag har också, herr talman, den uppfattningen, att så allvarligt är lyckligtvis inte det utrikespolitiska läget, att inte herrarna kunna kosta på sig att här driva edra envetna och oförgripliga meningar, fastän ni visste, att ni därigenom omöjliggjorde en samlande lösning av försvarsfrågan. Jag är glad att kunna göra det konstaterandet, att läget för vårt land alldeles säkert efter min uppfattning gör det möjligt för herrarna att kosta på er den politiken, men jag skulle bara vilja ge er den uppmaningen, att inte ta allt för mycket utav åran för att efter detta riksdagens beslut det skall, som jag hoppas, kunna nu och framdeles konstateras, att det har skett en grundväsentlig förändring i det svenska folkets uppfattning av dess försvarsfråga.

Ifrån det socialdemokratiska partiets sida har deklarerats lojalitet gent emot det fattade beslutet. Svensk utrikesledning kan följaktligen mycket väl — och det anser jag, att den bör göra — klargöra för iakttagare i andra länder, som kunna ha fäst sig vid att det var endast med fyra rösters majoritet i andra kammaren, som beslutet fattades, hurudant det verkliga samman-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
hanget var, att i verkligheten bakom detta beslut kunnat samlas en överväldigande majoritet och att anledningen till att detta icke skedde var, att man fann det vara nödvändigt att driva, som herr Bagge nyss uttryckte sig, sin egen oförgripliga övertygelse i en annan fråga.

Herr Bagge hade mycket svårt att förstå storsinetheten i den uppläggning, som förekommit här från statsministerns sida. Herr Bagge, det kommer väl att visa sig, huruvida man också inom det svenska folket har lika svårt att förstå, att det fanns någonting av storsinethet i denna hållning uti ett allvarligt läge. Sedan kunna vi ju fortsätta inför det svenska folkets eget inre forum, utan att detta behöver ådraga sig några inblickar utifrån, att göra upp räkningen och låta det svenska folket skilja oss emellan, huruvida verkligen de där oförgripliga meningarna i folkpensionsfrågan voro av den beskaffenheten, att det svenska folket kommer att gilla och godkänna, att ni för att driva dessa meningar gjorde samlingen även formellt i försvarsfrågan i riksdagen omöjlig.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jag instämde med herr Sandén, som var förste talare i denna debatt, och hade inte tänkt draga något annat strå till stacken, men det har retat mig att höra åtskilliga talare här framhålla, att det varit uteslutande sakliga skäl, som drivit ledamöterna på den borgerliga sidan att gå emot Kungl. Maj:ts förslag. Jag nödgas därför säga några ord med anledning av dessa yttranden.

Arten av dessa sakliga skäl har ju nyligen belysts i andra kammaren, där en ledamot av folkpartiet ansett sig nödsakad att protestera mot den inpiskning, som ägt rum inom det partiet för att skapa den nödiga majoriteten för att fälla, inte pensionsförsäkringsförslaget, utan regeringen. Arten av de sakliga skälen belyses också därav, att det är rätt många ledamöter av riksdagen, som i sina hemorter i stadsfullmäktigeförsamlingar, i landstings förvaltningsutskott o. s. v. icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, när det var ute på remiss, men som icke desto mindre här komma att fälla det, efter att det sakliga övervägandet i utskottet stökats undan på en halv timme.

Herr Larsson, min granne här strax framför, yttrade, att det har *anförts* tillräckliga skäl för ett avslag. Jag vågar påstå, att de verkliga skälen ha icke anförts. De verkliga skälen ligga nämligen på ett helt annat plan. Det är ingenting annat, det är fråga om, än att driva bort välfärdsregeringen, och det är därför, som de gamla fattigas rätt icke får tillgodoses. Det är angeläget, att detta blir konstaterat även i denna kammare. Det är inte bara regeringen, som drives bort, utan även rättfärdigheten och rättvisan mot de gamla. Det är den melodien, som kommer bort, herr Larsson!

Herr von Heland: Herr talman! Jag har tillhört dem, och gör det fortfarande, som ha önskat och önska ett gott samarbete här i riksdagen, och jag tillhör dem, som inget högre önska än att man skall i lugn och ro fortsätta en sansad välfärdspolitik. Det är därför, jag beklagar, att regeringen fört fram den föreliggande frågan så skarpt här i riksdagen, och ännu mer beklagligt tycker jag det är, att man vill göra ett regeringsskifte på denna fråga eller åtminstone sammankoppla den med ett regeringsskifte. Och det skulle förvåna mig mycket, om inte valmännen komma att tycka, att det är i högsta grad besynnerligt, att vi få ett sådant regeringsskifte två och en halv månader före ett andrakammarval.

Nu vill jag deklarerar, att jag ömmar minst lika mycket som någon annan för de gamla, som det här gäller, och jag går t. o. m. så långt, att jag tror att den summa, som dessa gamla skulle kunna komma upp till, om de skulle få högsta dyrortstillägget, skulle representera ett existensminimum. Jag är också över-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

tygad om att de föreslagna dyrortstilläggen skulle av dessa pensionstagare användas för att kanske avlägsna sig ifrån svältgränsen, som det här har talats om, och alltså uteslutande användas för att inköpa livsmedel. Men det är ju dock så, att samma resultat når man nu genom bidrag från kommunerna. Frågan, som jag ser den, är alltså, huruvida fattigvårdsunderstöd eller andra stöd nu skola utbytas mot pensionstillägg enligt den föreslagna dyrortsgrupperingen. Jag brukar aldrig hänga upp mig på principer, men jag kan inte hjälpa, att mitt ställningstagande i någon mån beror på att jag anser regeringsförslaget föga stämma överens med sunda principer. Jag anser sålunda inte, att det förslaget är, som herr socialministern sade, ett resonligt förslag. Huvudorsaken till mitt ställningstagande är sålunda, att landsbygdens folk svårligen skulle kunna fatta, att, när alla erlägga samma pensionsavgifter, vissa gamla — endast en mycket fåtalig del, omkring 30 procent — skulle erhålla en extra tilläggspension delvis genom statens förmedling. Och till de statsmedel, som sålunda skulle utbetalas, ha även de som få en mindre tilläggspension ju bidragit, genom att de betalat kronoskatt. Dessutom skulle man enligt mitt förmenande givetvis tycka det vara egendomligt, att ett par gamla, som bodde invid en sockengräns, kanske skulle få mindre tilläggspension än ett gammalt par, som bodde ett par hundra meter därifrån i en annan socken. Och det är att märka, att av dem som skulle få sådana här dyrortstillägg bo ju de flesta i sådana kommuner, där man har de minsta kommunala skattebördorna. Jag anser sålunda, att denna fråga även har åtminstone ett visst samband med skattefrågorna. Och så vill jag understryka en sak till, nämligen att man genom förslaget skulle diktera för kommunerna, att de ekonomiskt skulle biträda en dyrortsgruppering. Jag för min del skulle ha sett denna fråga på ett mycket mer tillgängligt sätt, om man velat göra hela frågan villkorlig, om man exempelvis kunnat säga, att staten skulle vara beredd att satsa en mindre procent åt de kommuner, som enligt dyrortsgrupperingen ville gå in för dessa högre tilläggspensioner. Om man ginge in för en sådan princip, synes det mig, att frågan skulle komma in i ett helt annat läge.

Hur det än går i denna fråga, hoppas jag verkligen på fortsatt samförstånd mellan de stora befolkningsgrupperna, och dit räknar jag då arbetarklassen och jordbrukarklassen. Det vore, som jag ser på saken, icke lyckligt att under de oroliga tider, som nu råda i världen, skärpa de politiska striderna, och jag vill också deklarerat, att som frågorna kommit upp här i riksdagen har jag, trots denna min inställning till nu föreliggande fråga, haft en viss önskan att rösta med regeringen. Men trots denna önskan kan jag icke göra detta, utan kommer, herr talman, att rösta för utskottets förslag.

Herr Bagge: Herr talman! Jag begärde ordet, när hans excellens herr utrikesministern påstod, att vi inom högern icke skulle ha gjort någonting för att åstadkomma samförstånd. Jag vill då bara påpeka, att i den fråga, som det gäller — försvarsfrågan — ha vi i allra högsta grad gjort någonting för att åstadkomma samförstånd. Vi ha för att nå detta samförstånd givit efter på vår mening, som var en mycket bestämd mening om hur försvaret borde ordnas. Därmed ha vi enligt min åsikt just gjort vad som både från statsministerns och utrikesministerns sida rekommenderats, nämligen försökt gå till mötes även med uppoffring av egna meningar, när det gällt den fråga som föreligger. Därifrån är emellertid steget bra långt till att man skulle på den grund, att det uppställts ett villkor i en helt annan fråga, ett villkor som icke förefaller oss på något sätt rimligt, gå med på detta. Att på sådana grunder säga, att man inte uppgivit sina oförgripliga meningar och icke velat göra någonting för att nå samförstånd, kan jag icke finna befogat.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag har, som herr talmannen vet, tidigare varit uppförd på talarlistan, men låtit stryka mig för att försöka bidra till att förkorta debatten, och jag skulle inte heller nu ha tagit till orda, om icke hans excellens herr statsministern och sedan herr Nils Andersson tillåtit sig citera något uttryck, som blivit fällt i andra kammaren på ett sätt, som man sedan enstämmigt från andra kammaren förnekar är riktigt. En meningsfrände till mig skulle där ha talat om, att det var kadaverdisciplinen inom folkpartiet, som gör att folkpensionsfrågan icke kan lösas. Detta påstående faller nu först och främst på sin egen orimlighet, eftersom samme talare deklarerade sin vilja och avsikt att rösta för förslaget; men själva sanningen lär vara den rakt motsatta, att talaren i fråga prisat ledningen för folkpartiet för att han ägde frihet inom partiet att rösta och handla som han ville. Nu kommer emellertid, herr talman, denna fråga att utageras i andra kammaren, ty folkpartiets ledare har för avsikt att uppmana herr statsministern att där upprepa vad som sades för att klarlägga det hela. Jag har endast till denna kammars protokoll velat anföra detta för att man icke i framtiden skall hitta ett sådant påstående i protokollet och utan vidare tro att det är riktigt.

Jag fick nu i min hand, herr talman, det stenografiska protokollet. Statsministern har yttrat: Det fanns ju för bara en timme sedan en ledamot av folkpartiet, som ansåg sig böra gå upp i andra kammaren och protestera mot den kadaverdisciplin, som skall förhindra dem, som skulle vilja gå på samma sida som regeringen, när det gäller folkpensionerna, att följa sin övertygelse.

I verkligheten yttrade ledamoten i fråga enligt stenogrammet: Då man så ofta klandrat det frisinnade partiet, nu folkpartiet, för att man vill gå olika vägar, att man har olika meningar, så vill jag säga, att det är ett oberättigat klander. Det är inte meningen, att man skall gå i flock därför att man händelsevis kommit i ett politiskt parti, och att, när partiledaren nickar, man själv skall nicka.

Jag kan inte tolka detta annat än, som jag förut anförde, raka motsatsen till vad excellensen sagt i detta fall.

Men det må tillåtas mig att också säga ett ord till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, och då vill jag uppriktigt tacka excellensen för det manliga ord, som han uttalat rörande försvarsfrågans lösning. Jag tror vårt svenska folk skall hålla utrikesministern räkning för att detta visserligen i och för sig självklara uttalande blev sagt i just denna sena timme av riksdagen, och detta gäller både grupper inom det parti, utrikesministern tillhör, och, såsom jag förut sagt, grupper som tillhöra det parti, till vilket jag anslutit mig. Men när jag givit detta oförbehållsamma och från utrikesministerns sida sett naturligtvis mycket enkla erkännande, vill jag säga, att jag har svårt att förstå, att när, såsom utrikesministern här gör gällande, utrikesledningen skall söka klarlägga för utlandet, att försvarsfrågan kunnat lösas med överväldigande majoritet men att detta förhindrades genom att lösningen av en annan fråga icke skedde i enlighet med regeringens önskan och vilja, man i utlandet skall sentera, att försvarsfrågan sammankopplades med en liten utgiftsfråga på omkring 5 miljoner kronor, en fråga som utgör ett tillägg till en reform, som grundlades 1913 och som sedan förbättrats genom öknings till förmån för de gamla och ålderstigna år 1921 och som därefter ytterligare förbättrats så sent som förra året. Vill utrikesledningen framlägga dessa synpunkter och ståndpunkter och realiteter härutinnan, finns det inte någon möjlighet, att det skall kunna skada den svenska riksdagens anseende. Om det skadar en annan part, skall jag lämna alldeles osagt.

Jag skulle, herr talman, här kunna tala i åtminstone en timme, om jag skulle sammanfatta det intryck jag fått vid studiet av hela denna fråga. Jag har

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

använt ganska mycken tid därpå, ty jag har icke förr sysslat med sådana frågor i utskott eller varit direkt engagerad i dem i riksdagen. Jag blev något förvånad, när herr statsrådet och chefen för socialdepartementet lade upp sitt anförande på det sättet, att han gjorde gällande, att de krav, som riksdagen framställde förra året, nu ha blivit tillgodosedda och att det därför icke längre finnes någon anledning att dröja med förverkligandet av denna reform. Jag skall icke framställa någon fråga, ty då uppkallar jag socialministern, men jag skulle vilja ge uttryck åt den uppfattning, som jag har fått, då jag läst de sakkunnigas betänkande och läst propositionen från början till slut och alla de yttranden, som finnas tillgängliga, den nämligen, att det snart sagt icke finnes någon enda punkt av någon väsentlig betydelse i denna fråga, mot vilken icke myndigheter och sakkunniga vänt sig. Jag vet icke, om det bara var en slump, som gjorde, att socialministern här nämnde Jönköpings länsstyrelse. Det är tretton länsstyrelser, som ha vänt sig mot förslaget! Jönköpings länsstyrelse åberopar — jag har läst uttalandet först i propositionen — i ett avseende nya skäl liksom även t. ex. Skaraborgs länsstyrelse. Jag tycker, att socialministern kunde ha dragit fram t. ex. vad länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län sagt i denna fråga, såvida det nu icke skulle vara något slags undermening med att Jönköpings länsstyrelse i detta fall åberopades.

Jag vill sedan taga upp frågan om fattigvårdskostnaderna. Jag tycker det är ganska egendomligt, att socialministern i propositionen så bestämt underkänner vad en sådan man som inspektören för fattigvård och barnavård har att säga i vissa frågor. Ingen, som känner den mannen, betvivlar ett ögonblick, att han är den mest socialt vidsynta människa man överhuvud taget kan träffa: han är skarp och sträng, när det gäller att hålla efter underordnade och kommunala myndigheter i fråga om fullgörandet av deras skyldigheter. Det veta vi nog litet var, som haft med den saken att skaffa. Han talar om det allmänna resonemanget, att genom folkpensioneringens förbättring fattigvårdens tunga kommer att minskas. Han påpekar, att denna förhoppning, som man hyste redan 1913, icke har gått i uppfyllelse, utan förhållandet har blivit det motsatta. Men han erkänner, att detta beror på att levnadsstandarden för dem, som åtnjuta pensionsförmåner, har höjts. Och det råder naturligtvis i och för sig inga delade meningar därom, att det bör vara så, att även dessa folkgrupper erhålla en högre levnadsstandard, när alla andra ha uppnått en sådan och när vi ha råd att ge dem den. — Men hans resonemang och invändningar emot det hela avfärdas i propositionen på ett sätt, som jag blev pinsamt berörd av, det måste jag säga.

Se på yttrandena av landskommunernas förbund, av landstingsförbundets styrelse, av massorna av kommuner! Jag vet överhuvud taget icke någon myndighet eller några sakkunniga, som så gått in för denna reform, att man kan vara berättigad att fälla det omdömet, att alla hithörande frågor nu äro utredda och att saken nu är klar och att det är ovidkommande synpunkter, som man lägger på hela ärendet, såsom motiv för att icke gå med på det framlagda förslaget.

Det är en fråga till, som jag vill taga upp, herr talman, därför att jag anser mig vara litet grand kompetent att bedöma den. Det gäller hela dyrortsgrupperingens utformning. Det existerar redan två sådana grupperingar, en beträffande tjänstemannalönerna och en beträffande skatterna. Nu har man efter alla de undersökningar, som företagits inom socialstyrelsen, vilken är den enda sakkunniga myndigheten på området, kommit till det resultatet, att det inte går att använda något av dessa grupperingssystem, utan man måste skapa ett nytt. Ja, mina herrar, år 1931 hade jag att handlägga frågan om dyrortsgruppering, och jag måste säga, att det var ett av de svåraste och mest obehag-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

liga ärenden som jag i min egenskap av statsråd hade att handlägga. Det var oerhörda påfrestningar man då blev utsatt för, ehuru det den gången rörde ett ganska ringa antal kommuner, nämligen sådana, i vilka en ändring var av någon betydelse för de statsanställda. År 1931 förelågo, om jag icke minner mig, något över tvåhundra besvär över det förslag, som socialstyrelsen inlämnade till finansdepartementet. De blevo avslagna, jag vill minnas allesamman, utom ett mycket ringa fåtal. Det finns sådana, som ha fullföljt besvären till riksdagen, och vi ha ju ännu inte slutgiltigt avgjort ett av dessa besvär över ett beslut från år 1931, utan det kommer väl att ske en av de närmaste dagarna genom gemensam votering. Då frågar jag: tro herrarna icke, att man behöver ännu grundligare överbåga den nu föreslagna grupperingen? Det är att märka, att man här förutsätter, att dyrortsgrupperingen skall företagas efter några nya regler, som man icke ens kunnat skissera. Man talar om att man vid beräkandet av pensionärernas budget helt skall utesluta skatteposten och för övrigt räkna med minskade kostnader, när det gäller hyror m. m., jämfört med de kostnader, som socialstyrelsen räknar med, då det gäller skatte- och lönegrupperingarna. Men någon bestämd utformning av det nya systemet har man icke kunnat ange. Jag undrar, om det icke vore rimligt att kräva en sådan, när man säger, att det system, som hittills använts vid de andra grupperingarna, icke går att använda i detta fall. Ännu betänkligare är det, att man inte längre skall låta socialstyrelsen handlägga dessa ärenden, utan skall skapa en ny myndighet, någon sorts riksnämnd eller riksinstitution, vad det nu kallas, som skall handlägga just dessa frågor.

Jag tror även det vore rimligt, att man noga tänker sig för, innan man genomför en sådan reform som denna, vilken kommer att åstadkomma en kolossal spänning mellan de olika kommunerna. Man har här talat om Umeå stad och Tegs municipalsamhälle, som skiljas åt endast av en lång bro. Vi ha ett precis likadant förhållande i Jönköpings län. Det är en kort bro, som skiljer Huskvarna stad ifrån Jönköpings stad. Men de båda städerna skulle tillhöra var sin dyrortsgrupp, när det gäller personstilläggen. Jag undrar, herr socialminister, hur de stora arbetarmassor, som sedan gammalt haft sysselsättning i Huskvarna, skulle kunna övertygas om att de böra hänföras till en lägre dyrortsgrupp än Jönköpingsborna, bara därför att de bo på den sidan om bron. Och märk väl, att det dessutom finns en hel del arbetare vid Huskvarnaföretag, som ha sitt hem på andra sidan bron, d. v. s. på Jönköpings område, och som alltså skulle få en viss pension, under det att kamraterna, som bo på Huskvarnasidan, skola ha en annan. De ha kanske gått sida vid sida i arbetet hela livet. Jag tror icke, att man, om man vill vara rättvis, kan betrakta den här frågan som så fullständigt klarlagd och löst.

När man går in på frågan närmare, stöter man på det ena problemet efter det andra. Man har här talat om skyldigheten att bo under två år i en kommun för att komma i åtnjutande av en högre pension. Kungl. Maj:t har ändrat tiden till tre år. Vidare har man utsträckt den tid, som skall förflyta mellan varje nyreglering av dyrortsgrupperingen, från de först föreslagna fem åren till tio år. Den förändringen innebär en orättvisa mot de gamla, ty om det blir verkliga omgestaltningar av levnadsförhållandena, skola väl även de, som få de små beloppen, ha åtminstone samma förmån som statstjänarna med sin årliga arbetsinkomst, att få sin sak prövad vart femte år. De gamla med de små pensionerna skulle få sin dyrortsgrupp prövad endast vart tionde år. Men det sammanhänger, som också socialstyrelsen påpekar, med det enkla förhållandet, att det är så svårt att draga upp några riktlinjer, att man inte lyckats därmed.

Jag vet icke, om socialministern har någon statistik tillgänglig över de

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

tvister, som förekommit beträffande mantalsskrivningsort och hemortsrätt och som föranletts av fattigvårdshänsyn. Det pågår för närvarande en mängd tvister och processer om dessa ting. Hos länsstyrelserna ligga högar av handlingar rörande just sådana tvister. Det hör understundom till det mest pinsamma, man har att göra, att fälla utslag därutinnan. Hur tro ni, mina herrar, att det skall gå, när tvister på detta område skola börja tas upp, t. ex. beträffande huruvida gamle far och mor skola skrivas hos sonen eller dottern i den eller den kommunen? Naturligtvis komma vederbörande, om de flytta på sig, att skrivas där de få den största pensionen. Vad skall det bli av sådant, och hur skall det ordnas? Här tror man, att den saken är så fullkomligt klar, att det bara är att slå handen i bordet och säga, att nu äro alla invändningar besvarade och nu återstår ingenting annat än att rösta; och den, som icke vill rösta för förslaget, är osakkunnig eller osaklig. Så ligger inte detta ärende till.

En sak till, mina herrar! Kostnadsfrågan skall jag icke beröra i annan mån än att jag vill säga, att jag tror vi göra klokt i att låta bli att erinra om motsvarande förhållanden på detta område i andra länder. Vad de svenska statsmakterna åtagit sig i fråga om uppoffringar för att hjälpa de medborgare, som äro stadda i nöd eller äro oförmögna att försörja sig själva, det ha vi hitintills kunnat uppfylla. Och jag hoppas innerligt, att vi aldrig skola fatta några beslut om att åtaga oss förpliktelser, som vi icke kunna fullgöra, både när det gäller oss, som nu leva, och när det gäller kommande generationer. Men så har det icke varit i alla andra länder. Där har man stiftat lagar och vidtagit sociala reformtgärder, som man har fått backa ifrån, därför att de icke kunnat upprätthållas i längden. Man har här åberopat ett annat land och de förmaner, som där beviljats. Jag skall bara återge ett omdöme, som en medborgare i detta naboland fällde till mig för ett par veckor sedan, då jag vistades där nere. Han sade: »Det är väl, att vi ha vårt broderland i norr, som kan hjälpa oss, när det behövs, ty själva hade vi ju inte kunnat klara den här sista åtgärden.»

Hans excellens statsministern vädjade till oss att fatta beslut i enlighet med regeringspropositionen. Det skulle utgöra ett erkännande åt de gamla, åt dem, som ha fullgjort sitt dagsverke fullt och helt och nu på ålderns dagar behöva ett stöd, därför att de sakna tillräcklig utkomst. Ja, jag undrar, om det finns någon människa i denna riksdag, som icke vill erkänna det behjärtansvärda i att hjälpa de gamla. Men menade han, att endast detta förslag skulle innebära ett sådant erkännande, var det också en oriktig historieskrivning. Ett sådant erkännande gavs av den svenska riksdagen år 1913. Riksdagen gav uttryck åt samma erkännande år 1921, och senast har det skett år 1935. Det är icke något privilegium för den nuvarande regeringen att ha velat giva det erkännandet. Tvärtom gavs erkännandet första gången under en annan regim, såsom jag i ett annat sammanhang tillät mig att framhålla.

Här föreligger en bedömningsfråga liksom så många andra gånger i riksdagen, och den bedömningsfrågan ha herrarna på regeringsbanken framställt såsom en skiljemur mellan de olika partierna och grupperna här i riksdagen. Jag vill tillägga — jag måste göra det, herr talman — att är det så, att något parti ovillkorligen skall bära den största bördan av klandret för att detta förslag faller, bör det väl åtminstone icke vara det parti jag tillhör — och detta av många olika anledningar — utan då bör väl klandret riktas, såsom också statsministern i någon mån gjorde, emot dem, som han själv betecknade såsom bundsförvanter. Ja, kanske det till och med är så, att regeringen vid ett genomförande av denna reform icke velat ta emot stöd ifrån folkpartiets sida i stället för från deras sida, vilka statsministern kallar bundsförvanter. Det vet

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

jag icke. Men det är möjligt, ty om det förstnämnda alternativet inträffat, skulle det ju i alla fall ha inneburit, att regeringens hittillsvarande s. k. parlamentariska underlag spruckit sönder och måst förklaras vara obefintligt eller i varje fall skulle ha varit ett annat än tidigare.

Jag skall sluta med, herr talman, att säga, att det är min tjugufemte riksdag jag nu fått vara med om, och om icke minnet sviker mig, har jag varit med om elva eller tolv regeringsskiften. Jag har icke kunnat undgå att reflektera över vilken oerhörd skillnad det är mellan den situationen, att en borgerlig regering, som herrarna behaga uttrycka sig, skall efterträda en socialdemokratisk regering, och den motsatta situationen. Det är ett fruktansvärt larm, när ett sådant regeringsskifte skall äga rum, att en borgerlig regering efterträder en socialdemokratisk. Men det går fullkomligt lugnt och trevligt till, när en borgerlig regering överlämnar ansvaret till en socialdemokratisk eller när den ena borgerliga regeringen överlämnar det till den andra. Jag har, såsom herrarna veta, varit med ett par gånger själv, och jag har i andra fall stått i närmare kontakt med dem, som varit intresserade vid alla, höll jag nästan på att säga, dessa elva eller tolv regeringsskiften. Min egen erfarenhet är den, att regeringsskiftena ägt rum på det mest gemytliga och trevliga sätt. Jag förstår inte, varför man nu i den svenska riksdagen skall röra upp frågan om ett regeringsskifte, som om det gällde hela landets väl eller ve. Det är, som om hela rättsordningen och samhällsfreden skulle ramla över ända, bara därför att andra personer skola inta de ledande ställningarna i landets politiska liv. Vi skola lägga bort sådant där, mina herrar, och betrakta varandra såsom karlar och icke förutsätta några småsinta eller andra dylika synpunkter hos motståndaren. I andra länder gör man inte det, såvida vi inte vilja peka på dem, med vilka vi icke vilja jämföra oss. Men när det gäller de parlamentariskt styrda länderna, vågar jag göra gällande, att man där uppfattar ett regeringsskifte på ett helt annat sätt än man från socialdemokratiskt håll nu synes vilja göra. Om det nu alltså skall bli ett regeringskifte — och den saken avgöra herrarna fullkomligt själva, särskilt efter det erkännande, som både statsministern och utrikesministern givit, att försvarsfrågan kunde, jag skall inte säga borde, men kunde, lösas på det sätt, som nu skett, utan att det skadat landets vare sig ekonomiska, utrikespolitiska eller andra intressen — då finns det ingen anledning att blåsa upp denna fråga till en strid, som är så allvarlig, att den skall fullkomligt utesluta varje möjlighet till resonemang — jag går inte längre — även beträffande den utveckling, som nu närmast förestår oss.

Herr statsrådet **Möller**: Det är ingalunda min avsikt att taga upp någon egentlig polemik mot den föregående ärade talaren. Jag skall bara med hänsyn till vad som yttrades rörande statsministerns uttalande om vad som förekommit i andra kammaren få tillkännage min mening i den frågan. Jag åhörde nämligen herr Elof Ljunggrens anförande helt och hållet, och det skulle förvåna mig mycket, om man inte allmänt hade fått det intrycket, att herr Ljunggren prisade den frihet, som hade rått inom folkpartiet — *tidigare* men inte numera. Beträffande frågan om det berättigade eller oberättigade klandret menade han det, att klandret av denna, lät mig säga disciplinlöshet inom folkpartiet, var oberättigat. Men då gällde det också förfluten tid, ty denna frihet finns icke längre, i varje fall icke på samma sätt som tidigare. Ingen opartisk människa, som åhörde hans tal, kan ha fått något annat intryck än det jag här antytt, och när den ifrågavarande talaren förklarade, att man nu begär, att när partiledaren nickar, skola partimedlemmarna också nicka, då har jag mycket svårt att tänka mig, att han därvid bara tänkte på andra par-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

tier. Jag kan dessutom tillägga, att han uttryckligen förklarade, att i hans parti åtskilliga ledamöter funnos, som haft den uppfattningen, att regeringsförslaget angående dyrortsgrupperingen borde genomföras. Han sade inte, att det var så många, att någon majoritet kunnat uppnås med deras röster, men det fanns åtskilliga ledamöter, som velat rösta för förslaget. Han sade, att sammankopplingen av denna fråga med försvarsfrågan bland annat hade utgjort ett hinder för att man skulle kunna bifalla den nu ifrågavarande propositionen. Självt ansåg han sammankopplingen oriktig, men det kunde inte föranleda honom att ändra ståndpunkt i sak. Och hans saktliga ståndpunkt var den, att dyrortsgrupperingen borde genomföras. Han hade alltså inte böjt sig — det var egentligen kontentan — under det att det fanns åtskilliga ledamöter av folkpartiet, som hade nickat, när partiledaren nickade, och som hade böjt sig. Vi få ju för övrigt se, när det stenografiska referatet föreligger, om inte min uppfattning av hans anförande är riktig — jag har ju härmed inte åtagit mig att göra några ordagranna citat, ty jag förde inga anteckningar. Men nog finns det åtminstone ett hundratal ledamöter, som äro villiga att intyga, att min framställning här till och med är snarast en smula mjukare än den behöfve vara.

Beträffande herr Hamrins anförande vill jag säga, att det är klart, att reformer kunna värderas mycket olika. Men herr Hamrin menar, att 1913 års beslut om de 75 kronorna var ett sådant där kolossalt bevis på omvårdnad. Och 1921 års beslut ansåg han också vara ett sådant bevis på omvårdnad. Då säger jag: ja, det där var en sådan där drickspenning, som man kastade åt de gamla. Man gjorde en reform, och sedan berömmar man sig av den. 1935 års beslut hade en annan karaktär. Där gjorde man ett verkligt försök att klara pensionärerna ifrån fattigvården. Det är klart, att man inte kan åtaga sig några garantier, framför allt inte för framtiden med hänsyn till eventuella förändringar i penningvärdet och sådant för en sådan reform. Men man ansåg, såsom jag tror, ganska allmänt — och även jag hade den uppfattningen — att man klarade ungefär 70 procent av de gamla i landet. Nu begära vi bara, att man skall klara de andra också och att man skall uppfylla *det löfte*, som uttalades i särskilda utskottets utlåtande. *Det är ett löfte* — herrarna komma inte från det.

Beträffande herr Hamrins kritik av dyrortsgrupperingen vill jag säga, att jag uppfattar herr Hamrins yttrande på det sättet, att enligt hans mening en dyrortsgruppering överhuvud taget inte kan ifrågakomma, så länge det finns en erinran att göra däremot. Det förslag, mot vilket man inte kan göra erinringar, kommer aldrig att presenteras. Anmärkningar om småsaker kunna göras mot varje förslag, och jag vågar gå så långt, att jag säger, att om man skulle ha uppställt lika stränga krav, när det gäller alla andra frågor, vilka riksdagen har att avgöra, skulle den svenska riksdagen överhuvud icke kunna fatta några positiva beslut. Ty den måste alltid säga sig, att det finns anledning till befogade invändningar mot det och det och där är den haken och där är den haken, och alltså kan riksdagen inte godkänna förslaget. Då kunde vi lika gärna låta bli att överhuvud sitta här och överlägga. Men detta är inte den svenska riksdagens metod. Den har ett visst proportionssinne. Den frågar sig i allmänhet, om de invändningar, som göras, äro så vägande i förhållande till det mål man ändå tror sig kunna uppnå med beslutet, att de motivera ett stjälpande av hela reformen. Jag vågar säga, att de invändningar, som kunna göras mot detta dyrortsgrupperingsförslag, äro så svaga, att om det här gällde vilken annan fråga som helst, skulle de inte föranleda något motstånd mot ett positivt beslut.

Om jag inte missuppfattade herr Hamrin, förklarade han, att han först nu

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

hade läst det yttrande, som avgivits av länsstyrelsen i Jönköping. Det är läst här i dag, förklarar herr Hamrin. Det är mycket intressant. Jag blev mycket överraskad över, hur ytterst noggrant herr Hamrin tydligen har studerat alla andra yttranden av länsstyrelser och övriga myndigheter än sitt eget, vilket han tydligen har uppskjutit att läsa till i dag. Herr Hamrin har — jag kanske har rättighet att ta upp den frågan nu, eftersom herr Hamrin själv fört den på tal — offentligen deklarerat en princip beträffande länsstyrelsen i Jönköping, den nämligen, att om det gäller yttranden till Kungl. Maj:t beträffande ärenden, som skola komma under riksdagens prövning, anser han sig förhindrad att i egenskap av landshövding deltaga i beslutet om dessa yttranden. På den punkten tror jag nu, att man slutligen måste begära ett val, ty en sådan ordning i en länsstyrelse torde icke någon Kungl. Maj:t i längden kunna finna sig i. Det har tydligen varit på det sättet i fråga om detta viktiga ärende, att herr Hamrin inte deltagit i behandlingen därav. Det kan ju ha funnits andra skäl till att han inte gjort det; herr Hamrin kan ha varit sjuk eller haft semester eller tjänstledighet. Men som princip måste jag säga, att det är en fullkomligt orimlig position av landshövdingarna att anse sig befriade från att svara på kungl. remisser, därför att de sitta i riksdagen. Jag vill bara ha sagt detta, eftersom det bjöds mig ett klart tillfälle därtill.

Beträffande herr Larssons yttrande om de små landskommunerna, som hade så höga skatter, vill jag säga — talaren representerar ju själv Västernorrlands län — att såvitt jag vet ha de där små landskommunerna ett invånarantal på mellan tio och femton tusen. Skön har något över fjorton tusen invånare, Gudmundrå något över femton tusen, Njurunda elva tusen, Timrå nära tio tusen o. s. v. Det är således inte fråga om några små landskommuner. Inte ens Gällivare eller Kiruna kunna rimligen karakteriseras som små landskommuner. De landskommuner, som komma att upptagas i dyrtorsgrupperingen, äro sålunda i allmänhet mycket stora och folkrika kommuner, och det ligger för övrigt nästan i sakens natur, att dessa starkt industribetonade stora kommuner skola komma i en högre grupp.

Jag ser inte denna sak som en skatteutjämningsfråga. Vad jag bryr mig om och vad jag med mitt yttrande ville säga var, att det är mycket svårt att komma till kommuner med en skattetunga, som växlar mellan 15 och 35 kronor per skattekrona, och säga, att de själva få klara av den här saken, ty det är ingen tröst för de gamla, eftersom de då aldrig få någon hjälp. Det, som intresserar mig, är inte den fråga i och för sig, huruvida de föreslagna åtgärderna kunna bidra till en skatteutjämning eller ej. Till en viss grad uppstår ju en sådan verkan, eftersom man flyttar över vissa kostnader från kommunerna till staten, och därigenom lättas skattebördan en smula. *Det som intresserar mig är, att de gamla skola få pensioner.* Har man verkligen inte fått det klart för sig ännu, att det är den saken mitt intresse gäller? Allt annat är för mig bisaker. Det är tydligt, att man här söker efter motiv för ett uppskov. Men jag får säga, att de anföranden, jag hört här av olika talare, varit av ganska skiljaktigt innehåll, särskilt från de folkfrisinnades sida. Herr Hamrins anförande måste gå ut på att han aldrig kommer att tillstyrka ett dyrtorsgrupperingsförslag, ty han kommer aldrig att få ett sådant förslag, som han begärt. Så uppfattade jag inte riktigt herr Larssons anförande. En ledamot i andra kammaren har förklarat, att år 1937 ville han rösta för ett dyrtorsgrupperingsförslag, och utskottets ordförande har intagit den ståndpunkten, att han velat vänta med denna reform för att överväga den i sammanhang med befolkningskommissionens blivande förslag o. s. v. Det blir ju herrarnas sak att sinsemellan göra upp, huru ni skola ställa er till dessa olika alternativ.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

I varje fall har jag av vissa yttranden blivit en smula orolig för hur det skall gå i framtiden med frågan.

Nu tycker jag, om jag skall vara uppriktig, att man icke skall uppskjuta denna reform en dag längre än det är absolut nödvändigt. Jag sätter inte in den här frågan i något politiskt sammanhang. Sådana synpunkter angå mig inte här. Ni kunna avskeda mig, om ni inte tycka om mig. Låt mig gå, men låt de gamla få sina pensioner! Det är dem det gäller. Man skall inte uppskjuta att befria dem från fattigvården en dag längre än men är absolut tvungen till. Nu faller det sig så utomordentligt lyckligt, att man kan genomföra likställighetsprincipen — det blir likställighet, och det förhållandet att några hundra kanske komma utanför kan inte vara av någon betydelse därvidlag, ty större krav på rättvisa ha vi aldrig ställt och kunna inte ställa — man kan genomföra, säger jag, den heliga likställighetsprincipen för svenska medborgare från begynnelsen, om man bara vill. Jag kan inte förstå, hur man med resonliga skäl kan motsätta sig det. Men jag förmodar, att det är fel på mitt förstånd.

Herr Åkerberg: Jag kan icke yttra mig om huruvida statsministern eller herr Hamrin har rätt beträffande det anförande, som hölls i andra kammaren och som här blivit citerat, men om herr Ljunggren yttrade sig så, som statsministern sade, har han ju bara yttrat sig på ett sätt, som många inom herr Hamrins parti tänka — och det är inte bara inom herr Hamrins parti utan även inom andra. Man behöver icke gå så långt här i sammanbindningsbanan, förrän man möter folk som säga: »Inte skall väl regeringen gå. Den bör ju stanna.» Och man har tillagt: att man gärna skulle hava röstat för regeringen både i försvarsfrågan och i denna fråga, om det inte fanns den där partidisciplinen över en.

Herr Hamrin sade, att det var ett förfärligt liv varje gång en socialdemokratisk regering går, under det att, när det gäller hans eget fall, så sker det mjukt och elegant. Det kanske beror på, att när herr Hamrin faller, så faller han som en mogen frukt, under det att vid en socialdemokratisk regerings avgång så känner den, att den har ett fortsatt beting, att den har en uppgift att fylla och att också människorna ute i landet känna det på det sättet, att det blir en utveckling bakåt, om den går.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av att herr Hamrin bugade sig för utrikesministern, när denne talade om lösningen av försvarsfrågan. Det fanns något i herr Hamrins röst, som lät förmoda, att han medgav, att vad som yttrades av utrikesministern var dennes personliga mening, som eventuellt stod i strid med det socialdemokratiska partiets punkt. Jag begärde ordet för att förklara, att om herr Hamrin menade detta, var det ett missförstånd, ty det, som utrikesministern sade, var uttryck även för vår mening.

Jag vill tillägga ett par ord rörande den ohemula sammankopplingen av denna fråga och försvarsfrågan. Både i debatten och i pressen har det förklarats, att denna sammankoppling varit en iordningställd valplattform, att den varit ren politik från vår sida. Nej, det har icke varit politik, utan tvärtom vårt bidrag till den samling, som alla förklarar sig vara anhängare av. Att vi hava ställt dessa villkor beror på att vi känna, att det är vårt ansvar att den lösning i försvarsfrågan, som riksdagens majoritet har beslutat, också skall bli uttryck för vad hela folket tänker. För att kunna sörja för detta, så ha vi dristat oss hemställa till herrarna att ni skulle ge edert bistånd också härtill. Det minimum av ansvar och medverkan, som vi hava begärt av herrarna, är att ni skola biträda vårt förslag beträffande finansieringen och att ni skola

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
medverka till lösandet av denna fråga, som vi nu behandla. Det skulle som sagt vara herrarnas lilla bidrag till denna samling.

På mig gör det ett underligt intryck att efter en sådan vädjan höra herrarna komma med de synpunkter, som hava framförts, och ställa ultimata, som om det vore vi som vore supplikanterna i denna fråga. Detta tal är tvärtom bevis för, hur mycket politik har gått i hela detta komplex av frågor, nämligen så mycket, att herrarna till och med underlåta att för den där förmenta sammankopplingens skull behandla frågan i och för sig på ett sakligt sätt. Det är icke någon valplattform, som vi här hava eftersträvat, men vi kunna icke hjälpa, att herrarna hava iordningställt en alldeles utmärkt dylik plattform åt oss.

Herr **Sandén**: Herr talman! Endast ett par ord!

Herr Hamrin återopade i sitt anförande fattigvårdsinspektören såsom auktoritet i den nu pågående debatten. Han prisade dennes sociala vidsynthet och rättfärdighetskänsla. Jag vill icke ett ögonblick diskutera den saken med herr Hamrin. Men vad jag ville påpeka är, att fattigvårdsinspektören tillstyrkt pensionssakkunnigas förslag till dyrortsgruppering, som avgavs den 26 april 1934. Om hans sociala vidsyn sedan har vidgats så, att han nödgats intaga en helt annan ståndpunkt nu, än den han intog för två år sedan, skall jag icke uttala mig om. Men jag vill påpeka, att svenska barnavårdsförbundet, som tillstyrkte år 1934, även tillstyrker år 1936.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag måste med all vördnad och respekt för socialministern säga, att jag för min ämbetsutövning som landshövding icke står till svars i första kammaren i riksdagen, utan det ansvaret får väl utkrävas på annat sätt. Jag har naturligtvis aldrig nekat eller uraktlåtit att i min ämbetsutövning svara på kungl. remisser.

Jag bör ännu en gång söka klarlägga den tvist, som uppstått rörande vad som förekommit i andra kammaren. Jag har relaterat det stenografiska protokollet, och det står emot herrarnas rykten och omnämnanden. Jag vill nu endast tillägga, att det anförande, som vederbörande höll vid det ifrågavarande tillfället, utgjorde så att säga hans politiska testament. Han erinrade däri, om att han i och med utgången av denna riksdagsperiod skulle lämna folkrepresentationen, och det är tydligen därför han talat i förfluten tidsform. Det heter också i fortsättningen av hans yttrande: »Det har tillåtits inom vårt parti, fastän vi blivit klandrade, större frihet, såvitt jag kan förstå, än inom något parti.» Det borde vara tillräckligt.

Sedan har jag några ord att säga gentemot herr socialministern, då han skärper resonemanget på det sättet, att den, som icke vill vara med om detta förslag, överhuvud taget icke kan vara med om någonting. Jag förstår icke vad han grundar den uppfattningen på. Jag deklarerar fritt och öppet såsom min åsikt, att om det är möjligt att taga hänsyn till de olika dyrorterna, bör man också göra det. Men, mina herrar, här gäller det ju att införa en princip, som icke tillämpas på något annat liknande område. Det är nämligen att märka, att alla vi statstjänare — om nu även jag får räkna mig till dem — få en pension, hurudan den nu blir, vars storlek är oberoende av var vi bosätta oss. Där komma vi in på en principfråga, som det också kunde vara av värde att diskutera, innan man avgör ett sådant ärende som det föreliggande. Det är från början till slut en omdömesfråga, både när det gäller principerna och när det gäller utformningen av förslaget, och jag lägger för min personliga del den största vikten vid att i ett fall som detta få hela frågan absolut

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

klarlagd, då det finns så omtvistade punkter som en del av dem jag här berört.

Herr socialministern sade, att det var en dricksslant, som vi gävo år 1913. Ja, räkna vi med det nuvarande prisläget, måste man naturligtvis anse, att det var mycket litet. Men där kommer man in på ett spörsmål, som herr Sandén var inne på men där han i själva verket neutraliserade den tendens, som låg bakom hans resonemang, på sätt, som jag personligen gjort honom uppmärksam på. Han berättade om en man, som hade tretusen kronor i inkomst och som frågade, hur det skulle vara möjligt att klara sig på den i Stockholm. Jag berättade för min vän Sandén, att jag i en tidning sett en insändare från en ensamstående kvinna, som var självförsörjande, i vilken hon med tillfredsställelse talade om hur hon hade klarat sig på en inkomst av 75 kronor per månad under en lång tid. Sedan hade hon fått påökt till 80 kronor i månaden, och då gick det så mycket bättre. Hon skildrade, hur hon levt på denna inkomst i Stockholm och tillade: »Ändå har jag förra året varit på bio tjugusex gånger.» Det framhålles också i någon av myndigheternas yttrande, att när det är fråga om vad som räcker och icke räcker, äro vi inne på det rent individuella. Även om herrarna bevilja folkpensioner i enlighet med den socialistiska motionen, kan den invändningen principiellt sett göras, att de icke räcka till. Så är det också nu. För en del människor räcka pensionerna, och för en del räcka de icke. De skulle givetvis räcka bättre, om man genomförde dyrortsgrupperingen, när det gäller den lilla del av pensionärer, som skulle få nytta av denna höjning. Men den stora massan får, såsom påpekats under debatten, ingen nytta av denna reform, som nu påstås vara av ett så oerhört stort socialt värde.

När man här talar om att det var en dricksslant, som vi beviljade år 1913, vill jag fråga: orkade vi med mera då? Kunde vi 1913 ha fattat ett beslut, som medförde de kostnader reformen år 1935 drog, eller som 1936 års proposition skulle draga? Vi äro naturligtvis varenda en beredda att svara nej på den frågan.

Utrikesministern talade här i dag, herr Åkerberg, icke bara för oss och för det svenska folket utan också för utlandet. Det vet herr Åkerberg lika väl som jag, att de ord han fällde här i dag gå långt ut över landets gränser. Det var därför jag tyckte det var så värdefullt, att han uttalade sig så, som han gjorde.

Herr Åkerberg tillät sig en liten elakhet mot mig. Han talade om regeringar som falla som mogna frukter. Men det finns andra frukter, som också falla. Och det är fallfrukt!

Herr Gustavson, John: Herr talman! Endast en kort replik till herr Myrdal.

Han fällde ett yttrande här, som jag inte vill låta stå oemotsagt. Han sade, att bördan av föräldrarnas försörjning ligger som en kvarnsten över vår ungdom. Jag tror inte, att detta uttalande är riktigt, vare sig i fråga om städernas eller i fråga om landsbygdens ungdom. I stället torde flertalet av de unga, i den mån de efter förmåga kunna bisträcka sina föräldrar på deras ålderdom, betrakta detta såsom en liten gärd av återbetalning på den stora skuld, i vilken vi alla stå till våra föräldrar. Skulle herr Myrdal i sitt arbete i befolkningsfrågan lyckas driva denna sin uppfattning så, att den vinner gehör bland vårt folk, tror jag, att han kommer att misslyckas i sitt för övrigt ganska lovvärda syfte att öka föräldrarnas och barnens antal.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Endast ett par ord i syfte att komplettera den summariska föredragning av ärendet, som herr Hamrin nyss tillhandagick kammaren med.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Herr Hamrin dröjde vid att tretton länsstyrelser avstyrkt förslaget. Jag tror det är önskvärdt att framhålla, att överståthållarämbetet tillsammans med tio länsstyrelser tillstyrkt det. Vidare är det av vikt, att kammaren får klart för sig, vilket herr Hamrin, såvitt jag hörde, icke underströk, att socialstyrelsen, som är den sakkunniga myndigheten, när det gäller den tekniska dyrortsgrupperingen, icke haft en enda invändning att göra gentemot den omläggning, som här förslagits, i syfte att kunna tillämpa systemet med dyrortstillägg även på pensioner. Socialstyrelsen, som i föl — låt vara endast genom en dess tjänsteman — tillhandagick särskilda utskottet med upplysningar och utarbetade en särskild promemoria, hade då mycket avgörande invändningar att rikta mot pensionskommitténs sätt att lägga upp denna fråga. Men samtliga dessa invändningar har socialstyrelsen nu låtit falla. Vidare bör man, när man ger sig in på remissyttrandena, ha klart för sig, att sju landsting yttrat sig och av dem ha fem tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Av 114 kommuner, som skulle komma i dyrort och som avgivit yttranden, ha 103 tillstyrkt. Av 99 kommuner, som icke skulle placeras i särskild dyrortsgrupp, har ett så stort antal som 26 i alla fall funnit, att Kungl. Maj:ts förslag var rättvist. 26 kommuner ha alltså kunnat avkoppla sina egoistiska intressen till den grad, att de förunnat grannkommunerna att få ett högre pensionstillägg än de själva ha. Inom svenska stadsförbundet har man, såvitt jag vet utan meningsskiljaktigheter, tillstyrkt förslaget. Svenska landstingsförbundet har inte klart avstyrkt, såsom herr Hamrin gjorde gällande, utan det har förklarat, att styrelsens majoritet måste ställa sig ytterst tveksam till lämpligheten av den föreslagna ordningen. Och slutligen skulle jag vilja framhålla, att ställa vi den ena sakkunskapen gentemot den andra, få vi konstatera, att fattigvårds- och barnavårdsinspektören är en ensam man, men fattigvårds- och barnavårdsförbundet en stor och sakkunnig institution. Såsom herr Sandén nyss upplyste om, har förbundet tillstyrkt förslaget.

Sedan skall jag endast tillåta mig säga, att när herr Hamrin påstår, att Huskvarna och Jönköping skiljas åt genom en å, är det obestriddligen riktigt. Men herr Hamrin borde ha upplyst om att enligt 1931 års dyrortsgruppering hade varje statstjänare i Huskvarna avlöning i B-ortsgrupp men varje man i Jönköping i D-ortsgrupp, trots att det bara är denna å, som skiljer de båda städerna åt. Där är det alltså inte mer än ett par steg från den ena staden till den andra. Och det är klart, att om man går in för en dyrortsgruppering, kan man inte komma ifrån sådana ojämnheter. Mellan Umeå och Teg finns också en sådan där bro. Men just med tanke på sådana förhållanden har i lagförslaget införts 6 § 3 mom., där det stadgas, att Konungen på framställning av kommuner, vilka gränsa intill sådana kommuner, som hänförs till en högre ortsgrupp och som ha likartade förhållanden som dessa, och där folk köper i samma butiker, kan bevilja dem ett dyrortstillägg, som visserligen endast utgör hälften av skillnaden mellan de båda kommunernas tilläggs-pensioner, men som fördelas på precis samma sätt mellan staten och vederbörande kommun som de övriga pensionsbeloppen. Den saken är alltså beaktad, och det är för övrigt inte mer än på ett tiotal ställen i landet, som sådana förhållanden komma att föreligga. Man har noggrant redogjort för dem i betänkandet. Umeå och Teg äro ett fall, och vidare ha vi Boden samt Kiruna och Gällivare. Sådana fall ha i alla händelser reducerats i mycket stor utsträckning, och man kan faktiskt undanröja svårigheterna på den väg, som jag nyss angav. Skall man anse, att detta utgör något hinder, då är varje dyrortsgruppering absolut omöjlig. Man kan inte åstadkomma en dyrortsgruppering, det vågar jag tryggt säga, som är fullkomligt fläckfri och otadlig på den punkten.

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)

Herr **Myrdal**: Herr talman! Herr Gustavsons yttrande tvingar mig att ge en replik, som emellertid väsentligt försvåras av att jag icke begriper, vad han i sin kritik av mig egentligen menar. Jag sade, att försörjningen av gamla föräldrar ligger som en börda på många unga människors axlar, en börda som ofta förhindrar de ungas familjebildning, en så svår börda, att jag tillät mig likna den vid en kvarnsten. Detta gäller framför allt i städerna och i dyrorterna, där folkpensioneringen, sådan som den nu är inrättad, icke räcker till. Jag har vidare framhållit, att detta framför allt gäller de bästa av de som äro unga och i medelåldern — alltså de, som känna så mycken kärlek för och omtanke om sina föräldrar, att de icke vilja överlämna dem åt fattigvården. Jag har ytterligare sagt, att jag just i detta förhållande ser ett starkt skäl för den reform, som här föreslagits, och påstått, att den faktiskt utgör en av de mera betydelsefulla, familjevärnande reformer, som kan genomföras, och jag har därför hävdadt, att av den anledningen det behöfliga familjesociala reformarbetet ej rättfärdigt kan sättas i motsats till det förslag, vi nu ha framför oss, eftersom detta är en sådan reform.

Jag förstår icke, vart herr Gustavson ville komma — om han icke gjorde det för mig i och för sig obegripliga misstaget, att han trodde, att jag genom att kalla denna börda för en kvarnsten skulle hava menat, att de unga gjorde orätt i att försörja sina gamla föräldrar?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten II.

Såsom förut angivits hade i motionen II: 720, av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl., hemställts, att riksdagen vid behandlingen av regeringens propo-

Ang. vissa ändringar i lagen om folkpensionering. (Forts.)
sition nr 182 måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om skyndsamt utredning och förslag till sådana ändringar av lagen om folkpensionering, att en indelning på fem dyrortsgrupper genomfördes och att tilläggspensionerna fastställdes till 500 kronor för lägsta dyrortsgruppen och till 100 kronor högre belopp för vardera av de övriga Ortsgrupperna, så att tilläggspensionen i högsta Ortsgruppen sålunda bleve 900 kronor, samt att beträffande den nu i lagen fastställda åldersbestämmelsen (67 år) för rätt till erhållande av pension ändrades så, att en lägre åldersgräns, eventuellt 60 år, bleve fastställd.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att motionen II: 720 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Nerman**: Herr talman! Med hänvisning till motiveringen i motionen nr 720 i andra kammaren ber jag att få yrka bifall till samma motion.

Herr **Svensson, Martin**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till motionen II: 720; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten III.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. beräkningen av pensions-tillägg för blinda.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om folkpensionering.

I en inom andra kammaren väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 61, vilken efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet behandlats av sammansatt stats- och andra lagutskott, hade herr *Brändström* i Burträsk hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av § 7 i lagen om folkpensionering av den 28 juni 1935, att inkomst av blindhetsersättning upptogs bland de förmåner, som enligt nyssnämnda lag intill ett belopp av 300 kronor ej skulle inräknas i den inkomst, som lades till grund för beräkning av pensionstillägg.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Bäcklund**: Trots att det är ett enhälligt utskott, som yrkat avslag på den väckta motionen och denna motion är väckt av en högerman i andra kammaren, kan jag icke underlåta att vid detta tillfälle ge uttryck åt min besvikelse, när motionen har avslagits. Förhållandet är, att det finns vissa arbetsgivarepensioner och dylikt, som få avräknas från inkomsten upp till ett belopp av 300 kronor, när pensionstillägget skall utmätas. Om denna inkomst säger utskottet, att »dess bestämmelser rörande minskning av pensionstillägget på grund av egen inkomst lagt hinder i vägen för arbetsgivare att lämna pension eller understöd åt sina anställda eller i varje fall motverkat dylika åtgärder. Samma synpunkter hava lagts på enskild hjälpverksamhet genom fonder, donationer o. d. Något liknande motiv för privilegierande av blindhetsersättning förligger givetvis icke.»

Jag kan för min del icke förstå detta. Kunna de blinda någonsin med deras

Ang. beräkningen av pensionstillägg för blinda. (Forts.)

svåra lyte få möjlighet att erhålla arbetsgivarpension? Därigenom att de icke kunna få detta, anser jag, att de äro orättvist behandlade, när icke av den till dem utgående blindhetsersättningen någon del får räknas bort vid utmätandet av tilläggspensionen. Detta är ingen politisk fråga och för övrigt kanske mindre än någon annan, ty jag tror icke, att något parti ser saken från sådana synpunkter, när det gäller de blinda, som i valagitationen äro svåra att bemästra. Men det kan icke vara annat än beklämmande, när en blind person som har ett svårt lyte ej kan få någon arbetsgivarpension, om man skulle räkna bort hela beloppet av blindhetsersättningen vid utmätandet av tilläggspension. Den blinde blir därigenom praktiskt taget utan tilläggspension på grund av att han är tillerkänd blindhetsersättning. Jag tycker, att man skulle ge dessa, som få vandra genom livet blinda och ha svårt nog, åtminstone den förmånen som ges andra, vilka ha t. ex. en arbetsgivarpension, av vilken kan få borträknas 300 kronor. Men i detta fall får icke borträknas någonting av blindhetsersättningen. Man giver med den ena handen och tager igen med den andra.

Att herr Österström står som undertecknare av det förra utskottsutlåtandet om avslag på förslaget om dyrortsgraderade folkpensioner, som vi nyligen behandlade i kammaren, kan jag förstå, ty där var det ju politik i spelet. Här borde det icke vara politik, varför jag tycker att han bort kunna underskriva ett utskottsutlåtande och tillstyrkt denna motion lika gärna som att gå den mosatta vägen.

Jag ber, herr talman — då jag icke kan underlåta att göra det, trots att jag kanske står ganska ensam här i kammaren — att få ge till känna min uppfattning, att man icke behandlar de blinda riktigt och rättvist. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till den av utskottet avstyrkta, av herr Brännström i Burträsk väckta motionen nr 61 i andra kammaren.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Det är ju riktigt, som den föregående ärade talaren sade, att detta icke är någon partifråga. Men jag kan dock icke lämna utan erinran, att han här riktat sig emot utskottets ordförande, som har undertecknat utskottets förslag. Det hade, förefaller det mig, varit mera överensstämmande med parlamentariska grundsatser, om han icke hade på det sättet riktat sig emot en person, som icke i denna kammare kan försvara sig. Ty utom de skäl, som utskottet här har kommit med, tillkommer efter sedan utlåtandet blev färdigt den omständigheten, att pressen ju har meddelat, att Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté, som skulle taga under överbärande förbättrade förhållanden för de blinda och de dövstumma. Fastän jag icke sett direktiven för denna kommitté, kan det ju vara möjligt, att de önskemål, som motionären här har kommit med, skola komma under utredning och omprövning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag blev uppmärksamgjord av herr talmannen på att det inte går att yrka bifall till motionen, därför att det saknas lagtext i densamma.

Jag ber av den anledningen att få återtaga mitt förut framställda yrkande och i stället yrka, att kammaren måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i motionens syfte.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bi-

Ang. beräkningen av pensionstillägg för blinda. (Forts.)
fallas, dels ock, av herr *Bäcklund*, att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen hemställa om utredning i den i ämnet väckta motionens syfte.

Sedermåra gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övrigvågande ja besvarad.

Herr *Bäcklund* begårde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Bäcklunds* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av riksdagens år 1935 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1934—30 juni 1935.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 8 och 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 20 och 21.

Lades till handlingarna.

Punkten 22.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle upp-
skjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skri-
velser till Konungen:

nr 328, i anledning av vissa framställningar under riksstatens fjärde huvud-
titel i avseende å budgetåret 1936/1937, vilka framställningar beröra frågan
om försvarsväsendets ordnande; och

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 229 angående vissa en-
gångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält ävensom rörande de
inom riksdagens kamrar i anledning av nämnda proposition väckta motioner.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 160, i anledning av väckt motion om rätt för arméns, kustartilleriets och
flygvapnets reserver tillhörande förtidsavgången personal att utbekomma pen-
sionens kapitaliserade värde;

nr 161, i anledning av vissa framställningar under riksstatens fjärde huvud-
titel rörande anslag för budgetåret 1936/1937;

nr 162, i anledning av viss i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln
gjord framställning i fråga om nämnda huvudtitels kommittéanslag;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kre-
ditkassan av år 1922;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och i proposi-
tionen nr 267 gjorda framställningar om anslag till avbetalning å statsskulden
m. m.; samt

nr 165, i anledning av väckt motion om mantalspenningarnas avskaffande;
ävensom

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 76, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag rörande för-
varingen av riksdagshandlingar;

nr 77, angående rätt för riksgäldsvaktmästaren N. V. I. Lundin och expe-
ditionsvakten G. Jansson att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna viss
tjänstgöring;

nr 78, angående användande av riksbankens vinst för år 1935;

nr 79, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag
till dels avlönings- och pensionsstat för riksbanken, dels ock viss ändring av
tjänsteförteckningen för riksbanken; samt

nr 80, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.16 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 13 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades

första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap m. m.; och

särskilda utskottets memorial nr 4, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande det i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag till värnpliktslag.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen gjorda framställningar rörande vissa anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om avlönings- och omkostnadsanslag för socialdepartementet;

nr 149, i anledning av väckt motion om befrämjande av skärgårdsområdenas elektrifiering;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlöningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap m. m. jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—1934.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. granskning av läroböcker.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående granskning av läroböcker jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 21 februari 1936 dagtecknad proposition (nr 143), hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till granskning av läroböcker för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag skulle granskning av läroböcker vid allmänna läroverk och folkskolor m. fl. undervisningsanstalter verkställas av en särskild granskningsnämnd.

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels en inom andra kammaren av herr *I. Sefve* väckt motion (II: 711), vari hemställts, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 143 måtte till granskning av läroböcker genom skolöverstyrelsen anvisa ett anslag av 4,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *C. Carleson* väckt motion (II: 717), vari hemställts, att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, besluta att för bestridande av ökade kostnader för läroboksgranskning anvisa ett anslag av 5,000 kronor på skolöverstyrelsens stat.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 samt herr Sefves och herr Carlesons berörda motioner (II: 711 och II: 717),

a) till Skolöverstyrelsen: Granskning av läroböcker anvisa ett anslag av 5,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad av utskottet förut i utlåtandet anförts och enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelades;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och framläggande för riksdagen, i den mån så kunde visa sig erforderligt, av förslag till åtgärder för ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker m. m. vid skolorna.

Reservation hade anmälts av herrar *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun och *Andersson* i Prästbol, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag tror inte att denna fråga är så stor som man gjort den till, i synnerhet inte i det skick den nu föreligger på kammarens bord. Den allmänna opinionen har ju varit synnerligen upprörd, och det är i överensstämmelse med den allmänna opinionen, som sakkunniga ha anlitats och Kungl. Maj:t framlagt sitt förslag för riksdagen. Vad allmänna opinionen blivit upprörd över är för det första, att läroböckerna i våra skolor äro för dyra, och för det andra att det finns vad man har kallat en läroboksanarki. Denna består i att det även i samma skoldistrikt kan förekomma, att olika skolor hålla sig med olika läroböcker, så att barn vid flyttning från den ena skolan till den andra måste köpa nya läroböcker. Men i ännu högre grad tar sig denna läroboksanarki, för att fortfarande använda det ordet, uttryck däri att läroböcker så snabbt ombytas. Så fort det kommer en ny upplaga av en lärobok tvingas barnen att använda den upplagan.

I förslaget sådant det föreligger har den första delen så att säga borteskamoterats redan i den kungl. propositionen, nämligen frågan om hur man skall förbilliga läroböckerna. Jag tror mig nästan förstå varför den delen inte kommit med: såvitt jag kan se skulle väl nämligen enda sättet ha varit att det blivit fråga om ett monopol på t. ex. lexika, läseböcker, kartverk och andra dyrbarare böcker. Men herrarna veta själva hur det har gått när kaffehandlare och bensinhandlare och chaufförer trott sig vara utsatta för risken av monopol tendenser, och det hade kanske varit obarmhärtigt att oroä även bokförläggarna på den punkten. Det är således kanske i sin ordning, att den delen icke har tagits upp till behandling, men just därför förlorar frågan också en stor del av sin betydelse.

Vad den andra sidan beträffar, läroboksanarkien, har Kungl. Maj:ts förslag i det stycket delvis underkänts av statsutskottet. Kungl. Maj:t hade för att råda bot på detta allmänt överklagade onda föreslagit att man skulle söka

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

få till stånd en central nämnd direkt under Kungl. Maj:t, som skulle företaga prövning av de läroböcker och läroboksförslag, som inkomma, varefter denna nämnd skulle bestämma, vilka av dessa böcker som skulle få användas i skolorna. Alldeles tydligt har Kungl. Maj:t rätt när Kungl. Maj:t anser, att man på det sättet ovillkorligen skulle åstadkomma en större reda i fråga om de använda läroböckerna i våra skolor, både folkskolan och läroverken. De sakkunniga ha föreslagit denna utväg och det hade väl inte blivit någon opposition, om inte skolöverstyrelsen hade känt sig så att säga sårad av denna anordning. Skolöverstyrelsen har sagt ifrån att den tycker, att den är närmast till att ha denna sak om händer. Och det kan ju tyckas så. Jag vill inte förneka att skolöverstyrelsen är den institution, som i detta fall borde kunna utöva den högsta granskningen. Det ligger ju något i de påståenden, som ofta äro gjorda, att ha vi fått en skolöverstyrelse för centraliserandet av skolärendena, är det helt naturligt, att ett så viktigt ämne som godkännandet av läroböcker skall ligga under denna centrala organisation i landet.

Kungl. Maj:t har diskuterat frågan. Departementschefen har inte varit blind för att det är åtskilligt som talar för den utvägen, men departementschefen har anmärkt, såvitt jag förstår fullt riktigt, att skolöverstyrelsen redan nu beklagar sig över att den inte kan hinna med det pedagogiska arbete, som åligger överstyrelsen, utan åtskilligt av detta arbete får skötas på ett sådant sätt, att skolöverstyrelsen inte själv är nöjd med det. Därför har Kungl. Maj:t tyckt det ganska naturligt att denna viktiga fråga, om den förlades till skolöverstyrelsen, skulle kunna riskera att inte få den uppmärksamhet sig ägnad som den förtjänar. Den redan — jag använder ordet med en viss försiktighet — överlastade överstyrelsen skulle i detta fall kanske nödgas förfara på det sättet i denna sin nya verksamhet för folkskolan, att det inte bleve mycket bättre än det är.

När utskottet har sett på frågan från båda synpunkterna har utskottet stannat för att skolöverstyrelsen dock, trots allt, bör ha hand om saken, av de skäl som jag förut har antytt. Kungl. Maj:ts anmärkning har statsutskottet försökt bemöta på det sättet, att statsutskottet föreslår riksdagen att ställa ett mindre anslag till förfogande för skolöverstyrelsen att bl. a. användas också för en liten nämnd, men en nämnd som bara skulle tjänstgöra vid utrangeringen av läroböckerna.

Jag vet inte vad kammaren tycker, om nu kammaren överhuvud taget tycker något i denna fråga. Den är kanske så pass ointressant för kammaren, trots det intresse den väckt i den allmänna opinionen, att den inte bryr sig om hurudan lösningen blir. Det är också mycket möjligt att det kan vara skäligan likgiltigt, i synnerhet om kammaren är benägen att tycka att det i huvudsak är bra som det är.

Det finns naturligtvis en kompromisslösning, som skulle kunna tillfredsställa både Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen, synes det mig. Det vore, att det upprättades en sådan nämnd, som Kungl. Maj:t föreslår, med det anslag, som Kungl. Maj:t vill ställa till förfogande, och denna nämnd lades i skolöverstyrelsen. Hade jag fått gehör i statsutskottet för den synpunkten skulle jag inte ha vägrat att taga den kompromissen. Men då statsutskottet stannade för en halvmesyr, som det nu blivit, ansåg jag att det var bättre att ställa mig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt och ge Kungl. Maj:t tillfälle att för kammaren uppvisa denna ståndpunkts hållbarhet, ty jag antog att man på det sättet skulle komma litet längre än om man hade ytterligare ett förslag att välja på.

Saken har kommit i något annat läge genom det beslut, som Kungl. Maj:t nu fattat om att tillsätta sakkunniga för att undersöka, om inte skolöversty-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

relsen skulle kunna organiseras lämpligare för fyllandet av sina rent pedagogiska uppgifter. Det är ju möjligt att den utredningen kommer till sådant resultat, att skolöverstyrelsen skall kunna få ökad tid för här ifrågavarande uppgifter. Då är det också möjligt, att denna fråga borde ligga under skolöverstyrelsen, i all synnerhet om utredningen kanske skulle komma till det resultatet att den ursprungliga skolöverstyrelsen, som bestod av aktiva lärare, vilka endast i fem år tjänstgjorde i spetsen för Sveriges skolväsende för att sedan gå tillbaka till sin lärarverksamhet, åter skulle kunna finnas vara av den betydelse, att man kunde reflektera på att återinföra denna ordning. Aktiva skolmän i skolöverstyrelsen skulle naturligtvis, när det är fråga om läroböckerna, såvitt jag förstår, betyda bra mycket mer än ämbetsmän, som en gång ha varit aktiva lärare.

Emellertid ha vi ännu inte resultatet av denna utredning. Ett bifall till utskottsförslaget skulle därför betyda, att åtminstone så länge denna utredning satt, och det kan ju räcka länge nog, skulle vi få en ordning av den arten, att föga skulle kunna uträttas i fråga om effektiviteten av de planer, som Kungl. Maj:t haft i detta ämne, som väckt så stor uppmärksamhet och så stor indignation på grund av rådande missförhållanden.

Herr talman! Detta är ju, som jag anmärkt, ingen stor fråga, men då såvitt jag förstår den något så när effektiva lösningen endast kan ernås på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit, ber jag att få yrka avslag på utskottets framställning och bifall till den kungl. propositionen.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! För min del ber jag att få framhålla att det förslag, vartill utskottet har kommit, synes mig i nuvarande läge knappast vara aktuellt. Utskottet har föreslagit att granskningen av läroböckerna skulle förläggas till skolöverstyrelsen. Det var en tanke, som jag på intet sätt var förtrogen med, utan jag har ju, som herrarna sett av tidningarna, satt i gång en utredning beträffande skolöverstyrelsen, dess uppgifter och dess arbetsområde. Såvitt jag kan förstå vore det att på en viktig punkt föregripa denna utrednings resultat, därest man i likhet med vad statsutskottet föreslår skulle förlägga granskningen av läroböckerna till skolöverstyrelsen.

Redan däruti ser jag ett skäl att här icke följa utskottet. När det emellertid å andra sidan är uppenbart att man knappast kan räkna med att Kungl. Maj:ts förslag utan vidare skulle accepteras — jag tänker särskilt på det skrivelseförslag, som utskottet förordar — så synes det mig vara klokast att kammaren helt enkelt går på avslag i den föreliggande frågan, för att den må stå öppen i avvaktande på vad utredningen beträffande skolöverstyrelsen kan komma att ge till resultat. Ty antag, mina herrar, att denna utredning ger till resultat, att granskning av läroböcker och dylikt inte lämpligen hör till skolöverstyrelsens räjong, så vore det ju, om vi nu följde statsutskottet, det samma som att fastläsa oss i ett viktigt avseende beträffande skolöverstyrelsens arbetsuppgifter.

Emellertid önskar jag samtidigt framhålla att den väg, som här förordats av statsutskottet, knappast är lämplig. Det har ju särskilt från lantmannahåll tidigare framhållits, att det är nödvändigt att riksdagen på något sätt griper in för att bringa rättelse i vad man populärt kallar lärobokseländet. Sanningen är att om också uttrycket är överdrivet så föreligger ett kaotiskt förhållande beträffande våra läroböcker. Vad läroverken beträffar ha vi redan en granskning, men vad folkskolorna beträffar har hittills denna granskning varit praktiskt taget obefintlig. Och varenda människa förstår, att effektiviteten av vår folkundervisning beror inte bara på hur undervisningen be-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

drives, den beror också i hög grad på vad det är för slags böcker, varur ungdomen hämtar sin visdom. Den utredning, som verkställts, har givit vid handen, att för folkskolans vidkommande har det rätt ganska förvirrade förhållanden, och jag tror inte man överdriver om man påstår att den bild, som framgått ur denna utredning beträffande folkskolans läroboksbestånd, är ganska kaotisk.

Vad läroverken beträffar är det särskilt en punkt, som jag för min del skulle vilja trycka på. Det är textböckerna. Hittills har rätt det förhållandet, att textböckerna granskats och fastställts vid läroverken av den s. k. ämneskonferensen. Men jag skulle önska att man komme ett stycke längre. Jag utgår ifrån att på varje lärare i moderna språk, det må vara en lektor eller en adjunkt, skall kunna ställas kravet att han personligen består kommentaren. Vare sig det är en engelsk, en tysk eller en fransk bok synes det mig vara det önskligaste, att lärjungarna kunna köpa sin bok till det facila pris, som i regel i förhållande till de kommenterade böckerna är åsatt dylika böcker i original, att läraren består kommentaren och att lärjungarna få göra anteckningar under lärarens ledning.

Jag vill, mina herrar, här inte säga något elakt om våra läroverkslärare i moderna språk, men vi ha kommit likvisst dithän, att det blivit ett slags ambitionsfråga för åtskilliga av dem att ge ut någon text av någon utländsk författare med kommentar. Titta vi ut över fältet finna vi, huru lektor efter lektor och åtskilliga adjunkter önskat, som det heter, visa framfötterna när det gäller att kommentera en text. Vari består, mina herrar, kommentaren? Jo, den består tyvärr ofta i att man ur stora encyklopediska böcker återger vissa värdefulla upplysningar. Betalar svenska staten våra lektorer och våra adjunkter i moderna språk för att de skola bedriva undervisning, har jag den kätterska uppfattningen, att de äro skyldiga att kunna bestå kommentarer och att inte lärjungar, målsmän och föräldrar skola behöva köpa onödigt dyra textböcker för att taga del av vad den eller den frasen rimligtvis betyder eller vad den eller den anspelingen litteraturhistoriskt innebär o. s. v. Jag skulle tro att det vore mycket lyckligt om vi komme dithän att vi kunde hänvisa lärjungarna till originalupplagorna i den meningen, att de köpte de vanliga bokhandelsupplagorna, men att lärarna i sin undervisning och preparation meddelade dem till anteckning och till åminnelse vad det ena eller andra betyder och vad den eller den uppgiften innebär.

Jag har den bestämda uppfattningen, och jag har känt ett behov av att säga det i detta sammanhang, att det har bedrivits för mycket bokhandelsgeschäft med dessa utländska texter och att tiden vore inne att återföra det hela till enklare förhållanden. Då utredningen visat, att icke mindre än omkring fem miljoner kronor årligen ges ut för läroböcker, och då inom ramen av dessa fem miljoner icke mindre än 800,000 kronor belöpa på kommunala utgifter genom fria skolböcker, så är det en offentlig trängande angelägenhet att det här tillses, att inte allmänheten onödigt uppskörtas.

Den grundsats jag önskat skulle vinna tillämpning är att en ny lärobok inte skall antagas i ett ämne, därest den inte i pedagogiskt och sakligt avseende företer ett bestämt och påtagligt företräde framför en förut använd lärobok. Nu se vi hur i familjer, där vi ha barn i olika åldrar, tripp, trapp, trull, som det heter, läroböckerna inte kunna ärvas från de äldre till de yngre utan det oupphörligen kommer ombyten. Detta ombyte bör ju vara motiverat av sakliga hänsyn och det är detta som tyvärr inte alltid är fallet.

Dessa synpunkter tillsammans ha gjort att jag kom in på den tanken, att här måste det finnas en garanti för att ombyte av läroböcker inte skall ske och omsättning i läroboksbeståndet inte skall tillåtas utan att det är sakligt

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

granskat. Den nämnd, som jag har föreslagit, har jag föreslagit därför att jag ville ha en institution, som står fullständigt utanför och fri från alla läroboksförfattarintressen, och som, utrustad med nödig expertis för varje särskilt område, är i stånd att avge ett omdöme om vad som kan vara rimligt i det ena eller andra fallet.

Med det förslag, som nu har kommit från statsutskottet, alltså att granskningen skall förläggas till skolöverstyrelsen, att nämnden skall strykas och att ett visst anslag skall ges för läroboksgranskning, utövad av skolöverstyrelsen, måste jag säga mig att vid det förhållandet, att skolöverstyrelsens hela uppgiftsområde är ställt under granskning, vore det orimligt att nu besluta, att vi skola lägga dit även denna uppgift innan vi veta vad skolöverstyrelsen i det stora hela skall komma att syssla med.

Det är ur den synpunkten, herr talman, som jag har kommit till den slutsatsen, då jag läst statsutskottets förslag, att det lyckligaste är att frågan står öppen i avvaktan på resultatet av den utredning, som är igångsatt, och i avvaktan på vad statsmakterna kunna komma att besluta i anledning av denna utredning. Det är bättre att frågan står öppen på det sättet än att vi förhandsbinda oss på en så väsentlig punkt som denna.

Herr Åkerberg: Herr talman! Med stöd av det anförande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här hållit, ber jag att få yrka avslag såväl på utskottets förslag som på reservanternas hemställan.

Häri instämde herrar *Sandegård* och *Lindström*.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! De skrivelseförslag, som riksdagen tidigare behandlat, ha gått ut på att man skulle försöka förbilliga läroböckerna, och jag skulle i anknytning till den saken här vilja framföra några reflexioner.

Det är visserligen så att det ständiga ombytet av läroböcker i vissa fall kan verka synnerligen irriterande på föräldrarna, då i en stor syskonskara den yngre inte alltid, utan i själva verket rätt sällan, kan arva den äldres böcker. Det vore ju önskligt att billigare kostnader för föräldrarna under barnens skolgång kunde åstadkommas. På grund av det intresse för åtgärder, som syfta till att hjälpa familjeförsörjarna, och på grund av den allmänna socialpolitiska strömning, som nu för tiden gripit alla partier, skulle man ju kunnat hoppas att statsmakterna i detta läge intresserat sig även för det underlättande av familjeförsörjarnas förpliktelser, som ligger i ett starkt förbilligande av läroböckerna. Jag vill erinra om att en del kommuner ha infört fria läroböcker och detta betyder givetvis, att föräldrarnas rätt betungande kostnader för detta ändamål ofta, i varje fall när det gäller folkskolan, äro avskaffade.

Om statsmakterna skola kunna göra något för att stimulera den åtgärden, därom vågar jag inte yttra mig. Men det är en sak, som jag skall fästa uppmärksamheten på. Det är nämligen den, att en hel del skolstyrelser, särskilt folkskolestyrelser och även i någon mån styrelser för mellanskolor och högre folkskolor, ha övertagit bokdistributionen och genom egna fördelaktiga inköp av såväl ren förbrukningsmateriel som läroböcker kunnat i hög grad nedbringa kostnaderna. Jag kan nämna att min hemstad, där det finns cirka 20,000 barn i folkskolorna, genom stora inköp av skrivböcker, pennor, gummi och sådana ting kunnat förbilliga denna del av föräldrarnas kostnader utomordentligt och även genom massinköp av läroböcker kunnat erhålla dessa till mycket reducerade priser. Det är ju uppenbart, att skulle man kunna ytter-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

ligare befrämja denna koncentration av inköpen så skulle man kunna komma fram till billigare kostnader för föräldrarna när det gäller barnens skolgång, och jag skulle livligt vilja anbefalla, att man toge upp den saken till allvarlig prövning. För närvarande är det så att skolstyrelserna icke kunna från förlagen erhålla böckerna billigare än med i stort sett något över 16 procents rabatt. Det har påståtts i sakkunnigebetänkandet — jag vill minnas från reservantens sida — att distributionskostnaderna skulle för läroböckerna gå upp till cirka 35 procent. Om man från förlagen skulle kunna erhålla läroböckerna med större rabatt än dessa 16 $\frac{2}{3}$ procent, som det för närvarande är, och således få en ökad rabatt, skulle man därigenom kunna förbilliga läroböckerna icke oväsentligt för skolbarnen och deras föräldrar. Det är ju möjligt, att de smärre kommunerna under, låt oss säga, de statliga folkskoleinspektörernas ledning och medverkan skulle kunna samverka i sina inköp och detta skulle i så fall kunna leda till ett verkligt förbilligande. De stora kommunerna kunna i det avseendet uppträda självständigt.

Jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på en sak till. Det har hänt, att vissa av de större kommunerna ha uppträtt som sina egna förläggare. De ha vidtalat några lärare, som varit intresserade av det eller det området av undervisningen, att utarbeta några läroböcker. Jag känner närmast till ett sådant fall från min hemstad. Det gäller en sångbok. Den äldre sångboken kostade i inköp, såvitt jag minns, 1 krona 50 öre, men sedan man genom inspektörens och en del sångintresserade lärares försorg hade sammanfört de sånger, som det här gällde, och låtit trycka dem i en mycket stor upplaga, kunde man nedbringa självkostnaden för folkskolestyrelsen till — jag vill minnas — 60 öre trots de arvoden, som givetvis utgingo till de lärare, som hade medverkat vid utarbetandet. Härtill kommer, att för varje ny upplaga förbilligas kostnaderna undan för undan. Det är uppenbart, att om en skolstyrelse i ett stort distrikt kan göra någonting sådant, skulle man genom en samverkan av en rad större skoldistrikt kunna komma ännu längre fram på den här vägen att förbilliga inköpen, ty man kunde ju i så fall lägga upp större upplagor. Varför skulle man inte rent av kunna förutsätta en kommunal kooperation i detta syfte. Nu förstår jag mycket väl, att mot detta kan resas den invändningen, att konkurrensen skulle kunna beskäras i viss utsträckning, det är ju uppenbart. Jag tror därför icke, att detta förslag att gå till väga är anbefallningsvärt på hela läroboksområdet. När det däremot gäller sångböcker, sammanföring av räkneexempel och sådant, är jag alldeles övertygad om att det utan någon som helst skada för undervisningen skulle kunna leda till mycket billigare läroböcker än vad för närvarande är fallet och därtill verkligt goda läroböcker.

Jag skall med anledning av några yttranden av de sakkunniga vilja uttala den önskan, att om man förr eller senare skulle kunna genomföra en central granskning av läroböckerna, ett sådant initiativ från skolstyrelsernas sida snarare bör understödjas än försvåras eller rent av förhindras.

Till slut skulle jag också vilja uttala den förhoppningen, om kammaren här skulle följa herr Åkerbergs förslag, vilket kanske i nuvarande situation kan vara praktiskt och riktigt, att man då vid ett blivande förslag såge till att det utomordentligt levande intresse, som från en mångfald skolstyrelsernas sida har visats denna sak genom att kommunerna för egna medel anskaffat goda och praktiska böcker, som de tillhandahållit till billigare priser och i många fall rent av frött, icke allt för mycket måtte byråkratiseras bort genom de åtgärder, som statsmakterna skulle kunna vara intresserade av att här vidtaga.

Som läget nu är, herr talman, har jag intet yrkande. Jag har blott velat framföra dessa reflexioner.

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

Herr Bergqvist: Herr talman! Utskottet har varit fullt ense med statsrådet däruti, att något behöver göras för att åstadkomma en rationellare ordning vid granskningen av de läroböcker, som användas i våra skolor; och att han tagit upp denna fråga, ha vi anledning att vara honom tacksamma för.

Emellertid har utskottet icke kunnat rekommendera den väg, som herr statsrådet har föreslagit, nämligen att man för att få en bättre ordning till stånd skulle inrätta en särskild granskningsnämnd, som skulle ha uppdrag att granska läroböckerna både för läroverken och för folkskolorna. Som det nu är, är det skolöverstyrelsen, som granskar läroböckerna för våra läroverk. Där emot är det folkskoleinspektörerna, som granska dem för folkskolan. För denna senare finns alltså ingen enhetlig granskning utav läroböckerna. Därför blir det också en stor olikhet i avseende på de böcker, som användas inom olika skoldistrikt. Det är givet, att det behöver även för granskningen av folkskolans läroböcker bli en större enhetlighet än vad nu är fallet. Emellertid har utskottet icke ansett nödvändigt att inrätta en särskild nämnd, ett slags ämbetsverk, som skulle utföra detta arbete, utan har ansett, att skolöverstyrelsen, som är det centrala organet för våra undervisningsverk, vare sig det gäller de högre skolorna eller folkskolorna, också bör ha till uppgift att övervaka och utföra granskningen av läroböckerna. Detta hör ju till de viktigaste pedagogiska uppgifterna, och det vore väl underligt, om man skulle avkoppla skolöverstyrelsen, som ändå är den ledande skolmyndigheten, från denna speciellt pedagogiska uppgift. Det skulle ju också bli så, att en viss dualism skulle komma att göra sig gällande. En särskild nämnd skulle utföra granskningen och bedömandet av en läroboks lämplighet för skolan, men överstyrelsen skulle besluta om införandet av läroboken i visst läroverk. Detta synes vara en mindre lämplig anordning.

Utskottet har således icke kunnat rätt förstå, varför man icke velat godkänna skolöverstyrelsen såsom granskare av dessa böcker. Denna styrelse rekryteras bland landets erfarnaste pedagoger, och om den sedan till sin hjälp skulle få experter, borde den väl vara så mycket kompetentare att utföra all granskning av skolans läroböcker. Även kostnaderna för granskningen skulle bli billigare på det sättet. Nämnden är beräknad att draga en kostnad av 15,000 kronor om året, men huruvida det kan komma att räcka, är ju rätt ovisst. Utskottet har däremot föreslagit ett anslag av endast 5,000 kronor att ställas till skolöverstyrelsens förfogande för den nya uppgift, som den skulle få, och skolöverstyrelsen själv tvekar icke på sin egen förmåga att även utföra denna uppgift och tror sig äga tillräckliga arbetskrafter härför.

Nu sade emellertid herr statsrådet en sak, som jag icke vet, om man skall tillmäta allt för stor betydelse. Herr statsrådet sade, om jag icke hörde orätt, att då skolöverstyrelsen själv står under granskning, vore det oegentligt, om kammaren nu genom ett beslut anförtrorde åt den att själv utöva granskningen av läroböckerna. Nu är det emellertid så, att fastän skolöverstyrelsen har stått under granskning allt ifrån sin tillkomst, har den likväl haft att granska läroböckerna för våra läroverk utan att detta har ansetts oegentligt, och någon principiell skillnad skulle det väl icke bli i fråga om denna sak, även om denna granskning utvidgades till att omfatta folkskolornas böcker.

Nu har emellertid herr Åkerberg yrkat avslag på det hela. Jag vet icke hur vidsträckt detta yrkande är menat, det vill säga om det gäller både moment a) och moment b) i utskottets hemställan. Såvitt jag förstod den siste ärade talaren rätt, var han synnerligen intresserad av att åtgärder måtte vidtagas för böckernas förbilligande, och det har utskottet också varit intresserat av. Därför har utskottet under punkt b) föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och framlägg-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)
gande för riksdagen, i den mån så kan visa sig erforderligt, av förslag till åtgärder för ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker m. m. vid skolorna.

Skulle nu kammaren avslå även detta moment, kan jag icke inse, att det kan tolkas på annat sätt än att kammaren anser, att några åtgärder icke böra vidtagas för att få billigare läroböcker.

Vad sedan punkt a) i utskottets hemställan angår, vill jag säga, att då frågan om centraliserad granskning av läroböckerna är ett ärende, som man så snart som möjligt bör genomföra för att få bättre ordning i denna sak, vore det väl icke lämpligt att nu avslå det hela, utan man bör i stället taga den ordning, som utskottet har föreslagit, och sedan samla erfarenheter om hur det kommer att slå ut.

Med anledning av min syn på denna fråga kan jag icke förena mig i det avslagsyrkande, som är framställt här, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Engberg**: I anledning av den siste ärade talarens anförande ber jag att få framhålla några synpunkter. Det syntes mig, som om han i sin framställning förbisåg en sak, den nämligen att den granskning, som hittills tillhört skolöverstyrelsen, har uteslutande gällt läroverkens läroböcker, under det att textböckerna som bekant granskats av de s. k. ämneskonferenserna vid läroverken. Så ha vi emellertid det stora område, som gäller folkskolan. Jag vågar bekänna, att jag själv blev ganska förvånad, när jag uppkallade skolöverstyrelsens chef och anhöll hos honom att få en förteckning över våra folkskolors läroboksbestånd och han meddelade mig, vilket jag inte visste förut, att skolöverstyrelsen icke har reda på vilka läroböcker som användas i den svenska folkskolan. I anledning av denna upplysning ansåg jag det alldeles nödvändigt, att man först och främst skaffade sig en fullständig förteckning, verkställde en inventering av folkskolans läroboksbestånd, ty det förstå ju herrarna, att läroboksbeståndet i folkskolan är ganska grundläggande för undervisningen och dess effektivitet i det hela. Den granskning, som då verkställdes av de särskilda sakkunniga, gick ut på att fixera vilka läroböcker, som här voro tolerabla så att säga och vilka som voro undermåliga, och den granskningen har enligt min tanke varit till mycket, mycket stor nytta.

Det är alltså icke, som den föregående ärade talaren gjorde troligt så att skolöverstyrelsen hade den här uppgiften redan förut, ty den uppgift, som skolöverstyrelsen hittills haft, har inskränkts till läroböckerna vid läroverken, men textböckerna vid läroverken och hela folkskolans bokbestånd, vilket senare har det största intresset, ha varit undandragna skolöverstyrelsens granskning.

Den tankegång, för vilken jag gjorde mig till tolk här, var därför den, att om man, såsom här föreslås, till skolöverstyrelsen vill förlägga granskningen av hela området, alltså icke bara den lilla hörna, skolöverstyrelsen har förut, utan också textböckerna och folkskolans hela läroboksbestånd, kan ett dylikt yrkande från utskottets sida rimligtvis icke tagas under övervägande annat än i samband med frågan: vilka uppgifter i det hela skall skolöverstyrelsen ha? När nu Kungl. Maj:t har tillsatt en utredning, som har att undersöka vad skolöverstyrelsen skall ha för uppgifter att syssla med i det hela taget, huru den skall vara organiserad o. s. v., torde herrarna få ge mig rätt i att det vore att föregripa på en väsentlig punkt den utredningens resultat, ifall vi nu i likhet med statsutskottet skulle vilja förlägga till skolöverstyrelsen en granskningsuppgift så ofantligt utvidgad som den skulle bli efter vad som här är satt i fråga.

Det är ur den synpunkten, som det enligt min tanke vore bäst att hålla denna fråga öppen. Det är här också, det vill jag tillägga, en fråga, som i hög grad griper in i prisfrågan, ty var och en kan räkna ut, att om det lyckas att hålla

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

läroböcker med stor upplaga, d. v. s. läroböcker, som äro godkända såsom fullödiga, så påverkas prissättningen av upplagans storlek. Ju mindre upplaga en bok har, desto dyrare måste den ställa sig. Ju större upplaga den har, ju billigare kan den tillhandahållas på marknaden. Man kan därför enligt min tanke icke skilja ifrån varandra prissättningsuppgiften och granskningsuppgiften, ty om granskningsuppgiften leder till att jag för vissa ämnen kan fastställa en lärobok, som kan gälla för hela landet och det inte finns någon anledning till ombyte, om icke en, som är bättre i pedagogisk och sakligt hänseende erbjudes, säger det sig självt, att priset på en sådan bok ställer sig vida lägre än om det är fråga om en lärobok, som användes vid en tredjedel eller en tiondel av landets skolor. Jag vill därför framhäva, att denna boskillnad mellan prisgranskningsuppgiften å ena sidan och å andra sidan granskningen av det pedagogiska och sakliga icke kan vidmakthållas, och jag tror, att man gör klokast i att här slutligen få den lösning, som enligt min övertygelse — och jag har anledning att så mycket mera vara övertygad om det, som framställningar gjorts därom från riksdagen — är den mest allmänt omfattade, nämligen en sådan organisation av läroböckernas granskning, att det sakligt pedagogiska och prisfrågan sammanföras till ett.

Det var ur den synpunkten, som jag från början ansåg skolöverstyrelsen olämplig för uppgiften. Den var kompetent för det rent pedagogiska värvet. Den var knappast kompetent för prissättningsuppgiften, som i viss mån är en bokhandelsuppgift, en affärsmässig uppgift, och det var därför, som jag tänkte mig, att en liten fristående nämnd skulle kunna så sammansättas, att den utrustad med särskild expertis beträffande själva läroboksfrågorna skulle komma fram till det bästa resultatet. Men att i likhet med vad nu utskottet föreslagit förlägga till skolöverstyrelsen en dylik omfattande arbetsuppgift samtidigt med att skolöverstyrelsens arbetsuppgifter i det hela äro ställda under utredning, det synes mig olämpligt, och det var därför, herr talman, som jag ansåg, att den riktiga konklusionen ur de premisser, som nu föreligga, är att kammaren gör rent bord i frågan.

Herr Olsson, Oscar: Efter herr statsrådets anförande kunde man ju tycka, att all vidare diskussion varit överflödig, och jag får säga, att jag är något överraskad, att den har fortsatt så länge. Naturligtvis är jag också mycket intresserad av det föreliggande spörsmålet, men jag antar, att riksdagen också har intresse av en hel del andra spörsmål just nu.

Som framgick av min motivering för Kungl. Maj:ts proposition, borde det logiska resultatet därav, när jag kom in på den av Kungl. Maj:t tillsatta utredningen, ha utmynnat på samma sätt som herr Åkerberg ställde sitt yrkande efter herr statsrådets förklaring, att han ansåg, att det bästa var, att Kungl. Maj:ts förslag föll. I överensstämmelse därmed ber jag således, herr talman, att få ta tillbaka mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition, och jag förenar mig med herr Åkerberg i hans yrkande beträffande moment a) i statsutskottets förslag — således avslag därå. Däremot ber jag att få yrka bifall till skrivelseförslaget i moment b) i statsutskottets förslag.

Herr Björck, Wilhelm: Då jag tidigare ganska ingående sysslat med föreliggande fråga, skall jag tillåta mig att säga ett par ord. Jag är övertygad om att var och en, som med oförvillat omdöme har tagit del av den utredning, som är verkställd, måste känna en stor tacksamhet för att frågan förts in på den vägen, att en grovsällning av läroboksbeståndet i våra skolor har kommit till stånd. Det har blivit klarlagt, att i våra skolor förekomma hundratals alldeles odugliga böcker, som barnen åläggas att köpa, men som på

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

grund av frånvaron av kontroll eller ineffektiviteten i densamma ha bibehållits. Det är ett aktningsvärt arbete, som därvidlag har uträttats.

Vid den granskning, som jag stickprovsvis har gjort, måste jag dock säga, att granskningsmännen nog ändå enligt mitt tycke ha ådagalagt en alltför stor djurskyddsvänlighet. Jag tror, att förhållandena skulle motiverat, att ännu flera böcker underkänts än vad som verkligen blivit fallet, men man får hoppas, att kraven skruvas upp med tiden och att det så småningom endast skall återstå en ganska liten samling, men då av goda och livsdugliga böcker, så att man skall kunna komma ifrån de små upplagorna och därigenom de dyra priserna.

Det finns ämnen, särskilt vid våra läroverk, där lärobokslitteraturen blir mycket dyr. Jag har räknat ut en gång, att i det ämne, som jag företrädde, gick normalt en boksamling för eleverna under skoltiden upp till mellan 30 à 40 kronor, som sagt bara i ett ämne. Så hade man drivit upp anspråken på böckerna och delat upp ämnet i den ena inbundna boken efter den andra med den påföljd, att det kunde sättas priser, som ledde till ett sådant resultat.

Jag får för min del säga, att jag skulle med det största nöje ha accepterat Kungl. Maj:ts proposition, men däremot kan jag under inga förhållanden godtaga den ståndpunkt, till vilken utskottet har kommit. Jag bygger därvidlag på den ganska långa erfarenhet, som jag har rörande skolöverstyrelsens arbete. Det är så betungande, att jag vet sannerligen icke, när jag själv eller mina kamrater skulle ha kunnat få så mycken samlad tid, att vi skulle kunnat kritiskt granska en bok. En sak är att läsa en bok och få en viss uppfattning, om den är passabel eller inte, men en annan sak är att kritiskt nagelfara, om den är korrekt. Jag vet inte, när överstyrelsens ledamöter skola få tid till detta, och därtill kommer mina herrar — och det tror jag gäller inte bara mig, utan det gäller nog också andra — att när ett par årtionden ligga emellan ens egna studier och bedömandet av en sådan bok, så har man inte det kunskapsmaterial present, att man utan vidare och utan andra litteraturstudier kan konstatera alla de fel, som även de bästa böcker i allmänhet pläga ha.

Jag tror därför, att det är en mycket olycklig väg, som utskottet har slagit in på, och jag vill säga, att det saknas inte erfarenhet härom. Skolöverstyrelsen har länge haft en sådan granskningsrätt beträffande läroböcker i kristendom. Jag tror, att var och en, som ser på resultatet därav, skall finna, och det har ju för resten framgått vid utredningen, att här finnas massor av odugliga kristendomsböcker, som äro godkända till användning i våra skolor. Jag har själv varit med om sådan granskning i skolöverstyrelsen. Det kommer in skriftliga expertyttranden av biskopar, lektorer, adjunkter och andra. Somliga ha kanske skrivit tre rader, att de godkänna boken, andra ha skrivit en lång kria och påvisat alla de många felen, men människorna äro ju alltid välvilliga, och det har alldeles säkert slunkit igenom många, som borde ha gått i papperskorgen. Resultatet av kristendomsböckernas granskning är alltså tillräckligt för mig för att verifiera, att ett centralt ämbetsverk, som har tyngande administrativa uppgifter, inte kan klara den uppgiften.

En annan sak är, när det gäller att bestämma, huruvida den och den boken skall bytas mot en annan. När man här säger, att skolöverstyrelsens ledamöter skola leva med i det pedagogiska livet, är det klart, att detta är riktigt, och det göra de naturligtvis också. De skulle ideligen ställas inför den frågan: skola vi ha den boken eller en annan? Därvidlag har man bara ett enda rättesnöre: är den nya boken bättre än den föregående? Därför blev jag åtskilligt överraskad vid ett tillfälle inom skolöverstyrelsen — det är nu så många år sedan, att man kanske får tala om det. Jag gjorde i diskussionen

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

där gällande, och det har kommit till uttryck i en reservation från min sida, som finns i handlingarna, att villkoret för att en bok skulle godkännas torde vara, att den i något avseende skulle vara klart dokumenterat bättre än de böcker, som funnos förut. Jag blev mycket häpen, när det från ett representativt håll sades: jag vill inte åtaga sig att avgöra den saken. Då svarade jag: hur i all sin dar kunna ni överhuvud taget medge, att man får byta ut en gammal bok mot en ny, om ni inte kunna säga, att den nya boken är bättre? Då finns det väl ingen anledning att ålägga barn och föräldrar att köpa en ny bok. Detta tycker jag är det sunda förnufts, jag höll på att säga bondförnufts ståndpunkt, och den har jag representerat i detta som i många andra fall.

Sedan vill jag alldeles särskilt understryka, vad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anförde rörande textböckerna. Men det finns även en annan grupp, och den spelar särskild roll för folkskolan och för våra kommunala myndigheter, när det gäller tillhandahållande av fri materiel. Jag syftar på den flora av arbetsböcker, som följt den nya undervisningsplanen i släptaget. Jag tror, att man därvidlag har slagit över högst väsentligt och att det nu ofta är praktiskt taget omöjligt att använda en vanlig olinjerad skrivbok. Det skall åtminstone vara något tryckt i den boken, så att den får karaktär av s. k. arbetsbok och kan betalas med högre pris. Jag har också inom skolöverstyrelsen en gång påyrkat, att dessa arbetsböcker skulle ingripas under kontrollen, men på den punkten var man inte vidare förstående. Jag vill uttala den förhoppning, att även dessa arbetsböcker måtte komma med och att de måtte bli underkastade en alldeles särskilt stark kritik, ty där har man ekonomiska intressen av ganska stor räckvidd.

När jag alltså från mina synpunkter måste säga, att det förslag, som föreligger här från utskottet, inte innebär en tillfredsställande lösning och i varje fall är en långt sämre lösning än den, som Kungl. Maj:ts proposition innebär, så tror jag, i likhet med herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att det är välbetänkt att inte handla nu. Det är alltså bäst att under föreliggande omständigheter gå på avslag på detta utskottsbetänkande. Men jag förutsätter därvid, att, eftersom inga meningsskiljaktigheter föreligger rörande de grova missförhållanden, som äro för handen, såväl Kungl. Maj:t som skolöverstyrelsen under den tid, som kommer att förflyta, innan man kan få ordning på förhållandena, se till, att den av lekmännen med styrka krävda nyordningen med färre läroboksbyten och billigare och mindre detaljrika läroböcker måtte förberedas genom möjligast restriktiva handhavande av nuvarande bestämmanderätt.

Jag hemställer, herr talman, om avslag på det föredragna utskottsutlåtandet.

Herr **Rahmn**: Herr talman! I motsats mot den siste ärade talaren har jag den uppfattningen, att statsutskottets förslag är att föredraga framför propositionen, och jag skall i allra största korthet ange, varför jag intar den ställningen. Jag kan göra det desto kortare som jag till största delen instämmer i vad herr Bergqvist redan yttrat.

Vad som dominerade diskussionen, när frågan var före i utskottet, var, att den föreliggande propositionen icke fullföljt det uppdrag, som riksdagen hade avsett, nämligen frågan hur man skulle få läroböckerna billigare. Då man granskar det sakkunnigutlåtande, som upptages i propositionen, letar man förgäves efter klara direktiv på den punkten. Där förekomma blott mera allmänna fraser. Den ene av de sakkunniga, som har gått in på själva prisfrå-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

gan, är reservanten, som också är motionär i andra kammaren. Han har både i motionen och i ett särskilt uttalande i betänkandet gått in på de praktiskt-ekonomiska synpunkter, som riksdagen närmast intresserat sig för. Propositionen liksom majoriteten bland de sakkunniga tala alltför litet om det, som förefaller mest angeläget, nämligen hur vi skola få billigare skolböcker.

Jag vill dessutom nämna, att vad jag anser vara en absolut svaghet i propositionens förslag, när man jämför det med utskottets, är organisationen av skolboks nämnden. Man har tänkt sig, att denna skulle få fem ledamöter. Av dessa skulle fyra väljas av Kungl. Maj:t. Tre av dem skulle vara aktiva lärare, en representerande gymnasierna, en mellanskolan och en folkskolan. Dessa skulle väljas på fyra år. Då vill jag göra gällande, att granskningen ur pedagogisk synpunkt skulle bli betydligt ensidigare i den av Kungl. Maj:t föreslagna nämnden, än om man har det ordnat, som det nu är för läroverken eller som det skulle komma att bli efter statsutskottets förslag.

Hur har statsutskottet tänkt sig, att det skulle bli? Först skulle ämneskonferenserna som förut granska böckerna, och sedan skulle granskningsresultatet tillställas överstyrelsen. I överstyrelsen skulle granskningen skötas av rotelchefen och avdelningschefen med biträde av särskilt tillkallade experter. På det sättet bleve granskningen mycket grundlig, och ingen kan göra gällande, att den blir pedagogiskt ensidig under sådana förhållanden. Jag anser därför, att det av både pedagogiska och ekonomiska skäl förefaller vara lämpligare att följa statsutskottets förslag.

Nu har visserligen statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjort gällande, att ett beslut i enlighet med statsutskottets förslag skulle innebära ett föregripande. Av vad? Jo, av den utredning, som skall utföras av en av ecklesiastikministern nyligen tillsatt sakkunnignämnd, som skall få med omorganisationen av överstyrelsen att skaffa. Men enligt vad jag har mig bekant, lära de direktiv, som statsrådet Engberg har gett för denna omorganisation av överstyrelsen, just gå ut på att centralisera den pedagogiska ledningen hos överstyrelsen. Utskottets förslag skulle alltså vara ett gott handtag för de direktiv, som just herr Engberg vill se realiserade här. Så har det skildrats för mig av en av dem, som hedrats med uppdraget att sitta med i den nya sakkunnignämnden. Därmed är, menar jag, ingen skada skedd. Antag för resten, att denna kommitté håller på en ganska lång tid. Den behöver kanske inte hålla på lika länge som försvarskommissionen, men det kan dröja länge nog. Varför då inte nu taga det måttfulla förslag, som förekommer i punkt a) av statsutskottets hemställan, som går ut på att bevilja 5,000 kronor per år för ersättning åt särskilda experter, som tillsammans med överstyrelsens egna representanter skola granska de olika läroböckerna på grundval av ämneskonferensernas arbete. Herr Oscar Olsson har mycket riktigt dragit konsekvenserna av statsrådets meddelande beträffande punkt b), då han yrkar bifall till denna punkt. Den gäller ju en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari anhålles om »verkställande av utredning och framläggande för riksdagen etc.» och kan på intet sätt vara föregripande. Herr talman, det vore enligt mitt förmenande synnerligen nyttigt, om även punkt a) bifölles och det däri inrymda förslaget komme till tillämpning så fort som möjligt. Jag tror, att det skulle medföra mycket stora fördelar.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till statsutskottets yrkande.

Herr statsrådet **Engberg**: En kort replik till min ärade vän, den siste talaren! Det är ett misstag av honom, när han uttolkar direktivens innebörd på det sätt, som skedde. Jag tror väl ändå, att jag bör vara mera vittnesgill än han beträffande innebörden av mina egna direktiv. Jag ber den ärade tala-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

ren observera, att när han här hävdar, att det skulle vara en starkare pedagogisk accent i den nya skolöverstyrelsen och att det därför vore lämpligt att förlägga denna granskning dit, så föregriper han i dubbel måtto framtiden, ty han vill ju förlägga granskningen till den nuvarande överstyrelsen, och varken han eller jag kan ju säga, huruvida detta utredningsresultat kommer att leda till sådana beslut, att den nya överstyrelsen motsvarar hans tanke.

Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag nu måste in i andra kammaren för att votera.

Herr Sjödahl: Herr talman! När man hör denna diskussion, undrar man, om inte de här närvarande i allmänhet bli rätt osäkra med anledning av de meningsskiljaktigheter, som råda om punkt a), att en särskild nämnd skulle företaga denna granskning i skolöverstyrelsen. När man här hör ett visserligen inte tjänstgörande men ändå undervisningsråd uttala som sin bestämda mening, att utskottets förslag inte vore lämpligt, och man sedermera hör, att den siste ärade talaren ifrån kammaren trodde, att tydligtvis en annan medlem av skolöverstyrelsen hade en annan uppfattning, så synes det vara rätt oklokt av kammaren att i nuvarande situation slita den där tvisten. Här kunna anföras skäl både för en särskild nämnd och för att skolöverstyrelsen får detta arbete. Jag tycker, att vad statsrådet Engberg anför, att skolöverstyrelsen är föreslagen till omorganisation, är ett skäl, som talar för att man inte nu bör lägga på skolöverstyrelsen en ny och, om den skall få någon effektivitet, mycket vittutseende uppgift. Därtill kommer, att jag för min del är rätt bestämd i min uppfattning i en punkt, nämligen att vare sig man tar Kungl. Maj:ts förslag eller tar utskottets förslag, så leder det icke till något egentligt förbilligande av läroböckerna. Det egentliga syftet med hela saken når man inte.

Jag skulle därför, herr talman, vilja draga konklusionen av mitt första anförande och av vad jag nu har anför, att jag skulle be att få yrka avslag på punkten a) i statsutskottets förslag och bifall till punkten b). Ty därom äro vi nog alla ense, att här råda icke lämpliga förhållanden på läroboksväsendets område. Ett förbilligande av kostnaderna där är lämpligt både i och för sig och med hänsyn till den vilja och strävan, som finnes att försöka minska familjeförsörjarnas kostnader för barnen under skollåldern. Den för en familjeförsörjare med små tillgångar kanske mest pressande tiden är, när barnen allesamman befinna sig i den tärande skollåldern och uteslutande draga utgifter.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på punkten a) och bifall till punkten b) i utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman! Det kan tyckas vara mycket naturligt, att det nu yrkas avslag på utskottets förslag, sedan det har meddelats, att en utredning skall igångsättas rörande skolöverstyrelsens arbete överhuvud taget. Men å andra sidan är denna sak en så viktig och en av allmänheten med så pass stort intresse omfattad fråga, att det förefaller mig, som om det skulle vara ganska beklagligt, om ingenting kunde göras redan nu. Jag finner därför alla skäl tala för att man ansluter sig till den enkla åtgärd, som är möjlig att omedelbart genomföra och som ju icke på något sätt behöver föregripa, synes det mig, den utredning, som i övrigt skall äga rum rörande skolöverstyrelsens verksamhet, d. v. s. att man ansluter sig till utskottets förslag. Därigenom får man ju en garanti för att åtgärder vidtagas omedelbart för att råda bot på den nuvarande anarkin på området i fråga, samtidigt som man även begär en utredning angående möjligheten av förbilligande av kostnaderna för läroböc-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)
ker. Detta är ju två viktiga önskemål, vilkas tillgodoseende kan sägas vara av behovet påkallat.

Jag skall därför be att få tillstyrka utskottets förslag.

Jag beklagar, att herr statsrådet icke är närvarande nu. Det var också något, som jag skulle velat säga med anledning av vad han yttrade. Det föreföll, som om han ville göra en ganska allvarlig anmärkning emot lärarkåren för dess sätt att idka läroboksförfattarskap. Det kan ju finnas anledning till anmärkningar i enstaka fall, men såsom det framställdes av honom, fick man nästan den föreställningen, att man inom lärarkåren hade för sed att driva bokhandelsgesellschaft med läroböcker. Jag tror, att denna beskyllning är ganska obefogad. De flesta läroboksförfattare ha sannerligen inte förtjänat mycket på sina läroböcker. Och de få som gjort det ha mig veterligen gått korrekt tillväga. De språkliga kommentareditioner höra ej till de böcker, som ge mesta förtjänsten. Förlagen förtjäna mest där förtjänst uppstår, och vid en standardisering skulle deras förtjänst ökas. Statsrådet talade om att den ene efter den andre — det föreföll nästan, som om han skulle mena så gott som flertalet språklärare — ville »visa framfötterna», som han uttryckte sig. Man får väl ändå antaga, att det är ett något ädlare organ än framfötterna, som användes vid detta litterära arbete. Men frasen harmonierar med ett annat uttryck av statsrådet för ett par år sedan, då han talade om landets mest framstående pedagoger under vedernamnet »skolfuxar», en något juridisk benämning, som lätt leder till idéassociation med »framfötter». Emellertid ber jag — skämt åsido — att i denna sak få ge herr statsrådet rätt däri, att det på några områden råder en viss anarki i avseende på läroböcker, och man har all anledning att vara tacksam för att det har skett en utredning i saken. Jag tycker, att det skulle vara snöpligt, om det inte nu omedelbart bleve något resultat härav, utan man aysloge alltsammans. Kommentareditioner äro visst icke obehövlige — icke minst behövas de för dem som studera på egen hand — men en viss kontroll för att motverka onödiga ombyten kan behövas, dock ingen monopolisering.

Jag tillåter mig därför yrka bifall till utskottets förslag, vilket ju icke hindrar utredningen angående skolöverstyrelsens uppgifter.

Herr Wagnsson, Ruben: Herr talman! Med anledning av det anförande, som en ärad talare på Göteborgsbanken nyss höll här, ber jag att få lämna den upplysningen, som väl för övrigt torde vara känd för alla, som läst handlingarna, att skolöverstyrelsen vid sitt ställningstagande till denna fråga inte företrätt några delade meningar. Överstyrelsen har enhälligt förklarat, att den för sin del anser det önskvärt, att frågan om granskningen av läroböckerna ligger hos överstyrelsen. Det förefaller mig också vara ganska naturligt, om statsmakterna intaga denna ställning. Läroboksgranskningen måste ju sägas vara något av det mest väsentliga i den pedagogiska verksamheten här i landet, och det vore egendomligt, om man ville ställa skolöverstyrelsen så gott som utanför denna verksamhet.

Jag nödgas också med anledning av herr Björcks anförande rörande de principer, som han anser nödvändiga för denna läroboksgranskning, säga några ord. Herr Björck hade den uppfattningen, att en lärobok icke skulle kunna godkännas med mindre den vore i olika avseenden bättre än samtliga förut utgivna läroböcker i samma ämne. Jag tror, att den ståndpunkten är fullkomligt ohållbar. I varje fall ha de sakkunniga, som nu arbetat med denna fråga, bestämt underkänt denna ståndpunkt. Läroböckerna äro nämligen inte av den beskaffenheten, att man kan lägga dem bredvid varandra som mätstickor, av vilka den ena är något längre än den andra. Man kan inte säga med be-

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

stämdhet, om den ena boken är bättre än den andra. I regel torde väl om dessa böcker kunna sägas, att var och en har sitt företräde, som det gäller att bedöma och värdesätta.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Jonsson**: Herr talman! Det var en punkt i statsrådets yttrande, som jag särskilt skulle vilja understryka. Statsrådet sade nämligen, att man inte som det nu är skulle bli i tillfälle att använda samma böcker i en större syskonskara, utan man måste oupphörligen byta böcker. Jag har en viss erfarenhet därav, ty jag har kanske mer än många fått köpa böcker, som jag har ansett onödiga, och jag har varit förargad över att man har måst lägga undan en alldeles ny bok för att köpa en annan bok åt ett yngre barn. Jag har också åtskilliga gånger hört klagomål i detta avseende, och jag vet, att det finns många fattiga föräldrar, som ha haft det rätt bekymmersamt att hålla sina barn med böcker. Jag skall inte uppehålla tiden längre, men detta är tillräckligt för mig för att på denna punkt rösta med herr Åkerberg.

Herr **Åkerberg**: Med anledning av vad som förekommit i debatten ber jag att få ändra mitt yrkande därhän, att kammaren måtte avslå utskottets yrkande under punkten a) men bifalla yrkandet under punkt b).

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen jämlikt de i fråga om punkten a) förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr **Åkerberg** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 153 punkten a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Rahmn* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 74.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. granskning av läroböcker. (Forts.)

Därefter gjordes enligt de beträffande punkten b) gjorda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avlöningsanslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse m. m.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 129 framlagda förslag hade utskottet i detta utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) för inrättande å den inom Östra Husby socken belägna delen av kronoegendomen Skenäs kungsgård av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse, för budgetåret 1936/1937 under Utgifter för kapitalökning, Statens allmänna fastighetsfond, anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor;

b) medgiva, att den av domänstyrelsen utarrenderade i Östra Husby socken belägna delen av Skenäs kungsgård jämte den i samband därmed liggande till kungsgården hörande skogsmarken finge den 14 mars 1938 överlåtas till fångvården med föreskrift att fångvården skulle inträda i de rättigheter och skyldigheter, som Kungl. Maj:t och kronan nämnda dag ägde till avträdande arrendatorn, och under iakttagande att statens domäners fond nedskreves med ett mot taxeringsvärdet svarande belopp.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Borell, Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Fredriksfält, *Bäckström, Strindlund, Svensson* i Grönvik, *Olofsson* i Digernäs, *Aronson* och *Olsson* i Staxäng ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte vinna riksdagens bifall;

b) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om övervägande, huruvida icke för tillgodoseende av det platsbehov, som kunde uppkomma efter ikraftträdandet av lagen om ungdomsfängelse, borde kunna utnyttjas vid statens uppfostringsanstalt å Bona och försöksanstalten i Östergötland.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats en reservation av några av statsutskottets medlemmar, som ha ansett, att det för närvarande icke kunde vara lämpligt att med detsamma lägga ned det belopp, som har äskats till påbörjande av ett fängelse på Skenäs i Östergötland. Det är en ganska betydande summa — den går upp till 400,000 kronor — utan att det dock därmed beredes plats för fler än 50 personer och utan att några verkstäder bli tillgängliga på den platsen för det klientel, som det är avsett att taga in där. Reservanterna ha ansett, att det skulle vara lämpligt att avvakta någon tids erfarenhet och samtidigt ha tillfälle att få del av de undersökningar rörande våra fängelser i allmänhet, som torde pågå eller vilka torde böra igångsättas. Reservanterna hänvisa till, att en del av utskottets medlemmar ha besökt statens uppfostringsanstalt å Bona och försöksanstalten i Östergötland.

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.

(Forts.)

det vore möjligt att för en kortare tid där inrymma även de personer, som det här gäller. En del av utskottets ledamöter synes anse, att detta inte är möjligt. Andra återigen ha kommit till den uppfattningen, att det väl går för sig att där provisoriskt inrymma de personer, som kunna tänkas bli dömda till ungdomsfängelse. De uppgiva, att plats finnes för minst 200 elever på anstalten vid Bona, men att det därstädes för närvarande icke är förlagt flera än mellan 120 och 130. Det skulle således troligen finnas rum för dem, som under den första tiden komma att bli dömda till ungdomsfängelse. Och där finnes då utan vidare tillgång till verkstadslokaler. Vidare är det troligt, att en del av de tjänstemän, som erfordras vid en sådan här anstalt, då kunna få utgöras av dem, som förut finnas på Bona, så att man alltså icke behöver anställa så många, som man skulle behöva göra på Skenäs, i förhållande till första utbyggnaden.

Det har uttalats tvivelsmål om huruvida det bleve möjligt att skilja de här olika kategorierna åt vid anstalten på Bona. Å ena sidan har det påståtts, att så går för sig. Det har också uttalats den bestämda uppfattningen, att man inte får låta dessa båda kategorier — dem, som förut kommit dit, och dem, som skulle komma dit dömda till ungdomsfängelse — bli sammanblandade. Det är en åsikt. En annan är, att det borde vara uppfostringsverksamhet i båda fallen, och därför kunde det inte vara farligt att låta dem komma nära varandra. Jag vågar för min del inte bestämt säga vilkendera av dessa uppfattningar, som är den rätta, men det kan ju också tänkas, att en provisorisk anordning å Bona skulle kunna ge några erfarenheter, som vore värdefulla vid ett definitivt ställningstagande till frågan. Så, som ställningen är för närvarande, vill jag hemställa till kammaren att med bifall till reservationen låta det definitiva beslutet anstå till ett kommande år.

Herr talman, jag hemställer om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Henriksson* och *Reuterskiöld*.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Förra årets riksdag beslöt genom en då antagen lag, lagen om ungdomsfängelse, att en ny straffart skulle införas. En följd av det beslutet blev, att också ungdomsfängelser behöva inrättas. Det förslag om ett sådant ungdomsfängelse, som förekom vid förra riksdagen, blev då icke godkänt, utan ny utredning skulle verkställas, och en sådan utredning föreligger nu. Det föreslås, att en statens kungsgård, Skenäs, skall apteras till ungdomsfängelse, och såsom moderanstalt skall provisoriskt apteras Nyköping eller Linköping.

Det har från den förre ärade talarens sida framhållits, att det råder en viss osäkerhet om vad man bör besluta och att man därför icke alls bör fatta något beslut i år. Jag tror emellertid icke — sedan jag mera ingående sysslat med denna fråga — att man bör stanna vid att icke bestå sig med någon åsikt, utan att man kan komma fram till en positiv åsikt. Det har gjorts undersökningar huruvida Bona borde — något som den föregående ärade talaren var inne på — kunna användas provisoriskt såsom ett ungdomsfängelse. I sitt anförande uppehöll han sig vid att det för närvarande finnes ett rätt stort antal lediga platser på Bona, ett så stort antal, att det gott skulle räcka för det antal till ungdomsfängelse dömda, som man nu från början räknar med. Men om man undersöker hur det kan ställa sig, om man provisoriskt gör sådana anordningar vid Bona, torde det dock leda till, att man finner, att det är omöjligt att förena ett ungdomsfängelse med en anstalt. Hur man, som reservanterna säga, skall kunna ha dessa två kategorier på samma anstalt utan »oläglig sammanblandning», det kan jag inte förstå. Det finnes nog å

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

Bona förvaringsrum för dessa ungdomsbrottslingar under deras sovtid, men det kan väl inte vara möjligt att hålla de två kategorierna isär under arbetet på åker och i verkstäder, och inte heller under den fritid, som man under den strafformen ändå vill bereda de unga. Det komme snarare att verka neddragande för de åldersklasser, som äro avsedda att få sin fostran på Bona, om man gjorde en sådan sammanblandning.

Det verkar ju visserligen lockande vad reservanterna här föreslå, nämligen att man skall inbespara dessa 400,000 kronor, men det kan enligt mitt sätt att se inte bli något annat resultat än att den lag, som föregående år beslutades av riksdagen, inte kan bringas i verkställighet. Och jag tycker icke, att det kan vara rätt handlat av detta års riksdag att på så sätt ändra vad som föregående års riksdag beslutade. Jag har efter det övervägande jag företagit — fastän jag ifrån början mycket senterade reservanternas skäl — kommit till den uppfattningen, att man i detta fall bör bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till detta, som sammanfaller med vad som utskottet har föreslagit.

I herr Martin Svenssons yttrande instämde herrar *Anders Andersson, Johan Bernhard Johansson, Erik Anderson, Ernst Svenson och Sandström.*

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! I detta ärende ha nu framförts åsikter dels från reservanterna och dels från utskottet, och det må tillåtas även tredje man att här säga några ord. Och tredje man härvidlag synes mig vara styrelsen för Bona tvångsuppfostringsanstalt. Då jag har den äran att vara ordförande i styrelsen för Bona tvångsuppfostringsanstalt och det dessutom finnes i kammaren ytterligare en medlem av anstaltens styrelse, som är med mig ense, har jag ansett mig här böra säga några ord.

Jag ber då att till en början få nämna, att innan den kungl. propositionen avgavs sammanträdde på kallelse av justitieministern inför honom åtskilliga personer, som kunde anses vara särskilt intresserade av ungdomsfängelserna och deras förhållande till Bona tvångsuppfostringsanstalt. Anstaltens styrelse hade därvid liksom övriga närvarande förmånen att framlägga sina synpunkter. Det var då någon, som undrade, om ett sammanförande skulle kunna gå för sig, och som anförde, vad som skulle kunna anses tala därför, men under diskussionens gång framkom det så mycket, som talade för den ståndpunkt, som nu herr Svensson i Kompermåla har gjort sig till talesman för, att när justitieministern avslutade mötet, skedde det med de orden: »Kan man sålunda sammanfatta de närvarandes mening så, att det icke är tillrådligt att föreslå, att den ungdomsfängelseanstalt, som nu skall tillkomma, förläggas till Bona?» Häremot gjordes ingen invändning, och nu stå vi med den kungl. propositionens förslag.

Jag får då fråga: vad var det, som gjorde, att styrelsens ledamöter samtliga reagerade mot en principiell sammanblandning mellan ungdomsfängelsens klientel och tvångsarbetsanstaltens elever? Ja, det är ju så, att på Bona intagas de ungdomar, som äro mellan 15 och 18 år. Ungdomsfängelsens klientel består av sådana, som äro i åldern 18—21 år. Redan häruti har man sett en stor skillnad i avseende å uppfostran, även om man tar hänsyn till de ändringar i tvångsuppfostringslagen, vartill förslag föreligga, som till lagrådet för yttrande häromdagen avlämnades. Det är nog så att de ungdomar, som äro mellan 15 och 18 år och som för tvångsuppfostran komma till Bona, äro ett något vekare klientel än de äldre, mellan 18 och 21 år, som ofta äro ett hårdare material. Väl hoppas man för båda kategorierna det bästa efter den uppfostrande handledningen från samhället.

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

Emellertid är det lätt att tänka sig, att om dessa ynglingar från ungdomsfängelseklientelet skulle komma till Bona, en var skulle kunna bli ett slags custos över de yngre, som nu finnas på Bona och med vilka de skulle komma i ständig beröring. Visserligen skulle de ungdomar, som komme ifrån ungdomsfängelserna, och de, som nu äro förlagda till Bona, nattetid bli åtskilda var och en i sin kajuta men under det dagliga arbetet, vid måltiderna, i kyrkan, på idrottsplatser, blir det givetvis en sammanblandning, där de äldre dominera, och det är det, som vi från Bonas synpunkter ha ansett vara fördömligt.

Vidare vill jag säga några ord om hur under nuvarande förhållanden, trots de oberättigade fördomarna mot Bona, det klientel, som finnes där, har visat sig i stort vara påverkbart och hur det i allmänhet blivit duktigt folk av Bonaynglingarna. Den sista december 1935 hade man från Bona provisoriskt utlämnade till enskild vård eller i enskild tjänst 112 ynglingar. Av dessa voro vid det tillfälle, som statistiken avser, 108 kvar uti sitt arbete, 2 voro intagna på sjukhus, en var föremål för psykopatisk undersökning, och den 112:te var avviken. Det visar väl, att den uppfostran, som de ha fått, varit till nytta för dem, och att man då kan tänka sig att om det skulle tillkomma olikartade element, som hade en divergerande inverkan i uppfostringshänseende, skulle detta lätt fördärva vad man har uppbyggt på Bona. Detta generellt sagt. Men jag vill dock säga, att också möjligheter förefinnas i ungdomsfängelselagen, och liknande bestämmelse är avsikt att införas i tvångsuppfostringslagen, att någon liten avdelning från Bonaanstalten, kan förläggas till ungdomsfängelse, och en liten avdelning av ungdomsfängelse kan läggas till Bona. Nämligen en sådan liten avdelning från den ena anstaltsidan, som kan passa bättre ihop med den andra i stort sett. Således några kraftigare från Bonaanstalten, några fysiskt svagare från ungdomsfängelseklientelet. Men detta är bara undantag. Den stora regeln för oss, som ha följt med Bonaverksamheten, har varit, att man skall försöka få det klientel, som är i den yngre åldern strax ovanför pubertetsåldern — 15—18 år — för sig och de andra för sig.

Ja, detta är den rent principiella utgångspunkten. Nu kommer jag till den utgångspunkt, från vilken den förste ärade talaren utgick. Han sade ju själv, att man borde göra ett försök med förläggning till Bona, därför att det där nu var en så liten beläggning. Han sade, att det finnes ungefär 200 platser på Bona. Nu äro emellertid endast 128 platser besatta, framhålles det i reservationen, men jag vill framhålla, att detta kan vara en tillfällighet, som man ej får räkna med. Under år 1935 var maximibeläggningen i Bona i mars månad 165. Som vi alla, som äro här, veta, brukar man vid anstalter av skilda slag räkna med någon liten reserv, och vi, som sitta i lasarettsdirektioner o. s. v. veta att man anser sig böra ha en platsreserv på ungefär 15 procent. Tag reserven på 200 platser — det blir ett trettiotal platser — och lägg den till 165, så får man 195. Det är inte någon stor reserv, som vi ha tagit, men det behöves en ytterligare reserv, och det beror på att dessa 112, som jag nämnde, äro villkorligt utlämnade till vård eller arbete. Om det skulle inträffa någon-ting, skall man ha platser för att taga emot dem. Vi kunde tänka oss någon generell rörelse, som kan gå genom samhället, och som kan föranleda till att våra utplacerade lämna sina platser utan tillstånd. Då fordras det, att Bona omedelbart skall kunna återtaga dessa, och då är icke den reserv för stor, som vi ha på Bona.

Varpå kan det nu bero, att det för tillfället är en så pass liten beläggning å Bona? Det kan vara beroende på skilda omständigheter: så kan jag nämna, att under år 1935 intogos på Bona 16 ynglingar, om vilka det direkt

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

sades, att deras intagning berodde på, att de, vid det tillfälle då de begått brott, varit utsatta för arbetslöshet. Som vi veta är det en viss växelverkan mellan arbetslöshet och brottslighet, och det är därför ganska naturligt, att vid en bättre arbetstillgång år 1936 denna kategori ej bör i så hög grad belasta anstalten. Men om arbetslösheten kommer igen så ha vi skyldighet att taga emot ynglingar av detta slag. Vidare kan nämnas, att det på Bona tagits in på grund av barnavårdsnämndens bestämmelser åtskilliga från skyddshemmen. Om dessa ha vi ansett, att man skall, så snart de visat sig vara dugliga objekt och ha tagit emot Bonakursernas uppfostran, få dem ut i arbete, och därför har det för Bonastyrelsen känts som en plikt, att se till att de komma ut så fort som möjligt till ordnat arbete, och att icke dessa, som dock icke äro dömda för något, skola längre än nödigt vara bundna vid en anstalts hårdare bestämmelser. Det är emellertid uppenbart, att det för närvarande är en något lägre beläggning än som motsvarar den naturliga, men vi anse att detta kan förändras när som helst, exempelvis om sändningen till Bona blir effektivare. Därför kan inte en ansvarig styrelse tillstyrka, att hit skall bliva förlagd en viss avdelning, som skall taga upp dessa platser. Nu är det ju möjligt, att reservanterna tänka att här skola byggas bostadspaviljonger o. s. v. Ja då tjänar ju det hela ingenting till ur besparingshänsyn, ty då blir det kostnader för detta.

En föregående ärad talare, herr Svensson i Kompersmåla, sade något om att han fann det icke vara riktigt, om man året efter det, att propositionen om ungdomsfängelse antagits, skulle gå ifrån det löfte, som låg i antagandet av lagen, nämligen att man också skulle bygga upp ett ungdomsfängelse, en anstalt.

Jag vill också säga, att jag finner att det, som av reservanterna ifrågasättes, icke stämmer med, vad vi i dag så mycket ha betygat om vårt intresse för sociala reformer. I andra kammaren sade herr Pehrsson i Bramstorp, när det var fråga om dyrtorsgrupperingarna, att vi ha misskund med de gamla, men att vi vilja framför allt tänka på de unga. Här är ett tillfälle, där vi kunna säga: vi vilja inte frångå det beslut, varigenom vi visat oss vilja ha sociala reformer för ungdomen. Det skulle väl särskilt nu vara olyckligt om vi, sedan vi förra året givit vårt löfte, i år skulle bryta det.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Bergqvist* och herr *Pettersson, David*.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag betvivlar icke herr Björkmans resonemang, när han talar om vilka förhandlingar som skedde med justitieministern vid det tillfälle, när det var fråga om att upprätta ungdomsfängelser, men sedan dess är det mycket, som har hänt. Utredningen om skyddshemsverksamheten visar, att det skulle bli 2 eller 3 av hemmen över, när placering sker efter de regler, som gälla. Då kan man fråga sig: vad skall man använda dessa till? Ja, somliga säga, att de få raseras eller ändras om till andra ting.

När det nu är påpekat, att det finnes så många platser lediga på Bona och att det i fråga om klientelet på Bona, enligt vad jag har hört, endast är den skillnaden, att de, som äro intagna på skyddshemmet, äro ett år för unga för att tagas in i ungdomsfängelse, så vill jag säga, att när det året gått, så skulle de ju vara mogna allesammans just för den inrättningen.

Men när det har kommit så långt, att till och med ett sådant skyddshem som Råby, som skolöverstyrelsen har sagt vara det mest förstklassiga, som finnes i hela Sverige, inte blir belagt med mer än ett litet antal, fastän där

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

finnes plats för ett 70-tal, så borde det vara skäl att taga sig en liten funderare, innan man går och raserar det som redan finnes och bygger upp nytt, som man kanske inte får användning för.

Reservanterna ha den riktiga synen på saken när de anse, att då läget är sådant, så behöves det en liten funderare till, innan man går att kasta ut så stora summor, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Colleen: Herr talman! Jag skall be att få framhäva en synpunkt, som hittills i debatten inte blivit belyst.

Enligt 5 kap. 3 § strafflagen, som handlar om bestraffning av brottslingar mellan 15 och 18 år, äger domstolen, där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövas sådant föranleda, förordna, att han skall, i stället för att undergå det ådömda straffet, insättas i allmän uppfostringsanstalt. En sådan uppfostringsanstalt är ju som bekant Bona. Domstolen har alltså, när det gäller att döma en brottsling mellan 15 och 18 år, att pröva, huruvida de av lagen angivna omständigheterna föreligga. Men det kan inte hjälpas, att vid denna prövning en annan omständighet i mycket hög grad spelar in, nämligen domstolens förtroende till, att Bona kan uppfostra sina klienter till laglydiga medborgare. Med det förtroendet har det varit och är fortfarande på sina håll ganska dåligt. Jag hörde en gång en gammal erfaren åklagare säga, att vill man göra dessa unga brottslingar till riktigt förhårdade lymlar, så skall man skicka dem till Bona.

Jag tror, att i det avseendet förtroendet nu har blivit bättre, men missstroende finnes fortfarande på sina håll. Detta gör, att det finnes domstolar, som i mycket ringa omfattning pröva sådana omständigheter föreligga, att de anse unga brottslingar böra dömas till uppfostringsanstalt, oaktat sådant måhända varit det rätta. Storleken av klientelet på Bona är således beroende icke bara på brottslighetens omfattning i dessa åldrar utan, som sagt, även på vad domstolarna anse om Bonas möjligheter att uppfostra de unga till hyggliga medborgare. Det är därför klart, att det är av synnerligen stor vikt, att förtroendet till Bona stärkes och inte minskas. Skulle det nu bli så, att ungdomsfängelset förläggas till Bona, synes det mig bli mycket svårt att undvika en sammanblandning mellan de äldre brottslingarna och de unga, som egentligen höra till Bona. Man skall komma ihåg, att enligt lagen om ungdomsfängelse de äldre av dessa brottslingar få hållas kvar i ungdomsfängelset i fyra år. Den, som dömes, när han är bortåt 21 år, kan alltså nå en ålder av nära 25 år, innan han definitivt släppes, och en sådan kan vara en ganska förhårdad person, som sålunda skulle kunna få möjlighet att i dålig riktning inverka på de yngre på Bona. Åtminstone kommer allmänheten — och med allmänheten menar jag i detta fall även medlemmar av de domstolar, som döma i dessa mål — att betvivla, att man kan undvika en sådan skadlig sammanblandning mellan de yngre och de äldre. Därigenom kommer misstroendet mot Bona åter att stiga och alltför få unga brottslingar komma att dömas till uppfostringsanstalt, i motsats till vad fallet skulle bli, om förtroendet för Bona växte.

Jag anser det viktigt att belysa detta för att inte skada Bonas uppfostrargärning, något som utan tvivel kommer att ske genom ungdomsfängelsets förläggning dit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

Herr **Bäckström**: Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende både på avdelningen och i utskottet, och bland annat besökt både kungsgården Skenäs, där det ifrågasatta ungdomsfängelset är avsett att förläggas, samt Bonaanstalten, ber jag att få yttra några ord i denna fråga.

Vid besöket på Bona gjorde vi förfrågningar hos personalen och verkstäl-
lande direktören om deras uppfattning beträffande en eventuell förläggning
av en avdelning av ungdomsfängelset till Bona. Vi fingo egentligen inga
direkta svar, men fingo den uppgiften, att Bonaanstalten var byggd och ut-
rustad för 225 platser och i nödfall kunde motta 250. Det lägsta antalet
elever hade varit 96, och nu var antalet 128. Statens bidrag till anstaltens
driftkostnader går till 300,000 kronor om året. Då tycker jag det är ganska
naturligt, att man tar sig en funderare, om man inte på något sätt skulle kun-
na utnyttja denna storstilade anstalt för att nedbringa driftkostnaderna, och
vi ha stannat för den åsikten, att man åtminstone försöksvis skulle förlägga
ungdomsfängelset till Bona.

År 1920 eller 1921, alltså efter krisåren, då det var efterfrågan på platser,
utvidgades anstalten med en nybyggnad för 900,000 kronor. Dess huvudbygg-
nad är ej fullt belagd och de båda flyglarna stå nästan oanvända. Vi tänkte
oss då den möjligheten, att den större byggnaden (huvudbyggnad) som ligger
litet avskilt, skulle vara lämplig för ungdomsfängelset, även med tanke på att
de ungdomar, som komma dit, också skola ägna sig åt jordbruksarbete, varpå
det ju finns god tillgång. Det finns enligt min mening allt skäl att pröva,
huruvida man inte åtminstone försöksvis kunde ordna det på sådant sätt, som
här är föreslaget.

Herr Svensson i Kompersmålå ansåg det omöjligt att sammanföra ung-
domsfängelsets klientel med gossarna på uppfostringsanstalten. Det är väl
dock meningen, att de ungdomar, som komma till ungdomsfängelset, också
skola fostras och göras till bättre människor, på samma sätt som meningen
är med de vanartiga gossar, som finns på anstalten. Även herr Björkman an-
såg, att det på grund av sammanblandningen var omöjligt att ha ett ungdoms-
fängelse på Bona, men nog finns det väl möjligheter att skilja ungdomarna
åt. Det förefaller mig inte alls uteslutet.

Man borde åtminstone ta sig en funderare på, huruvida man inte skulle kun-
na utnyttja denna stora anläggning mer än vad som för närvarande är fallet,
och därför tycker jag, att man försöksvis skulle gå in för detta, innan man
anlägger en ny anstalt.

Vi ha på kammarens bord tvenne stora frågor under denna riksdag, som ha
givit oss åtskilligt bekymmer, dels skyddshemsorganisationen och dels folk-
skoleseminarierna. Ja, vad inträffar? Jo, man får höra under riksdagsarbe-
tet bekymmer uttalas över hur den och den byggnaden skall kunna utnyttjas,
ty nu måste man draga in här och draga in där. Nog är det bra med reform-
arbete, men åtminstone tycker jag att man skall gå litet varsamt fram, sär-
skilt på detta område. Försiktigheten bjuder, anser jag, att man stannar och
ser, hur det kan utveckla sig med dessa ungdomsfängelser. Kanske blir det
med klientelet på den nya anstalten som på Bona, att det blir halva det beräk-
nade antalet, och då har man inte vunnit något med en sådan reform utan
endast betydande kostnader, som nedlagts på en nybyggnad.

Den lag om ungdomsfängelser, som antogs av förra årets riksdag, ger ju
också möjlighet att ordna saken på sådant sätt. Det står i § 7, att ungdoms-
fängelse skall verkställas i härför inrättad särskild anstalt eller avdelning av
anstalt.

Herr Björkman sade också, att tanken var att man skulle ha små avdelnin-

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

gar, för 7 eller 8 personer. Men kan man ordna det på detta sätt, så kan man väl lika gärna ordna med stora avdelningar vid Bona. De stora områden, som finnas på Bonaanstalten skola väl också ge möjlighet att ordna så, att de olika kategorierna bli helt skilda från varandra.

Det råder så olika meningar nu i jämförelse med för några år sedan, om hur ungdomar som skickas till en sådan anstalt skola uppfostras. Vi voro i tillfälle att vid vårt besök se Bonaanstaltens första byggnad, som nu stod mera som ett museum och det var nästan fasansfullt att se gossarnas sovrum. Man talar om fängelser, och detta var då ett riktigt fängelse. Nu står den där som en kuriositet.

Jag tror inte man behöver vara så rädd för att dessa ungdomar skola ta så förfärligt stor skada av varandra. Det är ungefär likartade typer, och jag tycker därför, att man inte skall vara så förskräckligt rädd för detta. Men när jag hörde herr Björkman, som är sakkunnig på detta område, och även den siste ärade talaren, kom jag ihåg vad vår ärade ordförande på avdelningen sade, då vi diskuterade denna fråga. »Ja», sade han, »jag måste medge, att ni ha på sätt och vis rätt, och jag har varit inne på samma väg själv, och jag har haft mycket samarbete och många diskussioner med dessa fångvårdsmän, så nu vill jag inte fortsätta längre.» Det förefaller mig vara ungefär på det sättet. Jag har funnit lösningen på denna gåta efter herr Björkmans och den siste talarens anföranden. Men låt även den enkle lekmannen ha en uppfattning! Vi ha i vår reservation givit till känna vilken uppfattning vi ha, hur frågan för närvarande bör lösas, och jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Reservationen är verkligen i flera avseenden bestickande, särskilt ur sparsamhetssynpunkt. Jag har själv på ett tidigare stadium varit frestad att ansluta mig till denna ståndpunkt. Men det var då inte frågan om vad som nu förslås i reservationen, nämligen att anstalten för dem, som äro dömda till ungdomsfängelse, skulle förläggas till en byggnad inom själva Bonaanstalten, utan det var då fråga om att man på andra sidan om Bonasjön, på ett ställe som heter Bockfall, skulle uppföra en ny anstalt för ungdomsfängelset, där man skulle hålla de ungdomar, som voro dömda till detta straff, helt skilda från dem som voro dömda till tvångsuppfostran, då planen för dessa båda slag av åtgärder mot den brottsliga ungdomen innebär att någon sammanblandning dem emellan icke får äga rum. Att blanda ihop de båda kategorierna på sätt nu i reservationen ifrågasatts, har aldrig under den tidigare utredningen varit på tal.

Det är alldeles sant vad som har sagts, att Bonaanstalten är i största laget för dem, som äro dömda till tvångsuppfostran. Herr Henriksson i Vinstorp frågade med ett visst fog: »Vad skall man använda Bonaanstalten till? Skall man kasta bort det man redan har? Skall man rasera det som redan finns?» På det vill jag svara, att om det i fortsättningen skulle visa sig, att Bonaanstalten är för stor såsom tvångsuppfostringsanstalt, så är det bland de sakkunniga, som syssla med dessa frågor, meningen att ifrågasätta anstaltens förflyttning till en annan plats. Om det nuvarande Bonaområdet råder i så fall en ofantlig konkurrens från skilda fångvårdsintressen. I en proposition till årets riksdag har redogjorts för de planer, som föreligga för nästa år med avseende å byggnadsbehovet inom fångvården, och ett flertal av de krav på nya anstalter, som där omtalas, sikta just på att om Bona blir ledigt få komma i fråga, när det gäller att upplåta den därvarande anstalten för annat bruk.

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

Herr Svensson i Kompersmåla utvecklade på ett mycket klart sätt, hur reservationen står i uppenbar strid med den lagstiftning, som förra året beslöts av riksdagen. Ordföranden i Bonastyrelsen har ytterligare belyst detta, och en särskild belysning av denna fråga erhöles genom den erfarne domaren häradshövding Colleens inlägg. Jag kan vitsorda riktigheten av vad herr Colleen anförde. Det råder verkligen ute bland domstolarna ett visst misstroende mot Bonaanstalten. Med den kännedom jag har om Bonaanstalten numera anser jag detta misstroende alldeles obefogat, men det råder inte den ringaste tvekan därom, att om man nu skulle ta sig för att till Bonaanstalten skicka icke blott de ungdomar, för vilka den är avsedd, alltså dem mellan 15 och 18 år, utan även de äldre brottslingarna mellan 18 och 21 år, som inte dömts till straff, utan som skola få tvångsuppfostran i stället för straff, misstron mot Bonaanstalten bland Sveriges domstolar skulle i hög grad komma att stegas, med resultat att domstolarna skulle underlåta att begagna sig av denna eljest förträffliga form för reaktion mot de ungdomliga förbrytarna.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag verkligen hyser den förhoppningen, att kammaren icke i år skall fatta ett beslut, som står i rak strid mot den ståndpunkt riksdagen intog förra året, utan ansluta sig till utskottets förslag.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag skall inte säga många ord. Jag tycker dock, att kammaren även bör tänka på den ekonomiska sidan av den sak det här gäller. Lagen är ännu inte promulgerad, d. v. s. den lag har ännu inte trätt i kraft, som skulle sända dessa ungdomsbrottslingar till Bona. Nu skulle det göras i ordning en anstalt för att ta emot dem, men det är ju meningen, att Skenäs i första etappen bara skulle byggas för 30 personer, och för detta antal finns det mer än väl rum på Bona.

Jag tror också att det, om så behövs, finns möjlighet att hålla det nya klientelet skilt från de förutvarande eleverna. Men jag kan inte tro, att det skall vara så stor skillnad mellan åldersklasserna, att 18—19 år utgör gränsen mellan en hård natur och en vek natur. Är en pojke vek före 19 år, så blir han nog vek efter 19 år också, och är han hård mellan 15 och 18 år, så ändras nog inte hans natur senare.

Jag tror därför man överdriver farhågorna för en sammanblandning. Jag tycker man bör se på de ekonomiska konsekvenserna av beslutet och avvakta de utredningar och förslag, som kunna föreläggas en kommande riksdag, innan man fattar definitivt beslut.

Herr statsrådet **Schlyter:** Herr Gustafssons i Benestad sista anmärkning är alldeles riktig. Det förekommer en del unga brottslingar över straffbarhetsåldern 18 år, som äro så ringa utvecklade att de stå på samma stadium som de mellan 15 och 18 år, likaväl som det bland de unga brottslingarna mellan 15 och 18 år förekomma sådana, som äro så utvecklade, att de stå på samma stadium som en 18—21-åring. Denna omständighet är, som herr Björkman redan framhållit i sitt anförande, beaktad på så sätt, att det är meningen, att på Bonaanstalten inrätta en särskild avdelning för dem, som äro dömda till ungdomsfängelse men befinna sig på detta utvecklade stadium, så att de skulle omhändertagas tillsammans med de till uppfostring dömda ungdomarna, med vilka de i fråga om utvecklingsstadium äro närmast jämförbara, liksom också det kan tänkas, att unga, dömda till tvångsuppfostran, men särskilt utvecklade för sin ålder, skulle kunna omhändertagas på anstalten för ungdomsfängelse. Det är alltså avsikten att vid lagens praktiska tillämpning helt beakta de synpunkter, som herr Gustafsson i Benestad senast framförde.

Ang. invrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag ber endast att få säga några ord, i tanke att — så som vi dessa arbetsdygn cirkulera ut och in i kammaren — möjligtvis åtskilliga ej voro här, när jag försökte bemöta de synpunkter, som reservanterna herrar Bäckström och Gustafsson i Benestad framfört.

Jag vill då än en gång stryka under, att det är fråga om en stor uppfostringsprincip, som det gäller att fasthålla vid både vid Bonaanstalten och senare vid ungdomsfängelset. Båda reservanterna ha sagt, att de tro, att man skulle kunna hålla de båda kategorierna skilda, även om ungdomsfängelset förläggas till Bona, skilda därigenom, att ungdomsfängelsets ynglingar skulle bo i särskild paviljong. Men ynglingarna från båda anstalterna måste vara tillsammans, såsom jag redan betonat, i verkstäder, i jordbruk, vid gudstjänster och vid måltider, och då kan det kraftigare ungdomsfängelseklientelet göra sig skadligt gällande gentemot de yngre Bonagossarna.

En sak har här inte blivit särskilt betonad. Herr Gustafsson i Benestad sade i sitt första anförande, att det gällde 50 individer, som skulle få plats på anstalten. Nyss kom han med den rätta siffran, 30. Jag vill betona något, som är alldeles säreget för denna proposition, och det är, att sedan justitieministern yttrat, att man skall ta emot trettio individer i första satsen, så säger han, att dessa individer skulle under vederbörlig ledning under sitt första och andra år på anstalten syssla med att uppföra den nya paviljongen, som också skall innehålla trettio platser. De komma således att utföra en duglig verksamhet. De skulle få vara i nyttigt, uppbyggande arbete. Och här kastas inte bort några pengar, utan här få vi — i stället för att det, som det sades, kommer att bli en förbättring i ekonomin, om vi avslå den kungl. propositionen — till stånd en utomordentlig statsgagnelig verksamhet, om man, när man nu behöver dessa platser, låter vederbörande själva bygga upp erforderliga byggnader.

Jag ber att få upprepa mitt föregående yrkande och alltså hemställa om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Gustafsson, Per, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter som ville rösta

Ang. inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse.
(Forts.)

för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
beredskaps-
arbeten.*

Punkten I a).

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 265 gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1936/1937 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Borell*, *Nylander*, *Persson* i Falla, *Aronson* och *Olsson* i Staxäng ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten I a) hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten.

Herr Nylander: Herr talman! Då jag nu går att säga några ord med anledning av den reservation, som i detta ärende avgivits, torde det vara mig tillåtet att i någon mån beröra såväl det nu föreliggande statsutskottets utlåtande nr 156 som det därefter följande nr 157, då bägge dessa utlåtanden beröra åtgärder för bekämpande av arbetslösheten, således för samma ändamål, och bägge utlåtandena bygga på ett gemensamt siffermaterial beträffande arbetslösheten i landet.

Jag vill då till en början i likhet med departementschefen understryka den glädjande tillbakagång, som arbetslösheten visat sedan motsvarande tid i fjol. Antalet hjälpsökande arbetslösa ha enligt de sista siffror jag kunnat finna — de ha i dag stått i tidningarna — sjunkit från 61,177 vid denna tid förra året till 34,500, en tillbakagång, som är procentuellt starkare än under de närmast föregående månaderna. Men även denna sista siffra ter sig anmärkningsvärt hög mot bakgrunden av det oavbrutna konjunkturuppsvinget, som vi ha kunnat konstatera under det senaste året. Jag kan som en jämförelse nämna, att medeltalet arbetslösa under 1930, före krisen, utgjorde 13,723. Å andra sidan är det allom uppenbart och icke minst av departementschefens utredning tydliggjort, att 1930-talets kris lokalt gått hårdare fram än 1920-talets depression, varigenom dels ett antal utsatta områden, och dels s. k. arbetslöshetsöar uppstått, i vilka en fullständig återhämtning i vart fall måste taga lång tid. Vidare har en lång erfarenhet betygat, hurusom stora svårigheter måste övervinnas, för att man skall kunna uppnå den rörlighet, som kräves för utjämning mellan olika arbetsmarknader med olikartade behov av arbetskraft. Att icke obetydliga statsanslag fortfarande erfordras för att bispringa de arbetslösa är tydligt, och utan att i detta sammanhang närmare gå in på anslagsbehovets storlek eller avvägningen mellan olika hjälpformer (reservarbeten, kontantunderstöd, kursverksamhet o. s. v.), som ju egentligen höra ihop med nästföljande ärende, vill jag redan här förklara, att reservanterna äro redo att biträda beslut om behövliga anslag till arbetslöshetskommissionens verksamhet i enlighet med hittills tillämpade regler för densamma.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Vad åter angår den punkt, där jag närmast har begärt ordet, nämligen regeringens förslag om att anslå nya medel till beredskapsarbeten, anmäla sig ånyo och med större styrka än tidigare de största principiella betänkligheter. Det måste te sig nära nog orimligt, att statsmakterna under nu rådande högkonjunktur, som kännetecknas av en ständigt stigande industriell produktion och stegrade omsättningssiffror för vår utrikeshandel och som dessutom lett till knapphet på arbetskraft inom vissa yrken, ytterligare skulle stimulera uppsvinget genom nya offentliga arbeten till den öppna marknadens löner, samtidigt som en del arbeten avverkades, som eljest sannolikt ej kommit i gång och som kanske behövas såsom lämpliga arbetsobjekt vid en senare tidpunkt, då arbetslösheten kan tänkas vara större. Det måste strida mot de av alla och även av regeringen hyllade konjunkturteorierna att under en period, som visar alla tecken att utgöra en markerad högkonjunktur, vidmakthålla en hjälpform, vilken lämnar så liten effekt och ur olika synpunkter måste bli föremål för befogad kritik. Även om de av Kungl. Maj:t förutsatta beredskapsarbetenas omfattning är jämförelsevis begränsad — det gäller ju ett anslag på 3 miljoner — gäller dock icke om denna typ av arbeten vad som måste uppställas som huvudvillkoret för det offentligas hjälpverksamhet, i synnerhet under en uppåtgående ekonomisk period, nämligen att de skola lämna största möjliga antal arbetslösa hjälp, kunna insättas på lämpligaste, d. v. s. ur arbetsmarknadssynpunkt mest behövliga tidpunkt, kunna fort avvecklas alltefter lägets förändringar samt dessutom ej på ett ur arbetslöshetssynpunkt olämpligt sätt påverka det allmänna löneläget. Framför allt måste de motsvaras av ett verkligt behov.

Synnerligen anmärkningsvärt måste man finna det vara att nu skapa nya offentliga arbeten i en tid, då stor brist på arbetskraft på många håll gjort sig gällande, både inom jordbruket och vissa delar av industrien. Visserligen kan det tänkas, att de uppgivna svårigheterna inom jordbruket numera övervunnits, och att uppgifterna härom inte längre äga samma giltighet som för någon månad sedan. Likväl kvarstår det faktum, att brist på yrkesarbetare allt fortfarande råder inom industrien och dessutom på arbetare inom jordbruket, samtidigt som — för att taga den sista siffran — bortemot 35,000 hjälpsökande arbetslösa registrerats, och staten dessutom anordnat eller understöder en mångfald av andra offentliga arbeten. Det kan inte vara obekant för någon, vilka de orsaker i själva verket äro, som skapat denna knapphet på arbetskraft inom jordbruket. De offentliga arbetena till avtalsenliga löner ha utövat en stark lockelse på de i jordbruket anställda eller på den på landsbygden boende arbetskraften, samtidigt som jordbrukarna haft att dragas med betydande svårigheter och varit urständssatta att kunna konkurrera i lönehänseende. Härjämte torde även en viss obenägenhet att söka sig till jordbruksarbetet med dess ansträngningar och bundenhet sannolikt vara för handen, vilken påskyndat tendensen till flykt från lantbruket. Statsmakterna måste dock i sin sociala politik beakta denna olyckliga tendens och söka undvika sådana åtgärder, som kunna skärpa i stället för att mildra motsättningen mellan de offentliga arbetena och jordbrukets förhållanden.

Jag vill inte för närvarande gå in på någon allmän kritisk granskning av beredskapsarbetena såsom sådana, utan jag vill uppehålla mig direkt vid det förslag, som här föreligger i denna proposition. De av departementschefen nu begärda 3 miljonerna till beredskapsarbeten skola företrädesvis användas till utförande av beredskapsarbeten inom de områden, som visat sig lida av permanent arbetslöshet. Jag kan från det parti, jag representerar, förklara, att vi livligt behjärta angelägenheten av att i olika former kunna bispringa den arbetslösa befolkningen på dessa orter — jag tänker då särskilt på Bohuslän, Ble-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

kinge, Västernorrland och en del så kallade arbetslöshetsöar, där arbetslösheten har visat tendens att bli permanent bestående — och jag kan erinra om, att i början av årets riksdag avgavs av högerpartiet en motion, nr 181 i denna kammare, där det framlades vissa förslag till avhjälpande av svårigheterna därstädes. Enligt motionärernas mening fordras det inom detta område vid sidan av arbetslöshetskommissionens verksamhet mera planmässiga och på lång sikt beräknade verksamma åtgärder, mera verksamma än de, som kunna vidtagas medelst det till beredskapsarbeten äskade anslaget. I den mån arbetslösheten inom de för permanent arbetslöshet utsatta områdena inte kan medelst reservarbeten genom arbetslöshetskommissionens försorg lindras, utan särskilda åtgärder bliva önskvärda, synes det, att det bör ankomma på regeringen att överväga, hur man skall kunna vidtaga dylika åtgärder, varvid givetvis förutsättes, att om de åtgärder, man vill vidtaga, innebära helt nya principer eller kunna medföra för framtiden farliga konsekvenser i form av upprepade kapitaltillskott och dylikt, dessa förslag komma att underställas riksdagen för dess prövning. Det är emellertid tydligt, att en hel del kan göras med beaktande av de uppslag, som framställts både i de utförda särskilda utredningarna angående Bohuslans näringsliv och en liknande utredning angående Blekinges näringsliv samt givetvis även enligt de motioner, som jag förut här har omnämnt. För att möjliggöra åtgärder i denna riktning ha samma reservanter, som med sin kritiska inställning beträffande beredskapsarbetena i allmänhet velat yrka avslag på det anslaget, i stället velat ge Kungl. Maj:t en särskild möjlighet att taga upp sådan försöksverksamhet på olika områden, som kan medverka till att lämna en mera varaktig och på lång sikt gående försörjning för de utsatta områdena. För detta ändamål ha vi velat ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag att användas under relativt fria former. Det får bli en försöksverksamhet, och det kan ju hända, att de uppslag, som inte finnas i dag, kunna dyka upp i morgon eller inom en snar framtid. Därför synes det oss nödvändigt, att Kungl. Maj:t till sitt förfogande får ett särskilt anslag för nämnda ändamål. Vi ha inte kunnat ställa dessa yrkanden på den nu föreliggande punkten, utan jag får återkomma till beloppets storlek på nästföljande ärende, där samma reservanter ha yrkat, att beloppet måtte sättas till 1 miljon kronor.

På den här föreliggande punkten, ber jag, herr talman, att med anledning av vad jag här anfört få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade, av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen, vilket innebär avslag å Kungl. Maj:ts hemställan om anslag till beredskapsarbeten.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Jag anser, att det ej finnes någon anledning för kammaren att i år intaga en annan ståndpunkt till denna fråga än den riksdagen intog förra året. Det råder alltså stor meningsskiljaktighet om beredskapsarbetena. Enligt min uppfattning torde det för de orter, som mera än andra äro berörda av arbetslöshet, vara en välgärning, att det finns en anordning, som heter beredskapsarbeten.

Nu får man hoppas, att förhållandena så småningom komma att ordna sig, och att det till ett kommande år möjligen kan vidtagas en förändring, men för närvarande tror jag, det är oklokt att riva upp någon strid om det förslag, som här föreligger från Kungl. Maj:ts sida. Det gör också, att jag beträffande moment a) yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Asplund*.

Herr Bagge: Herr talman! Jag förstår, att kammaren inte är vidare hägad att åhöra några längre utläggningar av detta ämne så här dags på kvällen, men

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

det är några saker, som jag vill ha sagt åtminstone till protokollet, om det nu inte är några, som vilja höra på mig.

Det är onekligen på det sättet, att det intryck man får, när man läser de föreliggande propositionerna, är, att den smidighet och anpassning efter arbetsmarknadens läge, som tidigare kännetecknat den svenska arbetslöshetspolitiken, för närvarande är i högsta grad förminskad. Det har kommit beck i maskineriet på något sätt, så att man får inte ut arbetskraften med den hastighet, som var fallet, när krisen förra gången gick över. Det är ju ganska anmärkningsvärt, när man finner, att den nuvarande arbetslösheten väsentligen är en grovarbetararbetslöshet och att det samtidigt är ont om folk och råder brist på arbetskraft till exempel inom jordbruket och på en hel del andra områden, där man just kan använda sådant folk. Det måste naturligtvis vara något galet i systemet, då det förhåller sig på det sättet.

Orsaken till att jag begärde ordet här var emellertid närmast den redogörelse rörande beredskapsarbetenas öden som finnes i den kungl. propositionen nr 265. Det är en sorts redovisning, som socialministern har givit här, och jag kan inte låta den stå alldeles utan kommentarer. Jag skall inte alls ingå på något försök att reda ut regeringsprogrammets inverkan på konjunkturen och sådana saker och ting. Det tror jag gör sig bättre på andra ställen och helst i skrift, och jag hoppas få göra det rätt snart. Jag skulle bara vilja göra några randanmärkningar till vad som här framlagts av socialministern i fråga om materialet. Det förefaller mig nämligen, som om det materialet i hög grad skulle understryka den kritik, som har riktats mot beredskapsarbetena. Man har ju sagt för det första, att de äro för dyrbara och att de inte ge tillräcklig effekt för arbetslöshetens hävande, för det andra, att man inte har någon som helst säkerhet för att arbetslösa komma dit och för det tredje, att de inte kunna på lämpligt sätt anpassas efter behovet med hänsyn till arbetslösheten. Allt detta bestyrkes, så vitt jag kan finna, till full evidens av det här framlagda materialet. Vad beträffar dyrheten, visar propositionen, nr 265, att medelförtjänsten vid beredskapsarbete med 8 timmars arbetsdag var 8 kronor 76 öre vid de statliga beredskapsarbetena och 9 kronor 12 öre vid de kommunala. Den totala dagsverkskostnaden för dessa arbeten jämte en del andra av samma slag var 19 kronor 72 öre, 17 kronor 29 öre, 16 kronor 75 öre och 23 kronor 22 öre. Det är mycket belysande att jämföra motsvarande siffror ur propositionen nr 266 rörande kostnaden för de statliga reservarbetena. Det visar sig där, att 1934/1935 uppgingo kostnaderna per effektiv arbetsdag under det budgetåret till i genomsnitt 7 kronor 97 öre och brutto till 8 kronor 76 öre. Det är ju en enorm skillnad. Arbetslönen utgjorde 4 kronor 74 öre, och de totala arbetskostnaderna uppgingo till 5 kronor 50 öre. Man kan sålunda säga, att de offentliga arbetena i den öppna marknaden kostat mellan två och tre gånger så mycket som de statliga reservarbetena, och att följaktligen den direkta hjälpeffekten av beredskapsarbetena är två à tre gånger mindre än av reservarbetena framför allt på den grund, att reservarbetena äro så mycket mer arbetskrävande än de andra. Man får således på det sättet ett oförtydligt belägg för slutsatsen, att de allmänna arbetena i den öppna marknaden inte låta försvara sig som en lämplig form för försörjning av arbetslösa. Det tror jag, att man kan säga är konstaterat. Vidare kan man säga, att dessa arbeten inte heller kommit till nytta för de verkligt hjälpbehövande i tillräckligt stor utsträckning. Årets proposition innehåller inga uppgifter, som man skulle kunna använda för att sluta sig till, i vilken utsträckning arbetslösa vunnit anställning vid dessa arbeten. Men det är väl föga sannolikt, att förhållandena ändrat sig mycket, sedan fjolårets proposition skrevs, och den visar, att under tiden $\frac{1}{7}$ 1933— $\frac{30}{6}$ 1934 hade 63 % och under tiden $\frac{1}{7}$ — $\frac{31}{12}$ 1934 endast 56 % av dags-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

verkerna i de allmänna arbetena i öppna marknaden utförts av förut arbetslösa. Och dessa procentsiffror skulle blivit ändå lägre, om jag medtagit posten lån och subventioner, vilket jag icke gjort.

Så kommer jag till anpassningen. Det var ju på det sättet, att man ville använda beredskapsarbetena för att anpassa dem först och främst efter konjunkturen, så att de företrädesvis skulle komma att användas under lågkonjunktur och, som man uttryckligen sade, dragas ihop under en bättre konjunktur och under högkonjunktur. Vad har inträffat enligt det siffermaterial, som föreligger? Jo, först så sent som i oktober 1935 — det var således, när vi voro mitt uppe i högkonjunkturen — nådde antalet i beredskapsarbeten sysselsatta arbetare sin kulmen. Det var då, som dessa arbeten omslöt högst antalet anställda, således när högkonjunkturen var som högst och när man minst behövde dem. Intill den 1 januari innevarande år har det utförts i runt tal 12,785,000 dagsverken, samtidigt som man beräknade, att vad som ännu återstår att utgöra av redan beviljade anslag skulle räcka till ytterligare 7,267,000 dagsverken. Detta var således mitt uppe i högkonjunkturen, då dessa arbeten skulle *dragas ihop*. Det var väl inte alls en sådan konjunktur-anpassning som föregående riksdagar åsyftade, då anslag beviljades till de här arbetena. Jag tvekar inte att säga, att de anslag, som gavs såväl 1933 som 1934, beviljades under förutsättningar, *som aldrig ha infriats*. I all synnerhet när man nu läser om de stolta proklamationerna från socialministern på den tiden, verkar det fullkomligt löjligt. Att programmet för budgetåret 1933/34 i dagsverken räknat endast i en försvinnande liten utsträckning uppfylldes, är naturligtvis mycket betänkligt och absolut förkastligt ur konjunktursynpunkt, d. v. s. den synpunkt, som regeringen själv främst lade på sitt program, ty det var ju vid denna tid, som de skulle sättas in överhuvud taget. Men detta kan till nöds försvaras under hänvisning till de svårigheter, som alltid måste möta i portgången. Mycket mera graverande för socialministern och hans program är det resultat, som framgår av en jämförelse mellan förutsägelseerna i 1934 års proposition och det faktiska utfallet. I propositionen till 1934 års riksdag säger departementschefen: »De omständigheter, som sålunda inverkat i ogynnsam riktning, äro emellertid av övergående natur, och man läser icke behöva räkna med desamma under nästa budgetår, då hjälpsystemet hunnit komma i full gång och kan förväntas fortlöpa utan dröjsmål och friktioner.» Av hela det ursprungliga programmet för budgetåret 1933/34 omfattande drygt 9 miljoner dagsverken beräknades ännu i propositionen till 1934 års riksdag av departementschefen, att — bortsett från vissa järnvägsbyggen — 4,111,100 dagsverken skulle komma till utförande inom den utsatta tiden, medan i runt tal 5,000,000 dagsverken skulle balanseras till nästa budgetår. Hur är det nu i verkligheten? Jo, i verkligheten kommo till utförande under första budgetåret blott 2,072,516 dagsverken, och det motsvarar ungefär 7,300 sysselsatta årsarbetare. För budgetåret 1934/35 beräknade socialministern, att 47,500 årsarbetare skulle få sysselsättning, en siffra, som givetvis då bör ökas med ytterligare de 7,000, som svara mot det nyssnämnda underskottet från 1933/34. Men efter vad man kan räkna ut med ledning av siffrorna på sid. 61 i årets proposition nr 265, hade under budgetåret 1934/35 genomsnittligt endast 21,382 arbetare anställning vid socialministerns offentliga arbeten. Således kan man knappast säga, att programmet varit vidare lyckat ur denna synpunkt.

En sak, som jag i förbigående skulle vilja beröra, är också frågan om vad socialministern sade i remissdebatten den 17 januari 1934 angående lån och subventioner, och de uppgifter, han kom med där. Han kom just inte med några vidare fakta, utan det var mera allmänna talesätt i övrigt, men på den

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

här punkten yttrade han: »Man torde i alla fall kunna säga, att det finnes en post, vars verkningar man åtminstone till en viss grad kan bedöma, och det är den s. k. låneposten på socialdepartementets stat. Man kan naturligtvis säga, att verkningarna även där inte varit stora. Det rör sig nämligen endast om cirka 4,000 arbetare som blivit räddade från arbetslöshet på grund av ingripanden till hjälp åt vissa företag, vilka eljest hade fått nedläggas eller i varje fall väsentligen inskränka sin drift. Vi komma väl en gång, förmodar jag, att närmare få pröva hela denna verksamhet, och jag skall inte taga upp någon diskussion därom nu, men jag vill konstatera, att för en kostnad av omkring 1,000 kronor per arbetare hava över 4,000 personer kunnat räddas från arbetslöshet.»

När man nu ser här uti den föreliggande dagsverksstatistiken att under posten för december månad 1932 redovisades endast 1,602 man, måste man fråga, hur av den siffran har kunnat bli de 4,000 arbetare, om vilka socialministern talar. Det skulle i sammanhang härmed vara ytterst intressant att få veta något närmare om själva metoderna för redovisningen av dagsverkerna på den här punkten. Jag skulle t. ex. gärna vilja veta, om dagsverken alltså redovisas från sådana företag, som på tidigaste stadium erhöilo lån eller subvention, och i så fall hur länge man tänker hålla på med denna redovisning. Jag skulle också vilja veta, huruvida i rapporterna fränskiljas dagsverken, som utförts av arbetare, vilka uteslutande till följd av konjunkturuppsvinget kunna ha nyanställt i de understödda företagen. Eller räknas de också med bland herr Möllers hjälpta arbetslösa?

Om man nu i stället ser på hur det gått med reservarbetena, som i så hög grad utdömdes av herr Möller på den tiden — och jag förmodar utdömas ännu — så visar det sig, att i reservarbeten skulle under budgetåret 1933/34 sysselsättas genomsnittligt 34,280 man. Vad betyder det? Jo, det betyder, att under det ursprungliga programmet för beredskapsarbetena detta första budgetår uppfylldes till endast 23 %, så fullgjorde däremot arbetslöshetskommissionen sina åligganden på sådant sätt, att vid statliga och statskommunala reservarbeten sysselsattes i runt tal 34,500 man, det vill säga drygt 100 % av det beräknade antalet. Man kan också se — om man uppgör kurvor över de arbetare, som fått sysselsättning i herr Möllers arbeten, och dem, som fått sysselsättning i reservarbetena — hur reservarbetenas kurvor visa, att just när behovet av understöd åt de arbetslösa var som störst, då svällde reservarbetena, och sedan krympte de ihop. Men herr Möllers arbeten göra tvärtom. De äro som minst, när behovet är som störst, och sedan svälla de, då behovet är som minst. Om vi skulle göra det tankeexperimentet, att anslaget till arbetslöshetskommissionen hade i enlighet med vad som föreslogs i 1933 års kungl. proposition minskats, så att endast en arbetsstyrka av i genomsnitt 12,000 fått full sysselsättning i reservarbetena, då skulle detta haft till följd, att ytterligare 22,000 man måst hänvisas till kontantunderstöd, därför att man helt enkelt inte kunde taga emot dem i beredskapsarbetena.

Man hade således därigenom förvandlat hela apparaten till ett stort kontantunderstödssystem. För övrigt funnos icke medel beviljade för denna kontantunderstödsverksamhet.

Ja, det skulle vara åtskilligt mer att säga om denna sak, men jag skall icke plåga kammaren så mycket längre. Jag har bara ett par ord att tillägga.

Man kan således säga, att det fullständigt misslyckats att anpassa beredskapsarbetena efter konjunkturväxlingarna, så som dessa tagit sig uttryck i arbetslöshetens omfattning. Arbetena ha emellertid icke heller kunnat anpassas efter säsongväxlingarna i arbetslösheten, vilket ju var det andra önskemålet. Antalet arbetare, som sysselsattes genom andra anslag än genom lån åt

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

enskild företagsamhet, var i augusti 1934 28,388. I februari 1935 hade det gått ned till 9,782, men steg i augusti samma år till 30,454. Det är alltså alldeles tvärt emot vad förhållandet bör vara ur säsongarbetslöshetssynpunkt. Säsongarbetslösheten här i Sverige är som bekant större under vintern och står lägst under sommaren. Dessa arbeten däremot svälla ut under sommaren och krympa ihop till nästan ingenting under vintern.

När man således i propositionen till 1933 års riksdag anförde som en av grunderna för användningen av anslaget till direkta beredskapsarbeten, att sådana arbeten, som lämpade sig för vintersäsongen, skulle äga företräde framför andra arbeten, har man uppenbarligen icke heller lyckats genomföra detta.

En annan sak, som man heller icke lyckats anpassa sig efter, är arbetslöshetens geografiska utbredning. De offentliga arbetena i den öppna arbetsmarknaden ha i relativt större omfattning kommit sådana landsdelar till godo, som ha jämförelsevis låg arbetslöshet, och vice versa. Det kan ju bero på olika omständigheter, men det stämmer icke överens med vad som sades i propositionen till 1933 års riksdag, nämligen att orter med stor arbetslöshet i valet mellan olika beredskapsarbeten under i övrigt lika förhållanden skulle ha företräde framför orter med mindre arbetslöshet.

När man ser på de föreliggande båda propositionerna, är den ena mycket tunn och mager. Det är den, som handlar om arbetslöshetskommissionen och reservarbetena. Den andra är mycket fet och stor och diger. Det är den, som handlar om beredskapsarbetena. Det är tydligen symboliskt för hur man ser på saken, men det är föga symboliskt för verkligheten, ty det är de åtgärder, som beröras i den lilla magra propositionen, som ha bringat hjälp, under det att den stora feta talar om utvägar, som ha varit till mycket litet gagn ur arbetslöshetssynpunkt.

Kritiken av beredskapsarbetena är alltså, så vitt jag förstår, fullt berättigad, och bekräftas av detta material. Denna min kritik betyder inte alls, som statsministern lär ha sagt i andra kammaren, att jag skulle vilja säga, att det vore högerns mening att göra slut på välfärdspolitik, eller något dylikt. — Jag har tyvärr stor otur med att bli felciterad, i synnerhet av statsministern, i andra kammaren, där jag inte har tillfälle att rätta till saken. Det har hänt mig en gång förut under riksdagen. — Jag har inte alls sagt någonting sådant. Statsministern har fullkomligt vantolkat ett uttalande av mig i årets remissdebatt. Vad jag då yttrade mig om var *finansierings*-politiken, sådan den hade bedrivits, och jag uttryckte min glädje över att den inte hade fört med sig befarade olyckor, vilket berodde på att konjunkturen utvecklade sig på annat sätt, än man hade tänkt sig. Och i det sammanhanget sade jag, att en sådan äventyrspolitik, som vi nu genom sällsynt lyckliga yttre omständigheter kommit något så när helskinnade ifrån, icke får återupprepas. Det är väl något helt annat än att jag överhuvud inte skulle vilja vara med om en s. k. välfärdspolitik.

Dessutom skulle jag vilja säga, att jag icke heller har den uppfattningen, att vi icke skola använda de offentliga arbetena i kampen för bättre förhållanden och försöka att anpassa dem efter olika konjunkturperioder. Jag vågar säga, att jag tror, att jag tvärtom varit den förste här i landet, som just påpekat den saken, och jag håller alltså för, att det är mycket nyttigt och mycket riktigt att försöka föra en sådan utjämningspolitik. Det var ju också från början regeringens politik, men det visade sig, att regeringen icke kunnat föra en sådan politik, utan den har fört en alldeles motsatt politik, där man brassat på med dessa offentliga arbeten, när konjunkturen stått högt, men icke när konjunkturen varit som sämst. Det är raka motsatsen till vad jag ur alla synpunkter tror vara riktigt.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

För att inte bli ytterligare missförstådd vill jag säga, att jag också är anhängare av en positiv konjunkturpolitik, som bör drivas med penningpolitiken som kärnan och den centrala faktorn. Hur detta skall ske, har närmare utvecklats i arbetslöshetsutredningen, där jag tillhört den majoritet, som har underskrivit betänkandet. Det är ett i detalj gående positivt program för hur man skall bära sig åt. Den sidan av saken har emellertid inte intresserat regeringen och har inte föranlett någon vidare åtgärd.

Vad som gläder mig mycket är, att man nu på allvar tycks försöka taga upp frågan om den permanenta arbetslösheten. Jag har för flera år sedan påyrkat, att man skulle taga upp detta problem, och jag har försökt framhålla, att man inte *kan* bota detta onda med den slentrianmässiga politik, som man fört i fråga om arbetslösheten i övrigt, därför att denna permanenta arbetslöshet har andra orsaken än konjunkturarbetslösheten. Vi ha i en motion till årets riksdag, såsom herr Nylander redan påpekat, utvecklat uppfattningen inom mitt parti angående den saken, och jag skall icke upptaga tiden med ytterligare utläggningar därom.

Till sist skulle jag vilja tacka utskottet för att det behandlat min motion om hjälp åt arbetslösa tjänstemän på ett välvilligt sätt. Den 3 juni hölls ett möte med arbetslösa tjänstemän här i staden, varvid en resolution antogs, i vilken man vädjade till de offentliga myndigheterna att behjärta de arbetslösa tjänstemännens svåra och bekymmersamma läge och att sätta i gång en undersökning av problemet om vad man skall kunna göra åt den saken. Jag föreställer mig, att det är något, som lämpligen bör kunna göras inom arbetslöshetskommissionen. Jag skulle vilja varmt förorda ett beaktande av denna resolution och hoppas, att det också skall kunna bli något resultat av den saken.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är inte min avsikt att ingå på någon polemik mot herr Bagge. Det kan ju hända, att jag på en punkt inte lyssnade tillräckligt noga, när han yttrade sig, men jag fick i varje fall den uppfattningen, att han gjorde jämförelser mellan dagsverkskostnaderna i reservarbeten och i vissa s. k. beredskapsarbeten. Jag vill då påpeka, att om en sådan jämförelse skall ha någon mening, måste man komma ihåg att meddela, att i dessa dagsverkskostnader för beredskapsarbeten ingå även materialkostnaderna. Eftersom materialkostnaderna i regel utgöra hälften av de pengar, som gå till beredskapsarbeten, gör man klokt i att reducera de verkliga dagsverkskostnaderna till ungefär hälften av de redovisade.

Dessa genomsnittstal äro för övrigt komplett likgiltiga. Om herr Bagge vill skaffa sig bättre siffror kan jag stå till tjänst. Det finnes en uppgift om ett särskilt arbete, där arbetslönen var 8 kronor per dag och där dagsverkskostnaden var 37 kronor per dag. Jag tror, att man kan draga vilka slutsatser man vill av detta. Dessa uppgifter äro komplett värdelösa, de sakna all betydelse för bedömande av saken. Så vitt jag vet, lära materialkostnaderna genom de gjorda beställningarna ha en viss arbetseffekt, fastän man inte kan redovisa dem här.

För övrigt har jag just ingenting att tillägga. Det är mycket ledsamt för det här landet, att herr Bagge är så oerhört besviken över utvecklingen. Det kan jag inte göra något åt. Jag kan möjligen säga, att regeringens program 1933 som bekant inte blev accepterat och att regeringens rörelsefrihet i hög grad blev beskuren av riksdagens beslut, vilket i icke ringa grad har påverkat möjligheten att bl. a. välja t. ex. lämpliga vinterarbeten. Det bör kanske också observeras, att även arbetslöshetskommissionen brukar drabbas av den kalamitet, att det är väl så många arbetsanställda på sommaren som på vintern, så länge det inte

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

är fråga om en mycket radikal nedskärning av hela arbetsstyrkan, ty då kan sommararbetslösheten komma att gå ned under vinterarbetslösheten.

Jag har ingen som helst anledning att i övrigt ingå på diskussion om detta. Det är klart, att om man vill missbruka propositionens material, finnes det de mest storartade tillfällen därtill. Där finnes bl. a. en upplysning, att Gotland fått en arbetslöshetshjälp, uppgående till 15,000 kronor per arbetslös person — jag skänker den med varm hand till det värde den kan ha — beroende på att riksdagen hade beslutat att för arbetslöshetsmedel uppföra en stor statlig byggnad.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! De huvudanmärkningarna som kunna göras mot kommunala beredskapsarbeten och som professor Bagge även har framfört, äro tre: de rikta sig dels mot arbetenas dyrhet, i det att dessa utgöra den dyraste arbetsform, som man överhuvud taget kunnat välja, dels mot den bristande smidigheten och anpassningen, och dels slutligen den bristande behovsprövningen vid anställning av arbetare. Jag skall icke utveckla dessa huvudanmärkningarna vidare. Jag har endast begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på det egendomliga förhållandet, att i statsverkspropositionen, som väl bereddes i december månad förra året äskas ett reservationsanslag av 1 miljon, men i den proposition, som sedermera framlades den 8 maj, har detta belopp tredubblats. Så sent som i maj, inför sommarsäsongen med dess minskade arbetslöshet, har man ansett lämpligt att höja beloppet från 1 till 3 miljoner kronor. Vad har inträffat sedan december och fram till maj? Jo, en successivt stigande konjunkturförbättring, samtidigt som arbetslösheten gått tillbaka. Men socialministern anser likväl, att behovet av anslag till kommunala beredskapsarbeten under denna tid har tredubblats.

Som bekant har riksdagen höjt de i statsverkspropositionen äskade anslagen med åtskilliga miljoner, vartill även beslutet i försvarsfrågan bidragit. När budgetläget följaktligen är så pass ansträngt, undrar jag, om det inte vore skäl att tänka på, om man kunde göra en besparing, utan att därför på något sätt skada den sak, som detta anslag är avsett att tjäna. Att bevilja anslag till arbeten med den öppna marknadens löner, utan hänvisning av arbetare efter behovsprövning, förefaller icke vara fullt riktigt under nuvarande konjunkturläge.

Om herr talmannen tillåter mig att fästa uppmärksamheten på nästa utlåtande, finna vi där, att samma statsutskottsmajoritet höjt det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till reservarbeten och kontantunderstöd från 19 till 22 miljoner. Det förefaller, som om man inte brydde sig om att överhuvud taget överväga, om det inte vore på tiden att försöka vidtaga åtgärder för att åtminstone få ned dessa väldiga anslagsbelopp och på andra vägar få ut arbetarna i den öppna marknaden. Vi få sannerligen inte ned dessa anslag till rimliga belopp, om icke de beslutande myndigheterna och i sista hand riksdagen vid prövningen av dessa frågor gå in för att granska och pruta på anslagen, så att vederbörande myndigheter och andra, som ha med dessa saker att göra, verkligen se, att de måste vidtaga åtgärder för att minska på dessa utgifter i en tid, som faktiskt pekar hän mot ytterligare konjunkturförbättring.

Med hänsyn till nödvändigheten att åstadkomma en begränsning av utgifterna tycker jag, att vi borde spara dessa 3 miljoner, i all synnerhet som speciellt denna punkt gäller de kommunala beredskapsarbetena, som äro den dyraste formen av arbete i öppna marknaden och icke tjäna ett konjunkturstimulerande syfte, som från början var avsett. Ur dessa synpunkter hemställer jag om bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Bagge: Jag förstod inte riktigt herr socialministern. Han talade om missbruk av propositionens siffermaterial. Jag vet inte, om han menade, att

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

jag skulle ha missbrukat det på något sätt. Skulle så vara fallet, är det mig fullkomligt ovetande, och jag vore mycket tacksam att få påpekat, hur jag skulle ha missbrukat detta material. Tills det skett, ber jag att få tillbakavisa påståendet, att jag skulle ha missbrukat materialet.

Herr socialministern yttrade, att det vore missvisande att jämföra dagsverkskostnaderna för de »Möllerska» arbetena och för reservarbeten, därför att så höga materialkostnader ingå i de förra, alltså i beredskapsarbetena. Ja, visst gör det så. Det visade jag också. Jag talade både om de *totala* dagsverkskostnaderna och *den del* av dessa kostnader, som går ut i form av arbetskostnader. Det är just felet med beredskapsarbetena ur synpunkten av de arbetslösas försörjning, att de äro i så hög grad materialkrävande och så litet arbetskrävande. Det är därför som de inte äro lämpliga för detta ändamål. Vad man sagt är, att sådana materialkrävande arbeten äro bättre ur konjunktursynpunkt, och det kan jag förstå, men det är inte alls den frågan, som här föreligger. Det är inte det vi diskutera för närvarande.

Det är förresten rätt lustigt, att de offentliga arbeten, som verkligen igångsattes under lågkonjunkturen, voro sådana, som i alldeles särskilt liten grad voro materialkrävande, och även på den punkten har man alltså misslyckats i sina strävanden att förverkliga sitt s. k. konjunkturprogram.

Statsrådet sade också, att anledningen till misslyckandet skulle vara, att regeringens program inte blivit accepterat. Jag förstår inte alls den tankegången. Om regeringens program hade blivit accepterat, så hade misslyckandet blivit ännu värre, ty regeringens program gick i princip ut på enbart beredskapsarbeten, och det är dem man visat sig icke kunna hantera. Det var tack vare att vi hade reservarbeten, som vi överhuvud taget klarade situationen.

Herr Björck, Wilhelm: Bara några ord till herr Johansson i Fredrikslund.

Jag skulle tro, att om herr Johansson hade ägnat ett något grundligare studium åt dessa bägge propositioner än som uppenbarligen varit fallet, skulle han ha funnit den motivering, som är angiven i propositionen nr 265 för förhöjning av beloppet till beredskapsarbeten. Jag kan icke vid denna sena timme ge en utförlig resumé därav. Jag inskränker mig därför till att framhålla, att beträffande såväl Västernorrlands län framför allt som åtskilliga av arbetslöshetsöarna har det icke varit möjligt att anvisa några speciella arbeten eller företag, som kunna konsumera den kroniska arbetslösheten.

Vidare räknade man, när man vid årsskiftet utgick från det låga beloppet av 1 miljon kronor för beredskapsarbeten, att beträffande Bohuslän låne-medel skulle kunna anslås till upprättande av nya företag, som voro i hög grad arbetskrävande, bland annat ett vitplåtsvalsverk i Lysekil, beräknat att sysselsätta trehundra arbetare. Det visade sig sedermera under de närmaste månaderna, att detta uppslag icke var användbart. I denna omständighet har man att söka anledningen till, att man, när man icke på den ursprungligen tänkta vägen kunnat tillgodose de arbetslösas intressen, nödgats återfalla på beredskapsarbeten för de mest härjade landsändarna. Om den saken behöva de, som studera propositionen, ej vara i okunnighet.

Jag vill endast tillägga, att jag tycker det hade varit skäl för herr Johansson att höja ett varnande finger redan för ett par dagar sedan med hänsyn till den ansträngda budgeten, men då passade det tydligen icke.

Jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bi-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

fall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtagande nr 156 punkten I a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna I b) och 1 c).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten I d).

Ang. dispositionen av amorteringar å vissa lån för gråbergsbrytning i Kiiruna-vaara.

I motionerna I:195, av herr *C. I. Asplund* m. fl., och II:403, av herr *E. Hage* m. fl., hade hemställts, att riksdagen — i anledning därav, att någon reservation icke uppkommit å det av riksdagen år 1934 beviljade anslaget å 2 miljoner kronor till räntefria lån för viss extra gråbergsbrytning i Kiiruna-vaara, av vars behållning riksdagen i skrivelse nr 370 år 1935 medgivit Kungl. Maj:t att, där så efter verkställd utredning befunnes lämpligt, få disponera behövliga belopp för bekostande av i de år 1935 väckta motionerna I:345 och II:630 angivna arbetsföretag och malmförädlingsförsök, som avsåge ökat utnyttjande av vid malmbrytningen i Gällivare malmfält erhållen varpmalm och malmmull — i stället ville medgiva Kungl. Maj:t att för nämnda malmförädlingsförsök m. m. disponera inflytande amorteringar å från och med hösten 1933 för gråbergsbrytning i Kiiruna-vaara utlämnade räntefria lån.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå i motionerna I:195 och II:403 framlagt förslag om disposition av inflytande amorteringar å för gråbergsbrytning i Kiiruna-vaara utlämnade lån.

Reservation hade anförts av herrar *Bergqvist, Asplund* och *Bäcklund*, vilka ansett, att utskottets utlåtagande bort i hithörande delar hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:195 och II:403 medgiva Kungl. Maj:t att för bekostande av de i riksdagens skrivelse nr 370 år 1935 omförmälda malmförädlingsförsök m. m. disponera inflytande amorteringar å från

Ang. dispositionen av amorteringar å vissa lån för gråbergsbrytning i Kiirunavaara. (Forts.)

och med hösten 1933 för gråbergsbrytning i Kiirunavaara utlämnade räntefria lån intill ett sammanlagt belopp av högst 1,000,000 kronor.

Herr Asplund: Herr talman! Det för anställande av förädlingsförsök å gällivarealm av 1935 års statsutskott enhälligt tillstyrkta och av riksdagens båda kamrar enhälligt beviljade anslaget anvisades enligt riksdagens skrivelse nr 370 att utgå ur då förefintlig, till cirka 1 miljon kronor uppgående behållning å anslaget till lån åt LKAB för gråbergsbrytning i Kiirunavaara. Då emellertid denna behållning under senare delen av 1935 helt användes till fortsatta gråbergsbrytningslån, väcktes vid början av 1936 års riksdag i båda kamrarna motioner, vari hemställdes, att riksdagen i stället måtte medgiva åt Kungl. Maj:t att för de ifrågasatta malmförädlingsförsöken m. m. disponera inflytande amorteringar å nyssnämnda lån, som utgått av skattemedel. Motionen i denna kammare var undertecknad av mig jämte fjorton andra ledamöter av kammaren, herrar Tjällgren, Hansén, Carlström, Bäckström, Lindmark, Gabrielsson, John Björck, Sandström, Elof B. Andersson, Bergqvist, Bäcklund, Karl Aug. Johansson, Thorsten Ström och Evert Jonsson. I andra kammaren väcktes en likalydande motion av herrar Hage, Ewald Lindmark, O. W. Lövgren i Boden, och Johansson i Tväråselet.

Vid behandlingen av dessa motioner har statsutskottet, under förutsättande, »att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på det i motionerna berörda spörsmålet och vidtager de åtgärder, som befinnas påkallade», likväl »av principiella skäl» icke ansett sig kunna tillstyrka ett dylikt förfarings-sätt att låta Kungl. Maj:t disponera inflytande amorteringar av gråbergsbrytningslånet, då behållningen av detsamma blivit använd för annat ändamål. Utskottet har sålunda icke ansett nödigt att bereda Kungl. Maj:t möjlighet att vidtaga de åtgärder, för vilka riksdagen i fjol anvisade medel och som utskottet fortfarande vill rekommendera. Utskottet tvekar icke att nu tillstyrka riksdagen att vägra anslag för sådana åtgärder, som både i fjol ansetts och fortfarande anses vara väl motiverade. Detta förfarande torde dock få anses mycket mera principvidrigt än det i motionen framlagda förslaget, vilket faktiskt innebär att låta LKAB fullgöra en del av sina amorteringar å gråbergslånet in natura genom uppförande av ett flotationsverk för apatit ur avfallet från anrikningsverket i Malmberget och genom försöksdrift av detta verk för apatitutvinning, varigenom staten, utom de gjorda anläggningarna för apatiten, skulle kunna erhålla ett reservlager av denna för uppehållande av jordbrukets produktion, i främsta rummet vad gäller brödsäd, oundgängliga råvara.

Om medel bleve tillgängliga, skulle nämligen försök i nämnda syfte i första hand ifrågakomma genom anläggande av flotationsverk och provdrift. Liknande försök ha i större skala med gott resultat utförts vid Grängesberg och lämnat en apatit, som användes vid framställning av tomastackjärn och tomasfosfat vid Domnarvet, varjämte den framställda apatiten även försöksvis användes vid superfosfatframställning vid svenska fabriker. Den första utbyggnaden av flotationsverk vid Malmberget för försöksdrift skulle jämte försökskostnaderna betinga ett belopp av 60,000 å 70,000 kronor. Sedan försöken givit positiva resultat, skulle utvidgningskostnaden till en kapacitet, motsvarande järnmalmsanrikningsverket, öka den totala kostnaden till sammanlagt högst 150,000 kronor.

Om större importsvårigheter eller fullständig avstängning beträffande råfosfat skulle uppstå vid en internationell kris, såsom fallet var under världskriget, ävensom vid sådana oerhörda prisstegringar, som förekommo då och

Ang. dispositionen av amorteringar å vissa lån för gråbergsbrytning i Kii-runavaara. (Forts.)

åren närmast efter kriget, skulle apatitproduktionen genom användande av vissa malmkvaliteter med hög fosforhalt som rågods kunna stegras till 90 % av det normala årsbehovet av råfosfat. Normalt kan dock ej denna apatitproduktion ha något direkt intresse för LKAB såsom malmexportör utan måste anses som ett statligt intresse av mycket stor betydelse för folkförsörjningen, särskilt under kristider, och det är därför synnerligen befogat, att staten lämnar sin kraftiga medverkan.

1932 års malmförädlingssakkunniga ha också i V. P. M. till handelsministern av den 21 november 1933 i saken anfört följande: »Någon framställning av apatit i Malmberget kan icke tänkas komma till stånd förrän tillverkningen av järnslig återupptages i normal omfattning och bedrivs kontinuerligt. LKAB har visserligen intresse av att undersöka möjligheten att utvinna apatiten, men anser sig tillsvidare icke kunna bekosta de cirka 50,000 kronor, som beräknas åtgå för undersökningen. Eftersom det vid full drift skulle kunna erhållas intill 12,000 ton apatit årligen med ett värde av 30 å 35 kronor per ton, kan det ifrågasättas, att staten lämnar anslag för experimentell undersökning av lämplig metod för apatitens utvinnande.»

Beträffande motion nr I:412 i försvarsfrågan, som särskilt berör landets försörjning under kriser med råämnen för konstgödsel, fosforren järnmalmslig m. m., har särskilda utskottet i sitt nyss av riksdagen godkända utlåtande nr 1 anfört, att »de i motionen omnämnda ingenjörstekniska problemen, i den mån de icke på annat sätt upptagas till behandling, böra ägnas uppmärksamhet inom rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Rikskommissionen har också konfererat i saken med LKAB:s gruvdirektör, som verkställt nyss antydda kostnadskalkyler. Men då något för ändamålet avsett anslag icke begärts för kommande budgetår, torde, om riksdagen nu annullerar sitt beslut av 1935, inga försök för utvinning av apatit komma till stånd förrän tidigast 1937/38. Skulle för dessa försöks fullgörande svårigheter uppstå för import av råfosfat, torde betydande svårigheter för jordbruket och för folkförsörjningen icke kunna undvikas. Det tar ju även tid, innan den utsädda konstgödseln hinner utöva inverkan på jordens avkastning.

Arbetslösheten inom Gällivare kommun uppgick ännu i april månad till 646 män, varav endast 30 tillhörde den Gällivare malmfält omgivande landsbygden. För den vid gruvorna, från ungefär 1,700 män år 1931 till ungefär 700 numera reducerade arbetsstyrkan, har enligt uppgift arbetstiden, som under 1932/33 utgjorde cirka 2 $\frac{1}{2}$ skift per vecka, ännu icke ökats till mer än fyra skift vid gruvorna och tre skift vid anrikningsverk och verkstäder m. m. Då Gällivare kommun fortfarande är en av de mest betungade »arbetslöshetsöarna», skulle givetvis, om riksdagen i sak fasthålle vid sitt beslut av år 1935 och alltså bifölle motionen, utan belastning av budgeten det bliva möjligt att förlänga arbetstiden för Malmbergsarbetarna till 5 eller 6 skift i veckan och även möjliggöra sysselsättning av åtskilliga tiotal nu fullständigt arbetslösa.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till den av herrar Bergqvist, Asplund och Bäcklund under punkten I:o) d) avgivna reservationen. Som reservant hade även anmält sig herr Bergström i Norrköping, men hans namn har bortfallit i trycket. Till utskottets hemställan i övriga punkter yrkar jag bifall.

I herr Asplunds yttrande instämde herrar *Bergqvist, Hansén, Sandström, Carlström* och *Tjällgren*.

Ang. dispositionen av amorteringar å vissa lån för gråbergsbrytning i Kii-runavaara. (Forts.)

Herr Carlsson, Carl: Den siste ärade talaren är onekligen värd en eloge för det intresse, han allttjämt visar för Norrbottens och samtidigt därmed för hela vårt lands utveckling, men det finnes frågor, då man icke även med bästa vilja kan gå med på vad herr Asplund framställer, och det här är ett sådant fall.

Här säger utskottet, att läget i år är ett annat, det har förskjutit sig, men samtidigt tycker jag, att den ärade motionären skulle kunna erkänna detta och vara belåten med det erkännande, utskottet givit, och med hänvisningen till att Kungl. Maj:t har möjlighet att taga upp frågan till prövning. Det är icke många motionärer, som få sina yrkanden så väl tillgodosedda. Det visar i varje fall, att herr Asplund enligt min mening haft starka skäl för vad han framfört i denna sak.

Som frågan ligger till, anser jag icke, att något är att göra åt saken, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bäcklund: Herr talman! Då jag har anslutit mig till den vid utlåtandet fogade reservationen, så har jag gjort det på den grund, att jag anser, att både statsutskottet och riksdagen ha fattat beslut i denna sak tidigare, alltså om malmförädlingsförsöken, och när riksdagen har gjort det, så bör väl inte det skälet, att det icke blivit några pengar över av det, som var anslaget till gråbergsbrytning, som skulle få användas för detta ändamål, vara avgörande för denna sak. Saken är väl i och för sig lika viktig för det, och man behöver göra dessa malmförädlingsförsök ur flera synpunkter och inte minst ur arbetslöshetssynpunkt för dessa orter.

Jag har i statsutskottets fjärde avdelning och även i statsutskottet och kamraren varit med om att göra ganska mycket för vissa betryckta landsdelar, i synnerhet stendistriktet, med anslag i år, och då anser jag, att jag också bör vara med om att göra något för den landsända, varom här är fråga. När det nu icke gäller annat än att ge tillstånd åt Kungl. Maj:t att av de gråbergsbrytningsmedel, om jag så får kalla dem, som räntefritt utlånats, få använda 1 miljon av amorteringarna till detta, tycker jag, det är fullkomligt riktigt att följa herr Asplunds tankegång, så att man får pengar för detta ändamål. Vad beträffar malmförädlingsförsöken kan det vara riktigt att göra dem, men också att hjälpa till att göra något för att förbättra förhållandena för de arbetslösa uppe i dessa landsdelar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Asplund: Jag behöver icke gå längre än till mig själv i föl för att uppskatta den höga ära, som har vederfarits mig genom utskottets utlåtande, som slutar helt enkelt med rent avslag på det, som i föl beviljades med uppräknade händer både av tredje avdelningen och hela statsutskottet och båda kamrarna. Jag känner mig *nu* som en man, som fallit i rövarhänder.

Herr Hansén: Herr talman! Nog är det gott och bra att ha principer, men, mina herrar, människorna leva icke av principer. Jag tror, att vi egentligen tala om principerna mycket mer än vi upprätthålla dem. Men de äro ett utmärkt medel, då man icke vill en sak. Då förskansar man sig bakom principerna och hotar med konsekvenserna.

Nu säger utskottet, att det är den stora skillnaden, att det förra gången tillstyrkte att disponera ett av riksdagen för visst ändamål beviljat anslag, som icke ännu hade tagits i bruk, men nu är förbrukat, och nu gäller det dispositionen av inflytande amorteringar. Tycka herrarna, att det är någon större

Ang. dispositionen av amorteringar å vissa lån för gråbergsbrytning i Kii-runavaara. (Forts.)

grund för ett sådant principuttalande? Det är ju ändå samma penningar. Om de gått till bolaget förut för att successivt återbetalas, kan det därför vara större principiell skillnad att bevilja denna disposition i den ordningen, eftersom man tidigare fått disponera medlen, för den händelse de icke kommit att förbrukas? Jag upprepar, att det nog kan vara bra att ha principer ibland och respektera dem, men då skola de vara bättre grundade än här.

Jag skulle vilja vädja till kammaren på de skäl, herr Asplund nu anförde, och med hänsyn till den stora och kännbara arbetslösheten, som man icke kan komma tillrätta med i Gällivare och Malmberget, att man bifaller detta.

Jag är icke tekniker som herr Asplund, så att jag kan bedöma hur snart och i vilken grad det kan bli någon hjälp, men vad jag är livligt övertygad om är att det är önskvärt att göra allt möjligt för att bereda dessa hundratals gruvarbetare, som äro sysslösa, någon sysselsättning. Jag vädjar till kammaren att låta betänkligheterna vika och visa dessa människor den hjälpsamheten, att man bifaller reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr andre vice talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Carl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 156 punkten I d) och antager det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr andre vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 53.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Punkten I.

I en den 8 maj 1936 dagtecknad proposition, nr 266, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

*Anslag till
reservarbeten
m. m.*

dels till Statens arbetslöshetskommission för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

dels till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 19,000,000 kronor;

dels föreskriva, att uppkommande reservationer å de för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln anvisade reservationsanslagen till kontantunderstödsverksamhet m. m. samt till statliga och statskommunala reservarbeten skulle överföras till förenämnda reservationsanslag;

dels ock godkänna av departementschefen förordade grunder för användningen av nämnda reservationsanslag.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 266 måtte

a) till Statens arbetslöshetskommission för budgetåret 1936/1937 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

b) till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. för samma budgetår under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22,000,000 kronor;

c) föreskriva, att uppkommande reservationer å de för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln anvisade reservationsanslagen till kontantunderstödsverksamhet m. m. samt till statliga och statskommunala reservarbeten skulle överföras till förenämnda reservationsanslag;

d) godkänna av utskottet förordade grunder för användningen av nämnda reservationsanslag.

I motiveringen hade utskottet anfört, att utskottet vid övervägandet av det belopp, som enligt utskottet för nästa budgetår borde anvisas till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m., utskottet räknat med att, utöver för närvarande disponibla medel, ett belopp av 500,000 kronor skulle få av Kungl. Maj:t i enlighet med de uttalanden, som tidigare gjorts vid dylik medelsanvisning, disponeras till främjande av företagsverksamhet samt att utskottet alltså tillstyrkte, att bemyndigande i förevarande hänseende lämnades Kungl. Maj:t.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Persson* i Falla och *Olofsson* i Digernäs ansett, att utskottet till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. bort — med bibehållande av utskottets förslag i avseende å medlens användning — tillstyrka anvisande av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet, 19,000,000 kronor, och sålunda hemställa,

I:o att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 266 måtte

a) till Statens — — — 1,000,000 kronor;

b) till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. för samma budgetår under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 19,000,000 kronor;

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

- c) föreskriva, att — — — förenämnda reservationsanslag;
d) godkänna de — — — nämnda reservationsanslag.

Enligt en annan reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Borell*, *Nylander*, *Persson* i Falla, *Aronson* och *Olsson* i Staxäng ansett, att utskottet bort tillstyrka, att ett belopp av 1,000,000 kronor av anslaget till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande till främjande av företagsverksamhet.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Här har statsutskottet ökat på det belopp, som Kungl. Maj:t begärt till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m., med 3 miljoner kronor från 19 miljoner till 22 miljoner kronor. Jag förstår mycket väl, att det sammanhänger med det förhållandet, att utskottet har föreslagit ändrade direktiv för anslagets användning, ökade möjligheter till reservarbeten i stället för kontantunderstöd, och att det därför kräves ett högre belopp. Men jag förmenar, att man borde ha bättre undersökt möjligheten, om icke en begränsning av hela omfattningen i alla fall hade kunnat ske, så att man kunnat hålla sig inom det av Kungl. Maj:t äskade anslaget, 19 miljoner kronor, även med de ändrade direktiven.

Jag förstår mycket väl, att det ej lönar sig att göra något yrkande, ty det går ju ändå igenom, utan jag skall begränsa mig till att endast yrka bifall till den av mig, herrar *Persson* i Falla och *Olofsson* i Digernäs i punkten I:o) b) avgivna reservationen samt ytterligare passa på tillfället att ge herr *Björck* en replik.

Herr *Björck* sade nyss, att jag bort visa samma sparsamhetsiver härom dagen, när vi behandlade försvarsutskottets utlåtande. Jag vill bara till herr *Björck* replikera, att i det beslutet ingår anslag för materialanskaffning, byggnader m. m. för många miljoner kronor. Det synes mig väl ha kunnat bidra till att stärka min motivering för mitt tidigare yrkande i fråga om beredskapsarbetena.

Jag yrkar, herr talman, på denna punkt bifall till den nämnda reservationen.

Herr **Carlsson, Carl**: Förhållandet var ju det, att arbetslöshetskommissionen hade begärt högre belopp. Kungl. Maj:t hade begärt 19 miljoner kronor. Av dessa skulle 4½ miljoner användas till kontantunderstöd. Då utskottet alltjämt har den uppfattningen, att arbetslinjen är att föredraga, ansåg utskottet försiktigheten bjuda, att man ökade anslaget till 22 miljoner kronor. Det är detta som gör, att beloppet ökats med 3 miljoner kronor. Jag tror, att det är välbetänkt. Även om arbetslösheten minskas, kan det dock förutses, att detta belopp kommer att bli förbrukat. Och skulle mot förmodan detta icke bli fallet, utan det i stället blir ett överskott, har därmed intet ont inträffat. Det är bättre än förhållandet varit under föregående år, när man alltjämt vid riksdagens början får en proposition, däri det begäres extra anslag till arbetslöshetens bekämpande. Jag tror således, att alla skäl tala för att kammaren biträder vad utskottet föreslagit.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Wallen*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av den av herr

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtagandet först avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten II.

I en den 17 januari 1936 dagtecknad proposition, nr 38, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen godkänna av departementschefen förordad ändring i grunderna för utgående av ortstillägg till reservarbetare.

Ang. grunderna för ortstillägg till reservarbetare.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts proposition nr 38 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Enligt en vid utlåtagandet avgiven reservation hade herrar Nilsson i Malmö, Asplund, Walles, Bergström, Magnusson i Kalmar, Anderson i Råstock, Jansson i Falun, Törnkvist i Karlskrona, Andersson i Höör, Isacson och Persson i Tidaholm ansett, att utskottets utlåtande under rubriken »Ortstillägg» bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten II hemställa, att riksdagen måtte godkänna av departementschefen i propositionen nr 38 förordad ändring i grunderna för utgående av ortstillägg till reservarbetare.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman, mina herrar! Jag skall ej uppehålla kammaren länge, men jag tror i alla fall, att man med ett par ord måste söka klargöra vad denna fråga innebär. Saken är helt enkelt den, att med de nuvarande bestämmelserna för ortstilläggen komma familjeförsörjare, särskilt om de ha flera barn, att i de särskilt härjade provinserna råka i mycket ledsam ställning. Reservarbetslönen är ju på en mängd av de orter, där de arbeta, så låg, att den inte alls kan räcka för deras eget och samtidigt familjens uppehälle. Följden har blivit, vilket också representanter här för skilda åskådningar från Bohuslän, Blekinge och Västernorrlands län kunna vitsorda, att kommunerna fått träda till med supplerande fattigvårdsunderstöd. Men nu råkar olyckan vara att dessa kommuner äro i hög grad skattetyngda. De ha stora svårigheter, och i många fall är det omöjligt för dem att komma ut med sådan supplerande fattigvård, med påföljd, att familjerna och barnen få lida nöd.

I syfte att råda bot på detta tillstånd har socialministern lagt fram propositionen nr 38. Det förslag, som föreligger, är utarbetat inom statens arbetslöshetskommission och av kommissionens samtliga ledamöter vitsordat såsom ett tekniskt fullt genomförbart förslag, även om det inom kommissionen har rätt delade meningar rörande denna sak i princip. Det förslag, som är framlagt, har från alla håll betecknats såsom tekniskt fullt genomförbart. Det begränsar sig till att avse kommuner med en reservarbetarlön av högst 5.20 kronor och till fall, då nuvarande ortstillägg understiger 1.60 kronor. Det är en rent humanitär fråga, där man icke behöver inblanda något moment av politik. Jag skulle därför vilja vädja till kammaren att bifalla denna proposition nr 38 och alltså avslå utskottets hemställan under punkten II:o). Samma yrkande är i andra kammaren framställt av andre vice talmannen herr Jeppsson.

Jag ber, som sagt, att få framställa detta yrkande.

I detta anförande instämde herr Wagnsson, Ruben, och herr Västberg.

Herr Nylander: Ja, jag förstår mycket väl, att man kan i likhet med vad herr Björck här gjort säga, att detta uteslutande är en humanitär fråga, och

Ang. grunderna för ortstillägg till reservarbetare. (Forts.)

det är icke att undra på att om man bara ser den på det sättet, man mycket väl kan agitera upp en viss stämning för att alla här närvarande skola låta sitt goda hjärta tala och öka ut det bidrag till de arbetslösa, som skall lämnas. Det är kanske tacksamt att gå den vägen och lättast för alla, men det ligger nog icke så till, som herr Björck ville framställa saken. Nu är förhållandet det, att när en arbetslös från en plats med placering i högre dyrort fått reservarbete på lägre ort, har hans hemmavarande familj fått skillnaden mellan den fastställda reservarbetarlönen på den dyrare orten och den billigare orten, och det har kommit familjen till godo. Nu är förslaget det, att utöver denna skillnad i reservarbetslönen skall den arbetslöse kunna få ytterligare ett tillägg, under förutsättning att han är familjeförsörjare och har barn. Men vad blir då följden av detta? Jo, det blir, att denne man, som har reservarbetslön på den billigare orten, får, utom sin förtjänst på denna plats och ortstillägget, ytterligare ortstillägg, så att hans sammanlagda inkomst skulle komma att överstiga reservarbetslönen i den ort, där hans familj är boende och där han själv har sitt hemvist. Man måste ju säga, att det redan i och för sig är en oformlighet att så uppbygga ett lönesystem vid reservarbetena, att så skall kunna bli fallet. Man kunde möjligen ha förstått, att man låtit de övervägande humanitära synpunkterna göra sig gällande på den tiden, då reservarbetslönen var fastställd att ligga väsentligt under den i allmänna marknaden gällande grovarbetarlönen, men vi veta vad 1933 års beslut på denna punkt innebar, nämligen att reservarbetslönen fastställdes på sådant sätt, att det sattes likhetstecken mellan denna och den lägsta förekommande grovarbetarlönen i orten. Detta gör sålunda, att den arbetslöse, som är ute på en annan arbetsplats på billigare ort, faktiskt får en högre behållen lön än den som går i sitt normala arbete hemma i denna dyrort, som det är fråga om. Och inte nog med detta. Vi veta, att arbetarna på reservarbetsplatserna kunna tjäna inte endast den fastställda reservarbetslönen, utan det siffermaterial, som föredragits inom utskottet, visar, att medelförtjänsten under föregående år kommit att ligga mellan 13 och 14 procent över denna. Detta innebär sålunda, att den utsände reservarbetaren har haft icke endast den för arbetsplatsen fastställda reservarbetslönen utan dessutom ett överskott på mellan 13 och 14 procent. Det har också visat sig, att reservarbetarna i allmänhet kunnat skicka hem till sina familjer avsevärda belopp, som dessa kunnat reda sig på. Och om nu herr Björck särskilt vill lägga an på de kommuner, som äro tyngda av permanent arbetslöshet och ha ett svårt skatteläge, vill jag härtill erinra om att det utgår statsbidrag till dessa ortstillägg, som ju i många fall, efter vad jag inhämtat, gå upp ända till 90 å 95 procent, och den återstående tungan för dessa skattetyngda kommuner kan ju då inte vara så fruktsamt hög. Jag vet nog, att det finns enstaka fall, där det verkligen är ömmande förhållanden, men man kan ju inte bara för den sakens skull införa generella bestämmelser av den räckvidd, som detta skulle innebära. Visserligen kan man säga, att arbetslösheten för närvarande icke är så stor, att de ekonomiska konsekvenserna skulle bli så oerhörda, men vi veta inte, vad den nya tiden kan föra med sig, och det är ju uppenbart, att en bestämmelse som denna är avsedd att leva även under en sämre utveckling på arbetslöshetens område än den vi för närvarande se framför oss. Jag har för den skull i likhet med övriga borgerliga representanter inom utskottet kommit till den uppfattningen, att det vore olämpligt att biträda den på denna punkt föreliggande propositionen nr 38.

Jag yrkar följaktligen, herr talman, avslag på denna proposition i enlighet med utskottets här föreliggande yttrande.

Ang. grunderna för ortstillägg till reservarbetare. (Forts.)

Herr **Björck, Wilhelm:** Endast ett par ord. Jag kan inte förstå herr Nylanders tal om olämpligheten i att biträda detta förslag. Jag har i mitt föregående anförande i största korthet klargjort, att det är fråga om en rent humanitär åtgärd mot de arbetslösa och mot kommunerna. Det gäller ett intresse, som är väsentligen koncentrerat till dessa svårt härjade trakter, och jag tror, att herr Nylander lätt nog skall ifrån sina vänner och meningsfränder på Blekingebänken och Bohuslänsbänken kunna få bekräftat, att praktiskt taget varenda kommun i Blekinge län och varenda kommun i Bohuslän norr om Gullmarsfjorden har ett mycket högt skattetryck, som ligger långt över genomsnittet, med omkring ett tjugotal skattekröner. Då förstår man, att om det hopas ett hundratal arbetslösa eller, som i Brastads kommun, ett par hundratal, kan kommunen inte klara fattighjälpen — det finns ingen möjlighet. Nu anvisas här ett smidigt sätt, som statens arbetslöshetskommission själv angivit, för att tillgodose denna synpunkt, och ortstilläggen utbetalas, som bekant, till familjen och icke till arbetaren. När arbetaren är hemma i sin bygd, är han icke skild från familjen. Nu lever han långt borta på vägarbete i en annan trakt, och det kan ju ett barn begripa, att pengarna inte räcka lika långt, som om han och familjen hade samma hushåll.

Herr **Bäckström:** Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, i vad det gäller ortstilläggen. Det är nämligen så, att redan nu är det svårighet att få folk, som ha reservarbete, över till den fasta arbetsmarknaden, och att nu öka ortstilläggen är enligt min åsikt alldeles omotiverat.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wagnsson, Ruben:** Jag tror, att det argument, den siste talaren anförde, inte är hållbart. De svårigheter, som kanske på en eller annan plats yppat sig, när det gällt att få folk till jordbruksarbete, hänföra sig till sådana orter, där de lägsta lönerna utgå. Industriarbetarna i städerna torde väl knappast, oavsett hur kammaren här beslutar, konkurrera om de sämre betalda arbetena ute i jordbruket, dels på grund av lönesättning, dels också därför att dessa arbetare i allmänhet icke torde vara lämpade för dem.

Jag vill också gent emot herr Nylander erinra om en sak. Den som åhörde herr Nylander fick närmast den uppfattningen, att ett bifall till reservationen här skulle innebära, att reservarbetarna ställdes i en mera gynnsam ställning än grovarbetare, som finge arbete i sin hemort. Detta är naturligtvis alldeles oriktigt. Var och en, som något litet praktiskt sysslat med dessa frågor, vet, att det för de reservarbetare, som skola placeras långt ifrån hemorten vid t. ex. vägarbete, innebär stora olägenheter i många avseenden att taga dessa arbeten, och jag anser det vara alldeles orimligt att påstå, att man genom den i reservationen föreslagna höjningen i vissa fall av familjebidraget skulle på något sätt rubba det nuvarande lönesystemet. Jag vill för min del understryka, vad herr Björck tidigare framhållit, att det här rör sig om en rent humanitär åtgärd, som jag vädjar till kammaren att medverka till.

I herr Ruben Wagnssons yttrande herrar *Magnusson, Robert Berg* och *Theodor Nilsson*.

Herr **Nylander:** Herr talman! Jag får till herr Wagnsson säga, att jag har icke talat om reservarbetslönerna i hemorten, utan jag har talat om den gällande lägsta grovarbetarlönen. Det är visserligen sak samma, men det abnormala förhållandet skulle genom ett bifall till denna proposition inträffa, att

Ang. grunderna för ortstillägg till reservarbetare. (Forts.)

den som är utsänd till en reservarbetsplats, finge i arbetslön och familjebidrag och extra ortstillägg en högre lön än den normala grovarbetarlönen i hemorten. Det är detta, som är det absurda i den tankegång, som här föreligger.

Till herr Björck vill jag säga, att om det nu är så, att dessa skattetyngda kommuner ha ända upp till 20 kronor per skattekrona och däröver i kommunalskatt, så kunde herr Björck ha varit så ärlig, att han talat om för kammaren, att då ha de 90—95 % i statsbidrag till dessa ortstillägg.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Om herr Nylander i fjol höstas hade haft tillfälle att följa socialministern och statssekreteraren till de olika platserna i Blekinge, bland annat då ökommunerna, och fått del av deras förhållanden, så hade säkerligen herr Nylander i kväll haft en annan uppfattning. Det förhåller sig nämligen så, att på ökommunerna förekomma icke mer än tvänne sorters arbete: jordbruk och stenhuggeri. När så är förhållandet, ligger det ju i öppen dag, att den timlön, som är gällande för jordbruket, blir den bestämmande, då stenhuggeriet de facto ligger nedlagt. När en sådan stenhuggare blir hänvisad till de statliga reservarbetena på en ort, som ligger i samma prisläge som hans hemortskommun, blir följden, att han icke får något ortstillägg, och om då arbetsförtjänsten på reservarbetena till följd av det ackordssystem, som där förekommer, blir liten, går ju hans arbetsförtjänst åt till honom själv, och han får ingenting över att skicka hem till familjen där hemma. Så konstaterades förhållandet vara i dessa stenhuggarkommuner förliden höst. När därtill kommer, att dessa kommuner ha en skattetunga av 20—22 kronor per bevillningskrona, förstår man ju, vad de ha för möjlighet att hjälpa dessa hjälpbehövande arbetslösa stenhuggare.

Resultatet av den undersökning, som socialministern i fjol gjorde i Blekinge, föreligger alltså nu på så sätt, att han i sin proposition tagit upp en understödsform, som ger möjlighet att ge dessa hemnavarande familjer någonting att existera på, då mannen är ute i reservarbete på annan ort. Sådant är det verkliga saken där nere, och var och en som har kännedom om det borde kunna säga sig, att här föreligger ett berättigat humanitärt krav, och det är väl ingen som icke anser att rättvisa och billighet böra vara rådande, så att man går på den linje, som här föreslås.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nylander: Till den siste ärade talaren vill jag bara säga, att den omständigheten, att det finns några enstaka fall, kanske något tiotal kommuner eller mera, där man verkligen kan påpeka ömmande förhållanden, ger i alla händelser inte anledning till att i allmänna bestämmelser generalisera en sådan hjälpåtgärd över hela landet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Nylander begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. grunderna för ortstillägg till reservarbetare. (Forts.)

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 157 punkten II och antager det förslag, som innefattas i motsvarande punkt av den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr andre vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 51.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten III.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 841, av herr *J. Weijne*, hade hemställts, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 266 angående anslag till statens arbetslöshetskommission m. m. måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att bereda reservarbetare, vilken vore familjeförsörjare, möjlighet att på statsverkets bekostnad, t. ex. en gång var tredje månad, besöka hemorten.

Ang. bekostande av reservarbetares besök i hemorten.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå i motionen II: 841 framställt yrkande om rätt för reservarbetare att på statsverkets bekostnad besöka hemorten.

Reservation hade anförts av herrar *Asplund, Waller, Bergström, Magnusson* i Kalmar, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Isacsson* och *Persson* i Tidaholm, vilka ansett, att utskottet under rubriken »Rätt för reservarbetare att på bekostnad av statsverket besöka hemorten» bort uttala sig för bifall till motionen II: 841 och sålunda under punkten III hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionen II: 841 framställt yrkande om rätt för reservarbetare att på statsverkets bekostnad besöka hemorten.

Herr **Magnusson**: Herr talman! I denna punkt har jag jämte några av mina kamrater i utskottet avgivit en reservation, som ansluter sig till en i andra kammaren väckt motion och går ut på att bereda möjligheter för reservarbetare, som ligga vid statens arbetslöshetsförläggningar, att på statsverkets bekostnad kunna få fria hemresor under året.

Herr talman! Jag tror att ett bifall till denna reservation icke skulle för statsverket betyda så synnerligen mycket i utgiftshänseende, men å andra sidan skulle det betyda oändligt mycket för dessa arbetare, som ligga långt borta från hemorten och hemmet och vistas på dessa avlägsna orter rätt lång tid — ett år och därutöver — att någon eller några gånger under året, exempelvis vid de stora högtiderna, kunna få besöka hemmet och hemorten. Det förefaller mig, herr talman, att detta är ett rättfärdighetskrav, som kan göra

Ang. bekostande av reservarbetares besök i hemorten. (Forts.)
anspråk på att vinna beaktande, och då man i föregående punkt talat om humanitetskrav, förefaller det mig, att man kan göra det lika starkt i detta fall.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den reservation, som vid denna punkt är avgiven av herr Asplund m. fl.

Häri instämde herrar *Bäcklund, Walles, Asplund, Fredrik Ström, Ruben Wagnsson* och *Robert Berg*.

Herr **Gustafsson, Per**: I detta utlåtande har det på sid. 17 kommit in en uppgift, som nog inte torde vara fullt riktig. Det sägs där, att ett yrkande av samma innehåll som det nu framställda varit föremål för prövning vid 1935 års riksdag utan att vinna riksdagens bifall, men så är icke förhållandet. Lydelsen har blivit sådan genom ett förbiseende, men i verkligheten var frågan i fjol betydligt mera omfattande än frågan är i år. Här gäller det endast familjeförsörjare, och det ifrågasattes exempelvis en resa en gång var tredje månad. Om det är så, att herr Magnusson i det yttrande, han nyss höll här i kammaren, med uttrycket *långt borta* avser, att bestämmelsen skall tolkas så, att det skall vara ett tämligen långt avstånd för att reseunderstöd beviljas åt en arbetare — enligt min mening bör det väl vara åtminstone omkring tio mil — och om det skulle förekomma högst var tredje månad, skall jag för min del kunna frånträda den uppfattning, jag hade i utskottet, och jag har därför icke något yrkande att framställa.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Magnusson*, att kammaren skulle med avslag å utskottets i den föredragna punkten gjorda hemställan antaga det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av den av herr Asplund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr Magnussons yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för befrämjande av hemslojden inom Bohuslän; och

nr 159, i anledning av väckta motioner om befrämjande av exporten och avsättningen i övrigt av gatsten m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud mot förvärfv från utlandet av vissa fartyg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående *Äng. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande* m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 april 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 242, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel;

2) förordning angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheter;

3) lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond; samt

4) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

I samband med behandlingen av propositionen hade utskottet förehaft två i anledning därav väckta likalydande motioner, nr 425 i första kammaren av herrar *Sandström* och *Bergqvist* samt nr 808 i andra kammaren av herr *Lindmark* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte vidtaga viss ändring i Kungl. Maj:ts under 3) angivna förslag till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl

1:o) hemställt, att riksdagen måtte, under förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, för sin del antaga under punkten införda förslag till

A. Ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel;

B. Förordning angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheter;

C. Lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond;

D. Lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt;

2:o) hemställt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de ej genom utskottets hemställan under 1:o) vunnit beaktande, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3:o) anmält, att särskilt utlåtande komme att avgivas angående förslaget om införande i lagen om kyrkofond av bestämmelse angående anslag ur fonden till vissa för domkapitlens verksamhet avsedda ersättningar.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1 A.

I utskottets förslag till ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel var punkten 6:o så lydande:

Första kammarens protokoll 1936. Nr 43.

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. (Forts.)

Följande biskopar skola i kontant lön för år åtnjuta

dels grundlön med här nedan angivna belopp, nämligen

ärkebiskopen	29,000	kronor
biskopen i Linköpings stift	21,000	»
» » Skara »	21,000	»
» » Strängnäs »	21,000	»
» » Västerås »	21,000	»
» » Växjö »	21,000	»
» » Lunds »	24,500	»
» » Göteborgs »	21,000	»
» » Karlstads »	21,000	»
» » Härnösands »	21,000	»
» » Luleå »	21,000	»

dels ock — där dyrtidstillägg eller annan därmed jämförlig förmån utgår till befattningshavare i statens tjänst, som åtnjuta reglerad avlöning — sådant tillägg å grundlönen enligt samma grunder, som äro eller varda bestämda för dylika statens befattningshavare.

Biskopen i Visby stift, som i egenskap av kyrkoherde i Visby stads- och landsförsamlingars pastorat uppbär avlöning, utgående i därför stadgad särskild ordning, skall äga vid biskopstjänsten åtnjuta lönefyllnad så bestämd, att hans kontanta lön för året uppbringas till ett belopp av 21,000 kronor jämte dyrtidstillägg därå enligt de bestämmelser, som ovan angivits skola för övriga biskopar tillämpas. Vid bestämmande av nämnda lönefyllnad skola tagas i beräkning samtliga för kyrkoherdebefattningen i prebendepastoratet fastställda kontanta allmänna löneförmåner, därå utgående dyrtidstillägg inberäknat, men må därvid avdrag ske — intill ett belopp av 170 kronor för månad — för vad biskopen visar sig hava för månaden avstått såsom ersättning till vikarie å eller till ämbetsbiträde vid berörda befattning.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Verner Andersson* på åberopade grunder hemställt, att berörda punkt skulle erhålla följande lydelse:

Följande biskopar — — — nämligen

ärkebiskopen	27,000	kronor
biskopen i Linköpings stift	19,000	»
» » Skara »	19,000	»
» » Strängnäs »	19,000	»
» » Västerås »	19,000	»
» » Växjö »	19,000	»
» » Lunds »	22,500	»
» » Göteborgs »	19,000	»
» » Karlstads »	19,000	»
» » Härnösands »	19,000	»
» » Luleå »	19,000	»

dels ock — — — att hans kontanta lön för året uppbringas till ett belopp av 19,000 kronor — — — vid berörda befattning.

Herr Lindström: Herr talman! Det är ju ganska sent, och man kanske inte skulle ta upp tiden genom att diskutera, åtminstone inte utförligt diskutera detta problem, men jag tar mig i alla fall friheten att säga några ord, därför att jag anser, att denna fråga har en ganska stor vikt utöver vad som är nämnt i Kungl. Maj:ts proposition nr 242 och i första lagutskottets nu föredragna utlåtande.

Jag vill för min del inte bestrida, att det behövs en reglering och en ut-

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. (Forts.)

jämning av biskoparnas löner, och jag kommer inte heller att resa någon invändning mot denna sak i och för sig. Om man läser den kungl. propositionen, blir det nämligen ganska uppenbart, att stora ojämnheter i olika avseenden existera på detta område. Men det torde i alla fall icke vara alldeles oberättigat att framhålla, att det är väl kraftigt tilltaget, då en biskop i regel skall ha 21,000 kronor om året i lön och en del av dem ännu mera. Den normala lönen för en generaldirektör med fullmakt är 17,000 kronor om året, och de generaldirektörer, som äro förordnade på ett visst antal år, ha 19,000 kronor. Det ligger nära till hands, att generaldirektören för exempelvis ett så omfattande verk som riksförsäkringsanstalten, om hänsyn toges till arbetsuppgiftens storlek, borde ha litet mera betalt än låt oss säga hans högvördighet biskopen i Visby stift — såvida man inte skulle gradera i omvänd ordning och säga, att biskopen borde ha mindre än generaldirektören.

Emellertid är det inte främst dessa frågor, som jag vill taga upp till granskning i detta sammanhang. Jag vill i stället sätta spörsmålet i förbindelse med biskoparnas uppgift i vårt svenska samhälle och inom den svenska kyrkan. Den gamla radikala svenska liberalismens förespråkare brukade hävda, att biskopsämbetena voro fullkomligt överflödiga, och det yrkades i gamla dagar i den svenska riksdagen många gånger på att biskopsämbetena skulle avskaffas. Jag kan hänvisa i synnerhet till det höglöfliga borgarståndets protokoll ifrån förra hälften av förra seklet. Särskilt ber jag att få påminna om vad den bekante bruksägaren Tore Petre på Hofors gjorde och sade, då det gällde dessa frågor. Han talade ofta om och yrkade på att biskopsämbetena skulle avskaffas, därför att de voro överflödiga. Om herrarna inte vilja göra sig besvär med att läsa igenom borgarståndets protokoll 1840/41 och 1850/51, vill jag hänvisa till dr Erik Fahlbecks nyligen utkomna synnerligen intresseväckande arbete: *Idéer och män*, där han har ett mycket givande kapitel just om Tore Petre och hans verk.

Nå, sådana grandiosa uppgörelser med den prästerliga hierarkien, som Petre på sin tid verkställde, varken vilja eller kunna vi åstadkomma. Vi ha avlägsnat oss alltför långt från den gamla kulturradikalismens syn i detta avseende. Nu är det nationell samling kring deras högvördigheter, och jag erkänner, att det ligger nära till hands i en kammare, vilken såsom en av sina mest uppskattade och vördade ledamöter räknar hans eminens biskopen i Luleå, att vara litet försiktig och mycket välvillig, när det gäller dylika ting. Men det svenska episkopatet omfattar ju inte bara biskopen från Luleå, som vi alla känna och väl känna. Det omfattar — jag höll på att säga tyvärr — även andra män utav en annan typ än första kammarens högste prelat.

När man betraktar vissa av dessa andra biskopars verksamhet, frågar man sig ovillkorligen: fylla de sin uppgift? Denna uppgift bör, såvitt jag kan förstå, bland annat innefatta att de skola hålla reda på prästerskapet inom det egna stiftet och att de skola vårda sig om att även den kyrkliga verksamheten präglas av en kultur, som anstår ett land som Sverige. De böra se till dem, som under dem äro tillsatta för att sköta folkets andliga tukt och ans, och inte trampa betydande andliga och mänskliga värden under fötterna.

Det finns här i landet, mina herrar, en prelat, som tydligen inte bryr sig mycket om dessa uppgifter. Denne man är biskopen i Göteborg stift, filosofie kandidaten Carl Elis Daniel Block. Jag skulle tro, att stiftschefen i detta vårt mest schartauanska stift skulle ha nytta av att påminnas om vad hans frid tillhör, och då vi nu äro inne på frågan om våra biskopars ställning i ett viktigt avseende, tror jag, att det är på sin plats att påminna om, hur en viss man i deras krets anser sig böra förvalta sitt ämbete. Jag skall taga några fall, som röra den kyrkliga verksamheten i Göteborg stift.

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)

Ett tongivande och välsett organ, som spelar en mycket stor roll för den speciellt västsvenska kristendomstypen, är Göteborgs Stifts-Tidning, utgiven av kyrkoherden i Säve-Björlanda och Torslanda på Hisingen, Ivar Rhedin. I den tidningen kan man mycket ofta få läsa de mest häpnadsväckande ting, och jag skall be att här få anföra en praktblomma ur denna prästerliga örtagård.

Göteborgs Stifts-Tidning skrev den 15 september 1933: »Om man nödvändigt vill ha fram en skillnad mellan socialism och kommunism, så vet jag ingen bättre än den, som är mellan en tjuv och en rånördare. Målet för båda dessas strävanden är att roffa till sig andras egendom, men tillvägagångssättet är inte riktigt detsamma. Fastän det nog händer ibland, att tjuven blir rånördare, om han finner att det lönar sig bättre».

Ja, detta, mina herrar, skrevs i en kyrklig tidning under redaktörskap av en kyrkoherde inom Göteborgs stift under en tid — och den tiden har ju ännu inte tagit slut, fastän det kanhända är nära änden — då det satt en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk ecklesiastikminister här i landet. Även herr ecklesiastikministern var uppenbarligen efter denna definition på socialism och kommunism en tjuv, som under vissa förhållanden kunde bli en rånördare. Man har inte sett, att hans högvördighet biskopen i Göteborgs stift har lagt två strån i kors för att hålla efter denna trafik. Stiftstidningen utkommer fortfarande och man får fortfarande i densamma se nästan lika häpnadsväckande ting.

Samme kyrkoherde Rhedin uppträdde häromdagen på ett politiskt möte i Göteborg. Där behandlade han en fråga, som har intresserat vida kretsar av vårt lands medborgare under det senaste halvåret, den tyska domen mot den svenske sjömannen Erik Jansson, en dom som upprört icke bara människor inom arbetarklassen utan människor av alla samhällslager. Kyrkoherde Rhedin proklamerade på detta möte, att den femårstukthuset domen var alltför mild, det hade varit tillbörligt, att sjömannen Erik Jansson hade blivit hängd. Detta är en prelat i den svenska kyrkan i juni månad, anno 1936. Men herr biskopen i Göteborgs stift, han inskrider inte mot sådana historier, som inträffa på hans marker!

Jag skall nämna ett annat fall. Det finns en komminister i Råda församling i närheten av Göteborg, Albert Viktor Sinander, denne komminister för rättade i höstas en jordfästning av en fattig textilarbeterska, som hade haft två utom äktenskapet födda barn. När han höll sitt griftetal, utlät han sig ungefär på följande sätt: »Den döda kvinnan kan på grund av sitt syndiga leverne inte räkna på att få möta sina barn i den eviga saligheten.» — Detta yttrades på en kyrkogård när en stackars fattig och arm människa vigdes till jorden i kretsen av släktingar och bekanta. Det blev en ganska stark indignation där nere. Riksdagens justitieombudsman fick sin uppmärksamhet fäst på fallet. Det verkställdes en undersökning, företagen av landsfiskalen i distriktet, och komminister Albert Viktor Sinander i Råda fick för några veckor sedan mottaga en ganska amper varning ifrån justitieombudsmannen. Men herr biskopen i Göteborgs stift, han sade ingenting om denna sak.

Ytterligare ett fall. Det finns en kyrkoherde i Backa och Tuve församlingar på Hisingen, strax utanför Göteborg, vars namn är Klas Arvid Ådahl. —

Herr andre vice talmannen lät nu klubban falla och yttrade, att han finge uppmana herr Lindström att mera hålla sig till det föreliggande ämnet.

Herr **Lindström** fortsatte: Herr talman! Detta hör till ämnet. Jag belyser de förhållanden, som äro rådande inom de ämbetsområden som äro biskopens i Göteborg. Vi ha att nu efter denna debatt bestämma om hans lön. De för-

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)
hållanden, som jag här pekat på, inverka på mitt ställningstagande i den frågan, och jag anser, att det är absolut riktigt, att jag har rätt att yttra mig om dessa förhållanden. Om det är obehagligt för herrarna att höra detta, får jag be herrarna att avlägsna sig. Har man inte rätt att utöva kritik i denna kammar mot förhållanden, som äro uppenbarligen orättfärdiga och böra påtalas?

Nåväl, denne kyrkoherde har vid tre tillfällen nekat de fackligt organiserade arbetarna att följa avlidna kamrater in i kyrkan i Backa med sina fanor för att hedra de döda. Detta är vanligt på andra håll, och jag har varit med vid en begravning i Stockholms storkyrka, när Sveriges konung satt i en borg utav röda fackföreningsfanor. För honom voro inte dessa fanor för simpla, men de tyckas vara det för kyrkoherden i Backa och Tuve.

Jag fick ytterligare ett exempel här i dag i en tidning från västkusten, som understryker precis samma sak. Det uppgives i detta meddelande, att kyrkoherden i Kungsbacka, Ysander har fått en anmälan på sig av tre kyrkoherdar därnere, därför att han har föranstaltat om anordnandet av kyrkliga ungdomsdagar i Kungsbacka under tiden den 20—21 juni. Att anordna kyrkliga ungdomsdagar anses också förgräpligt där nere, och man protesterar. Jag förmodar, att biskopen inte gör någonting för att näpsa dessa, som motsätta sig att man på ett så oskyldigt och, såvitt jag kan förstå, för kyrkan nyttigt sätt försöker att uträtta någonting.

Ja, det skulle kunna fortsättas i det oändliga med dylika exempel. Jag skall emellertid inte uppehålla mig därvid så värst länge. Men jag skall peka på ytterligare en sak, som jag anser belysande för vederbörandes mentalitet. Det hölls för inte så länge sedan en visitationsstämma i Valinge socken i Halland i samband med installationen av en kyrkoherde i denna och ett par andra församlingar. Det står en redogörelse över akten — ett såvitt jag begriper ordagrant referat — i Norra Hallands Tidning Vestkusten för den 24 april i år. På denna visitationsstämma yttrade biskopen bland annat: »Någon antikristlig agitation har ej förekommit, *men* en separatistisk rörelse har i någon mån sökt vinna anslutning.» »En separatistisk rörelse», det är, som vi alla förstå en frikyrklig rörelse. Den sättes utav herr biskopen på äkta schartauanskt maner precis på samma nivå som antikristlig agitation. Ur kyrkans och kristendomens synpunkt borde man väl i alla fall kunna begära, att det ändå göres någon liten distinktion mellan en rent antikristlig och en dissidentisk uppfattning i de religiösa tingen.

Ja, mina herrar, jag har en hel mängd andra exempel, men jag skall, som sagt, inte dra upp dem — inte därför, att jag inte har den uppfattningen att ni böra höra dem, utan därför att tiden är så långt framskriden. Jag vågar påstå, att denna trafik är skadlig för kyrkan, som därigenom råkar i vanrykte. Den fjärrmar sig därigenom från vida befolkningslager. I dessa trakter spelar den också en politisk roll på den ena sidan i samhällskampen, vilket nogsamtidigt torde vara bekant. Jag undrar, om det inte är skäl att fråga sig, om det kan vara riktigt att ge en kyrklig befattningshavare, som fattar sin uppgift på detta sätt, ett samhälleligt erkännande i form av löneförmåner, som överstiga chefernas för den svenska statsförvaltningens viktiga ämbetsverk. I varje fall är det inte riktigt att göra detta opåtalat. Någon kritik måste riksdagen ha rätt att utöva i dylika fall, och jag anser, herr talman, trots alla protester här, det vara mycket lämpligt att göra det i detta sammanhang.

Jag måste för min del säga, att det skulle strida emot mitt samvete och emot hela min uppfattning i hithörande ting, om jag, utan att säga ett ord, skulle finna mig i att vara med och deltaga i fattandet av ett beslut enligt utskottets förslag, som inkluderar även den av mig här nämnde prelaten. Jag vill säga, att i denna min protest ligger inte någon krigsförklaring emot kristendomen.

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)

Jag har en mycket hög tanke om dess positiva värden, och jag vill gärna erkänna, att åren ha kommit mig att därutinnan i ganska hög grad revidera den onyanserade uppfattning, som jag hade i min ungdom. Det är alltså ingen attack mot kristendomen, det är icke ens en attack mot den svenska statskyrkan, som jag här gör. Jag vill bara reagera mot de tendenser, som jag här har påpekat, och jag anser, att man måste reagera emot dem, om man vill värna en humant fattad kristendom och om man vill försvara en svensk folkkyrka på den moderna, andliga kulturens grund, såsom vi här i Norden fatta detta begrepp.

Herr talman! Egentligen skulle man kanske ha använt den metod, som man i det brittiska underhuset använder, då det gäller att markera sitt missnöje, inte med en biskop, utan med en minister — man föreslår en viss sänkning av hans lön. Jag skulle, som sagt var, helst vilja utpeka herr biskopen i Göteborgs stift genom att speciellt för honom yrka en nedsättning av lönen. Det kan dock hända, att detta tillvägagångssätt icke är det mest lämpliga, och därför ber jag att, såsom en protest emot de företeelser inom den svenska kyrkan under biskopligt skydd, som jag här har påtalat, få yrka avslag på första lagutskottets här föreliggande förslag.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Med anledning av den föregående ärade talarens yrkande vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att det bör finnas ett rimligt och sakligt sammanhang mellan det yrkande man ställer och den motivering man förebringar. Jag föreställer mig, att min ärade vän på Göteborgsbanken inte skulle vilja, därest han inom den ena eller den andra ämbetsmannakåren kunde plocka fram en enskild ledamot, mot vilken han ansåg sig befogad att rikta anmärkning, därav draga den slutsatsen, att han för hela kårens vidkommande ville gå till en nedsättning av föreslagna lönebelopp. Även om jag fullt och helt förstår de känslor, utifrån vilka han här reagerat mot enskilda fall, som han anför, måste jag säga mig, att en dylik argumentation inte är riktigt bärande i en debatt, där det gäller att bringa ordning och reda i en kårs avlöningsförhållanden och överföra deras avlöning från naturalön till penninglön.

Denna proposition går ju inte ut på en lönereglering i egentlig mening, utan det är en löneutjämning; principen är att stjälpa ned topparna i dalgångarna, om uttrycket tillåtes. Principen är vidare, att man har sammanslagit biskops-löneregleringsfonden och kyrkofonden till en enda fond och överfört de för biskoparnas avlöning anslagna biskopslönehemmanen till en nu gällande ekle-siastisk boställsordning. Att detta är ett framsteg, ligger i öppen dag. Och jag skulle vilja tillägga, att har man en ofördelaktig mening om en tillfällig innehavare av ett ämbete, kan det inte gärna vara riktigt att låta den uppfattning man hyser om den tillfällige innehavaren sträcka sig till kåren i det hela. Där finnas, enligt min tanke, liksom inom alla områden i samhället växlande typer, typer som man kan beundra, typer som man kanske inte kan beundra, typer som kunna förtjäna att också kritiseras.

Emellertid skulle jag vilja säga beträffande det ställda yrkandet, att det skulle ju komma att förskjuta den relation, som hittills alltid har rått och som var förutsatt redan vid 1860-talets början beträffande dessa lönesättningar, nämligen att landshövdingelönerna och biskopslönerna skulle vara lika. Till ett rubbande av denna relation tarvas naturligtvis mycket starka skäl. Då skulle man övergiva den grund, på vilken man hittills baserat det hela, principen om likställighet i löneavseende mellan landshövdingar och biskopar.

Var och en förstår, att det behövs en omreglering här, eftersom det nuvarande förhållandet är orättvist. Det är inte rimligt, att biskopen i Strängnäs

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)
sitter med 13,700 kronor i lön, medan biskopen i Växjö har omkring 31,000 kronor. Det är inte rimligt, att det skall vara så ordnat, att den, som råkar bli biskop i Strängnäs' stift, skall göra personliga förluster, medan biskoparna på andra håll slippa att göra detta.

Jag har ansett, att riksdagens mycket energiska framställningar i denna fråga om att bringa ordning och reda i förhållandena, förtjäna beaktande och böra tagas upp. Jag har därför tagit upp dem i den föreliggande propositionens form, och det gläder mig, att utskottet med sådan enhällighet kunnat samlas omkring den lösning, som enligt min tanke skipar rättvisa och bringar ordning och reda på ett område, som hittills varit ett vildsnår.

Jag hoppas för min del, herr talman, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Som framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jag dristat mig att hysa en avvikande mening rörande biskoparnas löneförmåner. Jag skall därför be att i allra största korthet få anföra några av de skäl, som ha legat till grund för denna min ståndpunkt.

Biskopslönerna ha ända sedan medeltiden bestritts med avkastningen av de till lönen anslagna fastigheterna och egendomarna jämte vissa fonder. Detta naturalönesystem är naturligtvis i hög grad otidsenligt och har också lett till påtagliga missförhållanden, som herr statsrådet redan antytt. Vissa biskopar hava suttit med verkligt furstliga inkomster, då däremot andra hava haft en alltför ringa sådan. Men jämte det, att i den nu föreliggande propositionen föreslås modernare lönegrunder för biskoparna, innebär densamma också, enligt mitt förmenande, en högst väsentlig ökning av de totala lönebeloppen, och det är mot denna tendens, som jag har velat vända mig.

Enligt propositionen skulle lönen till ärkebiskopen utgå med 29,000 kronor, Lundabiskopen skulle ha 24,500 kronor och återstående biskopar 21,000 kronor. Därtill kommer dyrtidstillägg, som utgår enligt samma grund som för statens befattningshavare i övrigt, fri bostad, möblering för fyra rum delvis fri värme, fria resor, dagtraktamenten och slutligen en emeritilön om 9,000 kronor vid uppnådda 70 levnadsår — som man torde finna ett ganska ansenligt lönevärde.

Man har ju, såsom också redan förut antytts, ansett, att en biskop skulle jämföras med en landshövding och lönen avvägas därefter. Jag vågar nu ifrågasätta, huruvida denna jämförelse kan vara riktig. Det synes mig, som om här finnes en väsensskiljaktighet emellan, å ena sidan, den världsliga myndighetens högsta förtroendemän och, å andra sidan, de kyrkligt ledande personerna, som ju ha att verka för ett rike, som inte skulle vara av denna världen. Emellertid synes kyrkomötet, då det behandlat dessa spörsmål, för sin del ha ansett, att denna jämförelse skulle vara riktig. Jag har sålunda i kyrkomötets protokoll för år 1929 funnit ett uttalande, där det heter, att man ansåg, att en biskop icke behövde nöjas med en mindre lön än den, som utgick till en landshövding. Man torde alltså märka, att kyrkomötet lämnat frågan öppen, huruvida en biskop skulle ha högre lön än en landshövding. Jag kan inte annat än ställa detta uttalande i belysning av ett annat, som fälldes långt tillbaka. Det är ett uttalande vid riksdagen i Västerås år 1527, då vår store konung Gustav Vasa ju ganska kraftigt justerade det högre prästerskaps privilegier. Då hette det i ett öppet brev från biskoparna till riksdagen, »att de voro tillfreds med hur rika eller hur fattiga kungen ville ha dem». Jag får säga, att det finns en mycket bättre kristlig anda i det uttalandet än i det först citerade.

Beträffande jämförelsen mellan landshövding och biskop förstår jag, att

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)

det är vanskligt för mig att yttra mig om den arbetsbörda, som kan åvila den ena eller den andra. Jag har emellertid en känsla av att en landshövdingens åligganden måste vara åtskilligt mycket mer omfattande och betungande än en biskops. Jag grundar denna min åsikt på det förhållandet, att det under de senaste årtiondena ägt rum en mycket betydande social expansion, som måste ha lett till en ökad arbetsbörda för landshövdingarna. Jag behöver endast erinra om motortrafikens och vägväsendets utveckling, som måste ha fört med sig en hel mängd nya problem, som en landshövding har att ta ställning till. Jag vågar också ifrågasätta, huruvida inte en landshövdingens representationsplikt är åtskilligt mycket dyrbarare än en biskops kan vara. Följaktligen anser jag inte, att här föreligger någon jämförbarhet, när det gäller avvägandet av löneförmånerna.

Nu söker man göra gällande, att här endast är fråga om en jämnare fördelning av befintliga lönetillgångar så att de biskopar, som ha de större inkomsterna, få avstå till de svagast avlönade. Ja, det är endast till en viss grad sant. Förslaget innebär också en mycket betydande ökning av det totala lönebeloppet. Det framgår sålunda av den utredning, som förebärts i propositionen, att det totala beloppet av biskopslönerna under åren 1931—1935 uppgick till i medeltal 207,492 kronor per år. Då enligt det nu föreliggande förslaget lönesumman skulle uppgå till 264,242 kronor, innebär det alltså en ökning av 56,750 kronor eller med 27 procent. Man torde väl kunna anse, att det är en mycket kraftig ökning med hänsyn till att det gäller så höga lönebelopp. Denna ökning har också resulterat i att de lönetillgångar, som tidigare icke endast räckt till att bestrida biskoparnas löner, utan även lämnat besparingar, varav ha bildats olika fonder — biskopslöneregleringsfonden, som för närvarande uppgår till 1 1/2 miljon kronor, och Lunds biskopslönebesparingsfond, som uppgår till 232,000 kronor — inte komma att räcka till för de lönebelopp, som nu äro föreslagna, utan man får skattevägen i församlingsavgifter taga ut omkring 38,000 kronor för att täcka den brist, som här uppstår. Att detta belopp ej blir större beror ju därpå att det är en så liten grupp befattningshavare det här gäller. Hade det berört en lönegrupp på några tusen hade de ekonomiska konsekvenserna antagit andra dimensioner. Det är väl icke riktigt att lönefrågor behandlas från dylika synpunkter.

I reservationen har föreslagits en sänkning över lag med 2,000 kronor av biskopslönerna. Jag vågar hysa den uppfattningen, att biskoparnas rätt och intresse bli väl tillgodosedda även genom de i reservationen föreslagna lönebeloppen. Åtta biskopar skulle sålunda få en ganska väsentlig ökning av sina inkomster, medan däremot endast tre skulle få dem minskade.

Jag vågar därför, herr talman, hemställa om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Anders Andersson*, *Oscar Olsson*, *Mannerskant* och *Englund*.

Herr Norling: Herr talman! Från rent sakliga utgångspunkter är det knappast möjligt att avgöra, huruvida man handlar rättvist eller ej, när man i lönehänseende jämnställer biskoparna med landshövdingarna, och lika omöjligt är också att avgöra, om en generaldirektör eller en biskop bör ha den högsta lönen. Det beror ju på hur man rent individuellt är benägen att värdera deras arbetsprestationer.

Det enda man i det avseendet bestämt vågar påstå är att samtliga de nämnda grupperna av befattningshavare utan tvivel fylla mycket viktiga funktioner i samhällets tjänst; och då här under denna debatt erinrats om att de gamla liberalerna på sin tid yrkade, att biskopsämbetena skulle avskaffas, så ber

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)

jag att i min tur få påminna om att från samma håll restes också på den tiden kravet, att landshövdingämbetena och åtskilliga andra ämbeten skulle avskaffas. Naturligtvis kan ingen säga, huruvida en biskop normalt kan anses hava mindre eller mera att utträta än en landshövding, och inte heller är det möjligt att till något bestämt belopp taxera den representationsskyldighet, som får anses vara normalt förbunden med en biskops respektive en landshövdingens ämbetsställning.

Jag skulle emellertid tro, att man kommer de verkliga förhållandena ganska nära, om man säger, att en dugande biskop har minst samma möjligheter som en dugande landshövding att hederligt leverera valuta för den lön, han uppbär. Jag skulle även vilja påstå, att om det nu finns en och annan olämplig biskop, så är det tänkbart, att man — om inte just nu, så möjligen vid något annat tillfälle — skulle kunna uppdriva en olämplig landshövding eller en olämplig generaldirektör.

När nu frågan om en reglering av biskopslönerna har uppkommit, har det emellertid tämligen allmänt ansetts, att man lämpligen borde jämställa biskoparna med landshövdingarna. Denna mening uttalades redan med stor bestämdhet i det sakkunnigeutlåtande, avfattat av en aktad ledamot av denna kammare, som får sägas utgöra själva grundvalen för det föreliggande förslaget. Flertalet av de myndigheter, som yttrat sig i frågan, hava antingen biträtt denna princip eller lämnat den utan erinran.

Nu anser reservanten — och han har nyss mycket utförligt motiverat denna sin mening — att en ökning av biskopslönerna icke lämpligen bör ske i den omfattning, som Kungl. Maj:t föreslagit. Reservanten förordar i stället en lägre lönenivå. När man gör jämförelser mellan medelbeloppet av de gamla biskopslönerna och beloppen av de nya, som nu föreslås, bör man emellertid hava i minnet, att de nuvarande lönerna grunda sig på bestämmelser, som antogs redan år 1859. Som herr statsrådet nyss har framhållit, tänkte man sig ju vid antagandet av dessa gamla bestämmelser, att landshövdingar och biskopar skulle vara jämställda i lönehänseende. Att sedermera landshövdingarna fått en lönereglering, som gett dem en betydligt bättre ställning än de tidigare hade, under det att biskoparna ända tills nu hava fått stå kvar på den gamla grundvalen, utgör väl intet skäl för att vi nu skulle avslå det föreliggande förslaget, vars syfte ju är att återföra dessa båda befattningshavargrupper till den jämställdhet i lönehänseende, som de tidigare intagit, eller som man har avsett, att de skulle intaga.

Jag ber också att få påpeka, att när reservanten gör gällande, att det föreliggande utskottsförslaget vill tillerkänna biskoparna avlöning, som tillsammans uppgår till ungefär 56,000 kronor mera än vad de för närvarande ha, så är detta riktigt endast med vissa modifikationer. Det är alldeles riktigt, som reservanten säger, att biskopslönerna per år i medeltal för en viss följd av år uppgått till sammanlagt 207,492 kronor, men om man litet närmare studerar dessa förhållanden, så finner man, att för det senast redovisade ecklesiastikåret ha de i själva verket belöpt sig till 252,000 kronor. Man behöver icke gå längre tillbaka än till 1929—1930, förrän man skulle finna en sammanlagd lönesiffra av 264,000 kronor eller exakt samma belopp, som de nya lönerna skulle uppgå till, därest det föreliggande förslaget vinner riksdagens bifall. Om någon ökning nu också skulle ske med avseende på summan av samtliga biskopslönerna, vore det ju inte så anmärkningsvärt i betraktande av att den gamla löneregleringen så länge har ägt bestånd. Det nu föreslagna innebär dock framförallt en utjämning, en rationalisering, om man så vill.

På tal härom ber jag att få framhålla, att om det till äventyrs skulle vara riktigt, såsom herr Lindström här har uttalat, att man straffar biskopen i Göte-

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. (Forts.)
borg genom att vägra honom den lönereglering, som här är föreslagen, så kan jag icke inse, att det skulle innebära någon högre grad av rättvisa att samtidigt straffa biskoparna i Härnösand, Luleå, Karlstad och Strängnäs, vilka samtliga enligt nu gällande lönebestämmelser stå på en mycket låg lönenivå. Där- emot är det ju möjligt, att det skulle innebära en skärpning av det straff, som tillmätas biskopen i Göteborg, att veta, att såsom följd därav får biskopen i Linköping fortfarande åtnjuta en avlöning av 32,000 kronor och biskopen i Lund en avlöning av 31,000 kronor.

Bortsett ifrån att vad som nu föreslås enligt min mening icke ur statsfinansiella synpunkter kan anses vara av någon egentlig betydelse samt från att denna reglering givetvis medför rättvisa på ett område, där förut de mest abberitiska förhållanden rått, så är det dock ytterligare ett skäl, som jag skulle önska framhålla och understryka. Det förhåller sig ju nämligen så, att denna lönereglering, för att den skall kunna genomföras, kräver även kyrkomötets bifall, och jag föreställer mig, att kyrkomötets bifall lättare bör kunna vinnas, därest riksdagen bestämmer sådana lönebelopp, att man icke med fog kan tala om någon ansats från riksdagens sida att deklassera biskopsämbetena.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till det föreliggande utskottsförslaget.

Herr **Rahmn**: Herr talman! Jag begärde ordet under herr Lindströms anförande för att uttrycka ett beklagande av att han icke mer tog ad notam den anmaning, som talmannen gav honom, att hålla sig till ämnet.

Jag kan icke finna, att herr Lindström gjort detta, och jag vill säga, att av vad han här yttrade om biskop Block och av många av de historier om denne, som herr Lindström berättade, framgår, att han icke haft närmare reda på vilken ställning biskop Block intagit i de relaterade fallen.

Jag vill ge uttryck åt en opinion, som är allmän i Göteborgs stad och stift, om just den utomordentliga skicklighet, biskopen har visat i sin verksamhet. Han är en verkligt uppburen biskop i Göteborgs stift. Jag vill erinra om, att han, när han nyligen fyllde 60 år, hyllades enstämmigt från olika läger inom stiftet.

Det är ingen konst att sitta på avstånd och kritisera. Herr Lindström kräver, att biskopen skall hålla reda på Stiftstidningen. Jag medger gärna, att det är en frispråkig tidning. Jag vet emellertid, att biskopen emellanåt gjort försök till ingripanden där, men utan resultat. För övrigt tillkommer det väl ej en biskop att officiellt vaka över tryckfriheten; och märk väl! Stiftstidningen är icke något officiellt organ för Göteborgs stift, utan ett företag, som helt skötes av en enskild man.

Herr Lindström talade om olika biskopstyper och sade därvid: »tyvärr finns det en annan typ». Jag tycker, att häri ligger något av åsiktsförtryck. Det förefaller, som om herr Lindström ville hava biskoparna efter sin egen fason, och det verkar nästan något slags likriktning. Men herr Lindström får nog finna sig i att det inom olika delar av landet finns olika nyanser på det kyrkliga området, och den nyans som finns i västra Sverige — det tror jag ecklesiastikministern instämmer i — har en alldeles särskilt folkkyrklig karaktär. Just i Göteborgs stift har man exempel på en folkkyrka med väl besökta kyrkor. Detta är man villig att erkänna också på sådana håll, där man icke är ansluten till denna riktning.

Jag har icke kunnat underlåta att säga dessa ord. I remissdebatten började herr Lindström med att angripa Göteborgs och Bohus läns landshövding; i dag har han fortsatt med att angripa Göteborgs stifts biskop. Herr Lind-

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)
ström är tydligen en mycket sträng herre, men jag tror varken att hans kritik är berättigad eller att han valt rätt forum för framförandet av sin kritik.

Jag ber med det sagda bestämt få protestera mot det angrepp, han i kväll gjort mot biskopen i Göteborgs stift.

I herr Rahms yttrande instämde herrar *Bengtsson, John Gustavson, Sköldén, Sanne och Nordborg*.

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Herr Norling sade i sitt anförande, att denna löne reglering inte medförde några statsfinansiellt sett betänkliga konsekvenser. Men orsaken därtill är, att det i detta fall gäller en så liten lönegrupp. Den omfattar endast tolv befattningshavare. Om vi skulle ha företagit en lika stor löneförbättring för en grupp på några tusen löntagare, hade vi ju fått ett verkligt statsfinansiellt problem att lösa. Jag skulle dock tro, att lönefrågor inte böra behandlas med hänsyn till antalet löntagare.

Herr Norling varnade vidare för den konsekvensen, att kyrkomötet skulle kunna tänkas motsätta sig en reglering av lönerna, om riksdagen inte biföll propositionens förslag. Jag ber då endast att få säga, att jag inte kan finna, att kyrkomötets medgivande till en förnuftig reglering av biskopslönerna bör köpas så dyrt som genom ett bifall till propositionen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag medger gärna, att i västra Sverige ha förekommit en hel del beklagliga förhållanden, men jag skall inte alls ge mig in på det ämnet nu. Vi syssla här med mycket torftigare och enklare saker.

Det gäller nämligen, såsom här har framhållits, en reglering av biskopslönerna. De utgå av avkastningen från fastigheter, som utarrenderas, från jordbruk eller skogshantering. Dessa medel ha förut varit mycket ojämnt fördelade. Somliga biskopar ha fått mycket och andra ha fått litet, och en och samme person har fått mycket det ena året och litet det andra året. Nu är det meningen, att pengarna skola fördelas litet jämnare. Att avkastningen för närvarande är litet sämre, så att det fattas, jag tror en 39,000 kronor, beror ju blott på en ren tillfällighet, och detta förhållande kan inte nödvändiggöra någon som helst nämnvärd uttaxering. En annan gång ge jordarna och skogarna bättre avkastning, och då går det ihop. I alla händelser rör det sig om mycket små summor i jämförelse med det stora hela. Jag tror icke heller, att man kan motbevisa utskottets ståndpunkt, att det här endast gäller att åstadkomma en jämnare fördelning av befintliga tillgångar.

Herr Velander: Jag tillåter mig uttala ett beklagande av att viss persons ämbetsutövning har fått ställas under debatt i denna kammare på sätt som skett. Jag uttalar den förhoppningen, att det icke må bli något prejudikat för framtiden.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på den synnerliga aktning, som herr Rickard Lindström visade kammarens ledamöter, när han sade, att om de funne det obehagligt att höra på honom, kunde de gå ut. Inför det tal han därvid förde står det i varje fall för mig alldeles klart, vem som hade bort gå ut.

Herr Lindström menar, att riksdagen måste ha rätt att i sådana fall som förevarande uttala kritik. Jag delar icke den meningen. Jag utgår ifrån att rätt till sådan kritik icke föreligger, utan den kritik, som riksdagen eventuellt må utöva, får ske genom riksdagens justitieombudsman. De enskilda riksdagsledamöterna ha nog ingen befogenhet att ingripa.

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)

I det föreliggande ämnet skall jag icke yttra mig i vidare mån än, att jag vill instämma i vad herr Norling sagt samt understryka, att, såvitt jag har kunnat finna, är det en skälig och väl motiverad utjämning av biskopslönerna. som här föreslås. Jag vill också påpeka, att kyrkofondens merutgift för dessa biskopslöners bestridande belöper sig vid nuvarande skatteunderlag till icke fullt ett tiondels öre per skattekrona. Det är alltså icke så mycket att diskutera om i detta sammanhang. Jag skulle möjligen också tro, att genom den effektivisering av biskopslönetillgångarnas förvaltning, som kan vara att motse, det kanske inom kort tid visar sig, att avkastningen därav är fullt tillräcklig för bestridande av de nu föreslagna biskopslönerna.

Jag ber sålunda, herr talman, att få instämma i det yrkande, som tidigare framställts, om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindström: Herr talman! Jag måste konstatera, att vissa herrar här gripits av en storartad samvetsömhet just nu på nattkröken. För några timmar sedan diskuterade vi en fråga, som rörde samhällshjälp åt några gamla människor här och var i de svenska orterna och bygderna. Då var det ingen på den kanten, vilkens samvete särskilt ömmade för att förbättra läget för de människor det då gällde. Men nu, när vi kommit in på frågan om biskoparnas löneställning, då har bladet helt och hållet vänt sig. Då hör man icke några argument av den art, som man hörde på förmiddagen. Det är väl ett uttryck för det numera så famösa ledande skiktets uppfattning i hithörande ting.

Här har beklagats av herr Rahmn och herr Velander, att jag fällt de ord, som jag tidigare under denna debatt uttalade. Jag måste säga, att dessa beklaganden inte komma mig ett dugg vid. Jag har rätt att göra de anmärkningar jag framställt. Det finns icke något stadgande, som kan hindra mig därifrån, och jag har begagnat mig av min rätt.

Nu säges det, att den person, som jag har funnit anledning att angripa, är mycket uppburen inom sitt eget stift. Ja, han är uppburen av kretsarna närmast omkring honom, men man får höra något annat, om man går och talar med arbetarna i Göteborg och Mölndal och på flera andra orter, som tillhöra hans stift, och frågar dem, hur pass uppburen han är. Herr Rahmn medgav också, att det ökända publicistiska alster, som heter Göteborgs Stiftstidning, nog har överskridit gränserna för det, som borde vara tillåtet i vissa avseenden. Han viskade till oss, att biskopen gjort försök att inskrida, men utan resultat. Ja, det är verkligen utan resultat, ty någon förändring i Stiftstidningens uppträdande har man icke kunnat förmärka.

Jag har för min del aldrig avsett att kräva någon likriktning av biskopsämbetenas innehavare. Jag vet fuller väl, att en andlig verksamhet av den art det här gäller kräver människor med individualitet, människor som äro andliga karaktärer, om jag så får uttrycka mig. Och en sådan är man inte, såvida man inte kan ge uttryck åt sin egenart. Men, herr Rahmn, det är en sak. En helt annan sak är en, jag höll på att säga målmedveten, förvaltning av ett ämbete på ett sådant sätt, att det ser ut, som om man tittade mellan fingrarna, när det gäller ting, som äro utmanande för — det vet jag — mycket stora människoskaror inom det ämbetsområde det här gäller.

Den ifrågavarande personens verksamhet skall ha en så särskilt folklig karaktär. Ja, därom kan man ju tvista. Vi kunna inte nu gå in på någon djupgående diskussion om schartauanismens art och beskaffenhet. Men den folkliga karaktären är dock inte djupare — jag ber att ännu en gång få understryka det — än att just denna kristendomstyp har haft det inflytandet, att när människorna i de bygder det här är fråga om en gång kommit *ifrån* kyr-

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. (Forts.)
kan, då finns det ingen möjlighet för prästerna där nere att vinna dem tillbaka. En sådan möjlighet brukar dock förefinnas på andra håll.

Jag medger, att både herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och herr Norling i Gävle ha rätt, när de påpeka, att det här är fråga om en ur allmänna synpunkter ganska förnuftig reglering och rationalisering av löneförhållandena. Det gäller ju, såsom herr statsrådet anförde, att taga av topparna och lägga ned i dalarna, och så länge man har dessa ämbeten kvar, måste man behjarta ett så förnuftigt och rimligt krav. Jag skall också, herr talman, behjarta detsamma. Jag gör det så mycket hellre, som ett bifall till mitt första yrkande komme att medföra, att en del av dessa ämbetsinnehavare fortfarande skulle få bättre löneförmåner än de erhålla till och med enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, och det vill jag inte gärna vara med om. Jag tror därför, att jag kan vinna mina syften genom att ansluta mig till det yrkande, som här framställts av herr Verner Andersson.

Jag ber sålunda, herr talman, att få återta mitt första yrkande om avslag på utskottets hemställan och instämma i herr Verner Anderssons yrkande om bifall till den reservation, som han fogat till utskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Bäcklund*.

Herr statsrådet **Engberg**: Jag vill med tillfredsställelse inregistrera, att den siste ärade talaren gav mig rätt i den uppfattningen, att vad som här föreslagits är en rationalisering, och jag skulle vilja hemställa till honom att ytterligare ta sig en funderare på frågan, om det kan vara rimligt att på så lösa boliner, som här skett, föreslå en nedsättning med 2,000 kronor av lönen för var och en.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att när borgmästare Linder i Malmö framlade sin omfattande utredning om biskopslönerna, som kom på regeringens bord i början av år 1932 eller i slutet av år 1931, hade han mycket samvetsgrant beräknat, hur lönebeloppen skulle komma att ställa sig, och kommit till den uppfattningen, att likställigheten med landshövdingarna i detta fall var det enda rimliga och riktiga. Jag kan icke finna, att denna uppfattning har vederlagts. Jag ber att få påpeka, att den man, som bättre än någon annan nu levande svensk behärskar hela detta område, nämligen kammarrådet Wohlin, har verkställt mycket samvetsgranna och minutiösa beräkningar, baserade icke bara på objektiva fakta, utan också på konfidentiella och privata uppgifter av biskoparna själva angående deras utgiftsstat, och det visade sig vid denna undersökning, att den siffra, som motsvarar landshövdingarnas löner, kommer det verkliga behovet så nära det gärna är möjligt.

Det är, herr talman, ännu en synpunkt, som jag vill lägga min ärade vän herr Lindström på hjärtat. Jag har en gång sagt i denna sal vid ett kyrkomöte, att jag anser, att ju större krav vi kunna ställa både på präster och biskopar och på kyrkans tjänare överhuvud taget, desto lyckligare är det. Och lyckligtvis existerar för närvarande mellan det svenska episkopatet och den svenska vetenskapen en förbindelse, som jag betraktar såsom ytterst värdefull. Den omständigheten, att en mycket stor del av våra biskopar äro förutvarande professorer, anser jag vara till mycket, mycket stor vinning för den religiösa kulturen i landet.

Och jag anser det alldeles orimligt, att man, därför att man kan peka på någon och säga, att han har underlåtit det eller det, skall sänka lönerna för en hel kår. Det finns en läroverksadjunkt, vilkens namn jag inte vill nämna men som då och då opererar i en huvudstadstidnings insändarspalt med ärekränkande artiklar dag ut och dag in. Skulle någon av herrarna tycka det

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. (Forts.)
vara rimligt, att när vi i riksdagen, såsom jag hoppas, snart skola gå att reglera lönerna för läroverkslärarna, någon skulle stiga upp och säga, att den där läroverksadjunkten ifrån Enköping har nu opererat opåttalt under flera år och generaldirektör Holmdahl har icke ingripit mot honom; därför skola vi sänka lönen för herr Holmdahl med någon tusenlapp? Är det logik i ett sådant resonemang? Jag tycker det är orimligt.

Jag väddar till kammaren att bifalla utskottets förslag.

Herr Sandström: Herr Velander har redan förut framhållit, att herr Lindströms tillvägagångssätt att här i kammaren angripa en av rikets biskopar och två präster i svenska kyrkan icke kan anses vara tillåtet. Jag ber att till fullo få instämma i vad herr Velander härutinnan anförde, och jag vill nu läsa upp den paragraf i regeringsformen, som ger stöd för min uppfattning. Det står i 90 § regeringsformen följande: »Under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning.» Av detta grundlagsstadgande framgår, att såväl ämbets- och tjänstemännens åtgöranden i ämbetet eller tjänsten som ock enskilda personers gärningar och yttranden icke kunna bli föremål för kritik i riksdagens kamrar. Således måste jag för min del säga, att herr Lindströms beteende, mot vilket jag nu har riktat mig, icke står i överensstämmelse med grundlagens stadganden och därför icke bör tolereras.

Då jag gör detta uttalande, vill jag samtidigt uttala min tillfredsställelse över att herr Lindström i alla fall gjorde den uppriktiga bekännelsen, att han dock icke är någon fiende till kristendomen eller den svenska folkkyrkan. Detta är från min synpunkt synnerligen värdefullt. Men jag måste i detta sammanhang säga, att jag tycker, att herr Lindströms tillvägagångssätt att angripa de nu nämnda tre prästerliga personerna står i mycket liten överensstämmelse med en kristlig inställning och uppfattning. Det oförsvarliga i herr Lindströms tillvägagående framstår desto klarare, som de personer, mot vilka han riktade sitt angrepp, icke äro närvarande och förty icke kunna själva försvara sig.

Herr Sköldén: Herr talman, mina herrar! Jag har inte begärt ordet för att resonera religion med herr Lindström. Jag har begärt ordet, därför att jag vill säga ifrån, att jag tycker det är högst olämpligt att här draga fram enstaka religiösa personers åtgöranden i den eller den frågan. Vart skulle det bära hän, om de olika partierna med olika religiösa inställningar här i riksdagen skulle taga upp till diskussion vad den eller den prästen gjort, som enligt deras uppfattning inte varit riktigt? Det är mot detta, som jag vill reagera, och då jag inte kan ge något annat uttryck för denna reaktion, vill jag tillkännage, att jag hade tänkt rösta för reservationen, men för att neutralisera herr Lindströms yrkande kommer jag nu att rösta för utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Åkerberg: Sedan herr Lindström återtagit sitt yrkande, som väl närmast var avsett som en demonstration, då han nu kunde begagna tillfället att få påpeka ett missförhållande, som föreligger där nere och som tydligen också erkänts av herr Rahmn, kunna vi låta vederbörande ligga i

Ang. ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. (Forts.)
den indignationens grav, i vilken herr Lindström försänkt honom, och försöka yttra oss sakligt om själva frågan.

Herr Lindströms avslagsyrkande har återtagits. Det återstår alltså att välja mellan utskottsförslaget och reservationen. Jag måste säga, att jag icke har kunnat fatta, vilken motivering som kan anföras för den i reservationen föreslagna tämligen godtyckliga sänkningen med 2,000 kronor. Jag erkänner villigt, att jag inte är någon sådan expert på biskoparnas sysselsättning och uppgifter, att jag kan yttra mig om vad deras arbete verkligen är värt. Men jag håller mig till vad som tycks vara ett faktum, nämligen att det sedan gammalt ansetts, att de äro likvärdiga både i fråga om representationsplikter och tjänsteuppgifter med våra landshövdingar. Skulle de föreslagna lönerna anses vara för höga, kunde man således även säga, att landshövdingarnas löner äro för höga. Det är just på den punkten jag ville avge ett vittnesbörd, nämligen det, att jag anser landshövdingarnas löner tvärtom vara för låga. När man kommit därhän, att endast en person med privat förmögenhet eller inkomst vid sidan av tjänsten kan åtaga sig ett landshövdingeuppdrag, måste man säga, att den lön, som är utmätt för sysslan, icke är tillräcklig. Så är faktiskt förhållandet beträffande landshövdingeposterna. Jag känner flera fall, då t. ex. ledamöter av det politiska läger jag själv tillhör ha måst avböja erbjudande om landshövdingeuppdrag just med den motiveringen, att de icke ansett sig ekonomiskt kunna gå i land med uppgiften. Då så är förhållandet och då det tycks vara erkänt — vilket även nyss omvittnades här av ecklesiastikministern — att biskoparnas löneinkomster böra hållas på samma nivå som landshövdingarnas, anser jag icke, att det föreliggande förslaget kan betraktas som orimligt högt tilltaget.

Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Verner*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 46 punkten 1 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen.

Punkterna 1 B—D och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckta motioner angående bidrag ur kyrkofonden till vissa församlingar för bestridande av kostnaderna för restaurering av kyrka och kapell, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr andre vice talmannen att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöt kammaren vidare, att andra lagutskottets utlåtanden nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil, dels ock i ämnet väckta motioner, samt nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m., skulle sättas sist på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.51 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
